

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BÜRO YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE ÖZÜRLÜLERİN BÜRO HİZMETLERİNDE İSTİHDAM
EDİLMESİ AÇISINDAN MESLEKİ EĞİTİMİN ÖNEMİ

92546

MASTER TEZİ

HAZIRLAYAN
Bahar BORAN BÖCÜ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Kamil Ufuk BİLGİN

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Ankara - 2000

GAZİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ'NE

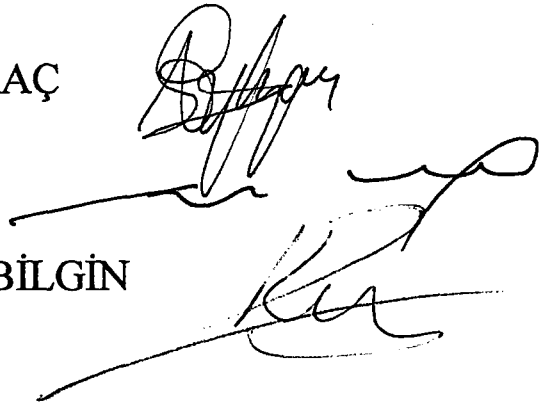
ANKARA

Bahar Boran Böcü'ye ait "Türkiye'de Özürlülerin Büro Hizmetlerinde İstihdam Edilmesi Açısından Mesleki Eğitimin Önemi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

BAŞKAN: Prof. Dr. Burhan AYKAÇ

ÜYE : Prof. Dr. Kadir ARICI

ÜYE : Doç. Dr. Kamil Ufuk BİLGİN

ÖNSÖZ

Özürlü bireylerin ekonomik, sosyal ve tıbbi sorunları sadece gelişmekte olan ve geri kalmış ülkelerde değil aynı zamanda gelişmiş ülkelerde sorun teşkil etmektedir. Bu bireylerin toplumla bütünleşmelerinde rehabilitasyon, eğitim ve iş temel etken olmaktadır. Özürlü bireylerin eğer bu sorunları çözümlenirse onların psikolojik, toplumsal ve ekonomik sorunları da en az seviyeye indirile bilinecektir. Dolayısıyla kendisiyle barışık olan özürlü birey, ailesiyle, çevresiyle ve yaşadığı toplumla da barışık olacaktır. Yapılan çalışmada özürlü bireylerin tüm sorunlarının temel kaynağı olduğunu düşündüğümüz ekonomik sorunlarının çözümü için mesleki rehabilitasyon ve onların istihdamı konusu açıklanmaya çalışılmıştır.

Mesleki rehabilitasyonundan geçirilmiş özürlü bireylerin büro alanlarında istihdam edilmelerinin daha kolay olacağı düşünülmektedir.

Yapılan bu çalışmada bizden yardımlarını esirgemeyen görme, işitme ve ortopedik özürlüler dernek-vakıf yönetici ve üyelerine, teşekkürlerimi iletirim. Bana yardımlarından dolayı aileme ve eşime içten teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Ayrıca çalışmamızda yardımlarını ve ilgisini esirgemeyen, sabırla yol göstericiliği yapan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Kamil Ufuk BİLGİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

KISALTMALAR CETVELİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
A.Ü.E.F	: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi
B.M.K.P.	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Planı
C.	: Cilt
Ç.EK.E.İ.	: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Ç.S.G.B.	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
D.İ.E.	: Devlet İstatistik Enstitüsü
D.P.B.	: Devlet Personel Başkanlığı
D.P.T.	: Devlet Planlama Teşkilatı
D.S.Ö.	: Dünya Sağlık Örgütü
E.İ.K.T.	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
G.R.B.	: Gezici Rehabilitasyon Birimi
G.S.M.H.	: Gayri Safi Milli Hasıla
G.Ü.İ.İ.B.F.	: Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İ.İ.B.K.	: İş ve İşçi Bulma Kurumu
İ.Ö.O.	: İlköğretim Okulu
İ.T.İ.A.	: İstanbul Ticari İlimler Akademisi
K.H.K.	: Kanun Hükmünde Kararnameler
md.	: Madde
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı

M.E.T.E.P.	: Mesleki Teknik Eğitim Projesi
M.P.M.	: Milli Prodüktivite Merkezi
O.S.O.N.A.R.	: Okul-Sanayi Ortaklaşa Eğitimi
Ö.S.S.	: Öğrenci Seçme Sınavı
Ö.İ.B.	: Özürlüler İdaresi Başkanlığı
S.	: Sayı
S.K.M.K.K.	: Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu
S.H.Ç.E.K.	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
S.S.Y.B.	: Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı
T.E.D.	: Türk Eğitim Derneği
T.İ.S.K.	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
T.O.D.A.İ.E.	: Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
T.R.H.Ö.	: Temel Rehabilitasyon Hizmetleri Örgütü
T.R.T.	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
U.Ç.Ö.	: Uluslararası Çalışma Örgütü
v.b.	: ve benzeri
V.U.K.	: Vergi Usul Kanunu
Y.Ö.K.	: Yüksek Öğrenim Kurumu

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
Kısaltmalar.....	II
Giriş	1

Birinci Bölüm

GENEL OLARAK ÖZÜRLÜLERİN DURUMU

I. ÖZÜRLÜLÜĞÜN TANIMLANMASI.....	9
A. Uluslararası Çalışma Örgütü.....	9
B. Dünya Sağlık Örgütü... ..	10
C. Birleşmiş Milletler	11
D. Türkiye’de Milli Koordinasyon Kurulu	12
E. Özürliiler İdaresi Başkanlığı	13
II. ÖZÜRLÜLERİN REHABİLİTASYONU	14
A. Genel Olarak Özürliilerin Rehabilitasyonu	14
B. Özürliilerin Mesleki Rehabilitasyonu	17
III. ÖZÜRLÜLERİN EĞİTİMİ	19
IV. ÖZÜRLÜLERİN SORUNLARI	24
A. Genel Sorunları	24
B. Eğitim Sorunları	28
C. İstihdam Sorunları	32

İkinci Bölüm

BÜRO HİZMETLERİNDE ÖZÜRLÜLER

I. GENEL OLARAK ÖZÜRLÜLERİN İSTİHDAMI.....	42
--	----

II. ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK MESLEKİ EĞİTİM	45
A. Genel Olarak Mesleki Eğitim.....	45
1. Mesleki Eğitimin Tanımı.....	47
2. Mesleki Eğitimin Amacı	48
3. Mesleki Eğitimin Çeşitleri.....	51
B. Özürlülere Yönelik Mesleki Eğitim ve Kurslar.....	51
1. Milli Eğitim Bakanlığı	51
a. İşitme Özürlüler İçin Açılan Kurslar	52
b. Görme Özürlüler İçin Açılan Kurslar	52
c. Bedensel (Ortopedik) Özürlülere Açılan Kurslar.....	52
d. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Özürlülere Sağladığı Mesleki Eğitim	53
2. İş ve İşçi Bulma Kurumu	54
3. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu	56
III. ÖZÜRLÜLERİN İSTİHDAMI İÇİN GELİŞTİRİLEN YÖNTEMLER.....	57
A. Özürlünün Normal Yolla İşe Girmesi.....	57
B. Özürlünün Belli Mesleklerde Çalışması	58
C. Özürlünün Kendi İşini Kurması.....	59
D. Özürlünün Evinde Çalışması.....	60
E. İş Kooperatiflerinin Kurulması	60
IV. ÖZÜRLÜLERİN İSTİHDAMININ ARTIRILMASI İÇİN ALINAN ÖNLEMLER	61
A. İşlerin Özürlülerin Özürlilerine Uyumlu Hale Getirilmesi	62

B. İşyerlerinin Özürlü Bireyin Özüne Uyumlu Hale Getirilmesi	62
C. Özürlülere Belirli İşler İçin Adaylık Eğitimi Verilmesi	63
D. Özürlüler İçin Korunaklı İşler Oluşturulması	63
E. Yasal Tedbirler İle Zorlayıcı ve Yönlendirici Olması	64
V. ÖZÜRLÜLERİN İSTİHDAMINDA ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR.....	66
A. Eğitim Yönünden.....	67
B. Mesleki Yönünden	67
C. Özürlülerin İş Tercihleri Yönünden.....	69
D. İşveren Yönünden.....	70
E. Yasal Yönden.....	71
F. Özürlülerin Dayanışması Yönünden	72
VI. ÖZÜRLÜLERE ÖZEL HİZMET SUNUMUNDA BAZI ÜLKELER	73
A. İsveç.....	73
1. Özürlülere İlişkin Hukuki Yapı.....	76
2. Özürlülerin Eğitimi	77
3. Özürlülerin Çalışma Hayatı.....	78
B. Endonezya.....	79
1. Endonezya'nın Sosyal, Kültürel Durumu.....	79
2. Endonezya'da Rehabilitasyon Sistemi	80
a. Kurumsal Sistem	81
b. Kurumsal Olmayan Temel Halk Sistemi	81
ba. Gezici Rehabilitasyon Birimi (G.R.B.).....	81
bb. Temel Rehabilitasyon Hizmetleri Örgütü (T.R.H.Ö.).....	82

bc. G.R.B. ve T.R.H.Ö.'nin Ortak Çalışmaları	83
c. Sosyal İskan Sistemi	84
ca. Prof. Dr. Soeharso Ulusal Rehabilitasyon Merkezi....	84
caa. Genel Bölüm	85
cab. Rehabilitasyon İçin Hazırlık Bölümü	85
cac. Rehabilitasyon Servisleri Bölümü	86
cad. İşe Yerleştirme ve Koruma Bölümü	87
cae. Özürünün İşe Yerleştirilmesi.....	87
C. Almanya	88
1. Özürüler Hukuku.....	89
2. Özürülere Tanınan Haklar	91
3. Özürü Birey İstihdam Etme Zorunluluğu	95
4. İşveren Yükümlülüğüne İlişkin Yasal Düzenleme	95

Üçüncü Bölüm

TÜRKİYE'DE ÖZÜRLÜLERİN BÜRO HİZMETLERİNDE İSTİHDAMI

I. TÜRKİYE'DEKİ ÖZÜRLÜLERİN DURUMU	100
A. Genel Durum.....	102
B. Hukuksal Durum	104
1. 1982 Anayasasındaki Durum.....	105
2. Yasal Durum	106
C. Hizmetler Açısından.....	125
D. Birinci Özürüler Şurası'nda Getirilmek İstenenler.....	132

II. TÜRKİYE'DEKİ ÖZÜRLÜLERİN BÜRO HİZMETLERİNDE İSTİHDAM EDİLEBİLMELERİ AÇISINDAN MESLEKİ EĞİTİMLERİNİN ÖNEMİYLE İLGİLİ ALAN ARAŞTIRMASI137

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BİLGİLER.....137

A. Araştırmanın Konusu137

B. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....138

C. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları138

D. Araştırmanın Varsayımları139

E. Araştırmanın Yöntemleri140

F. Araştırmanın Verileri.....141

1. Özürlü Bireylerin Kimlik Bilgileri.....141

2. Katılan Özürlü Bireylerin Mesleki Eğitim Durumları147

3. Katılan Özürlü Bireylerin Bürodaki Çalışma Hayatları ...149

4. Katılan Özürlü Bireylerin Karşılaştırmalı Analizi158

5. Özürlülerin Eğitimlerine Yönelik Anket

Değerlendirmesi.....161

a. Mithat Enç Görme Özürlüleri İ.Ö.O161

b. Yahya Özsoy İşitme Özürlüleri İ.Ö.O162

c. Doğan Çağlar Ortopedik Özürlüler İ.Ö.O ve Meslek

Lisesi.....164

G. Görme, İşitme ve Ortopedik Özürlüler Okullarında Yapılan

Anket Çalışması Sonucunda Edinilen İzlenim.....165

SONUÇ167

KAYNAKÇA	172
----------------	-----

EKLER

EK-1 Özürölere Yönelik Anket Soruları

EK-2 Özürölelerin Eğitmenlerine Yönelik Anket Soruları

EK-3 159 Sayılı ILO Sözleşmesi

EK-4 Özürlü Kimliği Bilgi Formu

EK-5 Özürlü Kimlik Kartı Örneği

EK-6 Sağlık Kurulu Raporu Formu

EK-7 Özür Durumuna Göre Çalışma Gücü Kaybı Oranları Cetveli

EK-8 Özürlü Raporu Veremeye Yetkili Sağlık Kuruluşları

ÖZET

SUMMARY

GİRİŞ

Toplumu oluşturan bireylerin nitelikleri ve toplumsal faaliyetlere sağlıklı bir biçimde katılmaları, toplumun gelişmesi ve güç kazanması açısından önem taşımaktadır. Bir toplumda her bireyin çeşitli nedenlerle aynı güç ve yeteneğe sahip olmadığı bir gerçektir.

Her toplumda, çeşitli yaş gruplarında özürlü olarak nitelenen kişilerin varlığı kaçınılmaz bir sosyal olgudur.¹ Önemli olan bireylerin varlığını kabul edip, onlarında yaşadıkları bu topluma karşı sorumlulukları ve haklarının olduğunu bilmektir.

Yapılan bu çalışmanın amacı, ülkemizdeki özürlü bireylerin, içinde bulundukları durumu tespit ederek, bu bireylerin çalışma hayatına girmelerinin güç olduğunu bir kez daha vurgulamak. Özürlü bireylerin istihdamlarının kolaylaştırılabilmesi açısından, tıbbi, sosyal ve yasal tedbirlerin yanında ayrıca, mesleki rehabilitasyonun da önemi ve gereği vurgulanmıştır.

Sosyal devlet ilkesini kabul etmiş olan ülkemizde, özürlü bireylerin toplumla kaynaşmalarını sağlamak amacıyla tıbbi, sosyal ve mesleki anlamda rehabilitasyon hizmetleri verilmeye çalışılmaktadır.

Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya nüfusundaki özürlü birey sayısındaki artış, ülkelerin bu kesimdeki insanlara karşı zorunlu olarak duyarlı olmalarını sağlamıştır.

Özellikle Almanya'da özürlü birey sayısındaki ciddi artış nedeniyle ekonomide ortaya çıkan çöküntü, devletin özürlü bireylere karşı duyarlı olmasına neden olmuştur. İşyerlerinde çalıştırılacak sağlıklı bireylerin bulunmasında güçlük çekildiğinden, özürlü bireylere savaş sonrası kalan yeteneklerin ihtiyaç doğrultusunda kullanabilmeleri açısından tıbbi, sosyal

¹ Ertan KAHRAMANOĞLU: "Toplum Sorumluluğu ve Özürhüleri", Saray'dan Çağrı 1, (Temmuz 1992), 10.

ve mesleki rehabilitasyon uygulanmış ve bir süre sonra bu rehabilitasyonlardan olumlu sonuçlar alınmıştır.

Uzun süre uyguladığı rehabilitasyondan dolayı Almanya'da hem özürlü bireyin sorunları çözülmüş hem de devlet ekonomik anlamda ciddi gelişmeler göstermiştir.

Yapılan çalışmada, özürlü bireylerin büro hizmetlerinde istihdam edilebilmeleri üzerinde durulduğundan, görme, işitme ve ortopedik özürler çalışma kapsamına alınmıştır. Sürekli hastalığı olanlarla, zihinsel özürler çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Ülkemizde ise, özürler için çalışmaların ilk hareketleri 1961 Anayasası'nda kendini göstermesine rağmen, daha ciddi olarak varlığını geçerliliğini korumaktadır. Ancak çeşitli düzenlemeler yapılmış olmasına rağmen, bu anayasada özürlerle ilgili ciddi yeniliklere ihtiyaç vardır.

Çünkü ülkemizde yasal düzenlemelerdeki yetersizlikler ve yaptırım gücünün caydırıcılığı olmayan maddelerden dolayı uygulamada da bir çok aksaklık yaşanmaktadır.

Ancak önemli olan, özürli bireylere "sen şu alanda çalışmak zorundasın" gibi yazılı olmasa da toplumun sunduğu imkanlar bakımından 1982 Anayasası'nda göstermiştir. Günümüzde halen bu anayasa baskı kurmak yerine, özürli bireyin neyi yapamadığını değil neyi yapabildiğini tespit etmeye çalışmaktır. Bunun için önemli olan, toplumun ve zihinlerdeki düşüncelerin özürli bireye neleri yapabileceğini gösterilmesi açısından fırsat tanınabilmesidir. Yapabileceklerini keşfeden özürli, aldığı eğitim ile en az sağlıklı bireyler kadar başarılı olacaktır.

Ülkemizde ne yazık ki özürli bireyler eğitim haklarını kullanma aşamasında da sıkıntılar yaşamaktadırlar. Gelişmekte olan ülkemizin sorunlarını sağlıklı bireyler gibi özürli bireylerde yaşamaktadırlar.

Özürlü bireylerin sorunlarını çözmek sosyal devlet ilkesini benimsemiş ülkelerde hükümetlerin yükümlülüklerindedir. Çünkü toplumun sağlıklı bireylerinin sahip oldukları haklara ve sorumluluklara özürlü bireyler de sahiptirler.

Özürlü bireyin tıbbi ve sosyal problemlerini çözebilmek için öncelikle istihdamının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Özürlü bireyi özüne, istek ve yeteneğine uygun alanlarda istihdam ederseniz, özürlü birey üretici konuma geçtiği için daha mutlu, kendisi ve toplumla barışık olacaktır. Dolayısıyla işinde de başarılı olacaktır. Üretiyor olmasından dolayı ekonomik, sosyal ve tıbbi problemleri çözülecektir.

Dolayısıyla toplumun diğer bireyleri gibi özürlü bireylerde çalışma hakkına sahiptirler. Önemli olan meslekteki rehabilitasyon aracılığıyla yeteneklerini ortaya çıkartabilmesi için imkan tanınabilmesidir.

Çalışmada, özürlü bireylerle ilgili hazırlanmış çeşitli kitaplar, dergiler, makaleler ve yasal düzenlemelerin yer aldığı dokümanlardan yararlanılmıştır. Ayrıca, anket uygulaması aşamasında survey (tarama) modeli kullanılmıştır ve mülakat yöntemine de başvurulmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde, genel olarak özürlülerin durumu aydınlatılmaya çalışılmıştır. Özürlülüğün çeşitli örgüt ve kurumlarca tanımlamalarına yer verilmiştir. Konumuzun kapsamı nedeniyle, genel olarak özürlülerin rehabilitasyonu ve özellikle mesleki rehabilitasyonları üzerinde kısaca durulmuştur. Özürlülerin eğitimden nasıl ve ne derece yararlanabildikleri belirtilmiştir. Ayrıca, özürlü bireylerin yaşadıkları sorunlar açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, özürlü bireylerin büro hizmetlerinde istihdamları üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Özürlü bireylere yönelik olarak Milli Eğitim Bakanlığı (M.E.B.)'in, İş ve İşçi Bulma Kurumu (İ.İ.B.K.)'nin ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (S.H.Ç.E.K.)'in verdiği mesleki eğitim

ve kurslar açıklanmıştır. Özürlülerin istihdamı için geliştirilen yöntemler ve özürlülerin istihdamının artırılması için alınan önlemler vurgulanmıştır. Özürlü bireylerin istihdamında ortaya çıkan sorunların neler olduğu belirtilmiştir. Son olarak özürlülere özel hizmet sunumunda İsveç, Endonezya ve Almanya incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise, Türkiye'deki özürlü bireylerin içinde bulundukları genel, hukuksal ve hizmetler açısından durum aydınlatılmaya çalışılmıştır. Ülkemizde ilk defa gerçekleştirilen Birinci Özürlüler Şurası'nda konumuz kapsamında yer alan istihdam ve mesleki eğitimdeki getirilmek istenen önlemler belirtilmiştir.

Alan araştırmasında ise, araştırmanın konusu, amacı ve önemi, kapsamı ve sınırlılıkları, varsayımları, yöntemleri ve verileri sunulmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmeleri ve edinilen izlenimler açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ÖZÜRLÜLERİN DURUMU

Dünyada yaşayanların %10'u kadarı özürliüdür ve bunların çoğunluğu gelişmekte olan ölkelerdedir. Birleşmiş Milletler, özürliülerin toplumun sosyal, ekonomik ve költürel kaynaklarından yeterince pay almadıklarını görerek onların da bunlardan yararlanması ve toplumun sosyo-ekonomik yaşamına eşit olarak katılmalarını sağlamak için 1981 yılını "Uluslararası Özürliüler Yılı"¹ olarak ilan etmiştir.

Gelişmekte olan ölkelerde özürliülerin korunması, istihdamları ve rehabilitasyonlarına yönelik hizmetlerde yeteri derecede bir artış görölmemektedir. Bunun nedenlerini şu şekilde özetlemek mümkündür.²

- Gelişmekte olan ölkeler, henüz ekonomik ve sosyal gelişimlerini tamamlamamışlardır.

- Kaynak yetersizliği mevcuttur.
- Yaygın ve yüksek işsizlik oranları söz konusudur.
- Yasal düzenlemelerde boşluklar vardır.
- Eğitim noksanlığı nedeniyle, eğitimin etkinliği sağlanamamıştır.

Yukarıda sıralanan bütün bu nedenler ölkemiz içinde geçerli durumdadır.

¹ Rıdvan EGE: "1981 Uluslararası Sakatlar Yılı ve Bizim Sorunlarımız" Dünya'da ve Türkiye'de Sakatlar ve Sorunları, İstanbul Üni. Hukuk Fak., Fakölteiler Matbaası, İstanbul 1982, 1.

² Serpil ATAÇ: "Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı". Verimlilik Dergisi, MPM, Ankara, şubat 1993, 39.

Bugün dünyada ki özürlü bireylerin %80'i hiç bir rehabilitasyon servisi olmayan ve hiç bir düzeltici tedbir alınmayan, gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır.³ Gelişmekte olan ülkelerdeki özürllülerin çoğu yetersiz beslenmeden, çocuk büyütmekteki yanlış tekniklerin kullanılmasından, önlenabilir hastalık ve kazaların önlenememesinden ileri gelmektedir.

Dolayısıyla ülkemizdeki özürlü birey sayısının da yaklaşık 7.5-8 milyon civarında olduğunu söylemek mümkündür.⁴

Ülkemizde özürllülerin, özür gruplarına göre dağılımı şu şekilde olduğu tahmin edilmektedir.⁵

<u>Özür Türü</u>	<u>Oran</u>	<u>Toplam</u>
Görme Özürllüler	0,2	127.490
Konuşma Özürllüler	3,5	2.231.750
İşitme Özürllüler	0,6	382.470
Ortopedik Özürllüler	1,4	892.430
Sürekli Hastalığı Olanlar	1,0	637.745
Eğitilebilir Zeka Gerilikleri	2,0	1.274.900
Öğretilebilir Zeka Gerilikleri	0,3	191.235
Uyumlu Zeka Gerilikleri	1,0	637.745
<u>Klinik Bakıma Muhtaç Olanlar</u>	<u>2,0</u>	<u>1.274.900</u>
Toplam	12,0	7.650.665

³ Hasan KARATEPE (Çeviren): Özürlü Çocuklar, Rehabilitation International / UNICEF, Technical Support Program, Newyork, Kasım 1982, 7.

⁴ Kamil Ufuk BİLGİN, "Özürlülerin İstihdam Sorunu" İnsan ve İls, G.Ü.Ç.EK.A.T., 12, 1998, 20.

⁵ Sinan GERGİN: "Özürlülerin Çalışma Hayatındaki Yeri " İnsan ve İls, G. Ünl. Ç.EK.A.T., 13, 1999, 6.

(D.P.T.'nin 1993 yılında Birleşmiş Milletlere Sunduğu Türkiye Özel Raporu'nun 1997 nüfus tespiti sonuçlarına göre güncelleştirilmesi ile elde edilmiştir.)

Ancak ne yazık ki ülkemizde, 17 Ağustos 1999 tarihinde İzmit, Gölçük, Yalova ve Sakarya'yı etkileyen Marmara Bölgesi depremi ve 12 Kasım 1999 tarihinde Bolu/Düzce-Kaynaşlı civarında yaşadığımız Düzce depremi sonrasında özürlü birey sayında ciddi artışların olmasından endişe edilmektedir.

Toplum nüfus içindeki bu denli büyük bir bölümü oluşturan bireylerin, diğer sağlıklı bireyler gibi hak ve sorumluluklara sahip olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla özürlü bireyin kendi sorunlarına çözüm getirebilmesi için özürlü birey için uygun bir alanda çalışması gerekmektedir.

Özürlülerin çalıştırılması düşüncesinin temelinde, tıp ve rehabilitasyon alanındaki ilerlemelerin yanında, ekonominin artan işgücü ihtiyacını karşılamak, ortalama insan ömrünün uzaması, iş kazaları, meslek hastalıkları nedeniyle sayıları bir hayli artmış olan özürlüler devletçe yapılan karşılıksız yardımların giderek ağırlaşan yükünü hafifletmek özürlüleri sadece tüketici konumundan çıkararak üretime katkıda bulunan, vergi ödeyen kişiler durumuna getirmek gibi ekonomik yönü de ağır basan faktörler de bulunmaktadır.

Özürlü bireyin çalışması gerekliliğinde ekonomik etkenlerin yanında sosyal etkenlerde oldukça önemlidir.

İş sahibi olsun ya da olmasın herkesin gelir devamlılığını sağlayarak onları muhtaçlığa düşmekten korumak, sosyal güvenliğin amacıdır. Bu sebeple özürlülerin topluma uyumuna, iş sahibi kılınmasına ve diğer

insanların faydalandığı hak ve hürriyetlerden faydalanmalarına yönelik faaliyetler özürhüleriin sosyal güvenliğı açısından gereklidir.⁶

Özel ve kamu sektöründe yaşanan değışken taleplere uygun özürhü birey emeğinin sağlanmasında, mesleki eğitimin belirleyici bir rolünün olduğı göz ardı edilemez bir gerçektir.

İ.İ.B.K. 1997 yılı sonundaki verilere göre iş için başvuruda bulunan özürhü bireylerin % 75'i mesleksizdir. M.E.B. verilerine göre ise 1997-1998 eğitim yılında 5482 özürhü bireyin mesleki eğitim aldığı belirtilmektedir. Dolayısıyla özürhü bireyler açısından durum oldukça olumsuz görünmektedir.

Mesleki bir rehabilitasyondan geçmemiş olma ve bir mesleğı yapmama hali, zaten güç olan özürhünün istihdamını daha da güçleştirmektedir.

Gelişen teknolojinin toplumlara kazandırdığı en önemli yeniliklerinden biri de ilk toplu üretim uygulanmasından başlayarak, uzay programlarına kadar eğitim, üretim, hizmetler ve araştırma geliştirme konularında kullanılmasıdır.

Teknolojik ilerleme, toplumların yapısını ve bireylerin yaşama ve çalışma şartlarını olduğı gibi çağdaş eğitim ve öğretim sistemlerini de etkilemiştir.⁷

İçinde bulunduğumuz durum tam olarak bilinmemekle beraber sanayi ve hizmet sektörlerinde istihdamın dağılma şeklinde değışiklikler gerçekleşmektedir. Türkiye'de 1960 yılında toplam istihdamda sanayi

⁶ Kadir ARICI:"Görme Özürhüleriin Sosyal Güvenlik Açısından Korunmaları", Görme Özürhüleriin Sosyal Güvenlik Sorunları İstihdamı Sempozyumu (Bildiriler), Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayınları: 3, Ankara, Nisan 1999, 72.

⁷ Ali Bülent KUTVAN:"Teknoloji ve Yönetim Alanındaki Gelişmeler", Bilişim Dergisi, Sayı:62, Mayıs 1995, 42.

sektörünün payı % 11,5, hizmet sektörünün payı % 13,7 iken 1990 yılında toplam istihdamda sanayi sektörünün payı % 21,2'ye, hizmet sektörünün payı % 31'e yükselmiştir. ⁸ Bu verilere göre sanayi sektöründe % 100'lük bir artış varken, hizmet sektöründe bu artış % 150 olmuştur. 1997 yılı D.İ.E. verilerine göre ise sanayi sektörünün %23,3'e, hizmet sektörünün ise % 34,4'e yükseldiği görülmektedir. Dolayısıyla sanayi sektörüne nazaran hizmet sektöründe istihdam edilebilme oranı daha fazla yükselmiştir. Aynı gelişme bütün dünyada kendini göstermektedir. A.B.D.'de hizmet sektöründe çalışma oranı % 87'lere kadar yükselmiştir. 2000'li yıllara girildiği şu günlerde içinde bulunulan bu duruma bakıldığında, bireylerin hizmet sektöründe istihdam edilebilme imkanının oldukça yükseldiğini görmekteyiz. Ancak burada dikkat edilmesi gereken önemli bir unsur göz ardı etmemek gerekmektedir. Eğer sağlıklı bireyler gibi özürlü bireylerinde hizmet sektöründe istihdam edilmesi amaçlanıyor ise her şeyden önce çalışılacak alanlarla ilgili, daha önceden, gerçek anlamda bir mesleki eğitim ve rehabilitasyondan geçirilmeleri gerekmektedir.

Mesleki eğitim ve mesleki rehabilitasyondan geçirilmiş olan özürlü bireyler hizmet sektöründe çok daha uygun işlerde ve verimli olarak çalışabileceklerdir.

I- ÖZÜRLÜLÜĞÜN TANIMLANMASI

A- Uluslararası Çalışma Örgütü

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 1 Haziran 1983 yılında yaptığı 69'uncu toplantısında 159 sayılı Özürliülerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı hakkındaki sözleşmeyi kabul etmiştir. Bu sözleşme özürliülük ile

⁸ Sinan GERGIN : "Özürliülerin Çalışma Hayatındaki Yeri", İnsan ve İş, G.Ü.Ç.E.K.A.T., 13, 1999, 11.

ilgili tanımları, özürlülüğün kapsamını, özürhüleriin mesleki rehabilitasyonu ve istihdamı ile ilgili politika ve prensipleri, özürhülere yönelik mesleki rehabilitasyon ve istihdam servislerinin geliştirilmesi için ulusal düzeydeki faaliyet ve hükümleri içermektedir.

Sözleşmeye göre özürhü birey, uygun bir iş temini, muhafazası ve işinde ilerlemesi hususundaki beklentileri, kabul edilmiş fiziksel veya zihinsel bir özür sonucu önemli ölçüde azalmış olan bireydir.⁹

B- Dünya Sağlık Örgütü

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), özürhürlük kavramını tek bir tanımda vermemiştir. Hastalık sonuçlarına dayanan ve sağlık yönüne ağırlık veren bir tanımlama yapmış ve bunu da sınıflandırmıştır. Özürhürlük için üç ayrı kategoride tanım geliştirilmiştir.

Noksanlık-bozukluk (impairment), sağlık bakımından, psikolojik, fizyolojik ve anatomik yapı veya fonksiyonlardaki, eksikliği veya anormalliği (dengesizliği) ifade eder.¹⁰

Burada noksanlık kavramı hastalık kavramından daha geniş bir anlam taşımaktadır. Noksanlık ile bireydeki kalıcı ve geçici kayıp ve dengesizlikler işaret edilmektedir. Dolayısıyla organ boyutundaki rahatsızlığı da içine almaktadır. Yani noksanlık vücuttaki bir bölümün tek bir fonksiyonu ile ilgilidir.

Noksanlık tanımında vücudun bir bölümündeki tek bir organın bir fonksiyonunun eksikliği vurgulanmıştır. Oysa, yetersizlik-özürhürlük

⁹ ILO: International Labour Standards On Vocational Rehabilitation, Geneva, 1984. 13.

¹⁰ ILO: Community - Based Rehabilitation Services For The Disabled, Geneva 1982. 11.

(disability), sağlık alanında bir noksanlık sonucu meydana gelen, normal sayılabilecek bir insana oranla iş yapabilme yeteneğinin kaybedilmesi ve kısıtlanması durumudur.

Verilen tanımda da belirtildiği gibi özürlülük bireyden yada vücudundan beklenen birleşik aktiviteleri, yetenek, davranış ve çalışma ile ilgili hareketleri gösterememektedir. Birey günlük hayatının gerekliliği olan davranış ve hareketleri de yapamamaktadır.

Maluliyet (handicap), bir noksanlık ve yetersizlik sonucunda belirli bir kişide meydana gelen ve o kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre normal sayılabilecek faaliyette bulunmasını önleyen ve sınırlayan dezavantajlı bir durum.¹¹

Maluliyet tanımı yapılırken bireyin normalden farklı olduğuna dair bir değerlendirme olduğu vurgulanmaktadır. Özürlü bireyin durumu veya performansı kendisinin veya birlikte yaşıadığı grubun kendisiyle ilgili beklentileri arasındaki farklılığı göstermektedir. Verilen bu tanımda farklılığın kişi üzerindeki kültürel, sosyal, ekonomik ve çevresel yönden etkilerini göstermektedir. Bu tanımın en can alıcı noktası ise özürlü bireyin kendini nasıl gördüğu değil, toplumun onu nasıl gördüğünün önemli olduğunun vurgulanmasıdır.

C- Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, İnsan Hakları Evrensel Bildirisine ek 9.12.1975 tarih ve 3447 nolu Özürlü bireylerin Hakları Bildirgesinde özürlü bireyin tanımı yapılmıştır.

¹¹ ILO: Community-Based Rehabilitation Services For The Disabled, a.g.e..11.

Bu tanıma göre özürlü birey, normal bir kişinin kişisel yada sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal kabiliyetlerindeki kalıtsal yada sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlara özürlü denir.¹²

Birleşmiş Milletler 1993 yılında Özürlüler için Fırsat Eşitliği üzerine Ortak Kurallar başlıklı bir belge daha kabul etmiştir.¹³ Bu ortak kurallar ile özürlü bireye yaşamlarının her alanında hükümetler yol göstericiliği yapmaktadır.

D- Türkiye’de Milli Koordinasyon Kurulu

Ülkemizde çeşitli alanları düzenleyen yasalarda ayrı ayrı özürlü bireyin tanımı yer almıştır. Oysa ülke genelinde özürlü bireyin tanımlanmasında ve özürlü grubun özürlünün oranlarının belirlenmesinde ortak bir payda belirlemek üzere 09.01.1983 tarihinde çalışmaya başlayan Özürlüleri Koruma Milli Koordinasyon Kurulu özürlülüğü şu şekilde tanımlamaktadır.

Bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal özelliklerinde belirli bir oranda fonksiyon kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu normal yaşamın gereğine uymayacak düzeyde özürlenmiş kişiye özürlü, özürlenme durumuna ise özürlülük denmektedir ve özürlülük iki kategoriye ayrılmaktadır.¹⁴

¹² Türkiye Sakatlar Koruma Vakfı: Sakatlar Raporu, Ankara 1983. 14.

¹³ BBC World Service: Bizden Bir, 13.

¹⁴ Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü: Sakatlar için Politika Dokümanı, Şubat, 1992. 4.

1- Bedensel Özellikleri Bakımından Özürlü Olanlar

- Görme özürlüler
- Konuşma özürlüler
- İşitme özürlüler
- Ortopedik özürlüler
- Sürekli hastalığı olanlar

2- Zihinsel Özellikleri Bakımından Özürlü Olanlar

- Zeka düzeyleri çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 20-40 olanlar
- Zeka düzeyleri çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 41-74 olanlar
- Zeka düzeyleri çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 75 olanlar

Ayrıca Özürlüleri Koruma Milli Koordinasyon Kurulu, duygusal ve sosyal özellikleri yönünden özürlü olanlar diye ayrı bir özürlülük grubuna yer verilmiştir. Ancak bu konuda bilimsel bir tanım yapmamıştır.

E- Özürlüler İdaresi Başkanlığı

Özürlüler İdaresi Başkanlığı özürlülüğü tanımlamak yerine özürlülüğün unsurlarını belirtmenin daha anlamlı olduğunu kabul etmektedir. Ancak tanım yapılmasının zorunlu olduğu hallerde ise yapılan tanımın özürlü bireyin lehine yorumlanması gerektiğini savunmaktadır. Bu açıklamaya göre özürlü;

Bedensel, zihinsel, ruhsal ve sosyal özelliklerinde doğuştan veya sonradan belirli bir oranda ve sürekli olarak engelleri olan özürlüleri hedef

alan özürllülerle ilgili sosyal politikanın dayandığı temel ilke özürllülerin de özürllü olmayanlar gibi yasal, sosyal, kültürel diğer bir deyişle tüm insan haklarına sahiptir.

II. ÖZÜRLÜLERİN REHABİLİTASYONU

A-Genel Olarak Özürllülerin Rehabilitasyonu

Rehabilitasyon, doğuştan ve sonradan oluşan çeşitli nedenlerle bedensel ve ekonomik bağımsızlığını ve uyumunu tamamen veya kısmen kaybetmiş özürllü bir kişiye, mevcut yeteneklerini en iyi şekilde kullanarak bireyin kaybetmiş olduğu uyum ve bağımsızlığını yeniden kazandırmaktır.¹⁵

Rehabilitasyon, doğuştan ya da sonradan hastalık, kaza ve yaralanma gibi nedenlerle, zihinsel ve ruhsal sağlığı geçici yada devamlı bozulmuş, kendi kendine idare, davranış ve çalışma yeteneklerini kaybetmiş bir kişinin, yeniden fonksiyonel yeteneklerini tıbbi, psikolojik, sosyal ve işe yönelik olarak en yüksek seviyeye kadar yükseltmesini ve bu durumdaki hastanın yeniden yaşama adaptasyonu sağlamayı amaçlayan çalışmalardır.¹⁶

4. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı Raporunda Rehabilitasyon, doğuştan yada sonradan hastalık, kaza, yaralanma gibi nedenlerle fiziki ve mental sağlığını çeşitli derecelerde kaybeden kişinin sağlığını yeniden kazandırmak veya geriye kalan fonksiyon ve yeteneklerini geliştirmek, fiziksel, psikolojik, sosyo-ekonomik ve meslek yönünden en yüksek kapasiteye ulaştırabilmek için uygulanan çok amaçlı tedavi ve koordine tedbirlerinin tümü olarak tanımlanmaktadır.¹⁷

¹⁵ Fatma SEVİL VE Tevfik ÇEVİKBİLEN: Sakatların Çalışma Sorunları, S.S.Y.B., Sosyal Hizmet Enstitüsü, Çoğaltma Dizisi S.7/A, Ankara 1982, 5.

¹⁶ ILO: The International Year of Disabled Person, Geneva, 1981, 3.

¹⁷ Tuğba USTA ve Hasan ÖZDEMİR: Ortopedik Özürllüler ve Ankara Mesleki Rehabilitasyon Merkezindeki Sosyal Hizmet Uygulamaları, Ankara 1995, 14.

Rehabilitasyon, özürlü kişinin fizyolojik, anatomik ve çevresel limitasyonları içerisinde mümkün olabilen en üst fonksiyonel, psiko-sosyal ve mesleki bağımsızlığa ulaştırılmasıdır.¹⁸

Rehabilitasyon, doğuştan veya sonradan oluşan hastalık, kaza, yaralanma vb. çeşitli nedenlerle kalıcı bir şekilde özürlü duruma düşmüş ve bunun sonucu olarak bedensel, ruhsal ve duygusal ve ekonomik bağımsızlık ve uyumunu kaybetmiş özürlü kişiye mevcut yeteneklerini en iyi bir şekilde geliştirerek bireyi bedensel, ruhsal, duygusal ve sosyal yönden sağlıklı ve mutlu ve ekonomik açıdan bağımsızlığa kavuşturmak için sağlanan tıbbi, psikolojik, sosyal, eğitsel, mesleki ve izleme hizmetlerinden oluşan tüm çalışmalar ve gerekli ekonomik yardımları içeren süreçtir.¹⁹

Verilen bu rehabilitasyon tanımlarının özünde vurgulanmaya çalışılan hep ortak bir payda yer almaktadır. Bütün bu tanımlardan sonra rehabilitasyonun amacının, hasta veya özürlünün kaybettiğinden arta kalan yetenek ve fonksiyonlarını canlandırmaya, gelişmemiş olanları geliştirmeye, bozulmuş olan alışkanlık ve yeteneklerini yeniden kazandırmaya yönelik hizmetler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Verilen bu bilgiler altında rehabilitasyonu şu noktalarda nitelendirmek mümkündür.²⁰

. Rehabilitasyon, kalıcı şekil ve düzeyde özürlenen kişilere verilen bir hizmettir.

¹⁸ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., 1.Özürlüler Şurası Çağdaş Toplum, Çağdaş Yaşam ve Özürlüler, Ön Komisyon Raporları, Ankara 29 Kasım-02 Aralık 1999, 20.

¹⁹ Doğan ÇAĞLAR: "Körlerin Rehabilitasyon ve İş Analizi" Görme Özürlülerin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdamı Sempozyumu(Bildiriler), Altı Nokta Körler Hizmet Vakfı Yayınları:3, Ankara, Nisan 1999,158.

²⁰ Doğan ÇAĞLAR: "Körlerin Rehabilitasyonu ve İş Analizi", a.g.m.,158.

. Tıbbi, psikolojik, sosyal, eğitsel, terapatik, mesleki ve izleme çalışmalarını içeren ve onların uyumlu bir bütünleşmesinden oluşan çok yönlü bir hizmettir.

. Bir çok profesyonel meslek üyelerinin oluşturduğu ciddi bir grup çalışmasını gerektirmektedir.

. Grubu oluşturan uzmanların kendi içinde ve özürlü birey ile onunla ilgili kimselerin sıkı işbirliği yapmasını gerektirir.

. Başlatıldığı günden itibaren bireyin yaşamı boyu verilmesi gereken kesintisiz sürekli bir hizmettir.

. Süratli değişen ve geliştirilen özel araç, gereç, teknik ve yöntemler kullanılmasını gerektiren dinamik bir hizmettir. Bu değişikliklerin izlenmesini ve uygulamalara yansıtılmasını gerektiren yeniliklere açık tutulması gerekir.

. Hem ulusal hem de uluslararası kurumlarla sıkı işbirliği gerektiren uluslararası iletişim ve etkileşime açık tutulması gerekir.

Rehabilitasyonda, tıbbi, mesleki ve sosyal diye ayrılabilcek üç unsur bulunmakla birlikte, aslında bunların birbirlerini tamamladıklarını ve kesin çizgilerle birbirlerinden ayrılmayacağını söylemek de mümkündür.

Rehabilitasyonun tarihçesine bakıldığında, özürlülerin bakımı için batıdaki ilk kuruluşun 1790 yılında 14. Louis tarafından harp yaralılarının ve özürlülerin bakımı ve tedavisi için Paris'te kurulan Inval'de olduğu uzun bir aradan sonra 1823'de Almanya'da deformitelli çocuklara tedavi ve eğitim sağlayan bir hastane açıldığı 1850'den sonra Almanya, İngiltere, İsveç ve

Danimarka'da ortopedik özürlülerin tedavi ve eğitimleriyle ilgili ortopedik hastanelerin kurulmaya başlandığı görülmektedir.²¹

İhtiyaçtan doğan rehabilitasyonda 2.Dünya Savaşı sonrası belirgin bir gelişme görülmektedir. Endüstrileşmedeki hareketlilikten dolayı rehabilitasyonda ilk kıpırtılar başlamış, ancak özellikle 2.Dünya Savaşı sonrasında büyük aşamalar kaydetmiştir.

Endüstrileşme nedeniyle değişen sosyal yapı ve ekonomik koşullarda rehabilitasyonun gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Rehabilitasyon için yapılan harcamaların kısa sürede devlet kasasına fazlasıyla dönmesi, bu hizmetlerin yaygınlaşmasına, çalışacak insan gücü ihtiyacı olan ülkelerin rehabilitasyon programlarından yararlanmalarına neden olmuştur.

Ülkemizde ise savaş özürlülerine protez sağlanması için 1918'de Bursa'da Kara Kuvvetleri Komutanlığı Fizik Tedavi Hidroklimatoloji ve Rehabilitasyon Hastanesi'nde ilk atölye kurulmuştur.²²

B- Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyonu

Özürlülerin yeteneklerine ve becerilerine uygun mesleklerde yetiştirmeleri, işverence talep edilir hale getirilmeleri gerekmektedir.

Bazı mesleki uzmanlar mesleki rehabilitasyonu farklı bir biçimde tanımlamışlardır. Buna göre mesleki rehabilitasyon, özürlü bireyin uygun bir işte çalışabilmesini ve bu işte başarı sağlayabilecek mesleki rehberlik, mesleki eğitim, seçilen bir işe yerleştirme ve uyum gibi mesleki hizmetlerle

²¹ Fatma SEVİL ve Tefik ÇEVİKBİLEN, Sakatların Çalışma Sorunları, a.g.e.,20.

²² Fatma SEVİL ve Tefik ÇEVİKBİLEN, a.g.e.,28.

ilgili tedbirleri gerektiren sürekli ve koordineli bir rehabilitasyon süreci²³ olarak tanımlamışlardır.

Mesleki rehabilitasyon, iş başında özürlü bir insanı geriye kalan yetenekleri ile uygun mesleğe yönleltmek ve ona gerekli eğitimi sağlamak için zorunlu olan bir eğitimidir.²⁴

Rehabilitasyon çalışmalarının özel bir alanı olarak kabul edilen Mesleki Rehabilitasyon Hizmetleri;²⁵

-Özürlü bireylerin geriye kalan fiziki, ruhsal, mesleki yeteneklerini ve yetkinliklerini tespit eden değerlendirme faaliyetlerini,

-İş analizleri, iş imkanları ve bu değerlendirmeye dayalı olarak mesleki danışmanlık faaliyetlerini,

-Gerekli mesleki eğitimin verilmesi, işe hazırlık ve diğer eğitim faaliyetlerini,

-İş bulunmasında yardımcı olma ve işe yerleştirme faaliyetlerini,

-Gerekli yerlerde, iş yerinde özel hazırlıkların sağlanması,

-Takip, özürlü kişinin işteki durumunu değerlendirme faaliyetlerini kapsamaktadır.

²³ Türkiye Sakatları Koruma Vakfı: Sakatlar Raporu, Ankara 1991, 29.

²⁴ D.P.T.: Sakatlar İçin Politika Dokümanı, Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, Ankara, Şubat 1992, 18.

²⁵ Tuğba USTA ve Hasan ÖZDEMİR: Ortopedik Özürler ve Ankara, Mesleki Rehabilitasyon Merkezindeki Sosyal Hizmet Uygulamaları, a.g.e., 14.

Ancak mesleki iyileştirme özürhüleri sorunlarının çözümünde tek başına yeterli olmayacaktır. Çünkü mesleki iyileştirme öncesinde özürhüleri tıbbi ve sosyal yönden de iyileştirmeye, tabii tutulmaları gerekmektedir. Böylece toplumla bütünleşebilmeleri yada uyumlu hale gelebilmeleri mümkün olabilecektir.²⁶

Ancak okullarda verilen mesleki programlar öğretici, teknik eleman ve fiziksel yetersizlikler nedeniyle, meslek edindirmede günümüzün ihtiyaçlarına katılmalarına imkan verecek mesleki becerileri edinmemektedirler.²⁷

İş ve İşçi Bulma Kurumu (İ.İ.B.K.), durumlarına uygun bir meslek sahibi olmalarını sağlamak üzere özürhüleri, kendisinin, kamu idare, kurum ve kuruluşlarının veya özel kuruluşlarının yürüttüğü mesleki rehabilitasyon eğitiminden geçirmektedir.

İ.İ.B.K. mesleki rehabilitasyon programlarının hazırlanmasında ilgili kamu idare, kurum ve kuruluşlarından yardım isteyebilir. Bu talebin yerine getirilebilmesi ise zorunludur.²⁸

III. ÖZÜRLÜLERİN EĞİTİMİ

Özürhüleri bir toplumun gerçeğidir. Sadece normal çocukların devam edeceği okullar yapmak, okulu hayatın gerçeklerinden koparmak anlamına gelir ki, bu yanlıştan sadece özürhüleri değil, diğer öğrenciler de zarar görür. Özellikle ilköğretim düzeyinde böyle bir ayrıştırmanın yapılması, ileri ki yaşlardaki kaynaştırma çabalarını büyük ölçüde etkisiz kılarak toplumsal sorunlara kaynak teşkil eder.²⁹

²⁶ Kamil Ufuk BİLGİN: "Çalışan ve Çalışmak İsteyen Özürhüleri Verimliliklerinde Mesleki İyileştirme", 3. Verimlilik Kongresi, MPM, 31 Ocak 1997, 2.

²⁷ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Mesleki Rehabilitasyon ve Korumalı İşyeri Komitesi Raporu, Ankara, 1996, 21.

²⁸ Türkiye Sakatları Koruma Vakfı: Sakatların Yasal Hakları, 2. Baskı, Ankara, 1994, 160.

²⁹ İzzet ÇEVİK: "Daha Nitelikli Eğitim İçin Yeni Bir Fırsat", Tüketici Bülteni, Yıl 10, SAYI:109, Ağustos 1997, 6.

Ülkemizde özürllürlere yönelik özel eğitim hizmetleri 1924 yılı ile 1950 yılları arasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmiştir. 1950 yılından itibaren de M.E.B.'ye bu görev devredilmiştir. Bakanlık önceleri İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde hizmet vermeye başlamıştır. Ancak 30 Nisan 1992 tarih ve 3797 sayılı kanunla Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Böylece özel eğitim rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yönetilmesi ve yaygınlaştırılması bu bölümün sorumluluğuna verilmiştir.

Görünüşte özürllürlere yönelik bazı haklar vermenin fazla bir anlamı olmayabilir. Önemli olan özürllürlerin o hakları kullanabilmeleri ve o imkanlara erişebilmelerini olanaklı kılmaktır.

Özürllürlerin potansiyellerini en iyi şekilde değerlendirebilmeleri ve varolan özürlerinin yaşamları üzerindeki olumsuzlukları en aza indirebilmeleri için temel eğitimlerine erken başlanması gerekmektedir.

Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar da Milli Eğitimin sisteminin genel esasları doğrultusunda eğitimleri sağlanarak bir iş ve meslek sahibi olarak toplumla bütünleşmeleri amaçlanmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın verilerine göre; 1995-1996 Öğretim Yılında özel eğitim alması gereken 3 milyonun üzerindeki özürllü gençten sadece 27641'i okula gidebilmiştir. Bu kabaca 1/1000 (Binde bir) demektir ve korkunç bir eksiklikler.³⁰

³⁰ Fikret GÖKÇE: "25 Milyonluk Bir Ailenin Sesi Türkiye Sakatlar Konfederasyonu", Tüketici Bülteni, Yıl 10, Sayı 109, Ağustos 1997, 9.

Eğitimin amacı insanları geleceğe hazırlamak ve onlara nitelik kazandırmak olduğuna göre, ancak binde biri özel eğitim alabilen özürliülerin kimseye muhtaç olmadan yaşayabilmek için iş bulma şansları da yok denecek kadar az olacaktır.

Ancak 1997 Genel Nüfus Sayımında bizi biraz daha ümitlendirecek bir bilgi elde edilmiştir.

1997 Genel Nüfus Sayımında Türkiye nüfusu 62.606.157 olarak tespit edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün belirlediği orana göre Türkiye "çağ" nüfusunun %14'ünü özel eğitime ihtiyaç duyanlar oluşturmaktadır. Özel Eğitim Genel Müdürlüğü'nün 1997 verilerine göre; Türkiye öğrenim çağındaki 3-16 yaş grubu özürliülerin sayısı 2.5 milyon olarak tahmin edilmektedir. Buna göre mevcut ortalama okullaşma oranı %3 civarındadır.³¹

Zorunlu genel eğitimin üstündeki eğitim kurumlarının hepsinin açık yada dolaylı, temel amaçlarından birisi de yeni kuşağın üyelerini ilgi, yetenek ve toplumun ekonomik ihtiyaçlarına uygun üretken bireyler olarak yetiştirmektir.

Özürliüler için zorunlu genel eğitimin daha özel bir önem ve anlamı vardır. Normalde hayli pahalı olan eğitim döneminin sonunda özürliü bireyler ekonomik yönden bağımsız duruma gelemeyecek olurlarsa sağlıklı bireylerden daha zor duruma düşeceklerdir.³²

Görme özürliülerin eğitiminde, bu bireylere okul öncesi dönemde gündüzlü, ilköğretim düzeyinde yatılı ve gündüzlü olmak şeklinde eğitim

³¹ Başbakanlık Özürliüler İdaresi Başkanlığı; İ. Özürliüler Surası Çağdaş Toplum Çağdaş Yaşam ve Özürliüler, a.g.e., 28.

³² Mithat ENÇ, Doğan ÇAĞLAR ve Yahya ÖZSOY: Özel Eğitime Giriş, Ankara Ünl. Eğitim Fak. Yayınları, No:95, Ankara 1981,63.

verilmektedir. Görme özürlülerin okullarında Braille (Kabartma) yazı ile yazılmış kitaplarla, normal ilköğretim programları aynı şekilde uygulanmaktadır. Ayrıca Beden eğitimi ve Bağımsız Hareket, Resim-İş ve Modelaj-İş dersleri özürlülere göre geliştirilerek verilmektedir.

İlköğretimi tamamlayan görme özürlü bireyler eğitimlerine normal okullarda kaynaştırma yöntemiyle devam edebilmektedirler. Rehberlik ve araştırma merkezleri ders kasetlerini görme özürlü bireylere ulaştırarak, onların eğitimlerinin devamına yardımcı olmaktadır.

İşitme özürlülerin özel eğitiminde okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim düzeyinde eğitim verilmektedir. Okul öncesi eğitim gündüzlü, ilköğretim ve orta öğretim yatılı şeklinde uygulanmaktadır. Özel okulun dışında işitme özürlü bireylere orta öğretimde normal okullarda eğitimlerini devam ettirmeleri teşvik edilmektedir. Buna durumu uygun olan öğrencilerden sınavsız olarak meslek liselerine yerleştirilmeleri sağlanmaktadır.

İşitme özürlü gençlerin, orta öğretimde kültür derslerini izlemedeki güçlükleri dikkate alındığından, İşitme Engelliler için Çok Programlı Liseler açılmıştır. Böylece, kültür derslerini çok programlı lisede, meslek derslerini de meslek liselerinde alabilmektedirler.

Ortopedik özürlülerin eğitiminde ise okul öncesi yatılı ve gündüzlü eğitim hizmeti verilmektedir. İlköğretim ve meslek lisesinde de aynı uygulama yapılmaktadır. Bu okullarda tıbbi rehabilitasyon ile eğitim iç içe yürütülmektedir.

Özürlülerin toplumda bağımsız ve üretken bireyler olarak yaşayabilmeleri ve ülkenin gelişmesine katkıda bulunabilmeleri için,

yeteneklerine uygun mesleki bilgileri kazanmaları gerekmektedir. Ancak mesleki eğitimden de önce bireyin belli bir eğitim düzeyine gelmiş olması gerekmektedir.

Özürlü çocuklara meslek kazandıracak ve belli bir düzeye yükseltecek nitelikte her kademede (0-21 yaş) örgün eğitim kurumlarının kurulması gerekmektedir.³³

M.E.B. Çıraklık ve Yaygın Eğitim Müdürlüğüne bağlı taşra teşkilatları olan Halk Eğitim Merkezleri bünyesinde, her yaş ve eğitim düzeyindeki kişilere; onların ilgi, istek, yetenek ve ihtiyaçları doğrultusunda, mesleki ve sosyal-kültürel eğitim kursları düzenlemektedir.

Yer ve zamana bağlı olmaksızın her fırsatta açılan bu kurslardan, özel eğitim gerektiren kişilerin yeterince yararlandığı söylenemez. Özürlü bireylerin bir bölümü örgün eğitimin imkanlarından yararlanmakta, geri kalanı ise yararlanamamaktadır.

Örgün eğitimden yeterince yararlanamayan özürlü bireylerin, yoğun olarak bulunduğu yerleşim birimlerine yönelik M.E.B. tarafından, özel eğitim gerektiren kişilere duygusal yaklaşım yerine, gerçekçi yaklaşım sağlayıp onları üretici kılmak, topluma kazandırmak, istihdamlarını kolaylaştırmak, bilgi ve beceriler kazandırmak, sosyal aktivitelere katılımlarını teşvik etmek amacıyla "Yaygın Eğitim" şeklinde özel bir faaliyet başlatılmıştır.³⁴

Bu faaliyet ile örgün eğitimin kapatamadığı özürlü bireylerin eğitim ihtiyacı açığı, yaygın eğitim yoluyla kapatılmak amaçlanmaktadır.

³³ D.P.T.: Sakatlar İçin Politika Dokümanı, a.g.e., 13.

³⁴ M.E.B.: Halk Eğitim Merkezleri Bünyesinde Özel Eğitim Gerektiren Kişiler İçin Yaygın Mesleki ve Sosyo-Kültürel Kurslar Düzenlenmesi, Ankara 1993,4.

IV. ÖZÜRLÜLERİN SORUNLARI

Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye’de özürliilerin pek çok sorunu bulunmaktadır. Doğuştan yada sonradan meydana gelen özürleri nedeniyle, ülkemizdeki özürliü bireylerin, kişisel, sosyal, ekonomik ve fiziksel nitelikte pek çok sorunu dikkat çekmektedir.

Bu sorunların çözüm yolu ise, ülkemizin sosyal devlet anlayışını benimsemesinden geçmektedir. Ancak, sosyal devlet olma gereğinin yerine getirilebilmesi için bunu hem toplumun kabullenmesi hem de devletin yetkili birimlerince uygulanması gerekmektedir.

Özürliüilerin özürlerinden kaynaklanan ruhsal, toplumsal ve ekonomik sorunlarını en aza indirebilmek, büyük ölçüde kendilerine verilecek olan tıbbi tedavi ve rehabilitasyon hizmetleriyle birlikte, üretime katkıda bulunabilecek gelir kayıplarını önleyebilecek bir işlerinin olmasına bağlıdır. Bu nedenle özürliüilerin eğitim, tıbbi, mesleki ve sosyal rehabilitasyonu, endüstrileşen tüm toplumlarda büyük önem kazanmıştır.³⁵

A.Genel Sorunları

Türkiye’de özürliülerle ilgili sorunların başında, özürliüler hakkında bilgi verebilecek resmi istatistiklerin az yada yetersiz olması gelmektedir. Özürliü bireylerin kayıtlarının tutulmasında şu yöntemlere başvurulabilmektedir.³⁶

- Genel nüfus sayımına bakılması,
- Özel sayım yapılması,
- Başvuruların değerlendirilmesi,
- Gönüllü kuruluşların yardımları.

³⁵ Serpil ATAÇ: “Sakatlının Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı”, a.g.m.,35.

³⁶ Kamil Ufuk BİLGİN: “Özürliüilerin İstihdamı Sorunu”, a.g.m., 22.

Herkesin en temel hakkı, tüm sosyal ve kültürel aktivitelere iş ve günlük yaşantılarını sürdürme olanaklarına yaş ve ırk ayrımı yapılmadan, bedensel, zihinsel ve ruhsal kabiliyetlerine bakılmaksızın, kendi özgür iradeleriyle erişebilme hakkıdır.³⁷

Özürlünün evinden çıkıp hiç bir engelle karşılaşmadan günlük yaşantısını sürdürebilmesi, başkasına muhtaç olmadan yaşayabilmesi, tedavisine, işine gidip gelebilmesi ancak standartlara uygun olarak yapılacak düzenlemelerle mümkün olabilecektir.

Yaşanılan fiziksel ortamlardaki kentsel (yüksek kaldırımlar, ulaşım araçlarının uygun olmayışı gibi) ve kurumsal (merdivenler, sessiz uyarılar gibi) sorunlarla her gün boğuşması gereken özürlünün, özürlülük anlamındaki farklılığını bir türlü kendine açıklayamamaktan kaynaklanan sosyal ve psikolojik sorunları günlük hayata ilişkin genel sorunları olmaktadır.³⁸

Özürlülere yönelik olarak yapılan kentsel düzenlemelerde, sorunu yaşayanlarla paylaşılmadan ve standartlara uyulmadan tamamlanan hizmetler, ulaşılabilirliği sağlamamakta, bu da yapılan düzenlemenin amacına ulaşmamasına ve kaynak israfına yol açmaktadır.

Ulaşılabilirlik, yapısal çevrenin temel bir özelliğidir. Ulaşılabilirlik, parklar, evler, alanlar ve bunların içindeki tesisler gibi yapısal çevrenin sunduklarının erişilebilir ve kullanılabilir olup olmadığını gösteren bir mihenk taşıdır. İnsanların sosyal ve ekonomik faaliyetlere katılmasını sağlayan da bu erişilebilirliktir. Aslında yapısal çevrenin amacı da budur.³⁹

³⁷ A. Faruk ÖZTİMUR: "Fiziksel Engelleri Kaldırılım" Tüketici Bülteni, Yıl 10, Sayı:109, Ağustos 1997, 11.

³⁸ Kamil Ufuk BİLGİN: "Özürlülerin İstihdamı" Türk- İş 1999 Yıllığı Değişimin Dinamikleri, Türk-İş Araştırma Merkezi, Cilt 1, Ankara 1999, 400.

³⁹ Gülay ANDAÇ: "Çevrede Ulaşılabilirlik", Tüketici Bülteni, Yıl 10, Sayı 109, Ağustos 1997, 14.

20.yy. son büyük organizasyonu olan yaşayabilirlik, ulaşılabilirlik, erişilebilirlik temalarının işlendiği "İnsan Yerleşimleri Konferansı (HABİTAT)"ın 1996 yılında İstanbul'daki toplantıları sırasında 40 cm.'lik kaldırım taşları yüzünden bacağını kıran ve ülkesine ortopedik özürlü olarak dönen Amerikalı bayan delegenin başına gelen bu durum, ülkemizdeki özürhülerin mimari engellerle ne denli savaştıkları konusunda bir fikir vermektedir.⁴⁰

Ülkemizde özürhülerin yaşamlarını zorlaştıran mimari engellerin aşılabilmesi amacıyla 1992-1995 yıllarında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulunca geniş bir çalışma başlatılmıştır.

Yapılan çalışmalar sonucunda resmi ve toplumsal binalara giriş ve çıkışları kolaylaştırmak amacıyla düz rampaların yapılması ve bazı mimari önlemlerin alınması amacıyla "Standartlar Oluşturma" çalışması tamamlanmış ve yapılan bu çalışma yayınlanmıştır.

Ancak, şehir ve bölge planlamacılığında özürhülerin özelliklerinin dikkate alınması önem kazandığından yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Böylece 572 sayılı K.H.K. ile 3194 sayılı İmar Kanununa "fiziksel çevrenin özürhüler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için imar planları ile kentsel, sosyal, teknik alt yapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü'nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur" maddesi eklenmiştir.

Bu maddenin uygulanabilmesi için de Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın da bunlarla ilgili gerekli değişikliği yapması zorunlu kılınmıştır.

⁴⁰ Fikret GÖKÇE: "25 Milyonluk Bir Ailenin Sesi Türkiye Sakatları Konfederasyonu", a.g.m.,10.

Bütün bu çalışmalar olumlu gelişmeleri göstermektedir. Ancak yine eski yapıların buna uyarılamaması nedeniyle, bu anlamdaki sorunlar halen kendini ciddi boyutlarda göstermektedir.

Mimari engellerin yanında ulaşım konusunda da özürlü bireylerin sorunu oldukça büyüktür.

Özürlüler devlet tarafından işletilen demiryolu, denizyolu, havayolu, karayolu gibi işletmelere ait araçlardan kolayca yararlanabilmelidirler. Ancak, devlete ait bu ulaşım işletmelerinde özürlüler için ciddi bir düzenleme yapılmamıştır.⁴¹

Bu sorunun çözümü için de 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 15. maddesinin 77. bendine ekleme yapılmıştır. Bu ekleme "..... ulaşım araçlarının özürliülerin kullanımına ve ulaşılabilirliğine uygun olarak yapılmasını sağlamak ve denetlemek" şeklindedir ve belediyelere ait ulaşım araçlarının özürliülerin kullanımına uygun olması amaçlanmıştır. Gerçekten ülkemizde kentlerimizde, kasabalarımızda, çeşitli mekanlarımızda, kitle ulaşım araçlarımızda özürliülerin düşünülmemesi ciddi bir eksikliktir.

Özürlüler açısından bir başka sorun ise, konut⁴² sorunudur. Özürliü bireylerin, daha kolay yaşayabilmeleri amacıyla, yeni yapılacak konutlarda, asgari düzeyde ihtiyaçlarını karşılayan konut standartlarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Özürlüler açısından önemli bir başka sorun ise, sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamalarıdır. Sosyal devletin temel görevlerinden olan

⁴¹ Bedensel Engellileri Güçlendirme Vakfı: Bedensel Engelliler İçin Politika Dokümanı Önerisi, Ankara, Mayıs 1989, 39.

⁴² Bkz. Ayrıntılı bilgi için Şükrü SÜRMEN(Çeviren), Yaşlılara ve Özürliülere Uygun Evler-Tasarımlar, Türkiye Sakatlar Konfederasyonları Yayınları: 3, İstanbul, Kasım 1995.

sağlık hizmetlerinin yetersizliğinden en çok sıkıntıyı özürllüler çekmektedir. Son yıllarda özelleştirmenin yarattığı pahalı sağlık hizmeti, özürllüleri daha da zora sokmaktadır. Ayrıca işsizlik nedeniyle özürllülerin büyük çoğunluğunun sosyal güvenceden yoksun bulunması ayrı sorunlar yaratmaktadır. Bunun yanı sıra özürllülerin gereksinim duyduğu birçok cihaza, araç ve gerecin eksikliği, bulunamaması da önemli bir başka sorundur.

B-Eğitim Sorunları

Özürllü bireyler açısından önemli bir başka sorun ise, eğitimidir. Gerekli temel eğitimi bile yeterince alamayan özürllü birey, mesleki eğitimde yada üst düzey eğitimde başarılı olamamaktadır. Buna; ülkemizde yaşayan özürllülerin eğitim hizmetlerinden yararlanma oranının %2,97⁴³ olması örnek olarak verilebilir.

Özürllülerin eğitim ile ilgili temel sorunu, özürllülerin eğitimini özel eğitim kurumlarından almalarına olanak tanınması, ancak bu bireylerin genel eğitim sisteminden uzaklaştırılmalarıdır. Bu durum ise eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamamasına ve çok az sayıdaki özürllü çocuğun eğitim almasına neden olmaktadır.

Halen görme özürllü çocukların %97'si eğitimden yoksundur.⁴⁴ Tüm dünya da olduğu gibi ülkemizde hafif ve orta derecede işitme yetersizliği olan çocukların olabildiğince normal yaşlıları ile birlikte eğitim görmeleri

⁴³ T.C. Başbakanlık Ö.I.B.: I. Özürllüler Şurası, a.g.e.,111.

⁴⁴ Azmi ERMİŞ "2000'e Doğru Özürllüler ve Üretimi" Görme Özürllülerin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdamı Sempozyumu (Bildiri), Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayın No: 2, Ankara, Nisan 1997, 337.

benimsenmiştir.⁴⁵ Ancak Sekiz Yıllık Temel Eğitim Yasası hükümlerinin özürlü çocuklara nasıl uyarlanacağı konusuna açıklık getirilmediği için özürlü çocukların okula kabulünde sorunlar yaşanmaktadır. Genel eğitimden yeterince yararlanamayan özürlü bireyler, toplam eğitim harcamalarının devlet bütçesi içindeki payının %0.97'sinin özel eğitim harcamalarına ayrılmış olmasından dolayı özel eğitimden de yeterince yararlanamamaktadırlar. Kaynak yetersizliği sorunu özel eğitim hizmetlerinin yaygınlaşmasına da engel olmaktadır.

Özel eğitim gerektiren bebek ve çocuklara yönelik erken eğitim, okul öncesi eğitim programlarının ve aile eğitiminin henüz başlatılamamış olması, özürlü bireyler açısından eğitimde fırsat eşitliği ve tam katılımın sağlanamamasında önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra özür gruplarının hepsi için özel eğitim sağlanamamaktadır. Kaynaştırma uygulamalarıyla sorun çözülmeye çalışılmaktadır. Ancak kaynaştırmaya uygun politikalar ve programların olmayışı, hizmetin nitelik ve nicelik yönünden yaygınlaşmasına engel olmaktadır. Öte yandan genel öğretmen yetiştirme programlarında özürlülere yönelik derslerin olmayışı, özürlülere verilen eğitim başarısını etkilemektedir. Ülkemizde özel eğitim personeli de sayıca yeterli değildir.

Bunun yanı sıra bir çok ülkede işitme özürlülerine yönelik, kendi lisans yapılarına göre hazırlanmış programlar içeren, uluslararası örneklerle uygun konuşma terapisti yetiştiren okullar bulunmaktadır. Oysa ülkemizde M.E.B., program ve yönetmeliklerinde 1958 yılından bu yana işitme özürlülerin eğitiminde sözlü iletişim yöntemi zorunlu hale getirmiş olmasına rağmen

⁴⁵ T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, İşitme Engelli Bir Çocukum Var, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları No:91, Ankara 1995, 52.

uygulamada sözlü iletişim yönteminin tam olarak uygulandığını söylemek oldukça güçtür.⁴⁶

İşitme özürlü bireyler, işitme organındaki değişik düzeylerde olan hasarlar nedeniyle sesleri algılamaktan, konuşmalarını geliştirmekte çeşitli derecelerde güçlükler yaşarlar. Ancak bu durum, işitme özürlü bireyin hiç bir zaman konuşamayacağı anlamına gelmez. En ileri derecede bir işitme kaybı bile anlaşılabilir bir konuşma için aşılabilir bir engel olmamaktadır. Yeter ki erken teşhis edilebilsin, uygun cihazı ve uygun eğitim fırsatlarından işitme özürlü birey yararlanabilsin.

Gelişmiş ülkelerde lisans düzeyinde konuşma terapisti yetiştirilirken ülkemizde halen lisans düzeyinde konuşma terapisti yetiştirme uygulaması bulunmamaktadır.

Bütün bunlara rağmen erken eğitim, erken yaşta cihaz kullanımı yeterli sözel iletişim becerisi ile bir çok işitme özürlü birey üniversite eğitimini gerçekleştirebilmektedir. Özellikle üniversitelerin mimarlık, mühendislik, bilgisayar mühendisliği, teknik eğitim, fen bilimleri gibi daha az dil becerisi gerektiren bölümlerde işitme özürlü bireyler bulunmaktadır.⁴⁷

Ancak üniversiteye gidebilmesi için özürlü bireyin ve çevresindekilerin çok özel çabalarına ihtiyaç vardır. Çünkü M.E.B.'ye bağlı İşitme Özürümler Okulunda yer alan mesleki eğitim faaliyetleri bir beceri düzeyinde olup gerek nitelik gerekse nicelik bakımından yeterli değildir.⁴⁸

⁴⁶ Yahya ÖZSOY: İşitme Engellilerin Eğitimi, Milli Eğitim Basımevi Ankara 1985, 80.

⁴⁷ T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu: İşitme Engelli Bir Çocukum Var, a.g.e., 56.

⁴⁸ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı: Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi, T.C. Anadolu Ünl., Eskişehir 1992, V., 59.

Özürli bireye yönelik eğitim kurumlarının amacı, eğitim çağındaki özürli bireyleri, Türk Milli Eğitimi genel amaçları doğrultusunda, eğitim yoluyla özürlerine ve topluma uyumlarının yanı sıra onları bir üst öğrenim kurumuna, işe ve hayata hazırlamaktır.

Gören insanın dış dünyadan aldığı bilgilerin %85'ini görme kanalıyla aldığı tahmin edilmektedir. Ancak, bu görme özürli çocukların görenlerden %85 oranında daha az bilgi edineceği anlamına gelmemektedir. Görme özürli çocuğun, diğer duyu organlarını da bilgi edinmede kullanması gerektiği anlamına gelmektedir.⁴⁹

Diğer duyu organlarıyla yaşadığı dünyaya ilişkin bilgi edinebilmesi için her türlü eğitsel çabanın gösterilmesi gerekir. Milli Eğitim genel amaçlarında da özürli bireyin eğitim yoluyla özürlerine, topluma ve bir üst öğrenim kurumuna uyumları amaçlanmamış mıdır? Öyleyse bu amaç, işitme, ortopedik ve görme özürliülerin hepsini de kapsamaktadır.

Özürliülere yönelik okullar, bu amaç doğrultusunda çalışmalar sürdürürken, özürli bireyi bir üst öğrenim kurumuna hazırlayacak akademik çalışmalara ağırlık verilmektedir. Bir üst öğrenim kurumuna gidemedikleri durumlarda, okullar özürli bireye, ekonomik yaşamlarını sürdürebilmede, temel bir beceriye sahip olmaları ya da boş zamanlarında üretken olmaları için çeşitli dallarda mesleki eğitim uygulamaları sunmalıdır. Ancak bu mesleki eğitim okullarının çevresel özellikleri ve atölye açıp donatma olanakları çerçevesinde gerçekleştirilebilmesinden dolayı mezun öğrencilerin iş imkanları açısından okulun verdiği eğitim ne yazık ki son derece yetersizdir.

⁴⁹ Mehmet ÖZYÜREK: Görme Yetersizliği Olan Çocuğu Bağımsızlığa Hazırlamak için Ana-Baba Rehberi, Ankara, Kasım 1955, 9.

Gelişen teknolojinin hızlı olması, bireysel üretim olayının her geçen gün azalması, bant sistemi üretiminin ağırlık kazanması okullarda verilen mesleki eğitimin, günün şartları dikkate alındığında ancak beceri düzeyinde kaldığı görülmektedir.

Görme özürlü bireylere yönelik meslek okulları yoktur. Bu bireylere mesleki bilgi ve beceri daha çok dernekler aracılığıyla verilmeye çalışılmaktadır.⁵⁰

Özürlülere yönelik, özürlülerin özelliklerine uygun mesleki eğitimlerini sağlanamamış olması, meslek bilgileri alabilecekleri yerlere geçişini nasıl gerçekleştireceğine yönelik ilgili mevzuat hükümlerinin eksik olması ve geçiş planlarının yapılmayışı da özürlülerin eğitimi açısından önemli bir eksikliklerdir.

Bunun yanı sıra eğitim amaçlı açılmış "özel eğitim" kurumlarında da kurumun açılması, yapılanması ve hizmetlerine yönelik belirli standartların geliştirilememiş olması, eğitici ve uzman personel yetersizliği, izleme ve denetim mekanizmalarının oluşturulmamış olması da eğitim anlamında bir başka önemli sorundur. Ayrıca özürlü bireyin eğitim ve desteklenmesi sadece özürlüye yönelik olarak düşünülmemelidir. Aynı zamanda özürlü bireyin ailesi de psikolojik ve sosyal nitelikte desteğe ihtiyaç duymaktadır. Özürlü bireye sağlanan eğitimin içinde aileler de göz önünde bulundurulmalıdır.

C-İstihdam Sorunları

Özürlülerin toplumla bütünleşmelerinde, bir işlerinin olmaması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

⁵⁰ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı: Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi, a.g.e., 43.

İşsizlik insanların hayatını bir çok yönden zarar vermektedir. Özellikle de parasızlık hem işçinin kendi hayatını hem de onun ailesini direk olarak etkiler. Çünkü bir çok özürlü bireyin işi olmadığı (çalışmadığı) için ailesinin hayatını devam ettirecek katkıda bulunacak durumda değildir. Bu da özürlü birey açısından önemli bir sorundur.⁵¹

Özellikle özürliülerin bir işe girmede karşılaştıkları güçlüklerin neler olduğunu bilmek, sorunlarına çözüm getirmek ve bu konuda çalışmalar yapmak, belli ölçüde sosyal ve ekonomik sorunların en aza indirilmesinde büyük yarar sağlayacaktır.

Özürliülerin istihdamına ilişkin sorunların başında devletin özürliü vatandaşlarına karşı uygulamaya koyduğu yanlış politikalar gelmektedir. Ülkede yaşayan çeşitli kişi ve grupların tepkileri ve karşılaşılan çeşitli engeller özürliülerin istihdamında önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵²

Özürliülerin özürlerinden kaynaklanan ruhsal, toplumsal ve ekonomik sorunlarını en aza indirebilmek, büyük ölçüde, kendilerine verilebilecek olan tıbbi tedavi ve rehabilitasyon hizmetleriyle birlikte, üretime katkıda bulunabilecek, gelir kayıplarını önleyebilecek bir işlerinin olmasına bağlıdır. Bu nedenle özürliülerin eğitim, tıbbi, mesleki ve sosyal rehabilitasyonu, endüstrileşen tüm toplumlarda büyük önem kazanmıştır.⁵³

⁵¹ ILO: Job Creation For Disabled People, Agvide For Worker's Organisations, Geneva 1992, 7.

⁵² Kamil Ufuk BİLGİN: "Özürliülerin İstihdamı", Türk- İŞ 1999 Yılığın Değişimin Dinamikleri, a.g.m., 404.

⁵³ Serpil ATAÇ: "Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı", a.g.m., 35.

Bu nedenle endüstri alanında gelişme gösteren ülkelerde özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra özürllürlere yönelik rehabilitasyon hizmetleri ciddi artış göstermiştir.

Özürllü birey diğer yetişkinler gibi kendine uygun bir işte çalışmaktan zevk alacaktır. Aldığı eğitime bağlı olarak kazanmış olduğu çeşitli becerileri göz önünde bulundurularak ev içinde veya ev dışında yapabileceği bir iş özürllü birey için çok önemlidir.⁵⁴

Özürllülerin özür durumları da dikkate alınarak bir işe girmeleri ya da kendi işlerini kurabilmeleri için desteklenmesi ve iş imkanlarının geliştirilmesi kamusal ve toplumsal açıdan fayda sağlayacaktır.

Özürllülerin çalıştırılmalarındaki sosyal amaç, özürllülerin de işe yarama duygusunun tatmini, toplumda hak ve görevlerinin olduğu bilincinin oluşturulması ve onların topluma kazandırılmasıdır. Özürllülerin çalıştırılmalarındaki ekonomik amaç ise tüketici durumundaki özürllü nüfusun ekonomiye katkıda bulunmalarını sağlayacak üretici durumuna getirilmelerinin sağlanmasıdır.⁵⁵

Ülkemizdeki özürllülerin istihdam açısından en büyük sorunları örgütlenmeme ve amaçsızca faaliyette bulunmadır. Bu nedenle kendilerine yol, yöntem ve hedeflerin gösterilmesi durumunda, ülkemiz özürllülerinin sorunlarının rahatlıkla üstesinden gelebilmesi mümkündür.⁵⁶

⁵⁴ T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Bedensel Özürllü Bir Çocukum Var, Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Yayın No:92, Ankara 1995, 43.

⁵⁵ Fatma SEVİL ve Tefik ÇEVİKBİLEN: "Sakatların Çalışma Sorunları", a.g.e., 19.

⁵⁶ Kamil Ufuk BİLGİN: "Özürllülerin İstihdamında Yöntem Arayışı" Görme Özürllülerin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdamı Sempozyumu (Bildirileri), Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayınları: 3, Ankara, Nisan 1999, 29.

Ülkemizde eğitilen, rehabilite edilen özürllülerin istihdamıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (Ç.S.G.B.)'ye bağlı olan İ.İ.B.K. Genel Müdürlüğü yükümlüdür. Memur durumunda bulunan özürllülerin işe yerleştirilmesi ise Devlet Personel Dairesi (D.P.D.)'nin görev kapsamına alınmıştır. Özürllülerin istihdamıyla uğraşan bir kurum onların rehabilitasyonu da ilgilenmek zorundadır.

Eğitimi üstlenen kurumlarla istihdamı gerçekleştirmesi gereken kurumlar arasında, hizmetin yaygınlığı ve kalıcılığı açısından görüş alış-verişi olmazsa, kurumlar birbirlerinin hizmetlerini tamamlayıcı etkinlikleri yerine getiremezse, böyle bir durum yalnızca çözümsüzlüğü ve dağınıklığı ortaya koyacaktır.⁵⁷

1993 yılı Devlet İstatistik Enstitüsü Çalışma İstatistik verilerine göre Türkiye'de erkek özürllülerden işe yerleştirilmek isteyen 12431 kişiden 4670'i, kadın özürllülerden ise 1538 kişiden 541'i işe yerleştirilmiştir.⁵⁸

1997 yılı sonunda 45.633 erkek, 5967 kadın olmak üzere toplam 51.600 olan, sıra bekleyen özürllü sayısı %7,15'lik bir artışla 1998 yılı sonunda 48.908 erkek, 6383 kadın olmak üzere toplam 55.291'e yükselmiştir.⁵⁹

⁵⁷ Aziz KÜRKÇÜ: "Özürllülere Sunulan Hizmetlerin Koordinasyonu Zorunludur", Saray'dan Çağrı 4, Cilt 2, Ankara, Nisan 1993, 14.

⁵⁸ Tuğba USTA ve Hasan ÖZDEMİR: Ortopedik Özürllüler ve Ankara Mesleki Rehabilitasyon Merkezindeki Sosyal Hizmet Uygulamaları, a.g.e., 8.

⁵⁹ T.C. Başbakanlık Ö.İ.B., İ. Özürllüler Şurası a.g.e., 59.

Aralık 1998 tarihi itibarıyla İ.İ.B.K.'ya kayıtlı özürliülerden 1410'u kamu, 5441'i özel sektörde olmak üzere toplam 6851 kişi işe yerleştirilmiştir. İşe yerleştirilen bu özürliülerin 6096'sı erkek, 755'i kadındır.⁶⁰

İstatistik sonuçları da göstermektedir ki özürliü bireyler yeteri oranda istihdam edilememişlerdir. Farklı nedenlerden dolayı çalışamayan özürliüler ülke ekonomisinde tüketici konumundadırlar. Oysa iyi bir düzenleme ile özürliü bireylerde çalışma hayatına girmeleri durumunda diğeri insanlar kadar başarılı olacaklardır.

Toplumun şansız ve korunmaya muhtaç birer üyeleri olan özürliülerin, üretim yeteneklerini artırmak suretiyle, tüketici konumdan üretici konuma getirilerek, toplumla bütünleşmeleri sağlanmalıdır. Çünkü, özürliülerin topluma kazandırılmaları ve geçimlerinin sağlanması, sosyal hukuk devleti ilkesine benimsemiş bir devletin görevleri arasında yer almaktadır.⁶¹

Dünyadaki diğeri özürliü bireyler gibi ülkemizdeki özürliü bireylerinde pek çok sorunla karşılaştıkları görölmektedir. Yaşadıkları ev ve çevrenin yapısal olarak özürlerine uygun olmayışı, eğitimden yeteri kadar yararlanma imkanına sahip olamamaları, çalışma hayatına yeterli oranda girememiş olmaktan kaynaklanan ekonomik sorunları devam etmektedir. Çalışma hayatına girememiş olmaları nedeniyle sosyal güvenceden de yararlanmaları söz konusu olmamaktadır. Bütün bu sorunların temelinde en önemli sorun olarak istihdam sorunu olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü istihdamı mümkün olan özürliü birey, hayatında yer olan sorunlara daha kolay çözüm bulabilmektedir. Bu nedenle özürliü bireylerin tıbbi, sosyal ve mesleki rehabilitasyonlardan daha fazla oranda yararlanabilmesi ve sorunlarına çözüm getirebilmesi için istihdam sorununa çözüm getirilmesi gerekmektedir.

⁶⁰ T.C. Başbakanlık Ö.İ.B., İ. Özürliüler Şurası, a.g.e., 59.

⁶¹ Kamil Ufuk BİLGİN: "Türk Kamu Yönetiminde Özürliülerin İstihdamı", *Gazi Üni. ve İd.Bil.Fak. Der.*, IX, 1. 332.

İKİNCİ BÖLÜM

BÜRO HİZMETLERİNDE ÖZÜRLÜLER

Bilim ve teknoloji yaşantımızın her aşamasına girmiştir. Bunun sonucu olarak da toplum, görülmemiş bir hızla değişmektedir. Çevremiz bilimin oluşturduğu büyük bir teknolojik patlama içindedir. Bilim ve teknolojinin, otomatikleşme diye adlandırdığımız yeni atılımlarıyla bireylerin hem daha çok dinlenme zamanına kavuşmasına, hem de maddi yönün yanında aydın kişiler olarak da daha çok güçlenmesine neden olacaktır.¹

Kurum, kuruluş ya da işletmenin hizmet ve çalışma alanı ne olursa olsun, bunun yanında mutlaka büro hizmetleri vardır. Bir bakanlık ve bir genel müdürlükte olduğu gibi, bir hastane, bir okul yada fakültede, araştırma laboratuvarında, fabrikada v.b. yerlerde büro işleri hiç bir zaman azımsanamayacak kadar çoktur.

Büro (ofis), bir işin yürütülmesiyle ilgili bütün faaliyetleri kapsayan ve bilginin yaratıldığı, kullanıldığı ortamlardır.²

Ofisler ; mal veya hizmet üretmek amacıyla kurulmuş işyerleri ve fabrikalarda plan, proje, bütçe, muhasebe, personel ve bunlara benzer pek çok işin ve işlemin yapıldığı alanlardır.³

Büro'yu; bir işletmenin veya iş örgütünün bilgi merkezi olarak nitelendirmek mümkündür.⁴

¹ Aysel USLUATA(Çeviren), Otomatikleşme Çağı, İstanbul Reklam Yayınları 13, İstanbul 1972, 7.

² Yalçın AHİSKA: "Hizmet Sektörünün Verimliliğini Araştırmada Ofis Otomasyonu Uygulaması Orhim. Seminerler Serisi, " Görüşler 3, , İstanbul 1987, 135.

³ Gülbin GÖRAL: Büro Yönetimi Sistemleri ve Yaklaşımları, Sistem Yayıncılık, 1995, 1.

⁴ Sıtkı GÖZLÜ: "İşletmelerde Büro Örgütü ve Verimlilik", Verimlilik Dergisi, Şubat 1992, 32.

Büro, bağımsız iş örgütleri ve/veya temel üretim faaliyetine destek sağlayan işletmelerdir.⁵

Büro işlerinde çalışan personelin sayısı büroda yapılan işin çalışma alanına ve iş hacmine bağlıdır. Ancak, buna rağmen büroda çalışan personeli kendi içinde sınıflandırmak mümkündür. Buna göre;

Sekreter; çalıştığı bürodaki işleri organize eder. Yöneticinin sağ kolu niteliğindedir. Ayrıca büronun sekreteryaya görevini yerine getirir.

Memur; çalıştığı iş yerinin belirli bir işini yapmakla görevli olan kişidir. Örneğin, danışma, muhasebe, dosyalama, ambar memurluğu v.b. gibi işler yapar. Genellikle işletmedeki idari, mali ve ticari işlerden sorumlu olan kişi veya kişilerdir.

Profesyonel; işletmenin çalışma alanında yapılması gereken işleri planlamak, yürütmek, izlemek ve sonuçlandırmaktan sorumlu olan kişidir. İşlerin yapılış seyrini ve sonuçlarını kontrol eder. İhtiyaç duyulduğunda memurlara rehberlik eder. Günümüzde bu kişiler şef veya müdür yardımcısı konumundadırlar.

Yönetici; işletmenin tüm faaliyetlerinden birinci derecede sorumlu olan kişidir. Çalışan diğer personellerin topladığı bilgiler doğrultusunda işletme ile ilgili kararları verir ve faaliyete geçirir. Elde ettiği bilgileri değerlendirerek işletmenin yararına sunar.

Ülkemizde üretimde, bürolarda, bankacılık ve diğer hizmet sektörleriyle yönetimde, insanlar tarafından yapılmakta olan işlerin mekanik

⁵ Sıtkı GÖZLÜ: "Büro Verimliliği ve Otomasyon, Türkiye'deki Uygulamalar " ,I. Verimlilik Kongresi Bildirileri, Ankara, 1991, MPM Yayını 454., 237.

ve elektronik vasıtalar kullanarak daha verimli hale getirilmesi çalışmalarına otomasyon adı verilmiştir. İnsan faktörünü en etkin ve verimli kullanmanın yolunun otomasyondan geçtiği yaygınlaşmış bir olgudur.⁶

Bürolarda yapılan hizmetler eğer verimli ve etkili ise, o işletmenin ürettiği mal veya hizmetin miktar ve kalitesini büyük oranlarda olumlu olarak etkileyecektir.

"Çalışma ortamlarında genel olarak verimlilik çıktıların bu çıktıları meydana getirmek için gerekli faktör girdileri toplamına oranı olarak tanımlanmaktadır."⁷

Günümüzde büroların süratli, ekonomik (ucuz), etkin, kaliteli ve basit (sade) yöntemlerle iş yapması ve işletilmesi istenmektedir.⁸ Bunu sağlayabilmek için bürolarda çalışacak tüm personelin büro hizmetlerini bilmesi ve bunları titizlikle uygulaması gerekmektedir.

İşletmeleri otomasyona iten neden, söz konusu makinelerin, işletmelere daha ekonomik ve tutarlı çözümler getirmesidir. Örneğin, ofis otomasyonu açısından muhasebe gibi standart ve rutin bir uygulama, otomasyon açısından ilk hedefi oluşturmuş bir işlemdir.⁹

⁶ Ataç SOYSAL: "Türkiye'de Otomasyona Geçişin ve Bilgisayar Kullanımının Sorunları ve Alınması Gereken Tedbirler", Orhim Seminerler Serisi, Görüşler 4, Orhim Yayınları, İstanbul 1987, 55.

⁷ MPM, Emek Verimliliğinin Ölçülmesi, Ankara, 1973, 3.

⁸ A. Fikret AR: Büro Yönetimi Teknikleri, TODAİ Yayını, 1992, 12.

⁹ Atilla GÖNENLİ: "Otomasyona Geçişte İşletmelerin Yapması Gereken Ekonomik Analizler ve Uzun Dönemli İşletme Politikaları İhtiyacı", Orhim Seminerler Serisi Görüşler 4, Orhim Yayınları 1987, 77.

Japonya'da özürli bireyin büro (ofis) ortamında istihdamlarını sağlamak amacıyla üniversite düzeyinde 3 aydan 6 aya varan özel eğitim grupları oluşturulmuştur.¹⁰

İsviçre'de ise özürli bireylerin ofis ortamında iş istihdamları açısından eğitimleri okullarda, özel merkezlerde ve hatta üniversitelerde gerçekleştirilmektedir.¹¹

İşverenlerin büroda çalışan elemandan niteliksel açıdan bazı beklentileri bulunmaktadır. Bunların başında çok iyi bilgisayar kullanımı, büro otomasyonu hakimiyeti, dosyalama becerisi, güzel konuşma ve iletişim becerisi gelmektedir.¹²

Otomasyon ofis otomasyonu çevresinde tanımlanmak istenirse, rutin işlem ve işlevlerin kısa sürede ve doğru bir şekilde yapılmasını sağlayan bilgisayar ve bilgisayarlarla ilgili teşkilatın kullanımı şeklinde yapılabilir.¹³

Ayrıca işverenler çalışan büro elemanından yönetim fonksiyonlarını çok iyi bilmelerini ve bu bilgilerini uygulamaya yansıtmalarını beklemektedir.

İdari sorunlarla savaşmada, iş dünyasındaki üretimi yükseltmek gerekmektedir. Bunun için de dikte etme, daktiloya çekme veya elektronik yazım, depolama ve bilgi düzeltme, iletişim ve bilgi dağıtım gibi birbirinden ayrı büro işlemlerinin otomasyonu ve uyumu gereklidir.¹⁴

¹⁰ ILO, Vocational Rehabilitation of Disabled Persons: Tenth Asia Regional Geneva Conference Jakarta December 1985, 14.

¹¹ ILO, Vocational Rehabilitation of Disabled Persons, Legislative Provisions: Geneva, 1983, 97.

¹² Toygar AKMAN: Otomasyon Sistemi ve Bilgi Bankaları, Ankara 1975, 187.

¹³ Atilla GÖNENLİ" Otomasyona Geçişte İşletmelerin Yapması Gereken Ekonomik Analizler ve Uzun Dönemli İşletme Politikaları İhtiyacı", a.g.m., 76.

¹⁴ Ahmet TULGAR(Çeviren) "Endüstriyel Devrimin Son Sınırı", Sistem Dergisi, Cilt 1, Sayı 3, Şubat 1988, 54.

Otomasyonun getirdiği kolaylıklar nedeniyle özürli bireylerin gerekli mesleki rehabilitasyonu almasıyla, istihdam sorunlarına ciddi şekilde çözüm getirilebilecektir. Çünkü çalışma hayatının pek çok alanında büro yönetim ve hizmetleri sürekli varlığını koruyacaktır. Dolayısıyla özürli birey gelişen teknolojinin gerektirdiği mesleki eğitimini tamamlayabildiği sürece istihdam konusu sorun olmaktan çıkacaktır.

Ofis otomasyonu, yöneticilerin, memurların, sekreterlerin faaliyetlerini elektroniğe ve bilgisayarlara dayalı teknolojilerden yararlanarak yürütmelerini sağlamaktadır.

Her şeyde olduğu gibi otomasyon da insanın hayatını rahatlatmak, ekonomik refahı ve mutluluğu için düşünülmüştür. Ancak, bu amaca erişmede insanın otomasyona ayak uyduracak yeteneklerinin eğitim yolu ile geliştirilmelidir.¹⁵

Özürli bireylerin rahat bir ortamda çalışabilmesi için büroda kullanacakları nesnelerin düzenlenmesi gerekir.¹⁶ Çünkü özürlerine göre düzenleme onların başarısını yükseltir.

Çalışılacak işyerinin amacı için özürli bireyin özrünün ne olduğu önemsizdir. Sorun olan şey özürli bireyin kendine uygun iş bulmasıdır.¹⁷ Yani özürli bireyin çalıştığı büro özrüne uygun dizayn edilmiş olsa da, özürli bireyin yeteneklerine uygun bir iş değilse, büronun özürünün özrüne uygun olarak düzenlenmiş olması önemli değildir. Örneğin özürli bireyin eğer bir pamağı yoksa ve bu kişi bir inşaat işçisi ise bu özür onun sosyal yaşantısında bir sorun olabilecekken, mesleki alanda bir problem

¹⁵ Ömer SAATÇIOĞLU: "Otomasyona Geçişte İnsan Faktörü ve Yetenekli İnsan gücü Yetiştirme politikası", Orhim Seminerler Serisi, Görüşler 4, Orhim Yayınları 1987, 138.

¹⁶ A. Fikret AR: Büro Yönetimi Teknikleri, a.g.e., 1.

¹⁷ A. Fikret AR: a.g.e., 2.

olmayacaktır. Ancak bu parmağı olmayan kişi müzisyen ise onun mesleki kariyeri sona erecektir. Bu özür mesleki bir özürdür. Mesleki açıdan özürlü kişi işinde verimli olamayacaktır.

Bilgi çağını yaşayan bilgisayara dayalı işlemlerin kullanıldığı günümüzde dünya globalleşirken bürolar "akıl"lanmakta, bürolarda otomasyon hızlı bir şekilde yaygınlaşmakta ve teknolojinin bütün yönleriyle kullanımı büroları daha entegre hale getirirken artık evler bile ofis gibi kullanılabilir. ¹⁸

Bilgisayarlarla büro otomasyonu günümüzde büyük önem kazanmış durumdadır. Bilgisayar bilginin sürekli olarak düzenlenmesi, saklanması, iletilmesi ve kullanılması olarak tanımlanabilmektedir. 2000'li yıllarda bürolarda ve diğer üretim sektörlerinde bir çok işin artık bilgisayar yardımıyla uzaktan yapılabiliyor olması, insanların yaşantılarında ev ve işyerinin mekansal ayrımını ortadan kaldıracaktır. Dolayısıyla evinden dışarıya çıkmakta güçlük çeken özürlü bireylerle, isteyen özürsüzler evlerindeyken istihdam edilebileceklerdir. İstihdam sorununa çözüm bulan özürlü birey için her şey çok daha umut verici olacaktır.

I.GENEL OLARAK ÖZÜRLÜLERİN İSTİHDAMI

Özürsüzlerin istihdamında öncelikle kabul edilmesi gereken konu, özürsüz bireylerin sağlıklı insanlara göre istihdam edilmeye daha çok ihtiyaç duyduklarıdır. Böylece özürsüz bireyin toplumdan soyutlanması önlenmekte, dolayısıyla istihdam edilmiş olmasıyla sosyal ve psikolojik olarak da bir tedavi niteliğinde etkileme gerçekleşmektedir. Aynı zamanda da kazandığı para ile başkalarına muhtaç olmamak ve üretime katılmış olmaktan dolayı mutluluk duymaktadır.

¹⁸Önder YAYLAGÜL: "Teknoloji Büroları Yeniden Biçimlendiriyor", Dünya Dosyası 13(Büro Otomasyonu), 27 Mart 1995, 1.

Özürü bireylerin istihdamını gerektiren ve yararlı olacağını gösteren pek çok sebep sıralamak mümkündür. Öncelikle gelişen teknoloji, modern yöntemler, tıbbi ve eğitsel çabalar özürülüğün azalmasına neden olabilecektir. Ancak bunun yanında artan trafik kazaları, tarımda, evde, işte meydana gelen kazalar, meslek hastalıkları, spor kazaları, hava, su ve besin kirlenmelerinden, kentlerde yaşamaktan dolayı yeni özürüler gerçekleşmektedir. Ülkemizde 1994 yılında 30.000'e yakın insan trafik kazalarında yaralanmış ve bu yaralanmaların büyük bir çoğunluğu kalıcı özürülüğe neden olmuştur. Bu nedenle her yıl trafik kazaları sonucunda özürü birey sayısı artış göstermektedir.¹⁹ Dolayısıyla özürülüğü tamamen ortadan kaldırmak mümkün olamayacağına göre özürü bireyler için önem ifade eden istihdam konusu, sosyal devletin bir görevi olarak kabul edilmelidir.

Özürü bireylerin eğitim ve rehabilitasyonları(tıbbi, sosyal ve mesleki) ülke ekonomisi açısından yük değil, ülke ekonomisi açısından yatırım olarak düşünülmektedir. Çünkü iyi bir düzenleme ile özürü bireyin kendilerine uygun alanlarda çalışmaları durumunda en az sağlam kişiler kadar verimli olmaları mümkün olabilmektedir.

2.Dünya Savaşı sonrası harp malülü ve sivil halktan çok sayıda özürünün olması savaştan çıkmış olan ülkelerin mesleki rehabilitasyona ve yasal düzenlemelere gidilmesini zorunlu kılmıştır. Savaş sırasında ve sonrasında işgücü ihtiyacı ve askere gidenlerin yerine özürülerin alınmasına ve daha önce yapmalarına hiç ihtimal verilmeyen işlere, özürülerin yerleştirilmesi sağlamıştır. Özellikle sanayileşmiş ülkelerde sahip olunan işgücünün daha akılcı kullanılmasına ve fiziki sağlamlık durumunun her meslek için gerekli olmadığı fikrinin doğmasına neden olmuştur.

¹⁹ Fikret GÖKÇE:"Trafik Canavarını Kim Besliyor?", Bülten, Türkiye Sakatlar Konfederasyonu Yayın Organı: 3, 1995, 3.

Endüstrileşen toplumlarda makineleşme ve otomasyon sonucu çok küçük parçalara bölünmüş işlerde de özürliülerden yararlanmayı olanaklı kılmıştır.²⁰

Yüksek teknoloji sayesinde her şeyin kompütürize olduğu ve en az kağıt kullanarak iletişimin sağlandığı günümüz işletmelerinde, bu teknolojik değişme uyum sağlayacak nitelikli insan gücüne olan talep artmıştır. Bu yapı içinde toplam kalitenin etkinliği açısından büro da çalışan elemanlarının önemi düşünüldüğünde, günün koşullarına uygun, kaliteli bir eğitimin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.²¹

Özürli birey eğer istihdam edilemezse, üretime katkıda bulunamadığı gibi ulusal gelirden de yardım niteliğinde pay alacaktır. Ayrıca çalışmadığı için kendine bakamayan özürli bireye birilerinin bakması gerekecektir. Dolayısıyla kendine bakan kişinin de bakımını gerçekleştirebilmesi için üretime katılmasına engel de olabilecektir. Kendisiyle direk bağlantısı olmamasına rağmen devlete çalışanların verdiği vergiler, çalışmadığı için vergi ödemeyen özürli bireye yapılan harcamalar ve devletin karşıladığı masraflarını da karşılamak üzere çalışan kesim daha fazla vergi vermek zorunda kalacaktır. Oysa özürli birey çalışacak olursa vergi ödeyen kesimin yaptığı harcamalar özürli bireyin çalışmasıyla ülke ekonomisine tekrar dönecektir.

İskandinav ülkelerde fizyoterapi mesleği, görme özürliüler için çok uygun bir iş olarak görülmektedir. Danimarka, Norveç ve İsveç'te yetiştirilmiş olan 150 görme özürli birey fizyoterapist mesleklerinde ehliyetle ve aktif

²⁰ Fatma SEVİL ve Tefik ÇEVİKBİLEN: Sakatlının Çalışma Sorunları, a.g.e., 18.

²¹ Senem ALKİBAY, Sezer KORKMAZ ve Güler SAĞLAM: "Çağdaş İşletmecilik Anlayışına Göre Büro Yönetimi Ara Elamanı Yetiştirmek Üzere Meslek Yüksek Okulu Müfredat Programlarının Yeniden Yapılandırılması", 21.Yüzyıla Doğru Meslek Yüksek Okullarının Yeniden Yapılandırılması Uluslararası Sempozyum 22-23 Mayıs 1996, Çankırı, 157.

olarak çalışmakta ve iyi yetiştirilmiş olan bu fizyoterapistler arasında işsiz bulunmamaktadır.²²

Çağdaş demokrasi anlayışını özümsemiş toplumlarda kişinin özürli olmasından dolayı haklarını kullanamamasına engel değildir. Bir ülkenin kalkınmışlığı ve gelişmişliği ölçülürken yaşlılara, hastalara ve özürli bireylere yapılan yardım ve verilen hizmetler ile özürli bireylere sağlanan istihdam oranları da dikkate alınmaktadır.

Bütün bunların yanı sıra özürli bireylerin özürlerinden dolayı toplumun kendilerinden bekleneni yapamamanın ezikliğini atabilmesinin en etkili yolu, istihdam edilebilmeleri olacaktır. İstihdam edilebildikleri ölçüde toplumla olan bağlarını da güçlendireceklerdir.

II. ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK MESLEKİ EĞİTİM

A- Genel Olarak Mesleki Eğitim

Genel anlamda eğitim bireyin davranışlarını istenilen yönde değiştirme süreci olarak tanımlanabilir.

Mesleki eğitim ise, teknolojik gelişmelere uygun olarak bireylere iş yaşamındaki belirli bir meslekle ilgili bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları kazandıran ve bireylerin yeteneklerini çeşitli yönleriyle geliştiren eğitim sürecidir. Mesleki eğitim, bireye bir meslek için gerekli olan özel bilgi ve beceriler kazandırır.

Genel eğitim ile meslek eğitim bir bütünün parçasıdır. Genel ve mesleki eğitimin, eğitim sistemi bütünlüğü içinde, birbirini tamamlayıcı,

²²Türkiye Sakatları Koruma Vakfı, Görme Özürli Bireylerin Fizyoterapist Olmaları ve İstihdam İmkânları (İskandinav Ülkelerinde), Sakatları Koruma Vakfı Yayını, Ankara 1990, 11.

işlevleri vardır. Yalnız genel eğitim veya yalnız meslek eğitimi bireyleri hayata hazırlamaya çalışmak için yeterli değildir.²³

Bu nedenle genel ve mesleki eğitim, bir bütün olarak düşünülmeli ve birlikte ele alınmalıdır. Çünkü birey açısından eğitim sürecinin tümü, bir mesleğe ve bir meslek aracılığıyla toplumsal yaşama hazırlama sürecidir.²⁴

Çağdaş olgulara bakıldığında mesleki eğitimin gerekliliği kaçınılmaz bir şekilde belirmektedir. Bugün çağdaş teknoloji, eskinin mekanik ve adale becerilere dayanan yetenek kavramını değiştirmiş ve ona kritik düşünme, yaratıcılık, yapıcılık, problem çözme gibi teknik yetenekleri geliştiren bir takım yeni boyutlar ilave ederek zihinsel bir nitelik kazandırmıştır. Ayrıca, teknoloji ve endüstri, modern toplum kültürünün ayrılmaz bir parçası haline gelmiş bulunmaktadır.²⁵

Günümüzde bilim ve teknolojide oluşan hızlı değişme ve gelişmeler sonucu, Türk sanayisi çok boyutlu bir yapıya ulaşmıştır. Ülkemizin kalkınma hedefleri doğrultusunda istenilen hızda gelişebilmesi için, sanayi ve iş çevrelerince gereksinme duyulan nicelik ve nitelikte orta düzeyde meslek elemanlarının yetiştirilmesi gerekmektedir.

Bütün bu gelişme ve gereksinimler çağdaş insan, iş dünyasına her zamankinden daha iyi bir şekilde ve belirli bir sistem ve plan içinde bir mesleğe hazırlanmasına yol açmaktadır. Bu durum, gelişen ve değişen ortama göre örgütlenmiş bir meslek eğitimi gerektirmektedir. Bu gerçeğin doğal bir görüntüsü olarak, bugün pek çok toplumun eğitim sistemlerinde

²³ Hıfzı DOĞAN: Genel Eğitim-Mesleki Eğitim İlişkisi, Türkiye'de Mesleki Eğitim ve Sorunları, TED Bilim Dizisi NO: 6, Ankara, 1983, 165.

²⁴ Cevat ALKAN, H. DOĞAN ve İ. SEZGİN: Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları, Ankara, 1988, 31.

²⁵ Hıfzı DOĞAN, Cevat ALKAN, İhan SEZGİN: Mesleki Eğitim ve Prensipleri Ankara, 1978, 1.

köklü değişikliklerin yapıldığı ve geliştirilen yeni sistemlerde mesleki eğitime büyük önem verildiği izlenmektedir.

1- Mesleki Eğitimin Tanımı

Mesleki eğitim kavramı yıllar boyunca bir hayli değişikliğe uğramıştır. Bugünkü bilimsel ve pedagojik mesleki eğitim kavramı, bir çok araştırmaların sonucu ve uzun çalışmaların ürünüdür. Bununla birlikte zamanımızda çeşitli mesleki eğitim kavramları mevcuttur.

Mesleki eğitim, toplumsal ihtiyaçların karşılanması amacı ile belirli bir meslek alanına ilişkin bilgi, beceri ve pratik uygulama yetenekleri kazandırmak suretiyle bireyin fiziksel, duygusal, sosyal, entelektüel ve ekonomik gelişmesini sağlama sürecidir.²⁶

Bu kavramda dikkati çeken en önemli husus aslında eğitim- öğretim süreci, meslek veya iş ile bireyde oluşan üç boyutlu mesleki eğitim bütünü meslek alanına ilişkin, bilgi, beceri ve tavır kazandıran ve birey kabiliyetlerini çeşitli yönlerden geliştiren bir eğitim sürecidir.²⁷

Bireye iş hayatında belirli bir meslekle ilgili, bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları kazandıran ve bireyin yeteneklerini çeşitli yönleriyle geliştiren eğitim.²⁸

Mesleki eğitim, insanı yaşadığı toplumda zihinsel, duygusal, sosyal ve en önemlisi ekonomik olarak ifade etmesine yardımcı olan bir eğitim süreci olarak kabul etmek mümkündür.

²⁶ Cavit SIDAL: Mesleki Eğitim ve İstihdam, Ankara, 1983, 15.

²⁷ Cevat ALKAN ve H. DOĞAN: "Mesleki ve Teknik Eğitim İçin Ana Plan Esasları", AÜEF Dergisi, IX, 1-4, 1976, 30.

²⁸ Cevat ALKAN, H. DOĞAN ve İ. SEZGİN: Mesleki ve Teknik Eğitim Esasları Ankara, 1996, 6.

2- Mesleki Eğitimin Amacı

Eğitimin temel hedefi; bireyi bir bütün olarak mümkün olan en yüksek yetişkinlik düzeyine ulaştırmak olduğundan, her çeşit eğitim programının, bu amaca hizmet etmesi gerekir. Bu açıdan bakılınca, mesleki eğitim temel amacının da bireyin mesleki ilgi gereksinimine güdüleme faktörü olarak kullanılmak suretiyle onu bütünüyle eğitmek olduğu ortaya çıkar.

Mesleki Eğitim, faydalı ve üretici bir işe girmek ve o işte ilerlemek için çalışanların ihtiyaç duydukları genel ve mesleki bilgileri kapsayan, beceri, yeterlilik, anlayış, tavır, iş alışkanlığı ve taktir duygularını geliştirmek amacıyla düzenlenmiş bir eğitimidir.²⁹

Mesleki Eğitim; bireye iş hayatındaki belirli bir meslek ile ilgili bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları kazandıran ve bireyin yeteneklerini çeşitli yönleri ile geliştiren eğitim sürecidir.³⁰

Bu gün mesleki eğitim, bir toplumda çevresi ile etkileşimde bulunan birey için gerekli deneyim olanaklarının sağlanmasında belirli bir meslek alanına ilişkin bilgi, beceri ve pratik uygulama yetenekleri kazandıran, birey yeteneklerini fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal, ekonomik ve kişilik yönlerinden geliştiren bir eğitim sürecidir.³¹

Mesleki eğitim, esas itibarıyla birey, meslek ve eğitim sürecinden oluşmuş üç boyutlu bir bütündür. Çağdaş alanda mesleki eğitim, bir toplum içinde yaşayan birey için gerekli ihtiyaçlarının temininde belirli bir topluluğun

²⁹ Fevzi ERCAN: "Mesleki ve Teknik Eğitim Sisteminin Geliştirilmesinde Araştırma ve Geliştirme Merkezinin Rolü", Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu, Ankara 1988, 261.

³⁰ İhan SEZGİN: Mesleki Eğitimin Kapsam ve Gelişimi Ankara 1982, 21.

³¹ Cevat ALKAN, H. DOĞAN ve İ. SEZGİN: Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları, a.g.e., 1988, 25.

mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.....”
tır.³²

Bu yasal kurala göre meslek eğitimi, yalnız eğitim sisteminin bir parçası değil, tüm eğitim sürecinin ana hedeflerinden birisi olarak algılamak ve örgün-yaygın eğitimin tüm basamaklarında bu hedefe varacak eğitim politikalarını günün gereksinimlerine göre düzenlemek ve yaşama geçirmek gerekmektedir.

Ancak günümüzde mevcut şartlarda bu kurumların temel amaçları şunlar olmaktadır:

- İş hayatının ihtiyacı olan insan gücünü yetiştirmek.

-Bireye sürekli değişim içerisinde bulunan topluma uyum sağlayabilmesi ve çok yönlü gelişimi için gerekli davranışları kazandırmak.³³

Demokratik bir ortamda mesleki eğitimin yaşama hazırlamada kendine amaç edindiği üç ana hedefi; öğrenme ortamı sağlamak, gerekli becerileri geliştirmek, istenilen davranışları oluşturmak olarak düşünülebilir.

Osmanlı İmparatorluğu Devleti, lonca sistemi ile o çağlar için gerekli olan mesleklerin mensuplarını, sıkı kurallı bir örgütlenme içinde toparlamış ve mesleklerin geleceğini de geleneksel bir usta-çırak ilişkisi içinde güvenceye almıştır. Ustadan çırağa aktarılan bilgi, beceri ve deneyim olarak özetleyebileceğimiz bu geleneksel meslek eğitimi biçimi, tüm toplumsal değişmelere karşı bugünlere kadar varlığını sürdürmüştür.³⁴

Seri üretim yapan sanayi tesislerinin gündeme geldiği 18.yüzyılın sonlarından itibaren bu tür üretimi yapılacak nitelikli iş gücünü yetiştirmek

³² "Milli Eğitim Temel Kanunu", 24.06.1973 tarih ve 14574 Sayılı Resmi Gazete.

³³ İlhan SEZGİN: Mesleki Eğitimin Kapsam ve Gelişimi, a.g.e., 39.

³⁴ Oktay ERDOĞAN: "Mesleki Teknik Eğitim Sorunları, Çözüm Yolları, Perspektif," Türkiye'de Mesleki Teknik Eğitim ve Sorunları, İstanbul 1990, 4.

üzere çeşitli mesleki ve teknik alanlarda meslek okulları açılmaya başlanmıştır.

Cumhuriyet Döneminde ise, genç Türkiye Cumhuriyeti 1923'de 3 kız, 5 erkek teknik öğretim okulu ile 13 meslek okulunu miras almıştır.³⁵

Cumhuriyet döneminde yeni baştan imar çalışmalarında teknik eleman eksikliği nedeniyle mesleki ve teknik eğitime olan ihtiyaç ortaya çıkmıştır.

Bu nedenle, hemen Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte mesleki eğitim, tam eğitim sistemi içine alınması, temel kavram ve ilkelerin oluşturulması çabalarına başlanmıştır. Sayıları çok az mesleki ve teknik öğretim okullarının durumu ve ne şekilde düzenleneceği üzerinde de özenle durulmuştur.

Bilim ve teknolojiadaki gelişmelere paralel olarak hızla gelişen ülkemiz endüstrisinin ihtiyaç duyduğu teknik insan gücünün, okul ve işletmelerde işbirliği içinde yeter sayı ve nitelikte yetiştirilmesini, meslek ve teknik eğitimin bir sistem bütünlüğü içinde desteklenip geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını sağlamak gayesi ile çıkarılan 3308 sayılı "Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu" 19 Haziran 1986 tarih ve 19139 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe konulmuştur.

Bu kanun uyarınca 1986-1987 öğretim yılından itibaren, bazı okul ve meslek dallarında başlatılan ve 1987-1988 öğretim yılından itibaren ülkemiz genelinde yaygınlaştırılan Çıraklık ve Mesleki Eğitimi Uygulamasına devam edilmektedir.

³⁵ Cavit SİDAL: Mesleki Eğitim ve İstihdam, a.g.e., 15.

3- Mesleki Eğitimin Çeşitleri

Mesleki eğitim yoluyla bireylere meslek kazandırmak, çalışma hayatına daha kısa yoldan atılmalarını sağlamak, ihtiyaç duyulan nitelikte insan gücünü yani çırak, kalfa, usta ve teknisyeni yetiştirmek amaçlanmaktadır.

Örgün ve yaygın eğitimde aynı eğitim programları uygulamaya çalışılmaktadır. Böylelikle okula devam eden ve edemeyen gruplardaki bireylere iş hayatına uygun mesleki eğitimin verilmesi amaçlanmaktadır.

Ayrıca ülkemizde yetişkinler arasında da işsizlik oldukça yaygındır. İşletmelerin ise nitelikli, elemanlara ihtiyaçları vardır. Verilecek örgün ve yaygın eğitim ile bu sorunun çözülmesi mümkündür.

19 Haziran 1986 tarih ve 19139 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu ile örgün ve yaygın eğitimde verilen mesleki eğitimin geliştirilmesi mümkün olmuştur.

Ülkemizde fakülte ve yüksek okul düzeyinde de mesleki eğitim yerini almıştır.

B- Özürlülere Yönelik Mesleki Eğitim ve Kurslar

1- Milli Eğitim Bakanlığı

Çırak, kalfa ve ustaların eğitimi ile okullarda ve işletmelerde yapılacak mesleki eğitime yönelik esasları düzenleyen 1986 tarih ve 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu’nun 39. maddesi özel eğitim kurslarını düzenlemektedir.³⁶

³⁶ TISK: TISK’in Özürlülere İlgili Görüşleri ve Önerileri, 6.

Bu madde ile M.E.B.'na özürlülere yönelik özel meslek kursları düzenleme görevi verilmiştir. Özürlülerin verilen bu kurslara katıldıkları sürece kanunun çirak ve öğrencilere verdiği haklardan yararlanma şansı getirmiştir.

Özürlülere yönelik açılacak kurslar 1993/69 sayılı Genelge ile düzenlenmiştir. Bu genelge ile Halk Eğitim Merkezleri bünyesinde özürlülere yönelik açılacak bazı kurslar şunlardır:

a- İşitme Özürlüler İçin Açılan Kurslar

- * Daktilografi Kursları
- * Muhasebe Kursları
- * Bilgisayar Kursları
- * Bilgisayarlı Muhasebe Kursları
- * Elektronik
- * Teknik Ressamlık

b- Görme Özürlüler için Açılan Kurslar

- * Daktilografi
- * Santralcilik
- * Bilgisayar Kullanımı
- * Yazışma Kuralları

c- Bedensel (Ortopedik) Özürlülere Açılan Kurslar

- * Büro Memuru (Ücret Hesaplama) * Büro Memuru (Maliye)

* Büro Memuru (Maliyet Hesabı)	* Büro Memuru (Depolama)
* Büro Memuru (Sevk ve Tesellüm)	* Büro Memuru (Stok Kayıt)
* Büro Memuru (Genel)	* Büro Memuru (Haberleşme)
* Büro Memuru (Personel)	* Büro Memuru (Hukuk)
* Seyahat Acentası Memuru	* Kütüphane Memuru
* Dosyalama Memuru	* Telefon Santral Operatörü
* Daktilograf	* Teleks Operatörü vb. gibi.

d- Milli Eğitim Bakanlığı'nın Özürliülere Sağladığı Mesleki Eğitim

Görme, işitme ve ortopedik özürliü çocuklar ilkokul IV. sınıftan itibaren özürlerine göre bir mesleğe yönlendirilirler. Mezun olduktan sonra ise görme özürliüler meslek okullarında eğitimlerini sürdürebilirler. İşitme özürliüler, işitme özürliüler çok programlı liselerinde, normal endüstri meslek liselerinde ve kız meslek liselerinde mesleki eğitimlerini sürdürürler. Ortopedik özürliüler ise meslek liselerinde mesleki eğitimlerini sürdürebilirler.

Milli Eğitim Bakanlığı 1999 yılı içerisinde 16. Milli Eğitim Şura Toplantını gerçekleştirmiştir. M.E.B. yaptığı 16. Milli Eğitim Şura Toplantısında özürliüler açısından mesleki eğitim anlamında son derece önemli ve sevindirici bazı kararlar almıştır. Alınan bu kararlara göre ;

46. madde de özürliülerin mesleki teknik eğitiminde özür grupları ve özür dereceleri göz önüne alınarak yönelmelerine rehberlik yapılmalıdır,

47. madde de mesleki ve teknik eğitimde var olan eğitim olanaklarından özürliü bireylerin yararlanabilmesi için fiziki engeller ortadan

kaldırılmalı, özürllere gerekli eğitim araç-gereçleri sağlanmalı, eğitim özürllüye göre yapılandırılmalıdır,

48. madde de 3308 Sayılı Kanun gereğince; işverenlerin çıraklarının % 3 oranında özürllü çırak almaları konusunda özel bir çaba gösterilmelidir,

49. madde de bazı özür gruplarının özel yetenekleri göz önünde bulundurularak mesleki eğitim programları geliştirilmelidir. Örneğin, görme özürllüler için masörlük ve müzik öğreticiliği, ortopedik özürllüler için bakıcı anne, işitme özürllüler için gürültülü ortamlarda gerçekleştirilen meslekler gibi,

50. madde de özel eğitime muhtaç çocukların eğitimlerini daha kısa sürede tamamlamaları için gerekli programlar oluşturulmalı ve ileri eğitimlerinin sağlanması için özendirici önlemler alınmalıdır şeklinde ifade edilmektedir.

16. Milli Eğitim Şura Kararları özürllü bireylerin mesleki eğitimleri ve istihdam edilebilmeleri açısından atılmış büyük bir adımdır. Alınan kararlar gerçekleştirikçe özürllü bireylerin henüz istihdam yaşına gelmeden gerekli olan ön hazırlığı yapmış olmaları sağlanacaktır. Böylelikle nitelikli özürllü bireylerin istihdamı daha kolay olacaktır.

2- İş ve İşçi Bulma Kurumu

İş ve İşçi Bulma Kurumunca özürllülerin çalışma hayatında istihdam edilebilmeleri veya kendi işlerini kurmalarına yönelik olarak, kamu ve özel kuruluşlarla, çeşitli mesleklerde 291 kurs düzenlenmiş ve bu kurslardan 4.259 özürllü bireyin yararlanması sağlanmıştır.

Özürlülere Yönelik Olarak Düzenlenen Meslek Kurslarının Yıllara göre Dağılımı;³⁷

<u>Yıllar</u>	<u>Açılan Kurs Sayısı</u>	<u>Katılan Kursiyer Sayısı</u>
1978 - 87 Yıl arası	76	1374
1988 Yılı	19	341
1989 Yılı	15	219
1990 Yılı	26	352
1991 Yılı	26	327
1992 Yılı	17	187
1993 Yılı	16	175
1994 Yılı	27	369
1995 Yılı	55	765
1996 Yılı (31.08.1996).....	14	150
TOPLAM :	291	4.259

1475 Sayılı İş Kanununa dayanılarak 26.02.1987 tarih ve 87/11545 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla çıkarılan özürülerin İstihdamı Hakkındaki Tüzüğün yürürlüğe girdiği tarihe kadar olan sürede 9 yılda 76 kurs ile 1374 kişiye meslek kursu verilmesine rağmen, 1988 yılından itibaren 9 yıllık sürede 215 kursla 2885 kişiye meslek kursu verilmiştir.

Özürlüler için İş ve İşçi Bulma Kurumu tarafından düzenlenen bu kursların meslek gruplarına göre dağılımı şu şekildedir:³⁸

* Örgü Makine işçiliği

* Konfeksiyon

* Makrome işçiliği

* Seramik süsleyiciliği

³⁷ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Mesleki Rehabilitasyon ve Korumalı İşyeri Raporu, a.g.e., 24.

³⁸ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Mesleki Rehabilitasyon ve Korumalı İşyeri Raporu, a.g.e., 24.

* Saya dikiciliği	* Halı dokuma işçiliği
* Trikotaj işçiliği	* Ciltçilik
* Bilgisayar kullanımı	* Mücevherat işçiliği
* Çorap örücülüğü	* El sanatları (çiçek yapımı, süsleme vs.)

3- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

Görme özürliilere yönelik mesleki rehabilitasyon çalışmalarında çeşitli programlar hazırlanmıştır. 15 yaş ve daha sonrası için, bu alanda yapılan çalışmalarda görme özürli bireye, bilgisayar kullanıcılığı, daktilo, masörlük, modern donanımlı santral eğitimi, telsiz operatörlüğü, trikotaj, çorap örme, anahtarcılık, atölye çalışmaları sunulmaktadır.³⁹

Bilgisayar kullanımı özellikle özürliünün günlük yaşamını kolaylaştırmak, meslek edinmesinde kolaylık sağlamak, iş yaşamında başkalarına bağımlılığın azaltılması ve bilgisayarın iş hayatında artan önemi nedeniyle bilgisayar kullanıcılığı artırılmıştır.

Ortopedik özürliilere yönelik yapılan çalışma, mevcut olan iki bakım ve rehabilitasyon merkezinde bu özürliilerin halen sahip oldukları yeteneklerini geliştirici nitelikteki çalışmalardır.

Ayrıca bütün bunların dışında işverenlerce özürliiler için en uygun meslekler sırasıyla telefon operatörlüğü, daktilografi ya da büro işleri, paketleme-ambalaj işleri, temizlik işleri, bilgisayar operatörlüğü veya programcılığı ve çeşitli alet tamirciliği olarak saptanmıştır.⁴⁰

³⁹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı : a.g.e., 33.

⁴⁰ DPT: Bedensel Engellilerin Bugünkü Durumu ve Yeni İş İmkânlarının Belirlenmesi, Bedensel Engellileri Güçlendirme Vakfı, a.g.e., 2.

III- ÖZÜRLÜLERİN İSTİHDAMI İÇİN GELİŞTİRİLEN YÖNTEMLER

Özürlülerin istihdamı konusunda daha önceden belirttiğimiz nedenlerden dolayı pek çok sorun yaşanmaktadır. Bu sorunların sona erdirilebilmesi için öncelikle özürlülerin ne tür işleri nasıl yapabilecekleri ve bu işleri özürlerine göre nerede yapabileceklerine ilişkin yöntemler oluşturulmalıdır.

Çünkü bireylerin sahip oldukları özürün türü ve derecelerine göre istihdam edilme durumları farklılık gösterecektir. Bazıları işyerlerine gidebilirken bazıları özel işyerlerinde çalışabileceklerdir, bazıları ise evin dışına çıkamadıkları için evde istihdamları üzerinde yoğunlaşılacaktır.

Bu nedenle özürlülerin çalışması konusunda çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemler şunlardır:⁴¹

- Özürlünün normal yolla işe girmesi,
- Özürlünün belli mesleklerde çalışması,
- Özürlünün kendi işini kurması,
- Özürlünün evinde çalışması,
- İş kooperatiflerinin kurulması.

A- Özürlünün Normal Yolla İşe Girmesi

Özürlünün normal yolla işe girmesi, "sağlıklı bireyler varken neden özürlü bireyi alayım? "düşüncenin yaygın olduğu ortamda, uygulanması oldukça zor bir yöntemdir.

⁴¹ Kamil Ufuk BİLGİN: "Özürlülerin İstihdamında Yöntem Arayışı", Görme Özürlülerin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdamı Sempozyumu (Bildiriler), a.g.m., 25.

Toplumda özlenilen ve uygulanması arzu edilen bir yöntem olmasına rağmen iş için aranılan özelliklerin, özürli bireyin özüründen dolayı uygun düşmemesi nedeniyle daha aday olma aşamasında uygulaması mümkün olmayan yöntemdir.

Bu nedenle özürli bireylerin işe alımları sırasında, sağlıklı bireylerden ayrı olarak sınav yapılması gerekmektedir.

B- Özürünün Belli Mesleklerde Çalışması

Özürli birey özüründen dolayı belli meslekleri icra edemeyecektir. Ancak bunun yanında iş analizleri sonucunda ortaya çıkan mesleklerde de özürünün mevcudiyetine rağmen sağlıklı bireylere nazaran daha başarılı olacaktır.

Bu nedenle özürli bireylerin özürlerine uygun yapabilecekleri mesleklerin neler olduğunun tespitinden sonra gerekiyorsa bu alanda mesleki rehabilitasyonlarla desteklenerek bu meslekleri icra etmeleri sağlanacaktır.

Altı Nokta Körler Demeği İstihdam Sekreterliğinin yaptığı araştırma sonucu görme özürülerin hangi meslekleri yapabilecekleri ve hangi sektörde çalışabilecekleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma sonucu ortaya çıkan meslekler şunlardır:⁴²

- 1- Bilgisayar
- 2- Daktilografi
- 3- Fotokopi
- 4- Haberleşme
- 5- Müracaat Memurluğu
- 6- Matbaacılık

⁴² Eyüp DOĞAN: "Görme Özürülerin İstihdamı ile İlgili uygulamalar", Görme Özürülerin Rehabilitasyonu ve İstihdamı, Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı, Yayın No: 2, Ankara 1995, 82.

Verilen bu örnekte görüldüğü gibi gerçekte özürünün, özgürce yapmak istediği mesleki seçme sansının pek olmamasına rağmen, bu yöntemle özürüne uygun mesleklerde uzmanlaşması sağlanabilecektir.

Görme özürlü bireylerin mesörlük mesleğindeki konumları, ortopedik özürlü bireyin masa başında bilgisayar yardımıyla oturarak işini yapması veya işitme özürlü bireyin çok gürültülü bir ortamda büro işini yapması gibi.

Bu yöntemin en olumsuz yanı üstün yeteneklere sahip olan özürüyü pek tatmin edememesi. Çünkü daha az karmaşık işler nedeniyle özürü bireyin sahip olduğu üstün yeteneğini kullanabilme imkanını yeterince verememektedir.

C-Özürünün Kendi İşini Kurması

Özürlü bireyin kendisinin yada yakınlarının kendi olanaklarıyla iş kurma çabasıdır.⁴³ Temelde bireyin kendi istediği (tercih ettiği) işi yapması açısından en başarılı olabileceği bir yöntemdir.

Eğer özürlü birey finansal olarak desteklenirse ve işin organizasyonu açısında özürlü bireye rehberlik edilirse, ciddi oranda başarılı sonuçlar alınacaktır.

Ancak özürlü bireyin kendi seçtiği işi gerçekleştirebilmesi için gerekli temel ve mesleki eğitimi almış olması gerekir. Yeterli ve nitelikli temel ve mesleki eğitimi alan özürlü birey seçtiği işinde başarılı olabilecektir.

Özürlü bireyin bu yöntemle gerçekleştirdiği işinde finansal ve mesleki bilgi niteliğinde eksikliği var ise bu eksiklik devlet desteğiyle giderilecektir.

⁴³ Kamil Ufuk BİLGİN: "Çalışan ve Çalışmak İsteyen Özürülerin Verimliliklerinde Mesleki İyileştirme", a.g.m., 6.

D- Özürünün Evinde Çalışması

Gerek özürülerin özür şekli, gerekse evinin yeri ve ulaşım imkanlarının veya çevre şartlarının imkan vermeyişi nedeniyle, ancak evinde çalışabilecek durumdaki özürülere iş imkanı sağlayan bir yöntemdir.⁴⁴

Bu yöntemle, özürüler evde çalıştırılması yasalarca kabul edilen kuruluşlarca, coğrafi olarak bedensel veya zihinsel özürlerinden dolayı evlerinden ayrılmadıkları için, yine yasalar çerçevesinde iş yapabilmeleri mümkün olmaktadır.⁴⁵

Bu yöntemin uygulanabilmesi için, özürü bireyin ileri derecede özürü olması ve belli işleri evinde yapabilecek olması gerekmektedir. Diğer yöntemlerde olduğu gibi, bu yöntemde de özürü bireyin mesleki bir rehabilitasyona ihtiyacı olabilir. Bu nedenle, ihtiyaç duyulan bu rehabilitasyon özürü bireye verilmelidir.

E- İş Kooperatiflerinin Kurulması

Bu yöntemde, özürü bireylerin devlet desteğiyle veya kendi çabalarıyla bir kooperatifi kurmaları ve kendilerine çeşitli çalışma alanlarında çalışma imkanı tanımaları şeklinde uygulanmaktadır.⁴⁶

Kooperatif yönteminde, özürülerin sahip oldukları özürlerinin durumuna göre halen sahip oldukları yeteneklerin ortaya çıkarılması ve bu yetenekleriyle yapabilecekleri işe göre yönlendirilmesi, iyileştirilmesi gerçekleştirilmektedir.⁴⁷

⁴⁴ Bedensel Engellileri Güçlendirme Vakfı, Bedensel Engellilik İçin Politika Dokümanı Önerisi, a.g.e., 16.

⁴⁵ Kamil Ufuk BİLGİN: "Özürülerin İstihdamında Yöntem Arayışı", a.g.m., 26.

⁴⁶ Kamil Ufuk BİLGİN: "Özürülerin İstihdamında Yöntem Arayışı", a.g.m., 26.

⁴⁷ Kamil Ufuk BİLGİN: "Özürülerin İstihdamı", a.g.m., 405.

Özürli üyelerin tamamı ortak sorunlara sahip oldukları için bir dayanışma içindedir. Dolayısıyla sorunlarla daha ilgili ve çözüm arayışı içindedirler. Kooperatif nedeniyle aralarında iyi bir iletişim sağlamaları ve halen mevcut olan yeteneklerini aynı hedef etrafında birleştirmeleri nedeniyle istihdam açısından başarılı olmaları son derece mümkündür.⁴⁸

IV- ÖZÜRLÜLERİN İSTİHDAMININ ARTIRILMASI İÇİN ALINAN ÖNLEMLER

Özürlilerin devlet kamu kurum veya kuruluşlarında yada özel sektörde istihdam edilmeden önce bazı önemli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu tedbirlerle özürli bireyin istihdamı daha kolay olacaktır ve özürli bireyden daha yüksek verim elde edilebilecektir.

Buna göre özürlilerin istihdamından önce alınması gereken önlemler şunlardır. ⁴⁹

- İşlerin özürlilerin özürlerine uyumlu hale getirilmesi,
- İşyerlerinin özürli bireyin özürüne uyumlu hale getirilmesi,
- Özürli bireylere belirli işler için adaylık eğitimi verilmesi,
- Özürli bireyler için korunaklı işler oluşturulması,
- Yasal tedbirler ile zorlayıcı ve yönlendirici olunması.

⁴⁸ Kamil Ufuk BİLGİN: "Özürli Bireylerin İstihdamında Yöntem Arayışı", a.g.m., 27.

⁴⁹ Kamil Ufuk BİLGİN: "Özürli Bireylerin İstihdamında Yöntem Arayışı", a.g.m., 24.

A-İşlerin Özürlülerin Özürlülerine Uyumlu Hale Getirilmesi

Çalışacak konumda olan özürlü bireyin yapacağı işin, özürüne uygun olması, özürlü bireyin istihdamını kolaylaştıracağı gibi özürlü bireyden elde edilecek verime de pozitif nitelikte katkıda bulunacaktır.

Özürlü bireyin istihdamı sırasında, işin özürlü bireyin özürüne uygun olup olmadığı belirlenirken şu kıstaslar göz önüne alınmalıdır.⁵⁰

1- Özürlü birey işe hangi dereceye kadar dayanabilir, iş ne derece yapabilir ? Yürümek, koşmak, bir şeyleri taşıyabilmek gibi.

2- Özürlü birey için duman, toz, nem, dışarıda çalışmak onda sağlık tehlikesi (Sağlık sorunu) yaratır mı ?

3- Çalışan işçi çalıştığı bu işten memnun mu ? Ya da daha iyi bir iş beklentisi var mı ?

Mesleki eğitim veren yerdeki yetkili kişi özürlü bireye işin uygun olup olmadığını ortaya çıkaran testler uygulanabilir. Fakat bir çok ülkede bu tür merkezler bulunmamaktadır.⁵¹

Eğer yapılan testler sonucunda işin özürlü bireyin özürüne uygunluğu tespit edilirse, istihdam açısından sorun olmayacaktır. Ancak özürüne uygun değilse uygunlaştırması konusunda gerekli tedbirler alınmalıdır.

B-İşyerlerinin Özürlü Bireyin Özürlü Hale Getirilmesi

Özürlü bireyin hayatının her aşamasında yaşadığı fiziksel engeller iş hayatında da sorun olarak kendini göstermeye devam etmektedir.

⁵⁰ ILO: *Job Creation For Disabled People*, a.g.e.,8.

⁵¹ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı: *Engelliler için Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi*, a.g.e., 31.

Özürlü bireyin çalıştığı mekanlardaki fiziksel ortamları özürlerine göre düzenlenmelidir. Özürlü bireyin özür türü ve derecesine göre düzenlenmiş ergonomik bir çalışma ortamı, özürlü bireyin başarısını arttıracaktır.

Çalışılan mekanlardaki düzenleme binanın girişinden itibaren başlamalı ve tüm bina içi mekanlarda kendini göstermelidir. Görme özürlü bireylere yönelik sesli uyanların, işitme özürlülere yönelik görsel uyanların olması, ortopedik özürlülere yönelik basamak benzeri fiziksel engellerin sorun olmaktan çıkarma gibi.⁵²

C-Özürlülere Belirli İşler İçin Adaylık Eğitimi Verilmesi

Özürlü bireyin özrüne uygun işlerde istihdamı sırasında işin nasıl yapılacağını belirten, belli bir dönem devam eden adaylık dönemi eğitiminin verilmesidir.

Sağlıklı bireyler de uygulanması gerçekleştirilen bu uygulamada özürlü birey mesleki rehabilitasyon aldığı işinde, belli bir süre o işin en iyi şekilde icraatını gerçekleştirmek amacıyla belli bir zaman bu eğitimden geçirilmelidir.

Böylece işten, özürlü bireyden veya çalışılan ortamdan kaynaklanan sorunlar tespit edilecektir. Böylece tespit edilen sorunların çözümleri için gerekli önlemler alınabilecektir.

Dolayısıyla adaylık eğitimi özürlü birey açısından işinde ön çalışma yapmasını sağlayacak olumlu bir önlem şeklidir.

D-Özürlüler İçin Korunaklı İşler Oluşturulması

Korumalı işyerleri, genel iş hayatına kendilerindeki kapasite noksanlığı nedeniyle katılamayacak durumda olanların istihdam edildikleri işyerleridir.⁵³

⁵² Kamil Ufuk BİLGİN:"Özürlülerin İstihdamı", a.g.m., 406.

⁵³ Fatih UŞAN:"İş Hukukunda Özürlü İstihdamı Yöntemleri", Görme Özürlülerin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdam Sempozyumu (Bildiriler), Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayınları:3, Ankara Nisan 1999, 100.

Korumsal işyeri, özürliilerin normal yaşamlarına dönebilmeleri ve uygun mesleki statülerine ulaşabilmeleri amacı ile iş görmelerine dayalı, iş ortamını ve mesleki olanakları özürliiler için uyumlu ve düzenli biçimde gerçekleştirmeye çalışan servislerdir.⁵⁴

Korumsal işyeri ortamının özelliği özürliilerin diğer işçilerle rekabetinin korunduğu işyerleridir.⁵⁵

Bu işyerleri başarılı biçimde ve organize edilip verimli çalışabilirse devlet için yük olmaktan çıkıp kendine yeterli bir gelir sağlayabilirler.

Korumsal işyerleri özel bütçeli veya katma bütçeden yardım alarak devlet veya devlet ile özel kuruluşların işbirliği ile kurulabilmektedir. Bu işyerlerinde hemen hemen tüm personel özürliü bireylerden oluşmaktadır.

Serbest piyasada rekabet imkanı olmayan, özel ihtiyaçları olan ya da özellikle ağır özürleri olanlar için korumsal iş imkanı yaratılmalıdır. Ancak bu tür pozisyonlar atölyeler, evde üretim ve özel iş projeleri yada rekabetçi endüstrideki korumsal bölümler şeklinde olabilmektedir.⁵⁶

E- Yasal Tedbirler ile Zorlayıcı ve Yönlendirici Olması

Özürliü bireylerin istihdamında en çok kullanılan yöntem yasal olarak işverenin zorlanmasıdır. Devlete bağlı kamu kurum ve kuruluşlarında uygulanan %3'lük kota ile 50+ üzerinde daimi işçi çalıştıran işyerlerinde bu kota uygulanmaya çalışılmaktadır.

⁵⁴ Ömer Zühtü ALTAN: Sakatlar ve Türkiye'de Çalışma Sorunları, I.T.I.A. Yayınları, No: 146 / 90, Eskişehir, 1976, 245.

⁵⁵ Samira YENER: "Sakatların İstihdamı ", İstihdam Seminerleri 1, İ.I.B.K. Yayın No: 272, Ankara 1992, 109.

⁵⁶ Sakatlar için Fırsat Eşitlikleri Konulu Kılavuzu: Birleşmiş Milletler On Yıllık Sakatlar Programı, 1983-1992, Türkiye Sakatları Koruma Vakfı, 16.

Kamu sektörünün yanında özel sektör içinde aynı kanun uygulanmaya çalışılmaktadır. İşverenin bu %3'lük kotayı işyerinde uygulamaması sonucunda, yeniden değerlendirme oranına göre belirlenen parasal ceza uygulaması yoluna gidilmektedir. Ancak, ne yazık ki hem kamu hem de özel sektörde bu uygulama istenilen sonucu getirememiştir.

Yasal olarak özürhüleri istihdamında yeterince başarılı olunamaması öncelikle işverenlerin bir işin tanımında sıralananların tam olarak yapılabilmesi için, bu işi yapacak olanda aranması gereken fiziki, eğitsel ve diğer özelliklerin neler olduğunu yeterince bilmiyor olması, yasal zorunluğun denetimindeki yetersizlik ve işe alım kriterlerinin yeterince objektif esaslara bağlanamaması, özürhüleri istihdamında yeterince başarılı olunamamasına neden olmaktadır.⁵⁷

Yasal olarak ödenmesi gereken ceza, yeniden değerlendirme oranına göre uygulanmaya başlanmasından dolayı, cezanın ağırlığı nedeniyle işveren tarafından biraz daha dikkat edilmesine ve istihdamın gerçekleştirilmesi yönünde etkili olmasına neden olmuştur.

Ancak yasal olarak zorlayıcı tedbirlerin yanında işvereni özendirici tedbirler de olmalıdır. Vergi indiriminin uygulanması, işveren vergi yükünün bir dökümünün devlet tarafından karşılanması iş hayatında varlığını koruyacak özel tedbirlerin uygulanması gibi yöntemlerle işveren teşvik edilmelidir.

Ayrıca işverenler tarafından özürhü bireyin çalıştırılması konusunda teşvik gibi özürhü bireyin girişimciliği yönünde de teşvik ve yönlendiricilik uygulanabilir.

⁵⁷ Bedensel Engellileri Güçlendirme Vakfı, Bedensel Engellilik için Politika Dokümanı Önerisi, a.g.e., 14.

Özürlü girişimciliğin bölgelere göre hangi alanlarda yapılacağı ve ne gibi düzenlemelerle başarının mümkün olacağı araştırılıp tespit edilmeli, özürlü girişimciye bilgi verilmeli, faaliyetler işlenmeli, aksaklıkların giderilmesinde rehberlik edilmelidir. Organizasyon uzmanlar ve girişimciler arasında deney ve bilgi aktarımına imkan vermelidir.

Hammadde, makine temininde ucuzluk ve teknolojik gelişmişliğin önemi dikkate alınarak bu konuda bilgi sağlanmalıdır. İşletmelerin ticari olması halinde söz konusu malların seçiminde özürlülerin durumları dikkate alınmalı, pazarlama alanında işbirliği, yollar ve bilgileri önemi gereği ayrıntılandırılmalıdır.⁵⁸

Böylece yasal tedbirlerin yanında özendirici ve yönlendirici uygulamalarda özürlü bireyin istihdamında etkili olacaktır.

V.ÖZÜRLÜLERİN İSTİHDAMINDA ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

Özürlülerin toplumla bütünleşmelerinde bir işlerinin olmaması önemli bir sosyal sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle özürlülerin bir işe girmede karşılaştıkları güçlüklerin neler olduklarını bilmek, bu sorunlara çözüm getirmek ve bu doğrultuda çalışmalar yapmak, belli bir ölçüde sosyal ve ekonomik sorunların en aza indirgenmesinde yararlı ve gerekli olacaktır.⁵⁹

İ.İ.B.K.'nın elinde var olan istatistiksel bilgiler doğrultusunda yapılan incelemeler sonucunda özürlülerin istihdamında yaşanan güçlüklerin sebepleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalar dışında Ö.İ.B.'nin da kendi yaptığı incelemeler sonucunda özürlülerin istihdamında yaşanan sorunlar

⁵⁸Ömer İnal DURMUŞ: "Özel Girişim ve İstihdam", Görme Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı, Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayın No:2, Ankara 1995, 148.

⁵⁹İ.İ.B.K. Sakatların İstihdam Sorunu, Yayın No:259, Ankara 1991, 13.

tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu önemli iki kurumun yaptığı çalışmalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda sorunların sebepleri şu şekilde sıralana bilir.

A- Eğitim Yönünden:

İ.İ.B.K.'nın tüm şube müdürlüklerinde iş için sırada bekleyenlerin eğitim durumu incelenmiş ve toplumdaki sağlıklı insanlara nazaran özürü bireylerin eğitimlerinin yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

1997 yılı sonu itibarıyla İ.İ.B.K.'ya kayıt yaptırıp iş için sırada bekleyen 51.600 özürünün %68'inin 18-19 yaş grubunda yani en üretken çağda olduğu görülmektedir.

Halen ülkemizde 0-18 yaş arası eğitim çağında 3.200.000 özürünün olduğu tahmin edilmektedir. Bunların ise %1'lik kısmı M.E.B.'na bağlı kuruluşlarda eğitim görmektedir. 1997 yılı sonunda İ.İ.B.K.'ya başvurup iş için sırada bekleyen 51.600 özüründen %64'ü öğrenimsiz, okur-yazar veya ilkökul mezunu iken sadece %1,7'si yüksek okul mezunudur. Bu veriler, özürü bireylerin istihdamları açısından eğitimin nedenli önemli olduğunun bir göstergesidir.⁶⁰

B- Mesleki Yönden:

Ülke genelinde özürülerin mesleki rehabilitasyonu için çağdaş ve etkin merkezler bulunmadığından özellikle vasıfsız özürülerin istihdamı zorlaşmaktadır.

⁶⁰ Sinan GERGİN: "Özürülerin Çalışma Hayatındaki Yeri", İnsan ve İş, G.Ü.ÇEK.A.T., 1999, 13.

İ.İ.B.K.'ya iş için başvuruda bulunan özürhülerin eğitim düzeyinin yetersiz olması ve belli bir mesleklerinin olmayışı bu insanların istihdamlarında büyük engel oluşturmaktadır.

Ülkemizde özürhülerin mesleki eğitim ve istihdamlarına yönelik kamu harcamalarının GSYH (Gayri Safi Yıllık Hasıla) içindeki payı Danimarka'da %0,13, Almanya'da %0,12 iken Türkiye'de sadece %0,004 olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler ise ülkemizdeki özürhülerin mesleki rehabilitasyonuna yönelik yapılan harcamaların ne denli yetersiz olduğunu göstermektedir.⁶¹

Eski Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Mehmet Moğoltay, Türkiye'de 1993 yılı itibariyle özürhülerin sadece %2,25'ine eğitim olanağının tanınabildiğini, özürhülere yeterli eğitim, tıbbi ve mesleki rehabilitasyon ve iş olanakları sağlanamadığını da ifade etmiştir.⁶²

16 Mart 1987 tarih ve 19402 sayılı "Özürhüleri İstihdamı İşler Hakkında Tüzük"ün ekinde yayınlanan özürhülerin yapabilecekleri işler belirtilmiştir. Ancak gelişen teknoloji nedeniyle tüzük de belirtilen işlerin bir bölümü güncelliğini kaybederek yok olmuştur. Yok olan meslekler gibi yine teknolojinin etkisiyle yeni meslekler de gündeme gelmiştir.

Ancak ne yazık ki zaten son derece yetersiz olan mesleki rehabilitasyon hizmetleri bu yeni meslekleri henüz içine almamıştır. Dolayısıyla değişen dünyaya mesleki eğitim anlamında ayak uyduramayan özürhüler istihdam konusunda ciddi sorunlar yaşamaktadır.

D.İ.E., Nisan 1998 Hane Halkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre işsizlik oranı (%45,6 ile) ilkokul mezunları arasındadır ve bunların hiç bir mesleki yeterliliği bulunmamaktadır. Bu grubu lise (%22,4) ve ortaokul mezunları

⁶¹ İ.İ.B.K., Özürhüleri Mesleki Eğitimi ve İstihdamı, Ankara, Ocak 1992, 1.

⁶² 21.05.1993, Meydan Gazetesi, 10.

(%11,4) izlemektedir. Meslek okullarından mezun olanlar için işsizlik oranı ise %8,2 dir. Bu durum meslek okulu mezunlarının diğer gruplara oranla daha kolay iş bulabildiklerini göstermektedir.⁶³

Dolayısıyla ülkemizde işsizliğin en fazla mesleki becerisi olamayanlar arasında yaygın olduğu görülmektedir.

C-Özürliülerin İş Tercihleri Yönünden:

Özürliüler iş tercihleri yönünden her işte çalışabileceklerini beyan etmelerine rağmen, özel sektör işverenine takdimleri sırasında ücretin düşüklüğü, istihdam güvencesi ve sosyal güvenlik gibi nedenlerle iş kabul etmedikleri gözlenmektedir. Kamu kesimini istihdam açısından daha güvenceli görmektedir. Bu durum istihdam konusunda ayrı bir sorun oluşturmaktadır.

Anayasada "Sosyal Devlet" kavramı olmasına rağmen ülkemizde uygulanan Liberal Devlet anlayışı nedeniyle 1980 yılından itibaren yoğun bir özelleştirme uygulamasına girilmiştir. Özelleştirme nedeniyle çalışan personellerin işten çıkarılmaları söz konusu olmuştur. Bu uygulama sağlıklı bireyleri etkilediği gibi özürliü bireyleri de etkilemiştir.

Özelleştirme sadece özürliülerin işten çıkartılması nedeniyle değil, bundan sonraki istihdam olanaklarının daralması ve zaten son derece düşük olan istihdamın bütünüyle olanaksızlaşması açısından özürliüleri yakından ilgilendirmektedir.

⁶³Necati BALTA: 1997'den 1999'a Değişimin Dinamikleri, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonları, Türk İş Araştırma Merkezi, Cilt 1, Ankara 1999.

1993-1995 yılları arasında Altı Nokta Körler Derneğine ulaşan bilgilere göre 150 dolayında özürlü özelleştirme nedeniyle işten çıkarılmış, gösterilen tüm çabalar bu insanların yeniden işlerine dönmelerini sağlayamamıştır.

1994 Kasımında yürürlüğe giren Özelleştirme Yasasının 21. maddesi özürlü işçilerin özelleştirme nedeniyle işten çıkarılmayacağı, işyerinin tasfiyesi veya başka bir nedenle kapatılması nedeniyle işçiye ödenen tazminatın özürlü işçiler için iki katı ödenmesi hükmünü getirmektedir. Ancak bu yasa yürürlüğe girmeden önce bu duruma düşen özürhükleri kapsamaktadır. Ayrıca çalışma hayatındaki özürlü nüfusun ancak %1'nin kamu sektöründe istihdam edilebildiği düşünüldüğünde, bütün KİT'lerin bile özelleştirildiği var sayılırsa, bu yasa ile sadece birkaç yüz özürlü birey koruma altına alınabilecektir. Dolayısıyla istihdamları güç olan bu özürlü bireylerin şansları bu konudan dolayı daha da azalacaktır.

Ayrıca özürhükler bulundukları yörede durumlarına uygun iş talebinde bulunmakta, bir başka ilde çalışmayı kabul etmemektedirler.

D- İşveren Yönünden:

İşveren açısından ise, özürlü istihdamında genellikle özürhük dereceleri az olan özür grupları tercih edilmektedir. Bu durum özürhük dereceleri yüksek olanlarla, birden fazla özür bulunan bireylerin istihdamını zorlaştırmaktadır.

Ortopedik özürhükler ile tek gözü görmeyen özürhükler diğer özürhük gruptakilerine göre tercih edilmektedirler. Bazı özel sektör işverenler, ise özürhüklerin istihdamı hakkındaki Tüzükten yararlanarak yüksek vasıflı elemanları talep etmektedirler. Bu tür özürhük birey sayısı da az olduğu için özürhük bireyi istihdam etmemektedirler. Bazı işverenler ise bundan kaçınmak için yasal zorunluluk olan 50 daimi işçi sayısını bu rakamın altında tutmaktadırlar.

İşverenler özürlü bireyi çalıştırmak istemiyorsa özürlü bireyin özürüne uygun işlerde çalıştırmamakta dolayısıyla özürlü birey işten ayrılmak zorunda kalmaktadır. İşveren özürlü bireyden kendi isteğiyle ayrıldığına dair belge almaktadır. Bu tür durumlarda ise özürlü bireyin işverene güveni kalmamaktadır.

Özürlü bireylere yönelik istihdamların artırılabilmesi için, işverenlere yönelik devlet desteği ve teşvikinin öncelikle sağlanması, işverenlere de yasal ve sosyal sorumluluklarının hatırlatılması gerekmektedir.⁶⁴

Ancak son yıllarda işverenlere yasal cezalarla özürülerin istihdamı konusundaki baskıların istenilen sonucu getirmedeği görülmüştür. Bu nedenle de cezai uygulamaların yanında teşvik edici uygulamalar da getirilmiştir.

E-Yasal Yönden:

Yasal olarak, özürülerin istihdamına yönelik "kota" yöntemi uygulanmaktadır. Ancak, kota yöntemi ile istenilen başarıya ulaşılamamıştır. Sebebi ise, teşvik yöntemi yerine, ceza yönteminin getirilmesi olduğu düşünülmektedir. İşveren yasal olarak uygulanan bu kotayı delmeye çalışmaktadır. Kamu sektöründe dahi özürülerin istihdamına yönelik hedeflenen orana ulaşamadığı, yaklaşık olarak %75⁶⁵ oranında özürülerin istihdamı konusunda boşluk bulunduğu tahmin edilmekte.

Uygulamada 50+ istihdam söz konusu olduğundan bu imkan genelde büyük şehirlerde mümkün olmaktadır. Kırsal kesimlerde ve az gelişmiş şehirlerde 50+ işçi çalıştıran işyerlerine pek rastlanmamaktadır. Dolayısıyla küçük yerleşim yerlerinde yaşayan özürlü bireylerin talepleri istihdam açısından mümkün olmamaktadır.

⁶⁴ Güröl UÇ: "Özürülerin İstihdam Sorunları", Görme Özürülerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı, Ankara 1995, Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı, Yayın No:2, 64.

⁶⁵ T.C. Başbakanlık Ö.İ.B., İ. Özürüler Surası, a.g.e., 60.

Bütçe Kanununda yer almasına rağmen sözleşmeli personel çalıştıran kurum ve kuruluşlar 1475 sayılı Kanunun 25'nci maddesine göre özürlü bireyi çalıştırmaları gerekmektedir. Ancak 399 sayılı K.H.K'de sözleşmeli eleman çalıştıran işyerlerinin özürlü bireyi çalıştırmaya yönelik herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Dolayısıyla özürülerin İ.İ.B.K. aracılığıyla işe yerleştirilmelerine ilişkin hüküm bulunmadığından özürülerin sözleşmeli personel olarak istihdamları mümkün olmamaktadır.

Türk Kamu Yönetimi Personel rejimindeki olumsuz gelişmelerden bütün bireyler gibi özürülerde payını almış ve işsizliğin ve enflasyonun yüksek olduğu bir ekonomik düzlemde, özürülerin istihdamı konusun da yeterince gündeme gelmemiştir.⁶⁶

572 sayılı K.H.K. ile yerel yönetimlere istihdam açısından yüklenen görevler, yerel yönetimlerce özürülerin istihdamında destekleyici nitelikteki hizmetleri vermedikleri görülmektedir.

Özürülerin istihdamı konusunda yapılan denetimlerin yetersiz olması da özürülerin istihdamını olumsuz yönde etkilemektedir.

F- Özürülerin Dayanışması Yönünden:

Bütün bunların dışında özürülerin ve ailelerinin kendi aralarında iletişim kurmuyor olmaları, bireysel davranmaları, dayanışmayla elde edebilecek başarıları ulaşılamamasına neden olmaktadır. Bağımsız olarak bireylerin veya ailelerin çabaları sonuç getirmeyecektir. Ancak kendi aralarındaki dayanışma demeklere, vakıflara, federasyonlara, konfederasyona Ö.İ.B.'na ve yetkili makamlara ulaşabilecektir. Oysa birliktelik sağlanamadığı için bireysel çabalar sonuçsuz kalmaktadır.

⁶⁶ Kamil Ufuk BİLGİN: "Türk Kamu Yönetiminde Özürülerin İstihdamı", a.g.m., 331.

VI-ÖZÜRLÜLERE ÖZEL HİZMET SUNUMUNDA BAZI ÜLKELER

Özürlülere hizmet sunumunda özellikle üç ülke örnek olarak ele alınmıştır. Dünya ülkeleri arasında gelişmişliği, sosyal yapısı ve ekonomisi ile kendini ispat etmiş olan İsveç ve Almanya'da ki özürlü bireylerin sahip oldukları hak ve imkanlar, diğer ülkeler açısından da erişilmek istenen bir düzeyde olmasından dolayı örnek ülkeler olarak alınmıştır. Endonezya örneği ise, gelişmekte olan bir ülke olmasından dolayı örnek olarak ele alınmıştır.

A-İsveç

Sosyal hukuk devletinin görevleri arasında özürünün topluma kazandırılması amaçlanmaktadır. Ekonomik olarak kendi bağımsızlığını ilan edebilen özürlü, bireysel olarak ekonomik ihtiyaçlarını kendisinin karşılayabilmesinden dolayı mutludur. Bu durumdaki özürü kendisiyle barışıktır ve toplum açısından üretken konumdadır.

Üretken konuma geçebilmek acınma duygusuna maruz kalmaması nedeniyle özürü açısından çok önemlidir. Çünkü toplumun acıma duygusuyla özürüye yaklaşması her toplumda özürüler açısından olumsuzluklara neden olmaktadır.

Dünya özürülerin yaşam şartları (rehabiliteleri, istihdam edilmeleri vb. gibi) bulundukları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

Bir İskandinav ülkesi olan İsveç'teki gelişmişlik düzeyi sadece ekonomik boyut'ta değil, ülkenin sosyal yapısında da kendini göstermektedir. 180 yıla yakın bir süre hiç bir savaşa taraf olmadığından, çok boyutlu olarak ülkede gelişmişlik sağlandığı için bu gelişmişlikten ülkede yaşayan 1 milyon civarındaki özürü birey de olumlu yönde etkilenmiştir.

Özürlü bireylerin bu gelişmelerden yararlanmasında, yerel yönetimler oldukça etkili olmuştur.

Parlamentar demokrasi ile yönetilen ülkede merkezi yönetimin yanı sıra belediyelerden (Komman) ve county (Landsting) oluşan yerel yönetimlerde bulunmaktadır.⁶⁷

İsveç'te yerel yönetimler merkezi yönetim ile uyum halindedirler. Yerel yönetimlerin karar verme sürecinde yer alabilmeleri nedeniyle halk ile seçilen temsilciler arasında kurulmuş olan bağ kopmamıştır. böylelikle iletişimde boşluğun doğması engellenmiştir.

Bir milyondan fazla İsveçli'nin istihdam edildiği yerel yönetimlerde, bu sayının yarısından fazlası (635.000) ülkedeki 287 belediyede çalışırken , diğer kısmı 24 adet olan county'de çalışmaktadır.⁶⁸

İsveç kamu yönetimi genel kamu hizmetlerinden sorumludur. Ancak, sorumlu bulunduğu bu hizmetlerin yatırımı ve tüketimi konusunda ise, yerel yönetimler merkezi yönetime nazaran 2/3 oranda daha fazla paya sahiptirler.⁶⁹

Yerel yönetimlerin vergi toplama yetkilerinden dolayı karar verme yetkisine sahip olan yöneticiler ülkede kamu hizmetlerinin büyük bir bölümünün sorumluluğunu üstlenmiştir.

⁶⁷ Kamil Ufuk BİLGİN: "Özürlülerin Kamu Hizmetlerinden Yararlanmaları Açısından İsveç Modeli", GÜLİBF Dergisi , 9, 2 1993, 334.

⁶⁸ Kamil Ufuk BİLGİN: a.g.m., 334.

⁶⁹ Svenska Institutet ; "Local Government in Sweden ", Fact Sheet on Sweden, The Swedish Institute yay. ,Stockholm, Sweden February 1985,1.

Bu hizmetler içerisinde söz konusu kamu yönetimi birimlerince yerine getirilen en önemli hizmetler şunlardır :⁷⁰

- Eğitim
- Sağlık
- İstihdam

Diğer önemli bir faktör ise, İsveç'in geleneksel halk hareketi içerisinde 450.000 üyesi ile önemli bir yere sahip olan özürölüler hareketi olmaktadır.⁷¹

Ölkede farklı özürölü grupların temsilcilerinden oluşan yaklaşık 40 özürölü grubu bulunmakta ve ölkenin aktif reform politikalarında önemli bir yer tutmaktadır.⁷²

Ölkedeki bu özürölüler hareketinin diğer ölkelerdeki benzerlerinden en önemli ayrıcalığı, bu hareketi oluşturanların özürölü oluşları ve hükümet dışı örgütlenmeye sahip toplumsal bir hareket olmalarıdır.

Ulusal Özürölüler Grupları Birliği (Handikapp FÖRBUNDES Centralkomite) içerisindeki gruplar, çoğu belediyelerde bulunan yerel komiteler ile tüm County'lerdeki County komitelerinden oluşmaktadır.

İsveç kalkınma plan ve programlarını yaparken özürölüler grubunu ciddi şekilde göz önünde bulundurmak zorundadır. Böylece diğer baskı grubu gibi özürölülerde kendi hak ve isteklerini iktidara iletebilmektedir.

⁷⁰ Svenska Institutet ; "Support For The Disabled in Sweden ",a.g.m.,1.

⁷¹ Svenska Institutet: "Support For The Disabled In Sweden", a.g.m.,1.

⁷² Kamil Ufuk BİLGİN: "Özürölülerin Kamu Hizmetlerinden Yararlanmaları Açısından İsveç Modeli", a.g.m., 335.

Tüm özürölüler konseyinin bağlı bulunduğu Özürölüler Ulusal Konseyi (Statens Handicapprad), ölkedeki bütün özürölülerin yaşama ve çalışma şartlarının iyileştirilmesini amaçlamaktadır.

İsveç Hükümeti'nin özürölüler için oluşturmaya çalıştığı temel amaç , onların toplumun bir parçası oldukları veya olmaları gerektiği ve diğer insanlar gibi yaşamaya hakları olduğu gerçeğini her açıdan topluma kabul ettirebilmektir. Bu nedenle onlara yönetim ve toplum olarak şu fırsatların verilmesi gereklidir.⁷³

- Hayatlarını idare ettirebilmeleri için para kazanma fırsatı ,
- İyi ve sağlıklı bir eve sahip olma fırsatı ,
- Hareket halinde olma ve seyahat etme fırsatı ,
- Bir meslek edinme ve boş zamanlarını en iyi şekilde değerlendirme fırsatı.

1- Özürölülere İlişkin Hukuki Yapı

İsveç'te özürölülere yönelik genel bir kanun bulunmamaktadır. Bunun yerine özürölülerle ilgili kanunlar Sosyal Hizmetler Kanunu'nda, özel programlarda ve benzer kanunlarda yer almıştır. Ancak sadece zihinsel özürölüler ve bu gruba girenler için 1986 yılında yürürlüğe giren zihinsel özürölü kişilere, Özel Hizmet Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla zihinsel özürölülere ve bu gruba girenlere eğitim, tıbbi bakım, sosyal rehberlik ve ev ortamı hazırlama gibi hizmetlerin sunulması üzerinde durulmuştur.

⁷³ Information Service; "The Social Services at Work", Social Services in Sweden : A Part of the Social Welfare System, The National Board of Health and Welfare (Socialstyrelsen) yay., Stockholm, Sweden August 1992. 33.

Son yıllarda yerel yönetimlerin özellikle belediyelerin özürhüleri ihtiaçlarını sağlama konusundaki duyarlılığı ve sorumluluk bilinci nedeniyle hükümet özürhülerle ilgili bir genel çerçeve oluşturarak yerini yerel yönetimlere bırakma eğilimindedir.

Yerel yönetimlerin bu konudaki sorumluluklarının bilincinde olduklarını göstermesi açısından Stockholm Belediyesi'nin "Özürhü Kişiler Belediye Konseyi (Det Kommunala Handikappradet)" güzel bir örnek teşkil etmektedir.

2- Özürhülerin Eğitimi

Özürhülerin eğitiminde temel amaç diğer vatandaşlar gibi onların eğitim imkanına sahip olmalarıdır. Bu nedenle normal okullarda özel gruplar oluşturarak onların eğitimini gerçekleştirmek hedeflenmektedir. Sıradan okullarda eğitimlerine devam etmeleri nedeniyle okulun bütün imkanlarından da yararlanmaktadırlar.

Özürhüler için hedef, ilköğretim seviyesindeki zorunlu temel eğitimi almalarını sağlamaktır. Ancak burada da görme ve duyma özürhü olanlar için yine özel uzman öğretmenlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Orta seviyedeki bir eğitim sonrasında, zihinsel özürhüler hariç özürhülere şu üç eğitim hizmeti verilmektedir.⁷⁴

- Zorunlu tutulan normal eğitim
- Özel bir alanda verilen eğitim
- Mesleki eğitim

⁷⁴ Kamil Ufuk BİLGİN: a.g.m., 346.

Eğer özürli özel bir yardıma ihtiyaç duymuyor ise üniversitede, normal okullarda ve normal ücret karşılığında devam edebilmektedir.

3- Özürliilerin Çalışma Hayatı

Devletin çalışma politikasını özürliiler de dahil olmak üzere herkese iş imkanı sağlamaktadır. Ancak özürliilerin istihdamı özürli olmayanlara göre daha zordur. Ülkede özürliiler için düzenli istihdam büroları bulunmaktadır.

Bu bürolar yetkileri dahilinde önerilerini emek piyasasında özürliilerin yararına kullanmaktadır.

Büroların sunduğu alternatif istihdam şekilleri şunlardır.⁷⁵

- İş deneyiminin sağlanması
- İş eğitimi verilmesi
- İş rehberliği

Bu tür bürolar eğer kendileri isterlerse devlet tarafından mali açıdan desteklenmektedir.

Özürliilerin istihdamı konusunda 1974 yılında, İstihdamı Artırma Kanunu ile Çalışanların Güvenliğini Sağlama Kanunları çıkarılmıştır.⁷⁶

İsveç'te özürliilerin istihdamına ilişkin bir oran veya alt sınır bulunmamaktadır. Ancak çalışanların yine de % 36'sını kamu sektöründe

⁷⁵Synskadades Riksförbund : "The job Market", The Visually Handicapped in Sweden, Swedish Federation of The Visually Handicapped, Stockholm, Sweden 1992, 6.

⁷⁶ Kamil Ufuk BİLGİN: "Özürliilerin Kamu Hizmetlerinden Yararlanmaları Açısından İsveç Modeli" a.g.m., 347.

çalışanlar oluşturmaktadır. Özel sektörde %29, yerel yönetimlerde %19 ve hükümet örgütünde çalışanlar ise %16 oranında dağılmaktadır.⁷⁷

Ayrıca hükümet diğer işverenlere özürliülerin rehabilite edilmelerinde yardımcı olmaktadır.

B- Endonezya

Özürliülerin topluma kazandırılabilimleri, onların kendilerini işe yarar yani üretici konumunda da olduklarını hissetmeleri açısından çok önemlidir.⁷⁸ Dolayısıyla üretken konumda olan özürliü daha mutlu bir insan olacağından daha verimli, çevresi ve kendisiyle barışık bir insan olacaktır.

Özürliünün toplumla barışık ve üretken konuma geçebilmesi ise ancak rehabilitasyon, eğitim ve iş imkanı sağlanması ile mümkün olabilecektir. Bu konuda, Endonezya iyi bir örnek sayılmalıdır.

1- Endonezya'nın Sosyal, Kültürel Durumu

Endonezya irili, ufaklı 13697 adadan oluşan, tropikal iklim kuşağında yer alan, adaların uzantısı 5000 m²' yi aşan, Asya ile Avusturalya kıtası ile Pasifik ve Hint Okyanusu arasında kalan bir ülkedir.⁷⁹ 1990 yılı itibariyle 180 milyon nüfusa sahip gelişmekte olan bir ülkedir. Nüfusun tahmini olarak %30'u kentlerde, %70 ise kırsal alanda yaşamaktadır.

Toplam nüfusa göre halkın %3.11(5.598.000 kişi) özürliüdür.⁸⁰

⁷⁷Arbet Smark, Nadr Stryrelsen; Aims At Work: The Swedish National LabourMarket Administration's Program for Employment of Handicapped People, yay., Stockholm, Sweden 1987, 10.

⁷⁸ ILO, Community-Based Rehabilitation Services For the Disabled, A Pilot Experince In Indenesio, Geneva 1985, 49.

⁷⁹ ILO : Community-Based Rehabilitation Services For The Disabled : a.g.e, 1.

⁸⁰ Gürol UÇ: Endonezya'daki Fiziksel Özürliülerin Rehabilitasyonu, Ankara 1991. 2.

Bu verilere göre, özürölülerin % 80'nin 4.478.000 kişi kırsal alanda (köylerde) yaşamaktadır.

Endonezya hükümeti, özürölülerin yeteneklerini ve becerilerini kullanmalarında ve toplumla yakınlaşıp bütünleşmelerinde destekleyici ve cesaretlendirici rol oynamaktadır.

Ülkede sosyal adaletin var olmasına 1945 yılında çıkanlan Anayasa'nın içinde yer alan Pancasila neden olmaktadır.

Anayasada yer alan Pancasila aşağıdaki gibidir.⁸¹

- Yüce Allah'ın bir olduğuna inanınız.
- Doğru ve uygar insan olmalıyız.
- Endonezya'nın birliğı esastır.
- İlim ve akılın danışacağı tek yol gösterici demokrasidir.
- Tüm Endonezya halkı için sosyal adalet temeldir.

Endonezya'da hemen hemen tüm halk, Pancasila teorisi ile yaşamaktadır. Sosyal adalet Pancasila aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Özürölüler dahil olmak üzere tüm vatandaşlara Pancasila teorisi ile yardım edilmekte ve eşit fırsat verilmektedir. Böylece çalışan özürölülere eşitlik hakkı verilerek cesaretlendirilmektedir.

2- Endonezya'da Rehabilitasyon Sistemi

Özürölüler için bütün aktivitelerini gerçekleştirmelerinde 3 ayrı sistem vardır.⁸²

⁸¹ Gürol UÇ: a.g.e., 3.

⁸² Gürol UÇ: a.g.e., 4.

a- Kurumsal Sistem

Bu sistem özürliilerin sosyal (toplumsal) rehabilitasyonlarına yoğun bir şekilde hizmet eden bir sistemdir.

Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olarak 34 rehabilitasyon merkezi vardır.

Bunların dışında 699.750 özürlii kişi (yani %12.5 özürlii) rehabilitasyondan geçirilmiştir. Ülkede toplam özürlii'nün 419.850 'si (yani %7.5'i) devlet tarafından, 279.900'ü (%5'i) ise yardım kuruluşları (özel komiteler) tarafından rehabilitasyonları gerçekleştirilmiştir. Ancak verilen bu hizmetler yeterli düzeyde olmamaktadır. Ayrıca bundan yararlananların sayısı tatmin edici düzeyde olmadığı gibi oldukça da pahalıdır.

b- Kurumsal Olmayan Temel Halk Sistemi

Toplum ve aile içindeki özürliilere bütünüyle yardımcı olan ve yetişmelerini sağlayan bir sistemdir. Bu sistem içinde ;⁸³

a) Köyler arası hizmet	27 Eyalet
b) Özürliiler iş meslek tertip grupları	3094 adet
c) Korunmalı iş yerleri	183 adet
d) Gezici rehabilitasyon birimleri	20 Eyalette
e) Yatakhaneleri olan özel okullar	122 adet yer almaktadır.

ba- Gezici Rehabilitasyon Birimi

Kurumsal olmayan sistem içinde en önemli rolü Gezici Rehabilitasyon Birimleri (G.R.B.) oluşturmaktadır. Bir rehberlik ve deneme niteliğini taşıır.

⁸³ Gürol UÇ: a.g.e., 5.

G.R.B.'ler eyaletlerde yer aldıklarından köylere yada topluluklara ziyaretlerde bulunarak buralardaki insanları öncelikle bilinçlendirmeye çalışırlar. Onları motive ederek rehabilitasyon hizmetlerine katılmalarını sağlarlar. Diğer birimlerle sürekli bir diyalog halinde olurlar. Zaman zaman alt topluluklara(bölgelere) özürülere yönelik bir haftalık süreyle geniş rehabilitasyon hizmeti verirler.

Gezici Rehabilitasyon Biriminde, sosyal çalışmacı, doktor, ortopedik ve protez uzmanları, fizyoterapistler, psikologlar ve eğitimciler vs. gruplar halinde çalışırlar.

bb-Temel Rehabilitasyon Hizmetleri Örgütü

Bu örgüt, (T.R.H.Ö.); ulusal düzeyde özürülerin rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmaları ve hizmetten yararlanmalarında tam katılım sağlamak üzere hükümet destekli bir sivil toplum kuruluşudur.⁸⁴

Bu kuruluşun, hükümetle bağlantısı olmasına rağmen içinde gönüllülükte vardır. Ülkenin, özürülere yönelik politikalarının ve hizmetlerinin aktif olarak uygulamasında rol almaktadır.

Ülkede, ayrıca, G.R.B. ile T.R.H.Ö. sürekli bir işbirliği halindedir. T.R.H.Ö., bölge, alt bölge ve köylerde faaliyet göstermektedir. Bu işbirliğinin amacı, özürülere yaygın hizmet götürebilmek, rehabilite olmalarını sağlamak ve ulusal kalkınma faaliyetlerine katılmalarını sağlamaktır. Böylece, gerçekleştirilerek, özürülerin yaşam düzeylerini yükseltilecek ve onlara olumlu çevre hazırlanacaktır. Ayrıca, özürülerin dışında toplumda özürü olmayan bireylerin, özürülerin sorunları hakkında bilgilendirilerek, onların özürülere karşı daha olumlu bir tutum içine girmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır.

⁸⁴ ILO: Community-Based Rehabilitation Services For The Disabled, a.g.e.,2.

bc- G.R.B. ve T.R.H.Ö.'nün Ortak Çalışmaları

G.R.B. ve T.R.H.Ö. ortak yapacakları faaliyetlerden önce bu faaliyeti gerçekleştirecekleri bölgedeki köy yetkililerine haber verirler. Böylelikle köy idaresi bir bina tespit ederek özürhülerin, özürhü ailelerinin ve halkın katılmaları istenir.

Tespit edilen günde G.R.B. ve T.R.H.Ö. faaliyetlerinin yapılacağı köye gelir ve aşağıdakilerini gerçekleştirmeye çalışır.

- Tespit edilen binada özürhü ve ailesinin gelmesi sağlanır.
- Özürhü birey hakkında tüm kişisel bilgiler kayıt formuna doldurulur.
- Özürlerine göre özürhüler yeniden gruplandırılır.
- Grup elemanları tarafından özürhü muayene edilir ve operasyon veya proteze ihtiyacı varsa hastaneye veya rehabilitasyon merkezine sevk edilir.
- Özürhünün yardımcı cihaza ihtiyaca varsa bu özürhüye temin edilir.(Tekerekli sandalye, koltuk değneği,işitme cihazı gibi).
- Özürhü ailesine rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilerek özürhüye nasıl yardımcı olabilecekleri aktarılır.
- Özürhülere günlük hareketliliklerini sağlayabilmelerine, toplum içinde günlük hayatlarını devam ettirmelerine yönelik danışmanlık hizmeti verilir.
- Özürhüye üretken olabilmesi ve gelir elde edebilmesi amacıyla basit bir meslek edindirme eğitimi verilir.
- Tıbbi tedavilerini gerçekleştirebilmesi için özürhüye maddi destek verilir.

c. Sosyal İskan Sistemi

Çeşitli bölgelerde, sürekli hastalığı olanlarla aileleri arasında köprü vazifesi gören ve bu hastaların belli bölgelerde ikametlerinin sağlandığı bir sistemdir. 23 ayrı bölgede çalışma yapılmaktadır. Bu çalışma Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmektedir.

Sosyal Yardım Bakanlığının organizasyonunda üç ayrı genel müdürlük yer almaktadır.

Bunlardan Yoksullara Yardım Genel Müdürlüğü; fakir ve yaşlı ailelerin sosyal ve ekonomik sorunlarıyla ilgilenmektedir. Sosyal Yardım Genel Müdürlüğü, toplumdaki felaketlere karşı (yangın, sel, deprem vb.) maruz kalan bireylere yardım sağlamaktadır. Sosyal Rehabilitasyon Genel Müdürlüğü ise, fiziksel, zihinsel, işitme, görme ve diğer özürülerin rehabilitasyonu ile ilgilenmektedir. Genel müdürlüğe bağlı olarak bu görevi, Prof. Dr. Soeharso Ulusal Rehabilitasyon Merkezi yürütmektedir.

ca. Prof. Dr. Soeharso Ulusal Rehabilitasyon Merkezi

Bu merkez, 1946 yılında faaliyete geçmiştir. Kuruluşunda ve gelişimindeki önemli katkıları olan ve özürülerin babası olarak bilinen "Prof. Dr. Soeharso"⁸⁵ nin adını almıştır. Ülkenin en büyük rehabilitasyon merkezidir. Merkez olarak ülkedeki Java adasının ortasındaki SOLO kenti kullanılmaktadır. Ulusal rehabilitasyon merkezi haline gelmesi, 1954 yılında Sosyal yardım Bakanlığına bağlanarak gerçekleşmiştir. Merkez, bu bakanlığın Rehabilitasyon Genel Müdürlüğüne bağlıdır.

Rehabilitasyon merkezi, fiziksel özürülere mesleki eğitim vererek onların istihdamlarını gerçekleştirmeye dolayısıyla da toplumla özürünün bütünleşmesini amaçlamaktadır. Bu rehabilitasyon, merkezinde eğer özürünün tıbbi rehabilitasyona ihtiyacı var ise, öncelikle Sağlık Bakanlığı ile

⁸⁵ ILO: Community-Based Rehabilitation Services For The Disabled: a.g.e, 5.

işbirliği yapılarak, bu gerçekleştirilmektedir. Ardından, mesleki rehabilitasyon verilmektedir. Mesleki rehabilitasyonu tamamlamış özürünün istihdamı için ise, Çalışma Bakanlığı ile iş birliği yapılmaktadır.

Fiziksel Özürülerin Ulusal Rehabilitasyon Merkezi, 5 ayrı bölümden oluşmaktadır.⁸⁶

- Genel Bölüm
- Rehabilitasyon İçin Hazırlık Bölümü
- Rehabilitasyon Servisleri Bölümü
- İşe Yerleştirme ve Koruma Bölümü
- Özürünün İşe Yerleştirilmesi

caa. Genel Bölüm

Bu bölüm, merkezdeki koordinasyonu sağlar. Diğer ülkelerin organizasyonlarında yardımcı olur. Dolayısıyla, bu bölüm plan ve programları yapar, gelişmeleri aylık raporlar halinde müdüre sunulur. Ayrıca, personel ve idari işlerle, mali işler bu bölüm içerisinde oluşturulmuş bulunan birimler yoluyla yerine getirilir.

cab. Rehabilitasyon İçin Hazırlık Bölümü

Bu bölümün amacı, mesleki rehabilitasyon verilecek kişiyi mümkün olduğu kadarıyla en kısa zamanda yakından tanımaktır. Böylece özürü güçlendirilecek, iyileştirilecek ve aktif hale getirilerek mesleki rehabilitasyon

⁸⁶ Gürol UÇ: a.g.e., 10.

için motive edilmiş olacaktır. Ne kadar iyi motive edilirse verilecek eğitim de derece başarılı olacaktır.

Ancak, özürünün mesleki rehabilitasyona tabi olabilmesi için aşağıdaki niteliklere sahip olması gereklidir.⁸⁷

- a) Ağır özürlü olmayan ortopedik özürölüler,
- b) İş için verimli olmak,
- c) 17-45 yaşları arasında olmak,
- d) Mesleğe ilgisi olmak,
- e) Zihinsel ve fiziksel sağlığı yerinde olmak,
- f) Öğrenci olmamalıdır,
- g) Hünere ve becerisi olmalıdır,
- h) İşsiz olmalıdır,
- ı) Özürölünün ilgisi ve isteği olmalıdır.

cac. Rehabilitasyon Servisleri Bölümü

Bu bölümün görevi, fiziksel özürlü bireylerin meslek seçmeleri, seçtikleri mesleklerle ilgili eğitimleri ve özürölüye yönelik yapılacak ruhsal ve psikolojik rehberliktir.

Bu bölüm, Meslek Seçme, Mesleki Eğitim, Ruhsal ve Psikolojik Rehberlik Servislerinden oluşmaktadır.

⁸⁷ Gürol UÇ: a.g.e., 12.

Rehabilitasyon merkezindeki mesleki eğitimin % 30'unu teorik bilgiler, % 70'ini ise pratik uygulama oluşturmaktadır. Buradaki mesleki eğitimin süresi 6 aydır.

cad. İşe Yerleştirme ve Koruma Bölümü

Mesleki rehabilitasyonunu tamamlamış özürünün işe yerleştirilmesi ve sosyal koruma altına alması bu bölümün görevidir.

Bu bölüm işe yerleştirme, sosyal yardım ve sosyal korumadan oluşmaktadır.

İşe yerleştirme bölümünde, özürünün, özel kuruluşlar, fabrikalar, şirketler ve kooperatifler ile işbirliği yapılarak uygun işe yerleştirilmesine çalışılır.

Mesleki eğitimini tamamlayan özürlü eğer bir işe yerleştirilmiş ise, bundan sonrada sosyal koruma niteliğinde izlenmeye devam eder. Eğer her hangi bir işe yerleştirilmemiş ise işverenlerle görüşme yapılarak 2-4 aylık sürelerle alıştırma eğitimi yapılır. Başarılı olanlar aynı iş yerinde kalırlar.

Eğitimini tamamlayıp da işe yerleştirilemeyen özürüye köyüne döndükten sonra, devlet tarafından 4 ay boyunca spot aylık ödenir.

cae. Özürünün İşe Yerleştirilmesi

Özürünün bir işe yerleştirilmesi amacıyla, özürünün tek başına veya birden çok özürüyle birlikte kendi işlerini kumaları sağlanır.

Açık istihdam yöntemiyle, çeşitli iş yerlerinde (fabrikalarda, şirketlerde ve kuruluşlarda) sağlıklı bireylerle birlikte eşit şartlarda çalışmaları sağlanır.

Korumalı istihdam yöntemiyle, ağır özürllere yönelik kurulmuş iş yerlerinde, özürllerin istihdamları sağlanır.

Herhangi bir şekilde istihdam edilemeyenlerin evlerine dönmeleri söz konusudur. Ancak, işe yerleştirilemeyen özürlller evlerinden tıbbi rehabilitasyon merkezlerince izlenirler. Böylelikle, sorunlarına çözüm getirilmeye devam edilir.

Bu merkezde, toplam 14.218 özürllü kişi 1950-1990 yılları arasında mesleki rehabilitasyona tabi tutulmuştur. Bunlardan 8.708 kişi, kurumsal olmayan (bireysel veya kooperatifler vs.) kuruluşlarda istihdam edilmiş veya hiç istihdam edilememiştir. Ancak, geriye kalan 5.500 kişi devlet kuruluşları, fabrika veya şirket gibi iş yerlerinde istihdam edilmiştir. Ne yazık ki bu mesleki rehabilitasyon uygulanan özürlllerden 4411' i (yani % 31'i) başarılı olabilmiş, geriye kalan 9.807' i ise (yani %69'u) başarısız olmuştur. Başarısız olan özürllü, isterse, yeniden kısa süreli olarak adaptasyon eğitimine tabi tutulmaya çalışılmaktadır.

C- Almanya

Özürllerin topluma kazandırılabilimleri, onların kendilerini işe yarar, yani üretici konumda olduklarını hissetmeleri açısından çok önemlidir.⁸⁸

Almanya da gerçekleşen özürllere yönelik gelişmeler Anayasanın biçimlendirdiği "Sosyal Devlet" kavramından kaynaklanmaktadır. Bu ülkede özürllük olayı, ulusal gelirin ve toplumsal sorumluluk duygusunun gelişme süreci içinde, kamusal hizmet biçimi olarak kendi hukukunu da birlikte yaratmıştır.⁸⁹

⁸⁸ ILO, Community-Based Rehabilitation Services for Disabled, a.g.e., 49.

⁸⁹ Makbule ÖLÇEN ve A. N. ÖLÇEN: Özürlller Hukuku, Almanya'da Özürllerin Üretken Dünyası, Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı, 1991, 8.

Buna en güzel örnek Alman anayasasının 1. ve 2. maddeleridir. Anayasanın 1. maddesine göre "İnsan onuru dokunulmazdır" 2. maddesi ise "İnsan bedeninin zarara uğratılamayacağı" koşulu getiriyor olmasıdır. Dolayısıyla Alman Anayasası insanı özürli, özürli olmayan gibi bir ayırımı tabi tutmadan insanı temel olarak almakta ve insanın yaşamı ile onurunu birbirinden ayıramaz bir bütün olarak kabul etmektedir. Almanya devleti insanı Anayasanın merkezine oturtmuştur. Böylelikle sosyal devlet kavramını gerçekleştirmektedir.

Alman Anayasasının 20 ve 28'inci maddelerinde sosyal devlet tanımı en belirgin biçimde kendini göstermektedir. Bu maddelerde "Sosyal Adalet" ve "Yaşam risklerine karşı bireyleri koruma" görevleri "Sosyal Devlet" kavramına eklenmiştir.

Sosyal devlet anlayışında sadece sağlıklı birey ile devlet arasındaki ilişkinin düzenlenmesiyle yetinilmemiş aynı zamanda özürli bireylerin hukukunu da kendi görev alanına almıştır.

Almanya da özürli bireylere yönelik olarak yapılan bütün hukuksal düzenlemeler, yasalar ve karamameler bir kitap haline getirilmiştir. Bu kitaba da "Sozialgesetzsbuch" adı verilmiştir. Ülkenin Çalışma ve Sosyal Düzenleme Bakanı olan Norbert Blüm bu kitabın özünde yer alan açıklamasında hukuk ile yaşamın gerçekleri arasındaki bağı kurabilmek için, devletin örgütlenme biçiminden yola çıkmak yerine hukuktan yola çıkarak, devletin örgütlenmesine değinmiştir. Böylece hayatın getirdiği gerçekler, hukukun örgütlenme biçimini belirleyecektir.

1- Özürli Bireyler Hukuku

Sosyal devlet kavramının uygulamadaki en belirgin niteliği, bireylerin yasal düzenlemeler hakkında bilgi sahibi olmakla yükümlü tutulması yerine,

devlete bireyleri bilgilendirmek görevini vermesinde göstermektedir. Dolayısıyla özürli bireylerinde bilgilenme olanakları sınırlı ya da çok az olmasından dolayı, onları, kendi hak ve görevleri hakkında bilgilendirmek de devlete düşmektedir.

Bu nitelik Sosyal Kanun (Sozialgesetzbuch 1) 13,14 ve 15. maddelerinde şöyle belirtilir:⁹⁰

1) Aydınlanma (Aufklärung)

2) Görüşme –İstişare (Beratung)

3) Bilgilenme (Auskunft)

Bu aşamalar özürli bireylerin bilgilendirilmesinde şu şekilde gerçekleşiyor.

Aydınlanma aşamasında her ilde özürli bireyler için özel olarak kurulmuş bürolar yer almaktadır. Bu bürolarda özürli bireye yönelik olan, karmaşık, anlaşılabilen yasa maddeleri kolay anlaşılır hale getiriliyor. Bu anlaşılabilirlik ise çeşitli yorumlar, açıklamalar ve uygulamada belirginlik sağlamayla gerçekleştiriliyor.

Görüşme aşamasında ise, özürli birey, kendi hak ve görevlerini nasıl kullanacağına yönelik bir eğitime tabi tutuluyor. Böylece özürli birey haklarını nasıl kullanacağı hakkında bilgilenmiş olur.

Üçüncü aşama olan bilgilenmede ise özürli birey yasal haklarından nasıl yararlanacağını, hangi makamlara nasıl başvuracağını öğrenir. Böylece özürli birey özürüne uygun hangi okula gideceğini veya hangi rehabilitasyon

⁹⁰ Makbule ÖLÇEN ve A. N. ÖLÇEN: a.g.e., 11.

veya iş yerine yerleştirileceğini öğrenir. Ancak özrüne göre bunlardan yararlanamıyorsa, hangi kurumdan ne kadar para yardım alacağını öğrenir.

Böylece özürlü birey, sağlıklı bireylerle eşitlenir. Dolayısıyla toplumla kaynaşma ve topluma tam üye olma gerçekleşmiş olur.

2- Özürlülere Tanınan Haklar

Almanya'da sosyal yardım kavramı yerine sosyal haklar kavramı varlığını göstermektedir. Bu anlayış özürlülere yönelik sorunların çözümünde adım atmaya kolaylaştırmaktadır.

Asgari geçim standardının altında kalan tüm bireyleri hastalıklara karşı sigorta ettirmek, ülkenin sosyal devlet niteliğine sahip olduğunu göstermektir.

Hastalık sigortasına ilişkin yardım koşullarında, özürlü bireyler ve 18 yaşından küçükler Hastalık Sigortası Yasasının 61.maddesinde şu ayrıcalıklar tanınmıştır.⁹¹

1) Ailenin aylık brüt gelirinin, sigortaya bağlı tüm çalışanların genel ücret ortalamasının % 40'ından az olması durumu.

2) İşsiz, savaş özürsü ve çalışmaya özendirme yasasına göre iş eğitimi görenler ve de özürlü bireyler.

3) Bir yurttan yada ona benzer bir tesiste sosyal yardım kuruluşlarının koruyuculuğunda yaşayan bireyler .

Ayrıca özürünün sosyal güvenliğini tanımlayan 7 Mayıs 1975 tarihinde yürürlüğe giren, 1984 yılında da bazı maddelerine açıklık getiren bir yasa

⁹¹ Makbule ÖLÇEN ve A. N. ÖLÇEN: a.g.e., 26.

vardır. Bu yasada bedensel, zihinsel ve de ruhsal özürli bireylerin çalıştıkları atölye yada işyerinde, işveren tarafından emeklilik ve sağlık sigortasına bağlanması koşulu getirilmektedir.

Ödenmesi gereken aylık sigorta aidatının yarısı işveren, yarısı da sigortalı özürli birey tarafından ödenir.

Özürli bireylerin hukukunu sağlamakla görevli üç temel kuruluştan söz edilebilir.⁹²

- Bakım Dairesi (Versorgungamt)
- Federal Çalışma Bürosu (Der Bundesanstalt für Arbeit)
- Sosyal Yardım Üst Kurulu (Hauptfürsorgestelle)

Birinci temel kuruluş olan Bakım Dairesi, özürli bireyin türünü ve derecesini saptamak, özürlilik belgesini hazırlamak, özürli bireylerin fonksiyonel kaybını dengeleyen koşulları tespit etmekle görevlidir. Yetkisini, Ağır Özürli Bireyler Yasası'nın 4. maddesinden alır.

İkinci temel kuruluş olan Federal Çalışma Bürosu⁹³ ise yine Ağır Özürli Bireyler Yasası'nın 33. maddesinden yetki almaktadır. Bölgesel işçi büroları Federal Çalışma Bürosu'nun denetiminde mesleki danışmanlık sorumluluğunu yerine getirirler. Burada çalışan özel danışmanlar danışmanlık işini yürütürken psikologlar fizyoterapistler gibi profesyonellerin desteği ile bu görevi yürütürler.

Görevleri ise şunlardır.⁹⁴

- Özürli bireyler için iş yeri hazırlamakta danışmanlık ve aracılık etmek,

⁹² Makbule ÖLÇEN ve A. N. ÖLÇEN: a.g.e., 36.

⁹³ ILO: Vocational Rehabilitation Services For Disabled Persons, Legislative Provisions, Geneva 1983, 45.

⁹⁴ Makbule ÖLÇEN ve A. N. ÖLÇEN: a.g.e., 37.

- Özürlülere iş eğitimi olanaklarını sağlamak,
- İş yeri edinmeleri ve istihdamlarını teşvik etmek,
- Çalışmayı teşvik yasası (Arbeitsförderungsgesetz) uyarınca, özürlülere iş yeri için özel teşvikler uygulamak,
- Eşitleme yapmak yada yapılan eşitlemeyi iptal etmek, (Burada eşitleme deyimi, bir özürlüyü sosyal yaşamda ve çalışma hayatında, sağlıklı bireylerle eşitlemek anlamına gelmektedir),
- Özel ve kamu sektörü iş yerlerinde çalıştırılan özürlüler için kayıt tutmak, yasada belirtilen sayıda özürlü çalıştırıp çalıştırmadığını denetlemek,
- Özürlüler için kurulan iş atölyelerini onaylamak yada onaylarını iptal etmek,
- Yasaya göre yeterince özürlü çalıştırmayan işyerlerinde parasal ceza'nın kayıtlarını tutmak ve ödenmesini sağlamak, parasal cezalardan oluşan fonun kullanımına karar vermek.

Demokratik bir yapıya sahip olan Federal Çalışma Bürosu'nun karar organı 11 üyeden oluşmaktadır. Üyelerden 5'ini özürlüler organizasyonu'nun temsilcileri, 2'sini işverenler, 2'sini işçi temsilcisi, 1'er tanesini de Sosyal Yardım Üst Kurulu ile Çalışma ve Sosyal Düzenleme Bakanlığı'nın atadığı üyeler oluşturmaktadır. Federal Çalışma Bürosu'nun karar organı'nın dayanağı Ağır Özürlüler Yasası'nın 34. maddesidir.

Üçüncü temel kuruluş ise Sosyal Yardım Üst Kurulu'dur. Bu kurulda yetkisini Ağır Özürlüler Yasası'nın 31. maddesinden almaktadır.

Görevleri :⁹⁵

- Eşitleme cezalarının tahsili ve kullanılması,
- Özürlü bireyleri işten çıkarmaya karşı koruma,
- Çalışma ve iş yaşamında koruyuculuk,
- Gerektiğinde Ağır Özürlüler Yasası'nın olanaklarını kullanan özürlü bireylerden geri çekmek,

Kurumun işlevine ilişkin ayrıntılar şöyledir:

- Ağır özürlüler için teknik araçların kullanımı da dahil iş ve eğitim alanı yaratmak,
- Ağır özürlülerin eğitim, bakım ve korumasını sağlamak, teknik yardımda bulunmak,
- Özürlü bireyin iş görme yetisini korumak, geliştirmek ve ona özürlülüğün koşullarına uygun yaşam biçimi kazandırmak.

Bunların dışında 28.3.1988 tarihinde Ağır Özürlüler Yasası'nda yapılan değişiklikler ile Sosyal Yardım Üst Kuruluna yeni yetkiler verilmiştir. 14. madde ile %6⁹⁶ oranında özürlü çalıştırmayan iş yerinden alınan cezalar yine ağır özürlülere yönelik kullanılması yetkisini getirmektedir. 15. madde ise işveren'in, ağır özürlüler için çalışma ve eğitim alanları yaratması için, borçlanabilmesi ve işveren'in parasal yardım alabilmesi olanağını getirmektedir. İşverene finansman konusunda kolaylıklar sağlanmıştır (Ağır özürlüye yönelik çalışmalarda kolaylık sağlamak için faizsiz borçlanmak, parasal yardım görmek gibi). 21. madde ise ağır özürlü birey kendine ait bir işyeri açmak isterse ona parasal yardımda bulunmayı yada ona borç vermeyi

⁹⁵ Makbule ÖLÇEN ve A. N. ÖLÇEN: a.g.e., 37.

⁹⁶ ILO, Vocational Rehabilitation Services For Disabled Persons, a.g.e., 46.

mümkün kılmaktadır. 23. madde ise özürlü birey iş gücünü korumak için eğer özel donanımlı tesislere ihtiyaç duyuyorsa, bu olanaklara kavuşmanın maliyetinin bir kısmı kendisine parasal yardım olarak dönmektedir.

3- Özürlü Birey İstihdam Etme Zorunluluğu

Almanya'da, resmi yada özel işyerinde eğer 16 dan fazla işçi çalıştırılıyorsa %6 oranında özürlü birey çalıştırma zorunluluğu vardır. Ağır Özürler Yasası'nın 5. maddesi Federal Hükümete, % 6 oranını % 10'akadar çıkartmaya yada % 4'e kadar indirmeye yetki vermektedir.⁹⁷

İşveren bu zorunluluğu yerine getirmezse ceza uygulanmaktadır. Alınan cezalar Denge Fon'unda biriktirilir ve tekrar özürülerin iş ve çalışma yaşamına katkıda bulunması amacıyla Çalışma ve Sosyal Düzenleme Bakanlığı tarafından kullanılır.

4- İşveren Yükümlülüğüne İlişkin Yasal Düzenleme

28 Mart 1988 tarihinde ikinci kez yeniden düzenlenen Ağır Özürüler Yasasına şu eklemeler yapılmıştır. Özürülerin iş yerinde eğitimi, rehabilite edilmeleri, çalışır duruma gelmelerini kolaylaştırıp olanaklı kılan tesislerin, atölyelerin kurulması ve özürülüğün gerektirdiği araç ve gereçlerin temini, çalışma ve eğitim mekanlarının donatımı, özürüler için teknik yardımların yapılması zaten işverenin görevleri arasında 26. maddede yapılan düzenleme ile işverenin yaptığı bu harcamalara karşılık olarak ona kredi ve parasal yardım olanakları tanınmaktadır. Böylelikle alınacak önlemlerin maliyetlere yansıtılarak fiyat artışı şeklinde tüketiciye yansıtılması engellenmektedir.

⁹⁷ M. Fatih UŞAN : "İş Hukukunda Özürü İstihdamı Yöntemleri", Görme Özürülerin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdamı Sempozyumu (Bildiriler), Altı Nokta Körtire Hizmet Vakfı Yayınları: 3, Ankara Nisan 1999, 89.

Gelişen teknoloji ile özürlü bireylerin, özürlerine uygun bürolarda istihdam edilme olasılıkları da artmıştır. Özellikle hizmet sektörünün, çalışma hayatındaki payının artması, bu sektörde çalışabilecek özürlü birey sayısının da artmasına imkan tanımıştır.

Özürlü bireylerin bürolarda istihdamlarının mümkün olabilmesi için öncelikle yeterli ve nitelikli bir mesleki rehabilitasyondan geçirilmiş olmaları gerekmektedir. Ülkemizde özürlü bireylerin bu ihtiyacını M.E.B., İ.İ.B.K.; S.H.Ç.E.K. ve gönüllü kuruluşlar tarafından yerine getirilmektedir.

Özel hizmet sunumunda örnek olarak alınan ülkelerden, İsveç'te, özürlü bireylere sunulan hizmetlerde merkezi yönetimin yanında, yerel yönetimlerin de aktif ve çok etkili olduğu görülmektedir. Özürlü bireyin eğitimi, normal okullarda özel gruplar oluşturularak gerçekleştirilmektedir. Özürlü bireyin istihdamı için özel istihdam büroları oluşturulmuştur. Ülkede, özürlü bireyin istihdamına yönelik bir oran ve alt sınır bulunmamaktadır.

Endonezya'da ise, özürlü bireyler dahil olmak üzere, tüm bireylere Pancasila teorisi ile yardım edilmektedir. Özürlü bireyler için tüm aktivitelerin gerçekleştirilmesi amacıyla, üç sistem oluşturulmuştur. Bu sistem içinde, kurumsal sistem, merkezi yönetim ile yapılan rehabilitasyon hizmetlerini içermektedir. Kurumsal olmayan temel halk sisteminde ise Gezici Rehabilitasyon Birimi ve Temel Rehabilitasyon Hizmetleri Örgütü yer almaktadır. Sosyal iskan sisteminde ise, tüm ülkede aktif ve etkili olan Prof. Dr. Soeharso Ulusal Rehabilitasyon Merkezi yer almaktadır.

Almanya'da ise, bireyi, özürlü veya özürlü olmayan diye ayırmamış, insanı Anayasanın merkezine oturtmuştur. Özürülere yönelik yapılan tüm hukuksal düzenlemeler bir kitap haline getirilmiş ve adına da Sosyal Kanun denilmiştir. Ülkede yardım kavramı yerine haklar kavramı varlığını

göstermektedir. Özürliüler hukukunu sağlamakla görevli üç temel kuruluş yer almaktadır. Bunlar; Bakım Dairesi, Federal Çalışma Bürosu ve Sosyal Yardım Üst Kuruludur. Ülkede resmi ya da özel iş yerinde, eğer 16'dan fazla işçi çalıştınılıyorsa %6 oranında özürliü birey çalıştırma zorunluluğu vardır. Ancak, bu oran %10'a kadar çıkartılabilmekte veya %4'e kadar indirilebilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÖZÜRLÜLERİN BÜRO HİZMETLERİNDE İSTİHDAMI

Günümüz işletmelerinin, ana işlevlerini düzenli ve etkili bir biçimde yürütebilmeleri için destekleyici nitelikte bir dizi hizmetlere gereksinimleri vardır. Bu destek hizmetlerinden biri de etkin bir büro yönetimidir. Bu etkin büro yönetimi, eğitilmiş insan gücü ile işlerlik kazanacaktır.¹

Büro Yönetimi; işletmenin çevresi ile iletişimini sağlayarak işletmenin genel amaçları doğrultusunda büroda yapılan işlerin planlanması, örgütlenmesi, yürütülmesi, düzenleştirilmesi, denetlenmesi ve büro personelinin yetiştirilmesidir.

Ülkemizde, gelişen teknoloji nedeniyle her şeyin bilgisayar çevresinde olduğu ve en az kağıt kullanılarak iletişimin sağlandığı günümüzde bu değişime ayak uyduracak nitelikli insan gücüne olan talep artmıştır.

Bunun yanı sıra gelişen teknoloji nedeniyle ülkemizde bürolarda, fiziksel güce olan ihtiyaç azalmaktadır.

Günümüzde bürolar, yönetimle bütünleşmiş işletmenin başarılı olabilmesi için üzerinde özenle durulması ve çalışmaları yakından izlemesi gereken bir çalışma grubunu temsil etmektedir.

Bugün "hizmet" in ön planda olduğu hemen her kuruluştaki kapsamı dar ya da geniş otomasyona gidildiği, ülkemizde ofis(büro) otomasyonu teknolojileri kullanımının en yaygın olduğu alanın hizmet sektörünün olduğu söylenebilir.²

¹ Senem ALKIBAY, Sezer KORKMAZ ve Güler SAĞLAM: 21. Yüzyıla Doğru Meslek Yüksek Okullarının Yeniden Yapılanması Uluslararası Sempozyumu: a.g.e., 1.

² Yalçın Ahıska: "Hizmet Sektörünün Verimliliğini Artırmada Ofis Otomasyonu Uygulaması", a.g.e., 148.

Dolayısıyla bürolarda daha az oranda fiziksel güce ihtiyaç duyulacağından, mesleki rehabilitasyona tabi tutulmuş özürlü bireylerin bürolarda istihdamı daha da kolaylaşacaktır. Örneğin raflar dolusu dosyalarla çalışması gereken bir özürlü büro personelinin, bilgisayar yardımıyla bu işi daha az enerji ve zaman harcayarak ve daha etkili olarak yapması mümkündür.

Çünkü ofis otomasyonunun amacı, bilgilerin üretilmesi, işlenmesi, iletilmesi, değerlendirilmesi, arşivlenmesi ve yeniden bulunmasında kurum çapında bütünleşik bir bilgisayar sisteminden yararlanarak tüm çalışanların verimini artırmaktır.³

Gerek gelişmiş ülkelerde ve gerekse Türkiye'de büro yönetiminde istihdam edilen kişi sayısı, diğer işlere göre nispi olarak artan bir eğilim göstermektedir⁴.

Artış eğilimi göstermekte olan bürolarda özürlüler de istihdam açısından daha fazla oranda yer almaları gerekmektedir. Çünkü özürlü bireylerde diğer insanlar gibi aktif iş bulma hakkına sahiptir.⁵

Mal ya da hizmet üretimi ile uğraşan tüm işletmelerin başlıca amacı başarılı olma ve verimli çalışmadır. Etkili ve verimli bir çalışma ise planlı ve sistemli bir örgütlenmeye bağlıdır. Planlı örgütlenmenin içinde evrak, dosya, arşiv gibi hizmetler en önemli unsurlardır.

Bir yönetici yönetim bilimi dalında ne derece yetişmiş, bilgili, deneyimli olursa olsun, kararlarını anında ve isabetle verebilmesi için her an gerekli belge ve bilgilere ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç sağlıklı ve güvenilir bir iletişim, dosya ve evrak ile karşılanabilir.⁶

³ Yılmaz AKYOL: "Ofis Otomasyonu", Sistem Dergisi, Cilt 1, sayı 3, Şubat 1988, 44.

⁴ Srtkı GÖZLÜ: "Büro Verimliliği ve Otomasyon, Türkiye'deki Uygulamalar", a.g.m., 237.

⁵ ILO: Job Creation For Disabled People, A guide For Workers' Organisations, a.g.e., 5.

⁶ Reşat YAZICI: Bürokraside İletişim, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara 1988, 89.

Evrak, dosya ve arşiv hizmetlerinin düzenli, hızlı ve kaliteli olması çok önemlidir. Bu da uzman ve bu alanda yetişmiş bir büro personeli ile sağlanır. Özürlü bireylere de nitelikli ve yeterli büro yönetimi ve hizmetlerinde eğitim verilecek olursa en az uzmanlaşmış, sağlıklı personelden elde edilecek verim kadar verim elde edilebilecektir. Ancak büro hizmetlerinde görev alacak özürölülere mesleki bir eğitim verilmelidir.

Ülkemizde, 1989 yılında Bedensel Engellileri Güçlendirme Vakfı'nca, kamu ve özel kuruluş işyerlerinde konuyla ilgili bir anket uygulanmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın desteğiyle gerçekleştirilen bu çalışmanın sonucunda işverenlerce özürölüler için en uygun meslekler sırasıyla telefon operatörlüğü, Daktilografi ya da büro işleri, paketleme ambalaj işleri, temizlik işleri, bilgisayar operatörlüğü veya programcılığı ve çeşitli alet tamirciliğinin olduğu tespit edilmiştir.⁷

Ülkemizde gelişen çalışma hayatının içinde ki hizmet sektörünün payı 1997 yılı D.İ.E. verilerine göre %34,4 olarak yükselmiştir. Hizmet sektöründe bu gelişme özürölü bireylerin büro yönetiminde ki istihdam edilebilmelerini olumlu yönde etkileyecektir. Dolayısıyla yeterli ve nitelikli mesleki eğitimi almış olan özürölü birey büro yönetiminde kendi varlığını daha kolay ve verimli bir şekilde gösterebilecektir. Ancak, ne yazık ki bürolarda nitelikli işgücüne duyulan ihtiyaç, özürölü bireylerin yeterli mesleki eğitim ve rehabilitasyondan çeşitli sebeplerden dolayı geçirilemedikleri için istihdam edilebilmeleri açısından ciddi bir sorun olarak devam etmektedir.

I – TÜRKİYE'DEKİ ÖZÜRLÜLERİN DURUMU

Türkiye'de ki özürölü bireylerin içinde bulundukları durumu daha iyi anlamak ve için, her şeyden önce toplumu oluşturan bireyler arasında ne kadar özürölü bireyin olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Ancak, ne yazık ki özürölü bireylerle ilgili bu sayısal bilgi tam olarak bilinmemekte, Dünya Sağlık Örgütü'nün belirlediği gelişmekte olan ülkelerde ki %12 oranı

⁷ D.P.T.: Bedensel Engellilerin Bugünkü İstihdam Durumu ve Yeni İş İmkanlarının Belirlenmesi, a.g.e., 1.

dikkate alınarak hesaplanmaya çalışılmaktadır. Yaklaşık olarak 7,5-8 milyon civarında olduğu tahmin edilen özürlü bireylerin de özür nedenleri ve dereceleri de tahmini olarak belirtilmektedir.

Azımsanamayacak kadar toplumun büyük bir kesimini oluşturan özürlü bireyler de toplumun diğer sağlıklı bireyleri gibi aynı haklara sahiptirler. Sosyal devlet anlayışı bunu getirmektedir. Bu anlayış, devletin ekonomik ve toplumsal yaşama, özellikle “güçsüzler” lehine karışmasını öngörmektedir. Anayasanın 61. Md.’sinde “devlet özürhüleriin korunmasını toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır” hükmü ile sosyal devletin yükümlülüğünü belirtmiştir. Ancak, yasal düzenlemelere rağmen bunların tam olarak yaşama aktarıldığını söylemek son derece güçtür.

Günümüzde bütün dünyada sosyal güvenlik, insanlar için bir hak, devletler için ise temel bir görev olarak kabul edilmektedir.⁸

İçinde bulunduğumuz duruma ülkemizdeki özürhüleri açısından baktığımızda ise, durum daha olumsuz görölmektedir. Sosyal devletin gereğı olarak özürhüleri sunulması gereken hizmetlerden hiçbirinde, gerek eğitim ve sağlık, gerekse istihdam ve sosyal güvenlik alanında ulaşmak istenen hedeflere ulaşılammıştır.

Yaşanılan bu olumsuzluğun temelinde yalnızca olanakların yetersiz olması değil, sosyal devlet anlayışını henüz içine sindiremeyen yöneticilerinde etkisi oldukça büyüktür.

Ayrıca toplumda özürlü bireylere, birey düzeyinde sadece acıma ve merhamet duygusuyla yaklaşmanın da olumsuz etkileri önemli bir yer teşkil etmektedir.

⁸ Kadir ARICI: “Görme Özürhüleriin Sosyal Güvenlik Açısından Korunmaları”, a.g.e., 73.

A-Genel Durum

Ülkemizde özörlölere yönelik mevzuatın gelişmesine ulusal ve uluslararası bazı önemli olguların katkıda bulunduğu bir gerçektir. Cumhuriyet döneminde ilk adım özörlü çocuklarında içinde yer aldığı çocuk haklarından söz eden 5 maddelik "Cenevre Sözleşmesi" olmuştur.⁹

Böylece vücutça ve ruhça doğal bir gelişmenin ilk yardımın her çocuğun hakkı olduğu, zihinsel yetersizliği olan çocukların imkanlar dahilinde geliştirilmesi, çocuğun kendi hayatını kazanmaya, geçimini sağlamaya yetenekli hale getirilmesi, ancak her türlü sömürüye karşı korunması etkin insan sevgisi ile eğitilmesi gerektiği önemle vurgulanmıştır.¹⁰

1949 yılında ise Korunmaya Muhtaç Çocukları Yasası ile özel eğitim kurumlarının zemini hazırlanmıştır. 1950 yılında ise Sağlık Bakanlığına bağlı Özel Eğitim Milli Eğitim Bakanlığı'na geçmiştir. Aynı yıl özörlülerin kendi aralarında örgütlenmeleri açısından Mithat Enç önderliğinde gönüllü bir grup tarafından Altı Nokta Körler Derneği Eğitim ve Kalkındırma Derneği'nin kurulması önemli bir adım olmuştur. Bu dernek çalışmalarıyla 1960 Anayasasına özörlülerle ilgili hükümler koydurmayı başarmıştır. Ayrıca kendi bünyesinde bir atölye kurarak ilk kez korumalı işyeri deneyimini gerçekleştirmiştir.¹¹

1976 yılında 1739 sayılı M.E. Temel Kanununun 8. Maddesi ile özel eğitimin, genel eğitim sisteminde yer alması sağlanmıştır.¹²

1960 yıllarda ise özörlülerin rehabilitasyonu konusu ele alınmıştır. Vakıflar ve devlet eliyle rehabilitasyon merkezleri kurulmuştur. 1976 yılında çıkarılan 2022 sayılı yasa ile de işsiz özörlüler ile 65 yaşını

⁹ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., I.Özörlüler Şurası, a.g.e., 82.

¹⁰ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., I.Özörlüler Şurası, a.g.e., 83.

¹¹ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., I.Özörlüler Şurası, a.g.e., 83.

¹² T.C. Başbakanlık Ö.I.B., I.Özörlüler Şurası, a.g.e., 27.

dolduran bireyi bir gelire kavuşturulması konusunda küçükte olsa adımlar atılmıştır.¹³

1971 yılında 1475 Sayılı İş Kanunu ile yasal olarak özürliilere istihdam konusunda %2'lik kontenjan sağlanmışır.¹⁴ 1982 Anayasasında çeşitli maddelerde eğitim, çalışma, topluma uyum ve korunma, sosyal güvenlik gibi haklar yer almış ve hakların kalkınma plan ve yıllık programlarda yer alması sağlanmışır.¹⁵

Türkiye ILO'nun 1975 yılında kabul etmiş olduğı insan haklarının değerlendirilmesinde mesleki eğitim ve yönlendirmenin yeri hakkındaki 142 nolu sözleşmeyi 12.12.1992 tarih ve 21433 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 3850 sayılı kanun ile onaylamıştır. Bu kanun ile Türkiye, çıraklık eğitimi kapsamına alınan özürli öğrencilere de aynı hakları sağlamak zorundadır.¹⁶

Böylece Türk Devletine Özürliilerin istihdamı ile yakından ilişkili olarak kapsamlı ve koordineli mesleki rehberlik ve mesleki eğitim politika ve programları kabul etme ve geliştirme yükümlülüğü getirmiştir.

1983 yılında ise 2908 sayılı Dernekler Yasası ile özürli derneklerini kendi adlarını taşıyan federasyonlara girmeleri zorunlu hale getirilmiş ve bu federasyonlarda Türkiye Sakatlar Konfederasyonu çatısı altında birleştirilmiştir.¹⁷

Son yıllarda yasal düzenlemelerde ve örgütlemelerde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ancak yine de ülkemizin özürliiler konusunda yapması gereken çok işi vardır. Ulusal gelirin sadece 4/10000'ü özürliiler için harcanmaktadır. Okuma yaşındaki özürliilerin ise sadece %2,7'sine eğitim hizmeti verilebilmektedir. Bunların ise sadece %1'i istihdam

¹³ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., I.Özürliiler Şurası, a.g.e., 84.

¹⁴ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., I.Özürliiler Şurası, a.g.e., 84.

¹⁵ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., I.Özürliiler Şurası, a.g.e., 5.

¹⁶ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., I.Özürliiler Şurası, a.g.e., 5.

¹⁷ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., I.Özürliiler Şurası, a.g.e., 85.

edilebilmektedir.¹⁸ Dolayısıyla kat edilmesi gereken daha uzun bir yol vardır.

Son olarak gerçekleştirilen önemli bir adım ise 159 sayılı ILO sözleşmesinin 10.07.1999 tarih ve 23751 sayılı Resmi Gazete ile ülkemizde uygulamaya girmesidir.¹⁹

159 sayılı ILO sözleşmesi özürliülerin mesleki rehabilitasyon ve istihdam politikaları, prensipleri, özürliülere yönelik mesleki rehabilitasyon ve istihdam servisleri geliştirilmesi için ulusal düzeydeki faaliyetler ve diğer hükümleri içermektedir.

B - Hukuksal Durum

Demokrasiyle yönetilen bütün ülkelerin üzerinde önemle durdukları en önemli noktalardan birisi de sosyal devlet kavramıdır.

TC. 1982 Anayasasının da, devletin temel amaç ve görevleri arasında toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve özgürlüklerini sosyal hukuk ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak şekilde sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engellerin kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle Anayasanın 17. maddesi "Herkes yaşama maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" hükmünü öngörmektedir.²⁰ Bu madde ile ülkemizde yaşayan bireylerin yaşama ve kendini geliştirme hakkına genel eşitlik prensibi getirilmiştir.

Bu sebeple Anayasa, özürliülerin çalışma ve sosyal güvenlikleri ile özel haklarına özellikle yer vermiştir.

¹⁸ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., I. Özürliüler Şurası, a.g.e., 85.

¹⁹ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., I. Özürliüler Şurası, a.g.e., 36.

²⁰ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., I. Özürliüler Şurası, a.g.e., 5.

Özürölülerin hak ve menfaatlerinin korunmasına yönelik hukuki düzenlemeler bir çok kanunda yer aldığı gibi özürölülere yönelik özel olarak, yürürlüğe konulmuş kanunlara da yer verilmiştir. 1982 Anayasasında özürölülere ait konular özel madde veya hükümlerle yer almıştır.

1 - 1982 Anayasasındaki Durum

TC. 1982 Anayasası, özürölülerle ilgili kanunları, özel hükümlerle üç ana başlık halinde düzenlemektedir. Bunlar, Eğitim Hakkı, Çalışma Hakkı ve Sosyal Güvenlik Hakkı ile ilgili hükümlerdir. Böylece devletin, özürölülerin hak ve menfaatleri konusundaki görevleri belirtilmiştir.

Eğitim ve öğretim hakkı konusunda ise "Devlet, durumları nedeniyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır" (42. dm) hükmü ile devlet özel eğitime muhtaç olan özürölü bireylerin eğitim sistemi içerisinde eğitilmelerini, hayatlarını devam ettirebilecekleri bir iş sahibi olmalarını ve yaşadıkları topluma uyum sağlamayı amaçlamaktadır.²¹

Ekonomik bir hak olan çalışma hakkından, her birey gibi özürölü bireylerin de yararlanması gerektiğini göz önünde tutan Anayasanın 50.md.şi, "kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar" hükmü ile çalışma hayatının ağır şartlarından özürölü bireylerin de çocuklar ve kadınlar gibi korunduğu, çalışma haklarının anayasal güvenceye alındığı görülmektedir.²² Sosyal devlet anlayışında özürölü bireylerinde insan onuruna uygun yaşayabilmeleri için çalışma hakkından yararlanabilmeleri amaçlanmaktadır.

²¹ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., I.Özürölüler Şurası, a.g.e., 36.

²² T.C. Başbakanlık Ö.I.B., I.Özürölüler Şurası, a.g.e., 84.

"Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliğı sağlayacak tedbirleri alır ve teşkilatı kurar " (60. md.) hükmü ile sosyal güvenlik hakkı sağlanmaya çalışılmıştır.²³ Bu hüküm ile Türkiye'de cins, ırk, dil, renk, felsefi inanç, siyasi düşünce ve sınıf farkı gözetmeksizin sosyal güvenliğin herkesin hakkı olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca Anayasanın 61.maddesinde özel olarak korunması gerekenlerin sosyal güvenliklerine önem verilmiş ve "Devlet özürllülerin korunması ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır" hükmü getirilmiştir.²⁴ Böylece Anayasa, devlete özürllülerin toplum hayatına uyumlarını sağlayıcı önlemleri alma görevini yüklemiştir. Dolaylı olarak özürllülerin çalışmalarını sağlama ödevini yüklemiştir. Çünkü özürllü bireyin, toplum hayatına uyumunu sağlayacak önlemlerin başında ekonomik bağımsızlığına ulaşabilmesi gelmektedir.

2 - Yasal Durum

Ülkemizde sosyal hayatı düzenleyen ve bu konuda kurallar koyan ana konularda özürllülüğü önleyici ve özürllü bireyleri koruyucu hükümlere de yer verilmiştir. Bu konuda Türk Medeni Kanunu ve Borçlar Kanunu en bariz olanıdır.

"Ana ve baba kudretine göre çocuğı yetiştirmekle ve çocuk alil veya akli zayıf ise mütenasip bir terbiye vermekle mükelleftir" hükmü ile Türk Medeni Kanununun 264. maddesi aile bütünlüğü içinde özürllü çocukların korunması ve gözetilmesini hedeflemiştir.²⁵

Borçlar Kanununun 14/2. maddesi özellikle görme özürllü bireylerin borç ve alacak ilişkilerinde "Amaların imzaları usulen tasdik olmadıkça ve imzaladıkları zaman muamelenin metnine vakıf oldukları sabit olmadıkça onları ilzam etmez " hükmü ile koruyuculuğı üstlenmiştir.

²³ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., İ.Özürllüler Şurası, a.g.e., 44.

²⁴ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., İ.Özürllüler Şurası, a.g.e., 45.

²⁵ T.C. Başbakanlık Ö.I.B., İ.Özürllüler Şurası, a.g.e., 50.

Anayasanın temel ilkeleri ve prensipleri içinde ayrıca sağlık, eğitim istihdam ve sosyal hizmetler konusunda da koruyucu hükümler yer almaktadır.

Sağlık ile ilgili kanun 5.01.1961 tarih ve 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin sosyalleştirilmesi hakkındaki kanunun 2. maddesinde sağlık hizmetlerinin tanımı yapılmış ve bu tanımın içinde bedeni ve ruhi kabiliyet ve melekeleri azalmış olanların işe alıştırılması (rehabilitasyon) için yapılan faaliyetler de sağlık hizmetleri olarak kabul edilmiştir.

Eğitim ile ilgili kanunda ise "Mecburi ilköğretim çağında bulundukları halde, zihnen, bedenen ve sosyal bakımdan özürlü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır "hükmü (5.01.1961' tarih ve 222' sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 12. maddesi) ile diğer sağlıklı çocuklar gibi özürlü çocuklarında özel eğitime tutulmaları gerektiğine, bunun bir zorunluluk olduğuna yer verilmiştir.

"Fırsat ve İmkan Eşitliği başlığı altında özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır " hükmü (14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 8. maddesi) yer almaktadır. Ayrıca eğitimle ilgili olarak özel eğitime muhtaç çocukların eğitimini düzenlemek için 12.10.1983 tarih ve 2916 Sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Bu Kanunun 1. maddesinin amacı, Türk Milli Eğitim Sistemi'ni düzenleyen genel esaslar doğrultusunda, özel eğitime muhtaç çocukların eğitilmeleri, iş ve meslek sahibi olabilmeleri, çevre ve toplumla uyum sağlayabilmelerini gerçekleştirmek olarak belirlenmiştir.

Sosyal yardım konusunda ise, 1976 yılında uygulamaya konulan 2022 Sayılı 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkındaki kanun ile hiç bir karşılık almadan özürlü olup muhtaç durumda olanlara aylık bağlanması gerçekleştirilmiştir. Diğer önemli sosyal amaçlı bir kanun hükmü de 193

Sayıli Gelir Vergisi Kanunu'nun indirim hadleri başlıklı 31. maddesine (değişik 3299, 4.12.1985) göre  z rl l k indirimi, çalışma gücünün asgari % 80'ini kaybetmiş olan hizmet erbabı **birinci derecede  z rl **, asgari %60'ını kaybetmiş hizmet erbabı **ikinci derece  z rl **, asgar  % 40'ını kaybetmiş hizmet erbabı ise **   nc  derece  z rl ** sayılmaktadır.

 z rl l k indirimi, özel indirim tutarının;

- Birinci derecede  z rl ler için sekiz katı,
- İkinci derecede  z rl ler için dört katı,
-    nc  derecedeki  z rl ler için iki katıdır..

 z rl l k derecesine göre belirlenecek indirimler özel indirimle toplanarak hizmet erbabının ücretinden indirilir. Aile reisinin, eşinin ve çocuklarının her birinin gerçek usulde belirlenen ücrete bu maddede yer alan özel indirim ve  z rl l k indirimi uygulanır. 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun bu hükmü ile  z rl lere,  z rl l k derecesine göre vergi indirimi yapılması sistemi getirilmiştir.

Bunların dışında ayrıca 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 60.maddesinin C bendinin b fıkrasında (değişik 2422, 6.03.1981) getirilen hüküm ile  z rl l ğ nden dolayı vergi indiriminden yararlanmaya hak kazanmış olan sigortalıların, yaşları ne olursa olsun en az 15 yıllık sigortalı olmak ve en az 3600 gün mal ll k, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi  demiş olmak kaydıyla yaşlılık aylığından yararlanmasına imkan tanınmıştır.

5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu'nun 39. maddesine j fıkrasıyla yapılan eklemede,  z rl l ğ  nedeniyle mevzuat gereğince en az 15 yıl fiili hizmeti bulunanlar kendi istekleri doğrultusunda emekli olabileceklerdir.

2908 sayılı dernekler Kanunu'nun 88. maddesi "Özörlölere hizmet amacıyla kurulan derneklerinin K6rler Federasyonu, Sağırlar ve Dilsizler Federasyonu, Zihinsel 6z6rl6ler Federasyonu, Ortopedik 6z6rl6ler Federasyonu olmak 6zere d6rt federasyondan oluşmaları ve bu federasyonların birleşerek T6rkiye 6z6rl6ler Konfederasyonu'nu oluşturulması zorunludur " h6km6 yer almaktadır.

Kanun h6km6n6n gereği yerine getirilmiş ve federasyonlar kurulmuştur. Bu federasyonların birleşmesinden de T6rkiye 6z6rl6ler Konfederasyonu kurulmuştur. Konfederasyon 6z6rl6 grupları b6nyesine alarak, 6z6rl6lerin kendi meselelerine kendilerinin sahip 6ıkması, kamuoyu oluşturması, 66z6m yolları 66nrmelerinde b6y6k olanak sağlamıştır.

Sosyal amaçlı kanunlardan bir diğeri de 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve 6ocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'dur. Bu kanun sosyal hizmetleri; kişi ve ailelerin kendi bireyleri ve 6evre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal olumsuzlukların giderilmesi ve hayat standartlarının iyileştirilerek, sosyal refahı amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler b6t6n6 olarak tanımlamaktadır. Ayrıca bu kanun bedensel, zihinsel ve ruhsal 6zelliklerde belli oranda fonksiyon kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu normal yaşamın gereklerine uyamayıp korunmaya, yardıma, yetiştirilmeye ihtiyaç olan kişiyi muhtaç 6z6rl6 olarak kabul etmektedir..

6alışma hayatını genel olarak d6zenleyen 1475 Sayılı İş Kanunu 6z6rl6lerin istihdamı ile ilgili olarak bu Kanunun 25. maddesinin (B) fıkrasının birinci ve ikinci bentlerindeki 24.10.1998 tarih ve 23503 sayılı R.G. ile yaptığı değişlikle işverenler 50 veya daha fazla işçi 6alıştırdıkları işyerlerinde %3 oranında 6z6rl6 bireyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun bir işte 6alışmakla y6k6ml6d6r h6km6n6 getirmiştir. Aynı kişiye ait bir ilde birden fazla işyeri varsa işyerinde 6alıştıracağı 6z6rl6 birey sayısı bu işyerinde 6alışan toplam daimi eleman sayısına g6re belirlenecektir.

% 3'ün tespitinde yarım kadar olan kesimler dikkate alınmayacaktır. Yarım ve daha fazla olanlar tam kabul edilir.

Malüllük, bir kimsenin kaza veya hastalık yüzünden sürekli iş göremez hale gelmesidir. Bu iş göremezlik kısmi veya tam iş göremezlik olabilir.²⁶

Özürlü birey işyerinde çalışırken özürlü konuma gelmiş ise işe alınma konusunda işveren tarafından öncelik tanınacaktır. Çalıştığı işyerinden malulen ayrılmak zorunda kalan birey maluliyetinin ortadan kalkması durumunda, eğer eski işyerine dönmek isterse, işveren o anda boşluk varsa o boşluğa yada boşalacak ilk işe başka istekliler arasından önceliği maluliyeti ortadan kalkan eski elemanına vermek zorundadır.

Malüllük sigortası, sigortalının iş kazaları ile meslek hastalıkları dışında kalan sebeplerle malül kalması halinde malüllük aylığı bağlanmasını öngören uzun süreli sigortalı koludur.²⁷

İşveren çalıştırmak zorunda olduğu özürlü kişileri İş ve İşçi Kurumu aracılığıyla sağlamaktadır.

1475 Sayılı İş Kanunu'nun 98. maddesinde 24.10.1998 tarih ve 23503 sayılı R.G. yayınlanan 4382 sayılı kanunun (C) bendinde yapılan değişiklik ile 25. maddeye uymayan işveren hakkında, çalıştırmadığı her özürlü bireye karşılık aylık 1998 yılı için 75 milyon TL., 1999 yılı için 124 milyon TL. ağır para cezası olarak yeniden düzenlenmiştir.

Bu bentte belirtilen para cezası, her takvim yılı başında itibaren geçerli olmak üzere bir önceki yılda uygulanan ceza tutarının, o yıl için 213 sayılı V.U.K'nun "yeniden değerlendirme oranında" arttırılarak uygulanmaktadır. Bu nedenle 1999 yılı için 124 milyon TL. para cezası

²⁶ Kadir ARICI: Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukuku, Ankara 1997, 146.

²⁷ A. Nuri ERNAM: Açıklamalı ve Uygulamalı Sosyal Sigortalar Mevzuatı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990, 201.

uygulanmaktadır. Hesaplanacak ceza tutarlarında 1milyon TL. den az olan k s rler dikkate alınmamaktadır.

Tahsil edilen para cezaları, İ.İ.B.K. Genel Müdürlüğü b t cesinin Maliye Bakanlı ınınca açılacak " zel tertibine" gelir olarak kaydedilmektedir. Hesapta toplanan paralar ise  z rl  bireylerin mesleki eğitim ve mesleki rehabilitasyonu, kendi i ini kurma v.b. gibi projelerde kullanılmak üzere İ.İ.B.K.'ya aktarılmaktadır.

4837 sayılı İ.İ.B.K. Kurulu  ve Görevleri Hakkında Kanuna 24.10.1998 tarih ve 23503 sayılı R.G.'de yayınlanan 4382 sayılı kanunla ek madde getirilmiştir. Bu maddeye göre; 25.08.1971 tarih ve 1475 sayılı İş Kanunu'nun 98. maddesi, 03.11.1998 tarih ve 3493 sayılı Kanunla yapılan değişik (C)bendi uyarınca  z rl lerin istihdam edilmemesi nedeniyle işverenden tahsil edilen ceza paraları, İ.İ.B.K. Genel Müdürlüğünce  .İ.B.'nın görüş ve  nerileride alınmak suretiyle  z rl lerin mesleki eğitimi, mesleki rehabilitasyonu ve istihdamına yönelik projeler için kullanılmaktadır. Kurum gerçekleştirdiği bu projelere ilişkin raporları en geç izleyen yılın mart ayı sonuna kadar  .İ.B.'na göndermektedir.

Kamu kurum ve kuruluşları her yıl nisan ayı içerisinde çalıştırdıkları i  i sayısını İ.İ.B.K.'ya bildirmek zorundadır. Bu b ldimlerde kurumlar, açık olan kontenjanlar için istihdam etmek istedikleri  z rl  personelin hangi vasıflara sahip olmasını istediklerini belirtirler. Kurumlar toplam açık kontenjanlarını belirledikten sonra özür gurupları için açılacak sınavların nasıl yapılacağına ilişkin esas ve usulleriyle ilgili kuruluşların görüşleri de alınmak suretiyle Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle tespit edilir.

1475 sayılı İ  Kanununda yapılan 01.01.1999 dan itibaren geçerli olan değişiklik ile yasal zorunluluk üzerinde i  i çalıştıran işverenlerin teşviki amacıyla, fazladan çalıştırılan  z rl  işçinin işveren sigorta primlerinin yarısı Hazine tarafından ödenmektedir.

Devlet memurlarının kamu görevine atanma ve hak yükümlölükleri ile disiplin durumlarını düzenleyen 657 Sayılı Devlet Memurluğuna giriş şartlarında özörlöler için ayrı bir hüküm yer almaktadır. Bu hükme göre özörlöler için sınavlar ayrı yapılmaktadır. Devlet memuru olarak atanacak özörlö bireylere sınavlarda başarılı olma zorunluluğu getirilmiştir.

Özörlölerin devlet memurluğuna alınma şartları ile hangi işlerde çalıştırılacakları Maliye, Sağlık, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları ile Devlet Personel Dairesiyle birlikte hazırlanacak bir yönetmelik ile düzenlenmektedir (53 md).

Özörlölerle ilgili olarak en önemli Kanun Hükümünde Kararname 571 Sayılı kararnamedir. Zira K.H.K. ile Özörlöler İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Böylece özörlölerle ilgili yapılacak faaliyetlerde bürokratik bir kurumun (kamu kuruluşunun) olayı sahiplenmesi ve yürütmesi mümkün olmaktadır.

571 Sayılı K.H.K. özörlöler açısından son derece önemlidir. Özörlölerin Federasyonlarının bir araya gelerek oluşturdukları Özörlöler Konfederasyonu Türkiye'deki en üst organdı. Ancak, son olarak alınan 571 sayılı K.H.K. ile kurulan Başbakanlık Özörlöler İdaresi Başkanlığı (Ö.İ.B) özörlölerle ilgili en üst kurum konumuna geçmiştir.

Özörlölere yönelik hizmetlerin düzenli, etkin ve verimli bir şekilde yürütölmesini sağlamak için; ulusal ve uluslar arası kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, özörlölere yönelik ulusal politikanın oluşmasına katkıda bulunmak, özörlölerin sorunlarını tespit etmek ve bunların çözüm yollarını araştırmaktır.

Özörlöler İdaresi Başkanlığı, Başbakanlığa bağlı olarak görev yapmaktadır.

Özürlüler İdaresi Başkanlığı ana hizmet birimleri ile danışma ve yardımcı birimlerden meydana gelmektedir.

Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilatı²⁸

<u>Başkanlık</u>	<u>Başkan Yardımcılığı</u>	<u>Ana Hizmet Birimleri</u>	<u>Danışma Birimleri</u>	<u>Yardımcı Birimler</u>
Başkan	1- Başkan Yardımcısı 2- Başkan Yardımcısı	1- Tıbbi Hizmetler Dairesi Başkanlığı 2- Eğitim Dairesi Başkanlığı 3- Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam Daire Başkanlığı 4- Sosyal Hayata Uyum Dairesi Başkanlığı	1- Hukuk Müşavirliği	1- Personel Dairesi Başkanlığı 2- İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı 3- Savırma Uzmanlığı

Başkan, teşkilatın en üst amiri durumundadır. Özürlüler İdaresi Başkanlığı hizmetlerini, milli güvenlik siyasetine, kalkınma planlarına, yıllık programlara ve mevzuat hükümlerine uygun olarak yürütmekle ve Kurul kararlarını yerine getirmekle görevlidir. Başkan Yardımcıları, ana hizmet birimleri ile danışma ve yardımcı birimler arasındaki koordinasyonu sağlamak ve bunları denetlemekle görevlidirler.

Ana hizmet birimlerinden olan Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam Başkanlığının görevlerini ise, şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Özürlü bireylerin mesleki rehabilitasyonu ve istihdamı ile ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliğini sağlamak,
- Özürlü bireylerin mesleki rehabilitasyonu ve istihdamı ile ilgili konularda teklif ve projeler hazırlamak, hazırlatmak ve bunları inceleyerek değerlendirmek ve uygun olanları uygulamak,
- Mesleki rehabilitasyonun yaygınlaştırılması için teklif ve projeler hazırlamak ve hazırlatmak,

²⁸ 30/05/1997 tarihli 23004 Sayılı Resmi Gazete.

- İstihdam edilmeyi kısıtlayan engellerin kaldırılmasını, istihdam alanlarının genişletilmesini ve özörlölerin kendi işini kurmalarını teşvik edici teklifler hazırlamak ve tedbirler almak .

Bunların dışında Başkanlıkça verilecek benzer görevleri yapmak.

Ö.İ.B.'nin görevlerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

a) Özörlölüğün önlenmesi, eğitim, istihdam, rehabilitasyon, topluma uyum ve diğer konularda ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak,

b) Özörlö bireylere yönelik faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlardaki gelişmeleri takip etmek ve sorunlarını ve çözüm yollarını araştırmak, bu konuda teklifler hazırlamak ve hazırlatmak,

c) Özörlö bireylerle ilgili konularda inceleme ve araştırmalar yapmak ve yaptırmak, istatistiki bilgilerin toplanmasını ve veri tabanı oluşturulmasını sağlamak, bu konuda projeler hazırlamak ve hazırlatmak, bunları inceleyerek değerlendirmek ve uygulatmak,

d) Özörlö bireylerle ilgili uluslararası gelişmeleri takip etmek, antlaşma ve sözleşmelerin ölkemizdeki uygulamalarını izlemek ve değerlendirmek,

e) Özörlö bireylerle ilgili kanun, tüzük ve yönetmelik tasarılarını ve kanun tekliflerini incelemek, görüş bildirmek ve bu konuda teklifler hazırlamak,

f) Gönüllö kuruluşlar ve yerel yönetimlerle işbirliği yapmak, ortak projeler hazırlamak ve sunulan projeleri desteklemek,

g) Görev alanları ile ilgili konularda görsel ve yazılı basın, yayın ve tanıtma faaliyetlerinde bulunmak, eğitim amaçlı filmler yaptırmak,

h) Yürürlükteki mevzuata dayanarak, özörlölere tanınan hak ve hizmetlerden yararlanmada kullanılmak üzere kimlik kartı hazırlamak.

Ayrıca Başbakan veya ilgili Devlet Bakanı tarafından verilen benzer görevleri de yapmakla yükümlüdür.

Özörlölör Yüksek Kurulu şu öyelerden oluşmaktadır.

Özörlölör İdaresi Başkanı, Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürü, Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürü, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürü, Sağlık Bakanlığı Tedavi Hizmetleri Genel Müdürü, İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürü, en fazla üyesi bulunan işçi ve işveren konfederasyonlarının başkanları, Türkiye Sakatlar Konfederasyonu Genel Başkanı ve Türkiye Sakatlar Konfederasyonu tarafından her özör grubunu temsil eden federasyonlardan seçilecek dört üye, Başbakan tarafından en az biri üniversite öğretim öyelerinden olması şartıyla özörlölörle ilgili konularda çalışmış kişiler arasından seçilecek üç öyeden oluşmaktadır.

Bu Kurula katılan öyelerin çalışma süreleri iki yıldır. Ancak öyeliği sona erenler tekrar üye seçilebilirler. Her hangi bir nedenden dolayı görevinden erken ayrılanların yerine yeni seçilenler katılır ve sürenin sonuna kadar devam ederler .

Kurulun sekreteryâ hizmetleri Özörlölör İdaresi Başkanlığı tarafından yerine getirilir. Bu Kurulun çalışma usul ve esasları yönetmelikle düzenlenir.

Özörlölör Şurası, en yüksek danışma kuruludur. Özörlölörle ilgili konularda tetkik ve teklif niteliğinde kararlar almakla görevlidir. Bu Şura iki yılda bir kez toplanır. Bu Şura'nın oluşumu, çalışma usul ve esasları yönetmelikle belirlenir.

572 Sayılı KHK ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmış, bazı kanun maddelerine ise eklemeler getirilmiştir. Böylece özürlü bireylere hayatlarında kolaylık sağlanması amaçlanmıştır.

27.6.1984 tarih ve 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkındaki kanuna yapılan 80. maddeye eklemeyele Belediyeler, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak genç ve yetişkin özürlüler için bölgenin işgücü piyasasına uygun mesleklerde, meslek ve beceri kazandırma kursları, iş eğitim merkezleri ve yaşam evleri açma görevini üstlenmiştir.

Ayrıca 81. madde ile Belediyeler, özürlüler için ulaşım ile sosyal ve kültürel amaçlı hizmetlerden ücret almamak veya indirimli tarife uygulamak, belediyelere ait ve belediyeler tarafından işletilen veya kiraya verilen büfeler, otoparklar gibi işyerlerinin özürlüler tarafından işletilmesi konusunda kolaylık sağlamakla yükümlü kılınmıştır.

24 mayıs 1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun 3. maddesinin (c) bendinde yapılan değişiklik ile özürlü tanımı yenilenmiştir. Bu yeni tanımlamaya göre özürlü birey, doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup, korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişidir.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunun 16. maddesinin üçüncü fıkrası, korunmaya ve bakıma alınmış olup iş görme gücüne sahip ve istekli olanlar, bulundukları sosyal hizmet kuruluşlarının uygun görülen hizmetlerinde bu hizmetlerle ilgili kadroların boş tutulması ve her boş kadro karşılığı haftada 40 saati geçmemek üzere tespit edilecek çalışma saatleri içinde, saat başına ücret ödenmek kaydıyla, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, İş ve Sosyal güvenlik ile

ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmaksızın ve Borçlar Kanunu Hükümlerine göre sözleşme ile çalışabilirler. Bu kadroların % 30' u özürleri nedeniyle koruma kararı alınanlara ayrılır. Saat ücreti asgari ücretin aylık çalışma saati toplamına bölünmesi ile tespit edilir. Bir kadro karşılığında çalışma saati ile sınırlı olmak üzere birden fazla kişi çalıştırılabilir. Ancak kişi başına ayda 60 saatin dışında ücret ödenmez şeklinde değiştirilmiştir.

2828 sayılı Kanuna yapılan ekleme ile Kanunda geçen "sakat" kelimesi "özürlü" ile , "kör" kelimesi "görme özürlü" ile, "sağır" kelimesi ise "işitme özürlü" ile değiştirilmiştir.

1475 sayılı İş Kanunun değişik 25. maddesinin (A) fıkrasının birinci bendindeki "%2" oranı "%3" olarak değiştirilmiştir. İkinci bendinde yapılan değişiklik ile çalıştırılacak özürlü sayısının tespitinde, bu Kanuna bağlı işyerlerinde çalışan işçilerin sayısı esas alınacaktır. %3'ün hesaplanmasında yarım kadar olan kesirler dikkate alınmayacak, yarım ve daha fazla olan kesirler tam çıkarılacaktır.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu 'nun 50. maddesinin 3. fıkrasında değişiklik yapılmıştır. Yapılan bu değişiklik ile özürlüler için sınavlar, özürlü kontenjanı açık olan kurum ve kuruluşlara ilk defa Devlet Memuru olarak atanacaklar için açılan sınavla eş zamanlı, böyle bir sınava ihtiyaç duyulmamışsa, özürlü kontenjanı açığı bulunduğu sürece ayrı zamanlı olmak üzere özürlü grupları ve ulaşılabilirlikleri göz önüne alınarak yapılacaktır. Özürlüler için sınavlar, özürlü grupları dikkate alınarak sınav sorusu hazırlamak ve değerlendirmek üzere özel sınav kurulu oluşturularak yapılacaktır.

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunun'un 53. maddesine yapılan eklemelerle şunlar yapılmaya çalışılmıştır.

Kurum ve Kuruluşlar bu Kanuna göre çalıştırdıkları personele ait kadrolarda %3 oranında özürlü çalıştırmak zorundadır. %3'ün

hesaplanmasında ilgili Kurum veya kuruluşun (taşra teşkilatı dahil) toplam dolu kadro sayısı dikkate alınacaktır.

Kurum ve Kuruluşlar çalıştırdıkları ve işten ayrılan özürlü personel sayısını üç ayda bir Devlet Personel Başkanlığına bildirmekle yükümlüdürler. Bu Kanun kapsamındaki Kurum ve Kuruluşlarda, İkinci fıkrada tespit edilen oranda özürlü personel çalıştırma yükümlülüğünün yerine getirilmesinin takip ve denetiminden Devlet Personel Başkanlığı sorumlu olacaktır.

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 32. maddesinin değişik (B) fıkrası yeniden düzenlenmiştir.

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanuna eklenen 37. madde ile , sigortalılar ve kurumdan sürekli iş görmezlik geliri, malullük veya yaşlılık aylığı almakta olanların geçindirmekle yükümlü oldukları zihinsel, bedensel, ruhsal ve duygusal özürü bulunan çocuklar ile kurumdan hak sahibi olarak gelir veya aylık olan aynı durumdaki çocuklardan, kurum sağlık tesisleri, sağlık kurulu raporu ile resmi veya özel eğitim merkezlerine gönderilenlerin gelişim ve eğitimlerine ilişkin yardımlar , Bütçe Uygulama Talimatında belirtilen esas ve miktarlarda Kurum tarafından sağlanacaktır.

Bu K.H.K.'nin 1475 sayılı İş Kanunu'nun değişik 25. maddesinin (A) fıkrasının birinci bendi ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 53. maddesine yapılan eklemelerle ilgili hükümler 01.01.2001 tarihinden, diğer Kanun Maddelerinde yapılan değişiklikler ve eklemeler yayımlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girecektir ibaresi 21.10.1998 tarih ve 4382 sayılı kanun ile 01.01.2001 tarihi 01.01.1999 olarak değiştirilmiştir.

9.01.1983 tarih ve 18983 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak 3146 sayılı kanunun 27. md. dayanılarak hazırlanan Özürhükümleri Koruma Milli Koordinasyon Kurulu'nun çalışma usul ve esasları düzenlenmiştir.

Özürlüleri Koruma Milli Koordinasyon Kurulu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanının başkanlığında, Başbakanlık, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Milli Eğitim, Bayındırlık ve İskan, Sağlık, Ulaştırma, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları ve Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, Devlet İstatistik Enstitüsü, İş ve İşçi Bulma Kurumu, özürlülerle ilgili konfederasyondan katılacak birer temsilciyle Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı'nın Yüksek Öğretim Kurulu aracılığıyla davet edeceği üniversite öğretim üyelerinden meydana gelmektedir.

Özürlüleri Koruma Milli Koordinasyon Kurulu'nun görevlerinden ilki, özürlülüğü önleyici ve tedavi edici tedbirlerin alınmasını sağlamaktır. Aynı zamanda özürlülerin sosyal, tıbbi ve mesleki rehabilitasyonu, eğitimi ve ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik kaynaklarından yeterli ölçüde yararlanmalarını ve çalışma olanağına kavuşmalarını amaçlamaktadır. Ayrıca hizmet götüren bütün resmi ve özel, milli ve milletler arası kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlama ve işbirliğini yapma görevlerini de üstlenmiştir.

1475 Sayılı kanunun 2869 sayılı kanunla değişik 25'nci maddesinin (A) bendi ile 16.03.1987 tarih ve 19402 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Özürlülerin İstihdamı Hakkındaki Tüzük'te özürlülerin mesleğe kazandırılmaları, mesleki rehabilitasyon ve istihdam danışmanlığı yapılması görevleri İş ve İşçi Bulma Kurumu'na verilmiştir. İş ve İşçi Bulma Kurumu; özürlüyü meslek kazandırma eğitiminden geçirir ve iş için başvuruda bulunan özürlüye verdiği bu mesleki eğitim kursları ile nitelik kazandırmayı amaçlar.

Bedensel özürlüler özürleri yüzünden, çalışma güçlerinin en az % 40'ın dan, en çok % 70'nden sürekli olarak yoksun bulunanlara %70'nin üstünde yoksun bulundukları halde bir işte verimli şekilde çalışabilecekleri sağlık kurulu raporu ile belgelenenler bu Tüzük hükümlerine göre özürlü sayılmaktadırlar.

18 Ağustos 1989 tarih ve 20256 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan, 89/14367 karar sayılı Özürlülerin İstihdamı Hakkındaki Tüzüğün 21’nci maddesinin değiştirilmesine dair Tüzük, özürlü işçi çalıştırma yükümlülüğüyle Tüzük’te belirlenen diğer yükümlülükleri yerine getirmeyen işverenler hakkında kanuni işlem yapılmak üzere, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın ilgili bölge müdürlüğüne bildirilir hükmünü getirmiştir.

20 Eylül 1982 tarih ve 17818 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 8/5127 karar sayılı, özürlülerin ve eski hükümlülerin çalıştırılması hakkında yönetmeliğin değişik 15, 28, 29’ncu maddeleri ile 35. maddesinin değiştirilmesi ve yönetmeliğe (Ek madde 2) eklenmesi hakkındaki yönetmelik ile nitelikleri, iş yerinde yürütülen işlere veya işverenin bildirdiği işe uygun olan özürlülerin listesi İ.İ.B.K. tarafından işverene gönderilir. İşveren listeden seçtikleri isimleri bir hafta içinde kuruma bildirir. Kurum ise seçilen bu özürlüleri ve özürlülere ait sağlık raporlarını en geç bir hafta içinde işverene gönderir.

Kurumca bir işe yerleştirelemeyen özürlüler için özel tertibatlı işyerlerinin açılması öngörülmektedir.

Bir işyerinde yürütülen işlerin, sağlık açısından özürlülerin çalıştırılmasına uygun olmadığı durumlarda, işverenin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na yapacağı başvuru üzerine, bu bakanlığın yapacağı inceleme sonucunda, o işverenin İş Kanunu kapsamında bulunan başka işyerlerindeki uygun illerde çalıştırılmasına izin verilebilmektedir.

Özürlülerin devlet memurluğuna alınma şartları ile hangi işlerde çalıştırılacakları hakkındaki 12.05.1983 tarih ve 83/6526 karar sayılı yönetmeliğe göre sürekli olarak çalışma gücünden en az % 40 oranında yoksun olduğunu Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelikte belirlenen sağlık kuruluşlarınca verilecek resmi sağlık kurulu raporu ile belgeleyenler 9.10.1998 tarih ve 23488 sayılı R.G. yayınlanan

yönetmelik hükümlerinden yararlanabileceklerdir. Bu yönetmeliğin 8. maddesine göre, kurumlarca özörlölölere ayrılan boş kadrolara ilk defa devlet memuru olarak atanacaklar için açılan sınavla eş zamanlı veya özörlölölü açığı bulunduğu sürece her yılın Nisan-Mayıs, Temmuz-Ağustos, Ekim-Kasım dönemlerinden bir veya bir kaçında sınav yapılabilme imkanı getirmektedir.

Sınavlar İlk Defa Devlet Kamu Hizmeti ve Görevlerine Devlet Memuru Olarak Atanacaklar İçin Mecburi Yeterlik ve Yarışma Sınavları Genel Yönetmeliğin 7. maddesi hariç diğer hükümlerine göre yapılmaktadır. Ancak sınav sırasında özörlölölüğün özelliğine göre kurum özörlölölü bireye refakatçi bulundurulmasına izin verebilmektedir. Bu sınavlar, özörlölölü grupları dikkate alınarak sınav sorusu hazırlamak ve değerlendirmek üzere özel sınav kurulu oluşturularak ayrı yapılmaktadır.

Özörlölölüler için dönemler itibariyle yapılacak sınavlar Devlet Personel Başkanlığınca duyurulur. Kamu kurum ve kuruluşları, sınava girmek için belirlenen son başvuru tarihinden bir ay önce olmak koşuluyla Nisan-Mayıs dönemi sınavları için en geç Mart ayı, Temmuz-Ağustos dönemi için en geç Haziran ayı, Ekim-Kasım dönemi için en geç Eylül ayı sonuna kadar Devlet Personel Başkanlığında olacak şekilde özörlölölü memur alınacak kadroların sınıf, ünvan ve derecelerini, sayısını, bu personelde aranacak genel ve özel şartları, en geç başvurma tarihini, başvurulacak mercileri, sınav tarihleri ve başvuru için gerekli belgeler ile diğer bilgileri bildirir. Kurumlar tarafından sınav duyurusuna ilişkin talepte bulunulurken işin özelliği gerektirmediği sürece özörlölölük grupları arasında bir ayırım yapılmayacak ve özörlölölük oranına da bir üst sınır getirilmeyecektir.

Kurum ve kuruluşların özörlölölü memur çalıştırma yükömlölölüklerinin yerine getirilmesinin takip ve denetimi Devlet Personel Başkanlığınca yapılmaktadır. 09.10.1998 tarih ve 23488 sayılı R.G.'de yayınlanan yönetmelik hükümleri gereğince istihdam edilen ve işten ayrılan özörlölölölere

ilişkin bilgiler kurum ve kurumlarca her yılın Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarının son günü itibariyle, İstihdam Edilen Özürlü Memurlara İlişkin Bilgi Formu doldurularak takip eden ayın ilk iki haftası içinde (D.P.B.) Devlet Personel Başkanlığı'nda olacak şekilde gönderilmektedir.

12.05.1983 tarih ve 83/6526 sayılı Bakanlar Kurulu ile yürürlüğe konulan Özürlülerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları İle Hangi İşlerde Çalıştırılacakları Hakkında Yönetmeliğin 4. maddesinde yer alan "657 sayılı Devlet Memurları Kanununa Göre çalıştırdıkları personele ait kadrolarda %2 oranında özürlü çalıştırmaktadırlar" ibaresi "657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre çalıştırdıkları personele ait kadrolarda dolu kadro sayısının (taşra teşkilatı dahil) %3 oranında özürlü çalıştırmak zorundadır" şeklinde 19.02.1999 tarih ve 23616 sayılı R.G.'de yayınlanan yönetmelik ile değiştirilmiştir.

Yönetmelikte özürlülere ayrılacak kadroların tespitinde ilgili kurum veya kuruluşun (taşra teşkilatı dahil) bütün dolu memur kadro sayısının dikkate alınacağı özellikle belirtilmiştir. Belirli bir mesleği olan özürlülerin meslekleri doğrultusunda çalıştırılmaları esastır. Mesleği olmayan veya mesleğine uygun kadro bulunmayan özürlüler ise özürlerine göre yapabilecekleri işlerde çalıştırılabilir. Özürlü memur çalıştırmak zorunda olan Kurum ve kuruluşlar işyerlerini özürlülerin çalışmalarını kolaylaştıracak şekilde düzenlemek, gerekli tedbirleri almak ve özürlülerin çalışmalarıyla ilgili özel araç ve gereçleri temin etmek zorundadırlar. Özürlüler, özürlerini artırıcı veya ek özürlülük getirici işlerde çalıştırılamazlar.

Sağlık Kurulu Raporları 18.03.1998 tarih ve 98/10746 karar sayılı yönetmelik esaslarına göre alınmak zorundadır.

Sağlık Kurulu Raporu düzenlenebilmesi için özürlülerin kamu kurum ve kuruluşlarınca resmi yazı ile gönderilmesi veya doğrudan raporu verecek olan hastanenin baştabipliğine müracaat etmeleri gerekmektedir.

Özörlöler için düzenlenecek sağık kurulu raporu, özel hazırlanmış rapor formuna göre poliklinik muayene tarihi, poliklinik kayıt numarası yazılmak suretiyle, bulgular ve teşhis ayrıntılı olarak yazılıp imza edilir. Yapılan tetkiklere ait bulgular bu forma eklenir. Kurul, buna göre özörlü bireyi bizzat görerek karar verir ve özür oranını sağık kurulunca belirlenen Çalışma Gücü Kaybı Oranları cetvelinde yer alan özür durumuna göre % olarak belirtilen esaslara göre belirlenir. Cetvelde yer almayan hastalık ve özörlöler fonksiyon kaybına göre belirlenir.

İstihdam amacıyla verilecek raporlarda, ayrıntılı teşhis ve özür durumuna göre çalışma gücü kaybı oranının yazılmasıyla birlikte özörlünün çalışıp çalışamayacağı ile kişinin sağılığına etkisi dikkate alınarak çalışamayacağı işlerin niteliğı belirtilir.

Sağık kurulunun teşkili için; iç hastalıkları, genel cerrahi, göz, kulak-burun-boğaz, nöroloji ve/veya psikiyatri uzmanının bulunması zorunludur. Görüşölecek özür, bu uzmanlık dalları dışında kalan bir dal ise, ilgili dal uzmanının da kurulda bulunması şart tutulmaktadır. Kurulda bulunan hekimler birbirlerinin yerine karar veremezler. Eğitim hastanelerinde sağık kurullarına şefler, bulunmadıkları zaman şef yardımcıları veya şeflerin görevlendirecekleri uzman hekimler girerler. Sağık kurulunun başkanı 18.03.1998 tarih ve 98/10746 karar sayılı yönetmelikte belirtilen hastanelerin baştabibidir. Baştabibin bulunmadığı durumlarda başkanlığı, baştabibin görevlendirdiğı bir üye yapar.

Kalıcı hastalık veya özörlöler için raporun bir defa verilmesi yeterlidir. Ancak, özür durumunun değışmesi halinde, rapor ve buna bağılı çalışma gücü kaybı oranı yeniden belirlenir.

Özörlölerin sağık kurullarından alacakları heyet raporları ve diğöer kişisel bilgilerini içöeren evraklarıyla Emekli Sandığına yapacakları başvuru sonucunda özörlü birey aylık almaya hak kazanacaktır.

Özürlü bireyin bir işte çalışmaya başlaması veya özürlülüğünün %40'ın altına düşmesi durumunda bağlanan bu aylık kesilecektir.

Özürlüler için özürlerini belirtebilmek ve yürürlükte bulunan mevzuata dayalı, kendilerine tanınan hak ve hizmetlerden yararlanabilmeleri amacıyla 13.08.1998 tarih 23432 R.G.'de özürlüler için kimlik kartı yönetmeliği yayınlanmıştır.

Bu yönetmelik gereği; doğuştan, kaza yada etkisi altı aydan uzun süren sağlık bozukluğu sonucu meydana gelen bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini % 40 ve üzerinde kaybeden özürlü bireylere bu kimlik kartından yararlanma imkanı getirilmiştir.

Özürlü kimlik kartı Sağlık Kurulu Rapor Yönetmeliği'ne göre alınmış sağlık kurulu raporu ile nüfus cüzdanı bilgileri temel alınarak hazırlanmaktadır. Bu kart ile özürlü birey özürlülere tanınan hak ve hizmetlerden yararlanma şansına sahip olur.

Özürlü birey için düzenlenen bu kart 86x54mm. ebadındadır. Fotoğrafın üzeri soğuk damga ile damgalanır. Kartın ön yüzünde; sol üstte Ö.İ.B.'nın logosu, sağ üstte özürünün fotoğrafı ile adı-soyadı, kartın verildiği il ve tarihi, kimlik numarası, sağlık kurulu raporundaki tanısı veya özür grubu ve özür oranı bilgileri yer alır. Eğer sağlık kurulu raporunda yer alıyor ise, özürünün yaşamsal önem arz eden özelliği/özellikleri, önemlidir bölümüne yazılır.

Kartın arka yüzünde ise, kart sahibinin nüfus bilgileri, kan grubu ve özürünün haklarına ait bilgiler yer alır.

Kartın düzenlenmesi açısından temel alınacak Özürlü Kimliği Bilgi Formu, sosyal hizmetler il müdürlükleri tarafından Ö.İ.B.'na iletilir.

Kimlik Bilgi Formunun düzenlenmesi, sağlık kurulu raporu alınan hastanede çalışan sosyal çalışmacı ya da sosyal hizmet uzmanı, yoksa

psikolog, her ikisi de yoksa sosyal hizmetler il müdürlüğünün görevlendirdiği bir sosyal çalışmacı ya da sosyal hizmet uzmanı tarafından iki nüsha olarak doldurularak, formlar hastane yönetimince sosyal hizmetler il müdürlüğüne gönderilir. Eğer form hastanede doldurulmamış ise özürlü birey sosyal hizmetler il müdürlüğüne müracaat eder ve formlar sosyal hizmetler il müdürlüğüne doldurulur.

Sosyal hizmetler il müdürlüğü formların aslını, sağlık kurulu raporu, tasdikli nüfus cüzdanı fotokopisi ve iki fotoğraf ile birlikte Ö.İ.B.'na gönderir. Formların ikinci nüshası sosyal hizmetler il müdürlüğüne saklanır.

Ö.İ.B.'na gönderilen bu formlar ve ekleri incelenip değerlendirilir. Değerlendirme sonucunda özürlü kimlik kartı hazırlanır, damgalanır ve Özürlüler İdaresi Başkanı tarafından onaylanır. Son halini alan kart posta ile özürünün adresine postalanır ve ilgili olan sosyal hizmetler il müdürlüğüne bilgi verilir.

Özürlü kimlik kartı, içerdiği bilgilerin değişmesi, kaybedilmesi, çalınması veya herhangi bir nedenle kullanılamaz hale gelmesi durumunda, özürlü bireyin Ö.İ.B.'na müracaatı ile Özürlüler İçin Kimlik Kartı Yönetmeliğine göre tekrar düzenlenir.

C – Hizmetler Açısından

Özürlü bireylere sunulan veya sunulması gereken hizmetleri üç grupta toplamak mümkündür.

1. Çalışma yaşına kadar aldıkları yada almaları gereken tıbbi, sosyal ve mesleki rehabilitasyon ve eğitim hizmetleridir.

2. Çalışabilecek özürlülerle çalıştırılacak kişi ve kurumlar arasında iletişim iş birliği ve koordinasyon sağlama çabalarıdır.

3. İşe girdikten sonra ya da halen çalışmakta olan özürliülerin sorunlarıdır.²⁹

Rehabilitasyon, çeşitli alanlarda yürütölen ortak amaca yönelik hizmet sunulmasına göre; tıbbi, özel eğitime, mesleki ve sosyal rehabilitasyon olarak ayrılmaktadır. Konuya özörlü bireylerin mesleki eğitimleri ve büro yönetimleri ve hizmetlerinde istihdamları olarak bakıldığından tıbbi rehabilitasyon üzerinde durulmamıştır.

Ölkemizde rehabilitasyon hizmeti veren kurumlar oldukça dağınık bir şekilde örgütlenmiştir. Bu kurumlara baktığımızda İ.İ.B.K., Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (S.H.Ç.E.K.), M.E.B., Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), Üniversiteler, çeşitli vakıf ve derneklere ait kurumların olduğunu görmekteyiz. Bu kurumlar arasındaki iletişimin çok zayıf ve yetersiz olması kurumların etkilerinin de zayıf ve yetersiz olmasına yol açmaktadır. Oysa bu kurumların biraraya gelmesi veya çok iyi iletişim oluşturulması durumunda, çok daha etkili sonuçlar almaları mümkün olacaktır.

Özörlünün toplumun tüm kurum, kuruluş ve bireyleriyle etkin biçimde bütünleşmesi ne kadar gerekli ise, o alanda hizmet veren kurumların da kendi aralarında bütünleşmeleri o denli gereklidir. Bu, devlet ve gönüllü kuruluşların (sivil toplum örgütlerinin) eşgüdömlü bir hizmet bütönlüğü sağlaması sürecidir.³⁰

Özör, bireye özel olmakla birlikte, getirileri ailenin her bireyini de etkilemektedir. Bu nedenle tüm özörlü bireyler için küçük ünitelerden oluşan grup evleri veya rehabilitasyon merkezlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.³¹

²⁹ Kamil Ufuk BİLGİN: "Özörlülerin İstihdamı", a.g.m.,409.

³⁰ Türkiye Sakatları Koruma Vakfı: Sakatların Yasal Hakları, 2.Baskı, Ankara 1994, 5.

³¹ T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu: Bedensel Özürlü Bir Çocukum Var, Başbakanlık Aile Araştırma Yayınları 92, Ankara 1995, 45.

Özürlü bireylere yönelik hizmetler, onların kendilerine yardımcı olmalarını sağlamak için biçimlendirilmelidir. Bu aslında özürliülerin eğitiminde temel amacı da özetleyen bir bakış açısıdır ve sosyal devletin işlevlerinin dışı yansımasıdır.³²

Türk Mevzuatında yer alan özürliülere yönelik hizmetlerde koordinasyon sağlamak üzere Birleşmiş Milletlerin önerileri dikkate alınarak 1981 yılında alınan idari bir kararla Özürliülerin Koruma Milli Koordinasyon Kurulu kurulmuştur.³³

Özürliülerin Türkiye'deki durumuna hizmetler açısından bakıldığında (S.H.Ç.E.K.) nun rehabilitasyon merkezlerinden yararlanan özürliü bireylerin, temel yaşam becerileri kazanmalarına ve psiko-sosyal gelişimlerine yönelik çalışmaların olumlu tamamlanması sonucunda topluma kaynaştırılmaları ve üretime kazandırılmaları yönünde olumlu adımlar atılmıştır. Yatılı merkezlerin hemen hemen hepsinde mesleki ve rehabilitasyon çalışmaları yapılmış ve bağımsız yaşam üniteleri kurulmuştur.³⁴

S.H.Ç.E.K., sivil toplum kuruluşlarını ve gönüllülerini bu alanda hizmet etmeye yönlendirmekte, her türlü mesleki ve teknik danışmanlığı gerçekleştirmektedir. Aileleri rahatlatmak amacıyla gündüzlü rehabilitasyona destek vermeyi ve yatılı hizmetten yararlanan özürliülerin bağımsızlıklarına, bir meslek edinmelerine yönelik olarak mesleki rehabilitasyon hizmetine ağırlık vermeyi hedeflemektedir.

Eğitim niteliğinde özel ve devlet okullarında sunulan eğitim hizmetlerine daha önceden değinilmiş olduğundan burada tekrar değinilmeyecektir Ancak halen görme ve okuma özürliüler için Milli

³² Ali Necat ÖLÇEN: "Özürliülerin Üretken Dünyasına Giriş", Saraydan Çağrı 1, Cilt 1, Sayı 1, Ankara 1992, 8.

³³ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (Ç.S.G.B.): Sakatlar İçin Ülke Raporu, Ankara 1995, 4.

³⁴ 55 ve 56. Cumhuriyet Hükümetleri Döneminde Sosyal Hizmetler, Özürliüler ve Sosyal Yardımlar, Başbakanlık Ö.I.B., Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ve Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu, Ankara 1999, 30.

Kütüphanenin sunduğu "Konuşan Kitaplık"³⁵ adlı servis hizmetini belirtmekte yarar görüyoruz. Bu servis hizmeti ile çeşitli kitapların ses kasetlerinin dinlenmesi mümkün kılınmıştır.

Özörlölere yönelik eğitim, sağık, istihdam ve rehabilitasyon hizmetleri, ayrıca özörlölüğü önleyici koruyucu hizmetler yeterince gelişmemiştir.

Bunun nedenleri;³⁶

- 1- Başta özörlölerin sorunlarının ve özörlölerin toplumumuzda ne kadar büyük bir kesimi teşkil ettiklerinin yeni yeni farkına varılması,
- 2- İnsanlarımızda var olduğunu bildiğimiz ferdi duyarlılığın toplumsal bir duyarlılık haline dönüşmeyişi,
- 3- En önemlisi bugüne kadar özörlölülerle ilgili ulusal bir politikanın oluşturulmayışıdır.

Özörlölere yönelik uygulamalar ayrı ayrı Bakanlıklarca, ayrı ayrı kurumlarca birbirinden bağımsız olarak kopuk bir biçimde yürütölmüştür. Kaynaklar dağınık ve verimsiz bir şekilde kullanılmıştır.

İstihdamın gerçekleşmesine katkısı nedeniyle mesleki rehabilitasyonun ağırlığı diğerklerine nazaran biraz fazladır.

Özörlü bireylerin hayatları boyunca topluma tam katkıların da mesleki rehabilitasyon temel etken olmaktadır.

1475 Sayılı İş Kanunu'na dayalı olarak yayınlanan tüzük'te özörlölere istihdam danışmanlığı, mesleğe yönelme ve mesleki rehabilitasyon görevlerinin İ.İ.B.K. tarafından yerine getirileceğı

³⁵ Bedensel Engellileri Güçlendirme Vakfı (B.E.G.V.): Bedensel Engelliler İçin Politika Dokümanı, a.g.e.,31.

³⁶ T.C. Başbakanlık Ö.İ.B.; İ. Özörlölüler Şurası, Ankara Aralık1999, 3.

belirtilmiştir. Ancak bu kurumun görevlerini yerine getirmesi doğrultusunda araç-gereç, personel ve mali yönden destekleyeceğine yönelik yasal bir düzenlemeye yer verilmemiştir.³⁷

Özürlülerin mesleki rehabilitasyonu ve işe yerleştirilmesi konusu İ.İ.B.K.'ca organize edilmektedir. İ.İ.B.K. bu organizayı ülke genelinde şube müdürlükleri kanalıyla yürütmektedir. Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO)'nın kurulması ve Türkiye'nin bu teşkilata üyeliğinden sonra teşkilat sözleşmelerindeki yasal düzenlemeler Türk yasalarına aktarılmaya çalışılmıştır. Uluslararası kuruluşlarla yapılan anlaşmalar özürlü bireylerin korunmaları ve istihdamlarının sağlanması, topluma yararlı olabilmeleri için gerek duyulan imkanların kullanılmasını gerekli kılmıştır.

İ.İ.B.K., Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) mali katkılarıyla Haziran 1991 tarihinde Milletler arası anlaşma hükümleri çerçevesinde Bedensel Özürlüler İçin Mesleki Rehabilitasyon Merkezi uygulamaya geçirilmiştir.

Bu merkezde faaliyetler üç başlık halinde yürütülmüştür.

- 1- Sosyal Rehabilitasyon
- 2- Tıbbi Rehabilitasyon
- 3- Mesleki Rehabilitasyon³⁸

Özürlülere yönelik mesleki eğitim veren Türkiye'nin tek kurumu Ankara Mesleki Rehabilitasyon Merkezindeki (A.M.R.M.) mesleki beceri kursları teorik ve uygulamalı eğitim temeline dayanmaktadır. Kursiyerlere

³⁷ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı: "Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi", a.g.e., 31.

³⁸ Serpil ATAÇ: "Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı", a.g.m., 58.

teorik temelli ön bilgi verilmekte, daha sonra da pratik beceri kazandırılmaktadır.³⁹

Mesleki rehabilitasyon hizmetleri projede öngörülen mesleki eğitimlerden bilgisayar, maliyetinin yüksekliğinden, ağaç işleme mesleğini ise merkezin fiziki durumu ile işçi sağlığı ve güvenliği açısından uygun olmayacağı gerekçesi ile programdan çıkarılmıştır. Seramik, konfeksiyon, trikotaj ve gümüş işleme mesleklerine uygun atölyeleri hazır hale getirilmiştir.

Merkezdeki faaliyetler 15.10.1991 tarihinde başlamıştır. Özel eğitim konusunda ihtisaslaşmış yeteri sayıda eğitici bulunamadığından, eğitim programlarında, piyasa koşullarında yetişmiş kişiler görev almıştır. Merkezin kendi kendine yeterli konuma getirilebilmesi için eğitim sırasında üretilen ürünlerden pazarlanabilir nitelikte olanlardan gelir elde edilmiştir. Bu yolla elde edilen gelirler merkez adına açılan fonda toplanmıştır. Ancak hukuki yapı yetersizlikleri nedeniyle bu fon amacına uygun kullanılamamıştır.

Bedensel özürllüler için mesleki eğitim merkezinin kurulması projesinin hayata geçirilmesiyle kurulan Ankara Mesleki Rehabilitasyon Merkezinde;

- 1- Özürllüye mesleki nitelik kazandırılması,
- 2- Meslek dallarında istihdamların sağlanması,
- 3- Kendi işyerlerini kurmalarına yardımcı olunması,
- 4- Rehabilitasyon Merkezi bünyesinde kurulacak bir işletme fonu aracılığıyla merkezin kendi kendine yeterli konuma getirilmesi,

³⁹ Musa İKİZOĞLU ve Nurdan DUMAN: "Ankara Mesleki Rehabilitasyon Merkezinin Özürllülerin Mesleki ve Sosyal Rehabilitasyonu'na Katkısı" : Görme Özürllülerin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdam Sempozyumu (Bildiriler), Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayınları: 3, Ankara 1999, 333.

5-Kurulmuş olan bu mesleki rehabilitasyon merkezi modelinin yaygınlaştırılması amaçlanmıştır.⁴⁰

Bu merkez özürlü bireylere kurs bitiminde iş bulmada yardımcı olmaktadır. Ancak bulunan bu işlerin korunaklı istihdam olanağı olup olmamasına dikkat edilmemektedir. Özürlü kursiyerlerin işe yerleştirilirken korunaklı istihdam koşullarına dikkat edilememesi ve çalıştıkları yerlere uyumlarının takip edilmemesi sonuçta özürünün işten kısa sürede ayrılmasını da beraberinde getirmektedir. Bu da A.M.R.M.'nin sonuçta ulaşmayı hedeflediği özürünün bağımsızlığını kazanabileceği bir iş olanağına sahip olmasına engel olmaktadır.⁴¹

Ülkemizde Mayıs 1997 yılına kadar özürlü bireylere yönelik yapılacak çalışmalarda istenilen noktaya gelinebilmiştir. Ancak Ö.İ.B.'nin kurulması ile bu konuda çok ciddi bir basamak gerçekleştirilmiştir. Başkanlık kendi eksiklerini tamamladıkça, özürülüler açısından son derece önemli gelişmelere rehberlik edecek, yol gösterecektir. Kuruluş amacındaki ulusal ve uluslararası koordinasyonu sağlamak, özürlü bireylere yönelik ulusal bir politikanın oluşmasına katkıda bulunmak özürülülerin sorunlarını tespit etmek ve çözüm yollarını araştırmak konusunda artık meyvelerini vermeye başlamıştır. Özellikle uzun yıllardır amaçlandığı halde gerçekleşemeyen özürülülere yönelik kimlik kartı uygulaması artık hayata geçirilmiştir.⁴²

Özürlü bireyler yasal olarak sahip oldukları haklarını kullanabilmeleri, sosyal yaşama uyumlarını sağlamak amacıyla yararlanabilecekleri sosyal yardım kaynaklarının neler olduğunu ve nasıl yararlanabilecekleri hakkında bilgi edinilmek amacıyla kurulan Özürülüler

⁴⁰ Ç.S.G.B.:Mesleki Rehabilitasyon ve Korumalı İşyeri Komitesi Raporu, Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kuruluna Sunulan Birinci Taslak, Ankara 1996, 28.

⁴¹ Musa İKİZOĞLU ve Nurdan DUMAN:"Ankara Mesleki Rehabilitasyon", Merkezi'nin Özürülülerin Mesleki ve Sosyal Rehabilitasyonuna Katkısı", a.g.m.,334.

⁴² T.C. Başbakanlık Ö.İ.B., Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam Dairesi Başkanlığı ile yapılan görüşme sonucunda bu bilgi elde edilmiştir.

Danışma Hattı da hayata geçirilmiş durumdadır.⁴³ 13 Ağustos 1998 tarihinden itibaren aktif olarak çalışmaktadır. Dört hat olarak çalışmaya başlanmış ancak daha sonra iki hatta indirilmiştir. Bu hat ile halen özürlü bireylere danışmanlık hizmeti sunulmaktadır.

1475 sayılı İş Kanununda yapılan değişiklik ile yasal zorunluluğun üzerinde özürlü işçi çalıştıran işverene ödül niteliğinde, işveren sigorta priminin yarısını hazine karşılamaktadır. Bu uygulama ile zorlayıcılık yerine teşvik etme yöntemi tercih edilmiştir.⁴⁴

Halk Bankası ise kendi işini kurmak isteyen özürlü bireylere “Özürlü Girişimci Kredisi” vermektedir. Sunulan bu kredi, faizi ve geri ödeme şartları açısından sanayi kredilerine nazaran önemli avantajlar sağlamaktadır.⁴⁵

Özürlü bireyler ilgili bilimsel çalışmalar hakkında elde edilen bilgilerin Ö.İ.B.’de toplanabilmesi amacıyla üniversitelerin Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümlerine 12.11.1998 tarihinde bir yazı ile, özürlü bireylere yönelik hazırlanmış olan tez, makale ve araştırma şeklindeki bilimsel çalışmalara gerekirse telif hakkının ödenmesi şeklinde Ö.İ.B.’ye gönderilmesi istenmiştir.⁴⁶

Ülkemizde yapılan tüm bu çabalara rağmen özürlü bireylerin halen ciddi olarak tıbbi, sosyal ve istihdam hizmetleri açısından sorunları devam etmektedir.

D – Birinci Özürlüler Şurası’nda Getirilmek İstenenler

Ö.İ.B. tarafından 571 Sayılı K.H.K.’nin 20. maddesi gereğince 2 yılda bir yapılması zorunlu olan ve ilk defa 29 Kasım – 02 Aralık 1999

⁴³ T.C. Başbakanlık Ö.İ.B., Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdam Dairesi Başkanlığı ile yapılan görüşme sonucunda bu bilgi elde edilmiştir.

⁴⁴ Sinan GERGİN: “Özürlülerin Çalışma Hayatındaki Yeri”, a.g.m., 8.

⁴⁵ Ahmet Nuri KORA: “Türkiye Halk Bankası Özürlü Kredileri”, Görme Özürlülerin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdam Sempozyumu (Bildiriler), Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayınları: 3, Ankara 1999, 225.

⁴⁶ Sinan GERGİN: “Özürlülerin Çalışma Hayatındaki Yeri”, a.g.m., 10.

yılında toplanan Özürlüler Şurası'nda, özürlülerin sorunlarının çözümüne yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Yapılan bu çalışma sonucunda konumuzla direk ilgili olan istihdam ve bağlantılı olan önerilerin neler olduğu aktarılmaya çalışılacaktır.

Bu önerilerin çalışmak isteyen ve çalışma yaşına gelmiş olan özürlü bireylerin istihdam sorununa çözüm getirmesi en büyük temennimizdir.

Getirilmek İstenen Öneriler :⁴⁷

-Ülkemizdeki özürlülerin sayısı, özür durumu, özürlülük nedeni, özürlülere yönelik demografik bilgiler ile özürlü bireylerin istihdamı ve eğitim durumlarına ilişkin bilgilerin derlenmesi amacıyla ülke çapında bir araştırma yapılarak, oluşturulan veri tabanı il Ö.İ.B. bünyesinde bir "Bilgi Bankası"nın kurulması,

-İnternet ortamında özürlülük, nedenleri, erken tanılama, tedavi imkanları, yeni teknolojiler, özürlülere hizmet veren kurum ve kuruluşlar, mevzuat, haklar ve olanaklar ile sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere ilişkin duyuruların yer aldığı bir sitenin oluşturulması,

-Özürlü bireylerin özellikleri, mesleki bilgi ve yetenekleri konusunda işverenleri bilgilendirmek üzere, çeşitli toplantılar, seminerler ve hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesi,

-Özürlü işçi çalıştıran işletmelerde işveren ve personelin özürlülük konusunda seminerlerle ve broşürlerle bilinçlendirilmesi ve bu yolla olası yanlış tutum ve davranışların ortadan kaldırılması,

-İ.İ.B.K. tarafından istihdam garantili olarak düzenlenen işgücü yetiştirme kurslarından özürlü olmayan kursiyerlerle birlikte özürlülerin de yararlanabileceği kaynaştırmalı bir programın uygulanması,

⁴⁷ T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Özürlüler Şurası Taslak Kararları, Hacettepe Ün. Ankara 1999.

-İstihdam sonucunun izlenmesi, özörlölerin işe ve işyerine uyumu takip edilerek uygulanan programdaki eksikliklerin giderilmesi,

-Kendi işini kurma veya korumalı işyeri kurmaya yönelik hizmetlerin ilgili kuruluşların temsilcilerinden oluşan bir koordinasyon merkezi tarafından yürütölmesi,

-Özörlölerin rehabilite edilecekleri iş ve mesleklerin işgücü piyasasının koşulları ve gereksinimlerinin analiz edilerek ortaya konması ve özörlü bireylerin ilgi, istek ve yeteneklerine göre yetiştirilmesi,

-Özörlölerin çalışma gücünü belirleyecek kurul, Çalışma Bakanlığının bünyesinde çoklu disiplinler bir yaklaşımla ele alınması, kurulun; fizyo-terapist, psikolog, çocuk gelişimi ve eğitimcisi, özel eğitimci, sosyal hizmet uzmanı ve İ.İ.B.K. temsilcilerinden oluşacağına ilişkin bir maddenin eklenmesi,

-Özörlü işçi çalıştırma zorunluluğu kıstası olan 50+ işçi çalıştırma koşulunun ülkenin ekonomik ve bölgesel koşullarının göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmesi ve bu sayının aşağıya çekilmesi,

-Ülkemizde çoğunlukla bulunan küçük ölçekli sanayi ve ticaret kuruluşlarında da özörlü çalıştırılmasının özendirilmesi amacıyla 1475 sayılı İş Kanununun 98. Maddesinin 03.11.1998 tarihli ve 3493 sayılı kanunla değişik "c" bendinin ikinci şıkkının "49 kişi ve daha az işçi çalıştıran işveren veya vekili her çalıştırdığı özörlü için 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa göre ödemeleri gereken sigorta prim hisselerinin %50'sini hazine öder" hükmünün eklenmesi,

-Devlet memurluğuna alınma ile ilgili mevzuatta yapılacak sınavlarda özörlölük durumlarının özellikle dikkate alınmasının gerekliliğinin izleme mekanizmasıyla sağlanması,

-Özörlünün istihdamı konusunda yapılacak düzenlemelerde gerek kamu, gerek özel sektörde işçi-işveren-devlet kesimlerinin bir araya gelmesinin sağlanması, cezai yaptırımlarının yanında ödüllendirmenin de söz konusu olmasının gerekliliğı,

-4046 sayılı yasada kapatma ve tasfiye halleri dışında iş akdi feshedilenlerin yasada belirtilen hükümlerinin güvence altına alınmasının sağlanması. Bununla birlikte Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından özelleştirilen kuruluşların devredilmesi aşamasında özörlülerin korunmasına ve adı geçen yasada belirtilen hükümlerin uygulanmasına yönelik tedbirlerin özellikle sözleşmelerde yer almasının sağlanması,

-Devlet İstatistik Enstitüsü (D.İ.E) tarafından gerçekleştirilen Hane halkı İşgücü Anketlerinin kapsamında özörlü işgücü konusunda da bilginin toplanmasının sağlanması. D.İ.E. tarafından yapılan diğer sosyal, kültürel ve ekonomik araştırmalarla da özörlülerle ilgili verilerin elde edilmesinin sağlanması,

-Gerek istihdam imkanlarını belirlemek ve üyelerine bunu bildirmek ve onları işe hazır hale getirmek için; gerekse kendi üretimlerini yine kendilerinin yapması için iş kooperatifi kurma girişimlerinin devletin öncülük edeceği bir yöntem olarak benimsenmesi,

-Özörlülere mesleki rehabilitasyon aldıkları süre içerisinde asgari ücret düzeyinde ödemenin yapılması ve sigorta kapsamına alınmalarının sağlanması,

-Mesleki rehabilitasyon merkezlerinin kurulması, donanımı ve eğitim süresince kullanılacak malzemelerle ilgili maddi kaynak, 21.10.1998 tarih ve 4382 sayılı yasa kapsamında İ.İ.B.K. Genel Müdürlüğü bütçesinin özel tertibinde oluşturulan fondan karşılanması,

-3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu'nda özörlöler aleyhine veya farklı uygulamalara neden olabilecek maddelerin kaldırılması, (Örneğın; sağık kurulu raporu zorunluluğı, sağık durumu gireceğı mesleğı uygun olmama gibi ifadelerin açık olmaması)

-3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu gereğince Çıraklık Eğitim Merkezlerinden işletmelerde pratik eğitime tabi tutulacak kişiler arasında %3 oranında özörlölünün alınması konusunda çabanın gösterilmesi,

-İstihdamla ilgili uygulamadaki aksaklıkların giderilmesi için tüm istihdam yasalarını, kararnameleri ve özel kanunları kapsayan tek bir mevzuatın oluşturulması,

-Özörlö bireyin çalışmadığı durumdaki ailelerde anne-baba veya diğer aile bireylerinden birisine istihdam önceliğinin verilmesi,

-Devlet tarafından yapılan eğitim ve gelişim yardımı uygulamasının, tüm özörlö çocuk sahibi ailelerin kapsaması,

-Yüksek öğrenime hak kazanan özörlölölerden gereksinimi olanların yüksek öğrenim harcından muaf tutulması için düzenlemelerin yapılması,

-Özörlö bireylerin mesleki eğitim olanağından yararlanmalarının sağlanması, mesleki rehabilitasyon hizmetlerinin nitelik ve nicelik olarak iyileştirilmesi,

-Mesleki ve orta öğretim kurumlarına başvuru koşullarında özörlölölerin aleyhine olan ve eğitimde fırsat eşitliğı ilkesine aykırı olan maddelerde ve uygulamalarda yeni düzenlemelere gidilmesi,

-Özörlölölerin mesleki eğitimlerinin sağlanabilmesi için M.E.B.'nin ilgili genel müdürlöklöri arasında işbirliğı ve eşğödümlün sağlanabilmesi için yönetmeliklerin hazırlanması. Ayrıca, sürekli eğitimin sağlanabilmesi

için, "Halk Eğitim Merkezleri"nin yeniden yapılandırılarak işler hale getirilmesi,

-Fizyoterapist tarafından fiziksel fonksiyon, yetenek ve becerileri belirlenen eğitime alınacak özürhüleri mesleki eğitimde başarılı olabilmeleri için bilgi ve becerilerinin formal ve informal yolla tespit edilmesi, elde edilecek sonuca göre hangi meslekte eğitim göreceğinin saptanması. Bu tür hizmetlerin verilebilmesi için de "iş ve meslek danışmanlığı" adı altında uzman personelin ülkemizde de yetiştirilmesi. Özellikle üniversitelerin özel eğitim ve çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri bölümlerinde, lisans düzeyinde uzman personelin yetiştirilmesi ve bu personelin Ö.İ.B., İ.İ.B.K.ile M.E.B. Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde İstihdam edilmelerinin sağlanması,

-İşyerlerinin fiziksel ortamının özürhü bireylere göre düzenlenmesi ve araç-gereçlerin ergonomik dizaynları konusunda işverenin bilgi, teknik ve mali yönden desteklenmesi.

II. TÜRKİYE'DEKİ ÖZÜRLÜLERİN BÜRO HİZMETLERİNDE İSTİHDAM EDİLEBİLMELERİ AÇISINDAN MESLEKİ EĞİTİMLERİNİN ÖNEMİYLE İLGİLİ ALAN ARAŞTIRMASI

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

A- Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusunu, Türkiye'de yaşayan görme, işitme ve ortopedik özürhü bireylerin büro yönetimi alanında istihdam edilmeleri açısından yasal düzenlemeler, kamu ve özel sektörlerdeki uygulamalar ve bunun gerçekleşmesi için gerekliliğine inandığımız mesleki rehabilitasyon oluşturmaktadır.

B- Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, ülkemizde görme, işitme ve ortopedik özürlü bireylerin özürlerinden dolayı istihdamlarının oldukça güç olduğu gerçeğini bir kez daha vurgulamaktır.

Özürlü bireyin istihdamındaki güçlüklerin temel nedenleri yasal düzenlemelerdeki yetersizlikler, işverenlerin istihdam açısından özürlü bireye olumsuz bakış açıları ve özürlü bireyin yeterli mesleki rehabilitasyona sahip olamamasıdır.

Gelişmekte olan ülkemizde özürlülerle ilgili en geniş kapsamlı anayasa 1982 Anayasa'sıdır. Buna rağmen özürlü bireylere yönelik tıbbi, sosyal ve istihdam alanında yasal yetersizlikler söz konusudur. Özürlü birey için temel sorun niteliğinde düşündüğümüz istihdam konusunun önemi özellikle vurgulanmıştır. Çünkü ekonomik problemlerini çözebilen özürlü birey, tıbbi ve sosyal problemlerini de büyük ölçüde çözebilecektir.

Özürlü bireyin ekonomik probleminin çözümü ise yasal düzenlemelerle birlikte mesleki nitelikte yeterli rehabilitasyonu almasına bağlı olduğu düşünülmektedir. Çünkü alınan mesleki rehabilitasyon eğer güncel nitelikte ve yeterli ise özürlü bireyin istihdamı son derece kolaylaşacaktır.

İstihdamı sağlanan özürlü birey ise ekonomik problemlerinin çözümüyle günlük ve çalışma hayatında daha mutlu ve başarılı olacaktır.

C- Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmamız görme, işitme ve ortopedik özürlüleri kapsamaktadır. Zihinsel ve sürekli hastalığı olanlar bu çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Çalışma hayatına girebilecek yaş grubundaki her özürlü gruba 100 anket formu uygulanmıştır. Çalışmalarda en çok işitme engellilerle iletişim kurma niteliğinde sorun yaşanmıştır.

Araştırmamıza katılan görme, işitme ve ortopedik özürllüder dernek merkezlerinin Ankara'da olması bizim açımızdan kolaylık sağlamıştır. Yapılan araştırmada ayrıca bu özür gruplarına yönelik eğitim veren M.E.B.'na bağılı okullar ziyaret edilmiş ve eğitimcileriyle çalıştıkları özür grupları üzerine mülakatlar yapılmıştır.

Okullarda yapılan bu görüşmelerin amacı, eğitim yaşındaki özürllü bireylerin sosyal, ekonomik, fiziksel ve eğitim açısından durumlarının tespit edilmesidir.

D- Araştırmanın Varsayımları

Araştırmamızda ana hatlarıyla şu varsayımlar üzerinde durulmuştur.

Görme, işitme ve ortopedik özürllüder kendi sorunlarına karşı oldukça duyarlıdırlar. Ancak onların bu duyarlılığı istihdam açısından yasal düzenlemelerde, işverenlerin özürllü bireye karşı olumsuz bakış açılarının değişmesinde ve geçerliliğı olan mesleklerde rehabilitasyona tabi tutulmaları şeklinde görmeyi istemektedirler.

Okul yıllarında aldıkları mesleki eğitimin hayatında çok geçerliliğinin olmadığını düşünmektedirler. Ancak bu eksikliğı I.I.B.I.K'ca düzenlenen çeşitli mesleklere kurslarla da yeterince kapatılamadığını savunmaktadırlar. I.I.B.K. ile okullarda verilen mesleki eğitimin güncelleştirilmesi daha uzun ve kaliteli bir eğitim olmasının gerekliliğini vurgulamaktadırlar.

Özörlölerden bazıları aldıkları bu mesleki eğitimi doğruItusunda çalışıyor olmalarına rağmen daha geniş kapsamlı iş hayatında yer almak istemektedirler.

E- Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızda Survey (tarama) modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Ankara'da anket uygulamaları sırasında misafir niteliğinde olanlarla Ankara'da yaşayan görme, işitme ve ortopedik özörlü bireyler oluşturmaktadır.

Araştırmamızda teorik kaynaklardan ve mevcut mevzuattan yararlanmamızın yanı sıra, anket ve mülakat yöntemleri kullanılmıştır.

Anket çalışması, tez danışmanının (bu konuda ihtisas yapması nedeniyle) önderliğinde hazırlanmıştır. Özörlü bireylere 31 soru sorulmuştur. Bunlar 4 ana grup'ta toplanmaya çalışılmıştır. Birinci grup'ta kimlik bilgileri, ikinci grup'ta katılanların mesleki eğitim durumları, üçüncü grupta ankete katılanların büro ortamında çalışma hayatı, dördüncü grup'ta ise ankete katılanların karşılaştırılmaları analizi yapılmıştır.

Araştırmamızda anket metodu kullanılmış ancak mülakat yönteminden de büyük oranda yararlanılmıştır.

Altı Nokta Körlere Derneğı'nin genel yıllık olağan toplantısı ve Ortopedik Özörlüler Derneğı'nin pikniğine katılarak çok sayıda özörlü bireye ulaşılabilinmiştir. İşitme engellilerin toplu bir faaliyeti gerçekleştirmediğı için dernek lokallerinde anket uygulamaları yapılmıştır.

Anketin uygulanması sırasında sadece işitme engellilerin isteksizlik sorunu ve iletişim kurma zorluğu yaşanmıştır. Bunun yanında görme özörlüler yaptıkları olağan toplantılarına kendileri davet etmişlerdir. Ortopedik özörlüler ise pikniğe kendileri davet etmiş ve son derece misafirperver davranmışlardır.

Özürlülere ulaşabilmek için Saray Rehabilitasyon Merkezine'de gidilmiştir. Buradaki bireylerde son derece olumlu tepki alınmıştır.

İşitme özürlüler anket çalışmasını son derece gereksiz görürken, görme ve ortopedik özürlüler sorunlarına duyarlı davranıldığı düşüncesiyle oldukça olumlu tepkiler göstermişlerdir.

Görme, işitme ve ortopedik özürlüler okullarının yönetici ve meslek öğretmenleri de çalışmamıza olumlu yaklaşmış ve yardımlarını esirgememişlerdir

F- Araştırmanın Verileri

Bu bölümde anketimize katılan özürlü bireylere uygulanan anket formuna ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

1 – Özürlü Bireylerin Kimlik Bilgileri

Özürlü Bireylerin Yaş Durumu :

Tablo-1

Ankete Katılanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı								
Yaş Grupları	Özür Durumu							
	Görme		İşitme		Ortopedik		Toplam	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
18-25	33	33	48	48	37	37	118	39
26-30	16	16	9	9	24	24	49	16
31-35	15	15	10	10	22	22	47	16
36-40	21	21	9	9	8	8	38	13
41ve +	15	15	24	24	9	9	48	16
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	300	100

Anketimize katılan özürlü bireyler arasında en çok katılımın % 39 ile 18-25 yaş grubunda yer alan özürlü bireylerin olduğu görülmektedir. Bu sonuç bu yaş grubunun sorunlarına daha duyarlı olduklarının bir göstergesidir. Bu yaş grubu ile iletişim kurmanın daha kolay olduğunu da söylemek mümkündür.

Özürlü Bireylerin Cinsiyet Durumu :

Anketimize katılan görme özürlü bireylerin % 25'ini kadın, % 75'ini erkekler oluşturmaktadır. İşitme özürlü bireylerin % 20'sini kadın, % 80'ini erkekler oluşturmaktadır. Ortopedik özürlü bireylerin % 33'ünü kadın, % 67'sini erkekler oluşturmaktadır.

Anketimize % 26 oranında kadın, % 74 oranında erkek özürlü birey katılmıştır. Kadınların bu kadar düşük oranda bir katılımı olmaları oldukça dikkat çekicidir. Günlük yaşantının pek çok alanında yerini almaya çalışan kadınların özürlü birey niteliğinde kendi sorunlarını dile getirme çabası karşısında bu kadar az oranda katılımı bulunması, onların özürlerinden dolayı toplumda kendilerini çektiklerinin bir göstergesidir.

Özürlü Bireylerin Medeni Durumları :

Anketimize katılan görme özürlü bireylerin % 46'sı evli, % 54'ü bekar, işitme özürlü bireylerin % 45'i evli, % 55'i bekar, ortopedik özürlü bireylerin % 40'ını evli, % 60'ını bekarlar oluşturmaktadır.

Elde edilen bu sonuçlardan özürlü olmalarından dolayı evlenmelerinde düşünüldüğü gibi sorun yaşanmadığı sonucu ortaya çıkabilir. Ancak anketimizde yer almasına rağmen anket çalışmaları sırasında özürlü bireyin eş seçiminde yine bir özürlü bireyi tercih ettiği izlenmiştir.

Ankete katılan görme, işitme ve ortopedik özürlü bireylerde çocuk sahibi olmayanlar % 1, bir çocuk sahibi olanlar % 27, iki çocuk sahibi

olanlar % 43, üç çocuk sahibi olanlar % 19, dört çocuk sahibi olanlar % 8 ve dörtten fazla çocuk sahibi olanlarında % 2'yi teşkil ettiği belirlenmiştir.

Tablo-2

Ankete Katılanların Gelir Durumu								
Özür Durumu								
Gelir Durumu	Görme		İşitme		Ortopedik		Toplam	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Kendim	39	39	28	28	29	29	96	32
Ailem ve kendim	10	10	16	16	28	28	54	18
Ailem	27	27	37	37	27	27	91	30
Eşim	1	1	9	9	4	4	14	5
Eşim ve kendim	12	12	6	6	9	9	27	9
Başka	11	11	4	4	3	3	18	6
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	300	100

Ankete katılan görme özürlü bireylerde en yüksek değer niteliğinde % 39 oranında kendi geçimini sağlaya bildiği gözlenmekte. Buda yaklaşık olarak 2/3 görme özürlü bireyin istihdamının sağlandığını göstermektedir. Ancak bunun yanında % 27 oranında ailesinin bakımıyla geçimini sağlayan bireylerle % 11 oranında başkalarının muhtaç durumda olan özürlü bireylerin var olduğu görülmektedir.

Ayrıca %1'de eşinin bakımıyla hayatını devam ettiren görme özürlü bireyin olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre %39 oranında başkasının bakımına muhtaç olan görme özürlünün olduğu belirlenmiştir. Buda %61 oranında görme özürlü bireyin iş hayatında yer aldığını göstermektedir. Elde edilen bu değer özürlü bireylerin istihdamının zor olduğu ülkemizde sevindirici bir orandır.

Ankete katılan işitme özürlü bireylerde en yüksek olan değer %37 ile ailesinin bakımına ihtiyaç duyanlardır. %37 oranında ailesinin bakımına ihtiyaç duyanlar, %9 oranında eşinin bakımına ihtiyaç duyanlar, %4 oranında da başkalarının bakımına ihtiyaç duyanlar tespit edilmiştir. Bu da

toplam olarak %50 oranında başkasının bakımına ihtiyaç duyulduğunun göstergesidir. Bu sonuca göre %28 kendi,%16 kendi ve ailesi, %6 ile de eşi ve kendisi çalışan, toplam %50 oranında da çalışma hayatında yer edinebilen işitme özürlü bireyin var olduğu belirlenmiştir.

Elde edilen bu bulgular işitme özürlü bireylerin, görme özürlü bireylere nazaran çalışma hayatına girmeyi başaramadıklarını göstermektedir.

Ankete katılan ortopedik özürlü bireylerde %29 oranında kendi, %54 oranında ailesi ve kendi ve %9 oranında eşi ve kendi olmak üzere toplam %66 oranında çalışma hayatına katıldıkları görülmektedir. Bunun yanında %27 oranında ailesi, %4'oranında eşi ve %3 oranında olmak üzere % 34 oranında başkalarının bakımına ihtiyaç duyan ortopedik özürlü bireyin olduğu görülmektedir. Bu değer ortopedik özürlü bireylerinde çalışma hayatında kapıları zorladığının göstergesidir.

Özürlü gruplarının toplamına bakıldığında ise %59 oranında çalışma hayatına girebildiklerini göstermektedir. Buda %41 oranında bu özür grubundaki insanların başkalarının bakımına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Elde edilen bu bulgular özürlüler açısından üzücü bir sonuçtur. Çünkü elde edilen bulgular literatürdeki özürlü bireylerin istihdamlarının zor olduğunu gösteren verilerin doğruluğunu desteklemektedir.

Özürlü Bireylerin Özür Türleri :

Bu soru güdümlü bir sorudur. Anket uygulamasına başlamadan önce her özürlü grubunda 100 bireye uygulanacağı belirlenmişti.

Özürlü Bireylerin Mevcut Özur Sebepleri :

Tablo-3
Özur Gruplarına Göre Özürlülüğün Sebepleri

Özürlülüğün Sebebi	Özur Durumu							
	Görme		İşitme		Ortopedik		Toplam	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Kalıtsal	10	10	9	10	4	4	23	8
Doğuştan	22	22	42	42	20	20	84	28
Hastalık	46	46	34	34	37	37	117	39
Trafik Kazası	5	5	6	6	15	15	26	8
Başka	17	17	9	9	24	24	50	17
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	300	100

Yapılan ankette görme özürlülerde hastalık nedeniyle göz kaybı oranı % 46 gibi korkunç bir rakam elde edilmiştir. Ortopedik özürlü bireyde de yine hastalıktan kaynaklanan kayıp %37 ile en yüksek değeri göstermektedir. İşitme özürlü bireylerde en yüksek değer olmamasına rağmen yine azınsanmayacak gibi olan %34 oranında bir değer görülmektedir. Tüm bu özur grubundaki toplam değere bakılırsa %39 gibi bir değerle gerçekten ülkemizde ciddi sağlık problemlerinin olduğunu düşünmek mümkün olacaktır. Doğuştan kaynaklanan özur kayıplarında %42'lik değerle işitme özürlü bireylerde ürkütücü bir rakam elde edilmiştir. Diğer gruptaki özürlülerin sebeplerinden de hastalıktan sonra varlığını gösteren neden doğuştan kaynaklanan nedendir. Bu soruya cevap veren özürlü bireylerin büyük bir oranında doğuştan olan bu özrünün sebebinin kalıtsal olmadığı da tespit edilmiştir. Trafik kazalarından kaynaklanan özürlülük nedeni, ortopedik özürlülerde dikkat çekecek değerdedir. Başka nedenlerden kaynaklanan % 17 oranındaki değerde bireylerin sağlıklarını korumak için daha fazla özen göstermeleri gerektiğine bir işarettir.

Özürlü Bireylerin Eğitim Durumu :

Tablo-4
Ankete Katılanların Eğitim Durumu

Eğitim durumu	Özür Durumu							
	Görme		İşitme		Ortopedik		Toplam	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Okur yazar değilim	4	4	3	3	4	4	11	4
Okur yazar	3	3	2	2	-	-	5	2
İlkokul	18	18	21	21	26	26	65	21
Ortaokul	17	17	30	30	17	17	64	21
Lise	23	23	38	38	38	38	99	33
Fak.veya yüksek okul	35	35	6	6	15	15	56	19
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	300	100

Anketimize katılan özür gruplarının % 4 oranındaki bölümünün okur yazar olmaması oldukça sevindirici bir durumdur. Anket uygulaması çalışmaları sırasında yapılan mülakatta okur yazar olmayan insanların 40 + üzeri olmaları nedeniyle bundan sonra özürlü birey hangi özür grubunda olursa olsun temel eğitimi düşünüyoruz. Okur yazar olanların %2' oranındaki değeri de bu düşüncüyü destekleyici niteliktedir. Eğitim durumu niteliğinde özür gruplarında toplam üzerinde etkisini göstermemesine rağmen görme özürlü bireylerdeki %35'lik fakülte veya yüksek okul oranı oldukça hoşnut edici bir orandır. Yaşantılarını devam ettirmek için diğer özür gruplarına göre daha zor şartlarda olmalarından dolayı eğitimin onların hayatlarında, öncelikle istihdam açısından çok önemli olduğu düşünülmektedir. Ortopedik özürlü grubun diğer özür gruplarına göre çok ağır derecede ortopedik özrü olmadığı sürece eğitimlerini normal okullarda devam ettirebilmektedirler. Buda tabloda kendini hissettirmektedir.

İşitme özürlü bireylerde eğitim durumu ilk, orta ve lise çevresinde yoğunlaşmaktadır. Ancak fakülte ve yüksek okul düzeyindeki % 6'lık oran oldukça dikkat çekicidir. Bunun en önemli sebebinin işitme özürlü bireyin

ilk, orta ve lise seviyesinde aldıkları eğitimin yetersiz olduğunu düşünüyor olmamız. Anket çalışmaları sırasında işaretlerle anlaşmamız mümkün olmadığından yazı dili kullanılmaya çalışılmıştır. Ancak lise seviyesindeki bireylerle dahi yazı ile anlaşmada ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Bunun sebebini okulda verilen eğitimdeki yetersizlikler ve bireyin işaret dilini tercih etmesine bağlıyoruz. Genel toplam üzerinden bakıldığında lise düzeyinde eğitim grubunun ilk, orta ve fakülte düzeyindeki eğitimden gruplarından daha baskın olduğu görülmektedir.

2. Katılan Özürlü Bireylerin Mesleki Eğitim Durumları

Ankete katılan özürlü bireylerin %70'i özel bir eğitim aldığını beyan etmiştir. Özürlü grubun her üçü de öncelikle almak istedikleri mesleki eğitim olarak toplam %14 oranında bilgisayar eğitimini tercih etmektedirler.

Ortopedik özürlülerin bilgi sayar dışında yoğun olarak almak istedikleri mesleki eğitim %7 oranında el sanatları, trikotaj ve elektrik-elektronik tercih etmişlerdir. Bunun dışında almayı istedikleri mesleki eğitim sağlıklı bireylerin yoğun olarak çalıştığı ve güncelliği olan iş alanları olmuştur. Mühendislik, çiçekçilik, avukatlık, gümüş işlemeciliği, hostes vb. gibi.

İşitme özürlü bireylerde %7 oranında makine ressamlığı, %8 oranında yapı ressamlığı, %10 oranında ağaç işleri üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bu meslekleri tercih etmelerinin sebebi okulda aldıkları mesleki eğitimlerinin doğrultuda olmasından kaynaklanmaktadır. Tercih ettikleri diğer meslek grupları ise daha çok elle ve göze hitap eden resim, mühendis, diş teknisyenliği, metal işleri gibi meslek gruplarıdır.

Görme özürlü bireylerde %32 ile bilgisayar eğitimi ilk sırada yer almaktadır. Bunu %23 oranında hukuk alanında alınacak eğitim ile santralcilik takip etmektedir. Bu mesleklerden sonra en çok tercih edilen

meslek %21 oranında psikoloji alanında alınacak eğitim. %17 ile müzik, %9 ile öğretmenlik tercih edilmektedir. %7 oranında da edebiyat alanında mesleki eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir.

Görme özürlü grubun diğer özür gruplarına göre göze çarpan en bariz ayrıcalığı bu bireylerin verilen cevaplarda psikoloji, hukuk, bilgisayar, oranları %2 olmasına rağmen sosyoloji, ilahiyat, bilim teknik gibi bilimsel alanda mesleki eğitim almak istemeleridir. Oysa ortopedik özürölüler her meslekten, talepte bulunurken, işitme özürölüler ise okulda aldıkları göze dayalı elle yoğun olarak çalışacakları meslekleri tercih etmektedirler.

Özürlü Bireylerin Mesleki Eğitimi :

Tablo-5
Mesleki Eğitimi Nereden Aldınız
Özür Durumu

Mesleki Eğitimi Aldığınız Yer	Görme Sayı (%)	İşitme Sayı (%)	Ortopedik Sayı (%)	Toplam Sayı (%)
İ.İ.B.K.	3 3	15 8	18 42	36 17
Halk Eğitim Merkezi	3 3	3 4	7 17	13 6
Devam ettiği Okul	55 62	63 75	5 12	123 57
Gönüllü bir kuruluş	- -	1 1	- -	1 0
Diğer	29 32	2 2	12 29	43 20
TOPLAM	90 100	84 100	42 100	216 100

Ankete katılan görme özürölülerden İ.İ.B.K.'dan mesleki eğitim niteliğinde kurs alanlar beklenildiğinden çok daha az bir oranla %3 ile kendini göstermiştir. Yine Halk Eğitim Merkezinden %3 gibi çok düşük bir oran çıkmıştır. Alınan mesleki eğitimin temel kaynağını her üç grupta da devam ettikleri okullar oluşturmaktadır. Görme özürölülerin diğer diye tanımladığımız yerlerden mesleki eğitim alma oranı %20 dir. Gönüllü kuruluşlardan hiç yararlanılmamıştır. Elde edilen bu verilere göre görme özürölülerin mesleki eğitimin can damarı devam ettikleri okullardır.

İşitme özürölüler özür grupları içerisinde devam ettikleri okullardan mesleki eğitim anlamında %75'lik oranla en fazla yararlananlar olmuştur. Diğer merkezlerden %8 oranında İ.İ.B.K, %4 oranında halk eğitim

merkezlerinden yararlanılmıştır. Görme özürölülere nazaran diğler merkezlerden %2 oranıyla yok denecek kadar az bir oranda yararlanılmıştır. Gönüllü kuruluşlardan ise yararlanma oranı %1' dir.

Bu veriler göstermektedir ki işitme özürölüler içinde devam ettikleri okullar mesleki eğitimin alındığı temel merkezlerdir.

Ortopedik özürölüler diğler grupların tersine devam ettikleri okullar genelde karma niteliğindeki okullar olması nedeniyle okuldan yararlanma oranı %12' dir. Oysa bunun yerine İ.İ.B.K.'dan %42'lik oranla en yüksek düzeyde yararlanabilen özürölü gruptur. Bu grubun bir başka özelliği de gönüllü kuruluşların dışındaki bütün kuruluşlardan yararlanmış olmalarıdır.

Buradan çıkarılacak en önemli sonuçlardan birisi devam edilen okulların görme ve işitme grubundakiler için çok önemli bir yer teşkil ettiği, bir diğleri de İ.İ.B.K.'dan amaçlanıldığı gibi tüm özür grupları değil özellikle ortopedik özürölülerin yararlandıklarıdır.

3. Katılan Özürölü Bireylerin Bürodaki Çalışma Hayatları

Özürölü Bireylerin Çalışma Durumları

Tablo-6

Ankete Katılanların Çalışma Durumu

Şu anda Çalışıyor musunuz?	Özür Durumu							
	Görme		İşitme		Ortopedik		Toplam	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Evet	60	60	60	60	65	65	185	62
hayır	40	40	40	40	35	35	115	38
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	300	100

Anket çalışmasına katılan görme ve işitme özürölü bireylerin %60'ı ortopedik özürölü bireylerin ise %65 'i çalışma hayatına girebilmişlerdir.

İşverenlerin ortopedik özürlüyü istihdam etme niteliğindeki tercihinin rağmen görme ve işitme özürlü birey aldıkları mesleki eğitim yardımıyla çalışma hayatında kendilerine yer edinmişlerdir. Özürlü bireyi istihdam etmek yerine yasal cezayı ödemeyi tercih eden işverenler düşünülürse, görme ve işitme özürlülerin aldıkları mesleki eğitimi n, onların çalışma hayatına girmelerinde çok etkili ve önemli olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Buna rağmen göz ardı edilmeyecek kadar büyük bir oranda %40'lık çalışma hayatına girmemeleri durumu oldukça dikkat edilmesi gereken bir değerdir. Eğitim durumu diğer özürlü grubun arasında %37 oranında fakülte veya yüksek okul olmasına rağmen, istihdam konusunda çok ciddi problemleri vardır. Bununda en önemli sebebi görme özürlü bireylere yönelik sağlıklı iş analizlerinin yetkililer tarafından yapılmamasından kaynaklanmaktadır. İskandinav ülkelerinde görme özürlü bireylerin mesleki eğitimle başarılı birer fizyoterapist olmaları sağlanmış ve bu mesleğin görme özürlüler için ideal meslek olduğuna karar verilmiştir. Oysa bizde görme özürlü bireyler hasırcılık, santralcılık, ciltçilik gibi mesleklerin dışına çıkamamaktadır. Oysa Altı Nokta Körler Derneği'nin yaptığı özel bir araştırma sonucu görme özürlülere yönelik meslekler tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda ortaya çıkan meslekler şunlardır

Film yıkamacılığı	Matbaacılık
Masörlük	Bilgisayar
Haberleşme	Sanat
Müracaat memurluğu	Paket ve Ambalaj
Daktilografi	Anahtarcılık
Fotokopi	Bisiklet tamiri

İşitme özürlülerde de görme özürlüler gibi okulda almış oldukları mesleki eğitim onların istihdamında önemli bir yer teşkil etmektedir. Ancak %60'lık istihdamın yanında %40 oranındaki işsizlik son derece önemli bir olumsuzluktur. Bu sorunun okullarda verilen mesleki eğitimin daha da

etkinleştirilmesiyle çözülebileceğini düşünüyoruz. Bunun yanı sıra İ.İ.B.K. 'nun da olduğundan daha etkin bir hale getirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla da İ.İ.B.K. ve Halk Eğitim Merkezleri'nde verilen kurslar güncelleştirilmeli ve verilen mesleki eğitimin kalitesinin ve süresinin artırılması gerekmektedir.

İşitme özürlü bireyler mesleki tercihlerinde daha çok el becerisi gerektiren meslekleri istemişlerdir. Literatürde de onların tercihlerini doğrular tarzda daha az dil becerisi gerektiren mesleklere ilgi duyulduğu görülmektedir. Mimarlık, mühendislik, bilgisayar mühendisliği, teknik eğitim, fen bilimleri gibi meslekler.

Ortopedik özürlüler diğer iki özürlü gruba göre biraz daha şanslıdır. Çünkü işverenler özürlü tercihlerinde ortopediklere öncelik tanımaktadırlar.

Ortopedik özürlüler mesleki eğitimlerini daha çok okulların dışındaki merkezlerde karşılamaktadırlar. Ancak ortopedik özürlüler de istihdamda yaşadıkları zorluklardan şikayetçidirler.

Tüm özürlü grubun genel isteği kendi özürlerine ve yeteneklerine uygun mesleklerde çalışmaktır. Bunun yapılabilmesi için öncelikle iş analizleri ciddi bir çalışma ile belirlenmeli ve bu mesleklerle ilgili kaliteli bir mesleki rehabilitasyon uygulanmalıdır. Bu talep tüm özürlü bireylerin ortak talebi niteliğindedir. Görme ve ortopedik özürlü bireyler şehirlerdeki ve binalardaki mimari engellerden son derece olumsuz etkilenmektedirler. Bu sorunun bir an evvel yasal yollarla çözümlenmesi görme ve ortopedik özürlülerin başlıca istekleridir. İşitme özürlülerin mimari engellerle problemleri yoktur. Ancak işitme özürlü bireyler de okulda aldıkları eğitimin yetersizliğinden şikayetçidirler.

Özürlü Bireylerin Çalıştıkları Büroya Uzaklıkları :

Tablo-7

Çalıştığınız Yerin Yaşadığınız Yere Uzaklığı

Özür Durumu								
Çalıştığınız büronun evinize uzaklığı	Görme		İşitme		Ortopedik		Toplam	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Çok uzak	23	38	18	30	21	32	62	34
Uzak	19	32	17	28	22	34	58	31
Yakın	16	27	21	35	20	31	57	31
Diğer	2	3	4	7	2	3	8	4
Toplam	60	100	60	100	65	100	185	100

Anketimize katılan görme özürlü bireylerden %70'i uzak ve çok uzak işyerinde çalışmak durumundadır. Yakın işyerine sahip olan özürlü birey oranı ise %30'dur. İşitme özürlülerin uzak ve çok uzak işyerinde çalışma oranı %58, yakın işyerine sahip olan özürlü oranı ise %35'tir. Ortopedik özürlü bireylerin uzak ve çok uzak işyerlerinde çalışma oranı %66'dır. Yakın işyerine sahip olan özürlülerin oranı ise ancak %31'dir. .

Elde edilen değerlere bakılırsa tüm özürlü bireylerde uzak ve çok uzak işyerine gitmek zorunda kalanlar %62 oranındadır. Bu durum işyerindeki başarıyı olumsuz olarak etkileyecektir. Özellikle görme ve ortopedik özürlülerin işyerlerinin uzak yerlerde olması onların iş alanlarında kullanacakları enerjilerinin bir bölümünü yollarda harcamalarına neden olmaktadır. Sağlıklı bireylere göre ulaşım da daha da zorlanacakları için bu yorgunluğun işlerine belli oranlarda yansıtacağı düşünülmektedir. Onun yerine özürlü bireylerin çalışma yerlerine yakın mekanlarda ikamet etmeleri daha uygun olacaktır. Ancak bu problemin çözümünde de yine ekonomik nedenler yatmaktadır.

Özürlü Bireylerin Ulaşımı

Tablo 8

Ulaşımınızı Nasıl Sağlıyorsunuz

Özür Durumu								
Ulaşımınızı nasıl sağlıyorsunuz	Görme		İşitme		Ortopedik		Toplam	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Otobüs	30	50	18	30	23	35	71	38
Dolmuş	3	5	9	15	4	6	16	9
Metro	7	12	7	12	4	6	18	10
Özel Araç	—	—	5	8	7	11	12	6
Tren	4	7	1	2	2	3	7	4
Servis	11	18	9	15	10	16	30	16
Yürüyerek	5	8	11	18	15	23	31	17
Toplam	60	100	60	100	65	100	185	100

Tablodaki değerlere genel olarak bakıldığında %61 oranında özürlü bireylerin toplu taşıma araçlarını tercih ettikleri görülmektedir. Özürlerinden dolayı görme ve işitme özürlü bireylerin kendi özel araçlarını kendilerinin kullanması mümkün olmamaktadır. Ancak özel araçları bir yakının kullanması söz konusu olmaktadır. Her özürlü bireyin özel aracının olmaması ya da kullanacak birilerinin olmaması sebebiyle özellikle görme işitme özürlüler toplu taşıma araçlarını tercih etmektedirler. İşyerinde servis uygulaması olanlar bu imkanlarından yararlanmaktadırlar. Ancak ne yazık ki bu imkanlardan yararlanabilenlerin oranı sadece % 16'dır.

Özürlü Bireye Karşı Çalışma Arkadaşlarının Tepkisi

Tablo 9

Çalıştığınız Bürodaki Diğer Personelin Tepkisi

Özür Durumu								
Çalışma arkadaşlarınızın size tepkisi	Görme		İşitme		Ortopedik		Toplam	
	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)	Sayı	(%)
Dışlama	6	10	4	7	5	8	15	8
Resmi Görüşme	—	—	5	8	2	3	7	4
Samimi	39	65	28	47	35	54	102	55
Yardımsever	—	—	19	32	11	17	30	16
Diğer	15	25	4	6	12	18	31	17
Toplam	60	100	60	100	65	100	185	100

Anket sonucunda elde edilen verilerde çalışan görme özürlü bireylerin işlerinde kendilerini %65 oranında kabul ettirdikleri görülmektedir. Önemli olan bir diğer sonuç ise görme özürlü bireylerin işindeki başarıdan dolayı diğer personelle samimi bir ilişki içerisinde olmalarıdır. Görme özürlü bireylerin aldıkları mesleki eğitimleri onların çalışma hayatında kendine güvenen ve işinde varlığını gösteren bireyler olma şansını vermiştir.

İşitme özürlü bireyler de çalışma arkadaşları tarafından %47 oranında işlerindeki başarılarından dolayı kabul görmüş insanlardır. Ancak bunun yanında acıma duygusundan kaynaklanan %32 oranında yardımsever ve aynı ortamda çalışmaktan hoşnutsuzluk niteliğinde %7 oranında dışlama yer almaktadır. Zihinlerde oluşan bazı olumsuz imajların silinebilmesi için işitme özürlü bireylerin kendi mesleğine daha da hakim olması gerekmektedir. Bu ise ancak yeterli kaliteli ve güncelliği olan mesleklerde mesleki rehabilitasyon ile mümkün olacaktır. Bu düzeydeki

eğitimi olan işitme özürlü birey çalıştığı büroda en az sağlıklı bireyler kadar verimli olacaktır.

Burada ayrıca işitme özürlü bireylerin aldıkları mesleki eğitimin yararlı ancak yetersiz olduğu da görülmektedir.

Çalışan ortopedik özürlü bireyler %54 oranında çalışma arkadaşlarının kendilerine karşı samimi olduklarını belirtmişlerdir. Ancak bu %54'lük oranın dışında kalan %46'lık oran göz ardı edilmemelidir. Bu oran ortopedik özürlü bireylerin çalışma arkadaşlarının yarısına yakın bir bölümünün yardımsever şeklinde acıma, dışlama vb. gibi duygular içinde bulunduğunu göstermektedir. Bu negatif duyguları en aza indirmek ise, özürlü bireyin işindeki yeterliliğine, verimliliğine bağlıdır.

Güncel ve yeterli bir mesleki eğitim almış olan özürlü birey işine hakim olacağından çalışma arkadaşları ile sağlıklı bireyler gibi bir iş ilişkisi içinde olacaktır.

"Şimdiye kadar herhangi bir büroda çalıştınız mı?" sorusuna görme özürlü bireylerin %58'i evet, %42'si hayır, işitme özürlü bireylerin %41'i evet, % 59'u hayır, ortopedik özürlü bireylerin %37'si evet, % 63'ü hayır cevabını vermişlerdir. Elde edilen bu bulgulardan, işverenler tarafından büro ortamında çalıştırılmak istenen özürlü grubun öncelikle görme özürüleri olduğunu söylemek mümkündür. İşitme özürüleri ile ortopedik özürüleri çoğunlukla başka alanlarda istihdam edildikleri görülmekte. Oysa özürürlere uygun bürolarda istihdam edilmeleri bu özürlü gruplardan daha verimli çalışmaların elde edilmesi demektir.

"Her türlü büroda çalışabilir misiniz ?" sorusuna görme özürlü bireyler % 85 oranında evet, %15 oranında hayır, işitme özürlü bireyler %44 oranında evet, %56 oranında hayır, ortopedik özürüleri %64 oranında evet, %36 oranında hayır cevabını vermişlerdir. Buradaki bulgular da özürlü bireylerin büro ortamında daha istekli ve verimli

olacağını destekleyici niteliktedir. Görme özürlüler çalışma hayatına girme konusunda özellikle büroları çok ciddi oranlarda istemektedirler. Ortopedik özürlüler de çalışma alanı olarak öncelikle büroları tercih etmektedirler. İşitme özürlülerin de yarısına yakını büroları tercih etmektedirler.

"Nasıl bir büroda çalışmak istersiniz ?" sorusuna görme özürlü bireylerin % 95'i, işitme özürlü bireylerin % 83'ü, ortopedik özürlü bireylerin %94'ü "özüreme uygun bürolarda çalışmayı tercih ediyorum" demişlerdir. Her türlü büroda çalışabileceklerini ifade etmelerine rağmen özürlülerine uygun büroları daha az enerji sarf ederek daha verimli çalışabileceklerini düşünmelerinden dolayı tercih etmektedirler.

Özürlü gruplar arasında bilgisayar kullanımını bilme oranı görme özürlü bireylerde %30, işitme özürlü bireylerde %29, ortopedik özürlü bireylerde %36 olarak tespit edilmiştir. Bu bulgular günümüzde istihdam açısından gelişen teknolojiye ayak uydurmanın önemini göz önünde bulundurursak, özürlü bireylerin bu anlamda ki yetersizliklerini göstermektedir. Oysa özürlü bireylere bu tür bir bilgi aktarımı sağlandığında özürlü birey masa başında daha verimli olacaktır.

Bilgisayar kullanımını yeterli oranda bilmeyen özürlü bireylerde hiç bir büro aracını kullanmayı bilmeyenlerin sayısı oldukça ürkütücüdür. Bu oran görme özürlü bireylerde %37, işitme özürlü bireylerde %53, ortopedik özürlü bireylerde %51 olarak tespit edilmiştir. Daktilo kullanımını bilme oranı ise görme özürlü bireylerde %48, işitme özürlü bireylerde %26, ortopedik özürlü bireylerde %34 ile en yüksek oranda kullanılabilen büro aracı olarak kendini göstermektedir. Bunu daha düşük oranlarda faks ve fotokopi makinaları izlemektedir.

Bu bulgular, büro ortamında çalışabilmeleri için gerekli olan araç ve gereçlerin kullanım bilgi ve becerisinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Oysa özürlü bireyler istihdam konusunda yaşadıkları sıkıntılar nedeniyle öğrenmeye daha isteklidirler. Eğer onlara etkili ve

geçerliliği olan mesleklerde mesleki rehabilitasyonlar uygulanabilirse istekli olmaları nedeniyle daha olumlu sonuçlar alına bilecektir.

Yapılan anket çalışması sonucunda, çalışılan büroda ki fiziksel yapının ve kullanılan araçların özürlü bireylere uygun olup olmadığı sorulduğunda görme özürlü bireylerin % 63' ü, işitme özürlü bireylerin % 70' i ve ortopedik özürlü bireylerin % 69' u evet cevabını vermişlerdir. Bu oranlar çalışan özürllüer açısından oldukça sevindiricidir. Ancak anket çalışması sırasındaki izlenimler göz önüne alındığında özürlü bireylerin gerçek anlamda, yapabilecekleri ve istedikleri işlerde çalışmadıkları tespit edilmiştir. Gerçek kapasitelerinin daha altındaki işlerde çalışmaktadırlar. Bu nedenle anket sonucunda özürllüer açısından pozitif bir sonuç çıkmıştır.

Çalıştığı büronun fiziksel yapısının uygun olmadığını düşünenler ise buna neden olarak pek çok şeyi sıralamışlardır. Bunlardan, merdivenlerin uygunsuzluğu, tuvaletlerin alafranga olmaması, döner kapıların varlığının tehlike yaratması ilk dikkati çekenlerdendir. Her üç grupta ortak olan en önemli nokta ise çalışma mekanlarının özürlerine uygun olmamalarıdır.

Bunların dışında, işin dışındaki gereksiz hareketliliğin sona ermesini isteyenler, kabartma yazı yaza bilen daktilo makinasını isteyenler, istemediği bir işi yaptığı için mutsuz olanlar da kendini göstermektedir. Anket çalışması sırasında özellikle işitme özürlü bireylerin göze hitap eden çalışma ortamını tercih ettikleri görülmektedir. Önemli bir başka nokta ise her üç özür grubunda da gelişmiş teknolojiye sahip olma isteğinin yer almasıdır.

Özürlü bireylere iş yerlerinde verimli olup olmadıkları sorulduğunda, görme ve işitme özürlü bireylerde %85 oranında, ortopedik özürlü bireylerde ise %92 oranında evet cevabı alınmıştır. Bu değerler özürlü

bireylerin istedikleri düzeyde bir işte çalışmadıkları halde yaptıkları işin gereğini yerine getirdiklerini göstermektedir.

4. Katılan Özürlü Bireylerin Karşılaştırılmalı Analizi

Yapılan anket çalışmasında "Büro ortamında çalışmak ister misiniz?" sorusuna görme özürlülerin verdiği cevapta evet %91, hayır %9, işitme özürlülerin cevabı evet %59, hayır %41, ortopedik özürlülerin cevabı evet %86, hayır %14 olmuştur. Bu değerler görme, işitme ve ortopedik özürlü grupların her üçünün de büro ortamında çalışmak konusunda oldukça istekli olduğunu göstermektedir. Özellikle görme ve ortopedik özürlüler çok daha isteklidirler. Bunun sebebi, işin hareketliliği nedeniyle çalışan personel çok geniş bir alanda çalışıp yorulmayacaktır. Çünkü iş akımının sağlana bilmesi için çalışma ortamındaki gereksiz hareketlilik ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla boş nitelikteki hareketlilik yerine işin kendisine zaman ayrılacaktır. Böylelikle daha verimli bir çalışma olacaktır.

İşitme özürlülerin diğer gruptakiler kadar istekli olmamasının sebebi onların okul hayatında aldıkları mesleki eğitim ve diğer gruplara göre özürlerinden dolayı çok fazla enerji sarf etmemeleridir.

Özürlüler açısından daha küçük alanlarda hareket kolaylığı nedeniyle artan verimlilik, özürlü bireyin kendine olan öz güvenini sağlayacaktır. Ayrıca özürlü bireyin daha az enerji sarf ederek verimli çalışması, işveren açısından da ekonomik bir kazanç olacaktır.

Özür gruplarına göre çalışan özürlüye diğer personelin tepkisine bakıldığında, görme özürlü bireylerin aldıkları mesleki eğitim ile kendilerini iş hayatında % 65 oranında kabul ettirdikleri görülmektedir.

İşitme özürlü bireylerin mesleki eğitimlerinin istenilen düzeyde yeterli olamaması nedeniyle iş yerlerinde % 47 oranında kendilerini kabul

ettirdikleri tespit edilmiştir. Oysa % 53 gibi oldukça yüksek bir oranda hala iş yerlerinde ciddi sıkıntılar yaşadıkları göz ardı edilmemelidir.

Ortopedik özürlü bireylerde konum biraz daha olumlu olarak değerlendirilebilir. % 54 oranında olumlu tepkiler alınmaktadır. Ancak bu özürlü grupta da % 46'lık olumsuz tepkiler kendini göstermektedir.

Her üç özürlü grupta da var olan negatif tepkilerin en azami düzeye indirilebilmesi veya tamamen kaldırılabilmesi özürlü bireylerin işlerindeki yeterliliklerine bağlıdır. Bu ise yeterli ve güncelliği olan mesleki bir rehabilitasyon ile gerçekleştirilebilir. Bu nedenle özürlü bireylere sunulması gereken en önemli imkan bu anlamda bir mesleki rehabilitasyondur.

Özür gruplarına göre çalışılan büronun uygun olup olmadığına baktığımızda, en uygun ortama sahip olanlar % 70 oranıyla işitme özürlü bireylerdir. Bunu % 69 ile ortopedik özürlü bireyler, %63 oranlarda görme özürlü bireyler takip etmektedirler. Daha önceden vurgulanıldığı gibi özürlü bireyler gerçek anlamda yapabilecekleri ve istedikleri işlerde çalışmamaktadırlar. Dolayısıyla kapasitelerinin altında yer alan iş ve ortamlarda çalışmaktadırlar. Bu nedenle de çalıştıkları iş yerleri fiziksel açıdan uyguna yakın bir sonuç olarak görünmektedir. (Hukuk fakültesi mezunu görme özürlü bir bireyin santral memurluğu yapması gibi).

Oysa anketin uygulanması aşamasında elde edilen bilgiler, çalışan özürlü bireylerin çalışma alanlarından çok da memnun olmadıkları ancak istihdam açısından ciddi sıkıntılar yaşadıkları için elde ettikleri ile yetinmeye çalıştıkları gözlenmiştir.

Çalışan özürlü bireylerin çalıştıkları büroların nasıl olması gerektiği konusunda ise, her üç özür grubunun da ortak isteği, kendi özür gruplarına uygunluğu şeklinde olmuştur.

Görme özürlü bireyler arasında çalışma alanında eğer daktilo kullanması gerekecek ise bunun kabartma yazılı daktilo olması gerektiği gibi. İşitme özürlü bireyler ise daha çok göze hitap eden araç ve gereçlerin kullanımını tercih etmektedirler. Ortopedik özürlü bireyler ise enerjisinin boşa harcanmasını önleyecek şekilde bir hareketlilikten yanadırlar. Merdivenlerin uygunluğu, yürüme işini en aza indirecek şekilde bir iş akımı, mümkün olduğu kadarıyla oturarak işini yapabilmesi, tuvalet ile ilgili sorunun çözülmesi gibi. Bunların yanı sıra her üç gruptaki özürlü bireylerin ortak isteği çalışma ortamlarında daha fazla gelişmiş teknolojiye sahip olunması şeklinde ortaya çıkmıştır.

Mesleki eğitim alan özürlü bireyler öncelikle aldıkları mesleki eğitimin güncelleştirilmesini ve işlerlik kazandırılmasını istemektedirler. Son yıllarda hayatın her aşamasında yer alan bilgisayar olayını kendi iş hayatlarına taşıma çabasındadırlar. Ancak yapılan anket çalışmasında da görüldüğü gibi alınan mesleki rehabilitasyonlar ne yazık ki yeteli değildir. Dolayısıyla özürlünün istihdamı güçleşmektedir. Eğer özürlü bireye bu eksikliğini kapatabilecek bir fırsat yaratılabilirse istihdam edilebilmesi açısından önemli bir adım atılmış olacaktır.

Bilgisayar kullanımını bilmeyen özürlü birey daha çok daktilo, faks ve fotokopi makinalarını kullanmayı tercih etmektedir.

Özür grupları arasında görme özürlü bireyler diğer özür gruplarına nazaran kendilerini iş arkadaşlarına daha fazla oranda kabul ettirmişlerdir. Bunun en önemli sebebi almış oldukları mesleki eğitim nedeniyle işlerinde göstermiş oldukları başarıdır.

Kendini iş hayatında kabul ettirme şeklinde değerlendirdiğimizde, ortopedik özürlü bireyler % 50'nin üzerine çıkmışlardır. Ancak yinede kat edilmesi gereken uzun bir yol vardır. İşitme özürlü bireyler ise %47'lik oranla % 50'nin altında kalmışlardır. Bu anlamda işitme özürlü bireylerin mesleki eğitime daha çok gereksinimleri vardır.

Yeterli ve nitelikli mesleki eğitim almış olan özürlü bireyler istihdam edilirken daha uygun bürolarda daha uygun fiziksel şartlarda çalışma imkanı bulabileceklerdir. Aldıkları nitelikli mesleki eğitim nedeniyle işlerinde daha başarılı olacaklardır. Dolayısıyla işe yaramayan, iş veren açısından yük olarak değerlendirilen özürlü bireyler yerine, en az sağlıklı bireyler kadar verimli personel olarak değerlendirilecektir.

5. Özürlülerin Öğretmenlerine Yönelik Anket Değerlendirilmesi

Anket uygulaması sırasında müdür yardımcısı ve diğer meslek dersi öğretmenlerinden de yararlanılmıştır. Okulda görev yapan idareci ve Meslek dersi öğretmenlerinden bazılarının aynı zamanda görme özürlü oldukları anlaşılmıştır.

a- Mithat Enç Görme Özürlüler İ.Ö.O.

Okulda makrome, trikotaj, halk müziği, Türk sanat müziği alanında eğitim veriliyor. Ayrıca tiyatro alanında da süreklilik gösteren bir çalışma yapılıyor.

Okulun verdiği mesleki eğitim kadar temel eğitimde önemli bir yer teşkil ediyor. Özürlü bireye temizlik , tuvalet, yemek yeme alışkanlığı, sofrada adabı veriliyor. Dolayısı ile insan olmanın gerekliliğine yönelik eğitim üzerinde duruluyor. Bu nedenle de işitme özürlülerle yaşanan iletişim kurma zorluğu yaşanmıyor.

Eğitimde kabartma yazı sistemi kullanılıyor. Okul özürlü birey talebini karşılayabiliyor. Ancak okul yönetimi velilerin, çocuklarını bu okullara verme konusunda özellikle kırsal kesimde isteksiz davrandığını düşünüyor. Görme özürlü bireyin evde kalması gerektiği düşünülüyor. Bu nedenle de yaşanan yerdeki en büyük mülki amirden , bölgesindeki görme özürlü bireylerin okula gitmesini sağlamak konusunda yardım

bekleniyor. Ayrıca TV aracılığıyla ailelerin özürü çocuklarını okula göndermeleri konusunda özendirici uyarılarda bulunması talep ediliyor.

Okula devam eden öğrencilere rehberlik hizmeti veriliyor. Okulu biten öğrenci istediği bir normal liseye devam edebiliyor. İ.İ.B.K.'nın verdiği mesleki kurslar istihdam açısından yeterli olarak görünmüyor.

Görme özürü bireylere santralcilik, ambalajcılık, masörlük, dokumacılık alanında mesleki eğitimin verilmesi gerektiği vurgulanıyor. Ayrıca günümüzde gelişen teknoloji nedeni ile görme özürü bireylerinde bunlardan yararlanabilmesi amacıyla bilgisayar kurslarını olması isteniyor.

Ankete katılan görme özürü öğretmenlerden birisi kendi özel çabaları ile yurtdışında getirttiği sese duyarlı bilgisayarı evinde kullandığını belirtti. Bilgisayar yardımıyla da pek çok işini rahatlıkla yapabildiğini vurguladı.

Bu örneği aktarmamızdaki en önemli sebep, "eğer özürü bireye özüne uygun eğitim, verebilerseniz, akademik kariyerinde, sosyal hayatında istihdam konusunda olumlu sonuçları alabilir" düşüncesini doğruluğunu vurgulamak.

b- Yahya Özsoy İşitme Özürü İ.Ö.O.

Bu İlköğretim okulunda 6,7 ve 8. sınıflarda sanat eğitimi, 4,5,6,7 ve 8. sınıflarda İş Teknik ve Ev Ekonomisi dersleri verilmekte. Okulun sahip olduğu ağaç atölyesinde dekorasyon çalışmaları ve demir atölyesinde metal çalışmaları yapılıyor. Ayrıca kızlar için biçki-dikiş, nakış, el sanatları atölyeleri de vardır. Ancak atölyeler yeterli teknolojiye sahip değil. Okullardan mezun olan öğrencilerden bazıları kaporta tamirciliği yapıyor. Okulda verilen mesleki eğitim iş hayatına girmek açısından ne yazık ki yeterli değil. Buradan mezun olan öğrenciler Kayseri ve Trabzon'da ki İşitme Engelliler Çok Programlı Liseye gidebiliyorlar.

Okulun 10 meslek dersi öğretmeni var. İşitme özürlü bireyler için İ.İ.B.K.'nın verdiği kurslar istihdam açısından yeterli değil. Türkiye şartlarında iş bulmak son derece güç.

İşitme özürlü bireyle iletişim kurmak oldukça zor. Dolayısıyla kavramları kavratmak ve bilgi yüklemek mümkün olmayabiliyor. Bu ise Mesleki anlamda eğitim vermede ciddi sorunlara neden oluyor. Mesleki eğitim tam olarak alamayan işitme özürlü birey de istihdam ile ilgili ciddi sorunlar yaşıyabiliyor.

Bu İlköğretimden mezun olup eğitimine devam edenlerin takibi yapılabilir. Ancak eğitime son verenlerin takibi mümkün olamıyor. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Engelliler Entegre Yüksek Okuluna devam eden öğrenciler, mesleki eğitimi daha yoğun alabiliyor.

Okul derneklerden hiçbir destek görmüyor. Okul ile İ.İ.B.K. ve Mesleki Rehabilitasyon Merkeziyle diyalog halinde. Böylelikle mezuniyet sonrası özürlü bireyin istihdam sorununa çözüm aranıyor.

Ülkemizde özür bireye yönelik eğitim veren okul sayısı yeterli değil. Ancak yeni okulların açılmasını da okul müdürü uygun görmüyor "Yeni okullar yerine normal okullarda kaynaştırma yöntemi olmalı. Ülkede öncelikle bu sistem için altyapı oluşturulmalı. Bu alanda çalışabilecek yetişmiş öğretmen var. Çocuğun özür derecesine göre az bir masrafla ayrı bir sınıf veya yine özür derecelerine göre özel sınıf oluşturulabilir." fikrini savunuyor.

Çocukların eğitiminde duyma derecelerine göre işitme cihazları kullanılıyor. Ancak duyma yeteneğini %100 kaybeden özürlü çocukta işitme cihazı kullanılamıyor. Dudaktan okuma yöntemi kullanılıyor.

Okul yatılı ve gündüzlü olarak eğitim veriyor. Okul kapasitesinin üzerinde öğrenci var. Bunun yanında okulun imkanları ise oldukça kısıtlı.

İşitme özürlüler genellikle üniversiteye gidemiyor. Çünkü sesin olmaması çocuğun gelişimini çok olumsuz etkiliyor. İşitme özürlü bireylerde eğitim diğer özür gruplarındakine nazaran daha erken başlaması gerekiyor. Özürlü birey 2 yaş civarında iken eğitime başlamalı. Ayrıca ailede işitme özürlü bir çocuğu olduğu ve nasıl davranması gerektiği konusunda eğitilmeli. Uyum-gelişim aşamalarından geçmeli. Çünkü akademik, duygusal ve sosyal anlamda gelişmede sesin ve işitmenin önemi oldukça büyüktür.

İşitme özürlü çocuğu eğiterek topluma hazırladığımız gibi çocuğun içinde yer aldığı diğer grupları da eğiterek hazırlamak gerekmektedir. İşitme duyusunu kullanamayan çocuklar için öncelikle görme duyusunu ön plana çıkarmak gerekmektedir.

İşitme özürlü bireylere büro çalışmalarına katılabilmesini sağlayacak mesleki eğitimlerin verilmesi gerekiyor. Ayrıca diğer iş konularında da mesleki eğitim verilmeli. Bunlar bilgisayar kullanımı, elektrik teknisyenliği, mimarlık, ressamlık, ciltçilik, seramik, dekorasyon, trikotaj vb.

Okullarda verilen mesleki eğitim yeterli değil ancak yeterli eğitim verilirse uygun işlerde sağlıklı bireyler kadar verimli olabilirler.

c- Doğan Çağlar Ortopedik Özürlüler İ.Ö.O. ve Meslek Lisesi

Bu okul 2 ayrı binaya sahip, ayrı bünnyeleri olan bir ilk öğretim ve liseden oluşuyor. Ancak okul yöneticiler ve öğretmenleri sürekli diyalog halinde.

İlköğretim kısmında ortopedik özürlü çocuklar için rehabilitasyon uygulanıyor. Bu iş yapılırken fizyo terapist ile çalışılıyor. Bununla beraber haftada 2 saat süre ile de kas geliştirici çalışmalar yapılıyor. Mesleki eğitim alanında İ.Ö.O.'dan farklı bir program uygulanıyor. Lise kısmında

mesleki eğitim kendisini gösteriyor. Okulda 2 meslek lisesi var. Kızlar için Kız Meslek Lisesinin müfredatı, erkekler için Endüstri Meslek Lisesinin müfredatı uygulanıyor. Ayrıca okulda bir hemşire görev yapıyor.

Lise kısmında okuldaki meslek dersi öğretmeni ne yazık ki sayı itibarı ile yeterli değil. Bu nedenle usta eğitimciler ile açıklık kapatılmaya çalışılıyor. Öğretmen sayısındaki yetersizlik atölyelerde de kendisini gösteriyor. Okul, sanat okulu olduğu dönemlerde atölye itibarı ile yeterli iken, sonra okulun İ.O.Ö. olması nedeni ile bunlar iptal edilmiş. Dolayısıyla atölyelerin yetersiz olması özürli bireylerin mesleki eğitimlerini olumsuz etkiliyor.

Okulda ciltçilik, serigrafi, el sanatları, muhasebe, terzilik, metal, hazır giyim, halıcılık , trikotaj ve bilgisayar alanlarında mesleki eğitim veriliyor. Ancak okulda verilen mesleki eğitim istihdam açısından yeterli değil.

Okulun dışında İ.İ.B.K.'da verilen mesleki kurslar da istihdam açısından yeterli değil. Verilen kurslarda mesleklerin güncelliği olmadığından istihdam sorununa çözüm getirmek oldukça zor. Ancak bu kurslar yardımıyla özürli bireyin dışı açılması, toplumla kaynaşması daha kolaylaşıyor.

G. Görme, İşitme ve Ortopedik Özürli Okullarında Yapılan Anket Çalışması Sonucunda Edinilen İzlenim.

Özürlilerin eğitimlerine yönelik olarak yapılan anket çalışmalarındaki amaç, bu okullardaki mesleki eğitimin ne konumda olduğunu tespit etmek ve istihdam sorununa ne derece çözüm getirebildiğini açığa kavuşturmak. Ayrıca görme, işitme ve ortopedik özürli bireylere büro ortamlarında çalışmalarını sağlayacak uygun mesleki eğitimi vererek onları büro ortamlarında daha verimli çalışabileceklerini ortaya koymak.

Görme, işitme ve ortopedik özürlü okulların her üçünde de verilen mesleki eğitimin, olmamasından, yetersizliğinden ve istihdam sorununa çözüm getiremediğinden şikayet edildiği görülmekte. Okullardaki bu yetersiz olan mesleki eğitim ne yazık ki diğer kurumların verdiği mesleki kurslarla da kapatılamıyor. Oysa okulda başlayan ve İ.İ.B.K., S.H.Ç.E.K. ve diğer gönüllü kuruluşların verdiği mesleki eğitim ile pekiştirerek özürlü bireylerin özürlerine uygun büro ortamlarında sağlıklı bireyler kadar verimli olacaklarına inanıyoruz. Bu düşüncenin doğruluğu anket çalışması sırasında görüştüğümüz idareci, öğretmen ve özürlü bireyler tarafından da sıkça dile getirilmiştir.

Sonuç olarak eğer özürlü bireye kendi özrüne ve derecesine uygun mesleki eğitim verilirse , bu bireyler büro ortamında özellikle bilgisayar kullanarak en az sağlıklı bireyler kadar verimli olacaklardır.

İstihdam ile ilgili sorunu çözen özürlü birey, ekonomik sorunlarını çözmüş olmaktan dolayı daha mutlu ve uyumlu bir birey olarak toplumda yerini alacaktır.

SONUÇ:

Bir çok toplumda özürlü bireylere yönelik uygulamadaki yetersiz yasal düzenlemeler, toplumun onlara bakış açısındaki olumsuzluklar, istihdam ve eēitim alanındaki çeşitli sorunlarla karşı karşıyadırlar. Gelişmiş lkeler zrl vatandaşlarının, insan olmanın gerekliliēi olan bu isteklerinin yerine getirilmesini bir görev olarak saymış ve bunun yaşama geçirilebilmesi için çalışmalar yapmıştır.

Ancak geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde bu sorunlar daha yoēun olarak yaşanmaktadır.

Ülkemizdeki yasal düzenlemeler zrl bireylere belli bazı imkanlar sunmaktadır. Ancak bu yasal düzenlemeler zrl bireyler açısından yeterli deēildir.

zrl birey toplumda kendine yer edinebilmek sosyal nitelikli ihtiyaçlarıyla tıbbi ve ekonomik ihtiyaçlarını da karşılayabilmek için büyük bir çabaya girmektedir.

Eēitim zrl birey için sosyal ve ekonomik açıdan oldukça fazla önem taşımaktadır. Tıbbi rehabilite bireyin halen sahip olduēu yetilerini korumak ve daha olumsuz sonuçların doēmasını engellemek için çabalar. Tıbbi rehabilitasyonunu tamamlamış zrl birey istihdam sorununun çözümü için çaba sarf edecektir.

zrl bireyin istihdamının saēlanabilmesi için yasal düzenlemelerle birlikte ona verilecek yeterli ve nitelikli bir mesleki eēitime de ihtiyaç vardır. zrl birey eēer yeterli sürede ve kaliteli bir mesleki eēitime tabi tutulursa çalışma hayatında saēlıklı bireyler kadar başarılı olacaktır.

Özürlü bireyin çalışma hayatına girmesi onun mutlu bir birey olmasında oldukça önemli bir etken olacaktır. Çünkü ekonomik problemlerini çözebilen özürlü birey diğer problemlerinin çözümünü daha kolay gerçekleştirebilecektir. Ayrıca mutlu olduğu için çevresindeki diğer bireylere de pozitif enerji yayacaktır.

Özürlü birey özrünün derecesine uygun işlerde istihdam edilmelidir. Eğer özrüne uygun işler yerine daha ağır şartlarda çalışacak olursa, çalışma hayatına dayanamayıp özrüne yeni özürler katabilecektir. Bu nedenle özürlü bireyin çalışacağı işin kendine uygun olup olmadığı belirlenmelidir. Bunlar belirlenirken ise yapacağı işe ne kadar süre dayanabileceği, iklim ve çalışma şartlarından ne kadar etkilenebileceği ve en önemlisi yapacağı işin gerçekten istediği bir iş olup olmadığı dikkate alınmalıdır. Eğer yapacağı iş ağır ise birey biraz daha zorlanacak, belki yeni sorunlara neden olacaktır. Çalışma ortamının özürlü birey açısından fon, nem, binanın fiziksel durumu, kullanacağı araç gereçlerin özrüne uygun olması oldukça önemlidir. Ayrıca yaptığı işten hoşnut olup olmadığı istekli ya da isteksiz olarak bu işi yapacağı hem özürlü bireyi hem de çalışma arkadaşlarını hem de işindeki verimini etkileyecektir.

Eğer özürlü birey işini severek ve kendi isteğiyle yapacak olursa oldukça yüksek oranda başarılı olacaktır.

Özürlü bireylerin özürleri eğer onların iş ortamında diğer personelle birlikte istihdamının gerçekleşmesine izin vermeyecek derecede büyük olursa bu gruptaki özürlü birey için farklı istihdam yöntemleri dikkate alınmalıdır.

Bunlardan birisi korumalı iş yerleri olacaktır. Bu iş yerleri normal yaşamlarına dönebilmeleri ve uygun mesleki kariyere ulaşabilmeleri için iş görme yetilerine dayalı iş ortamı ve mesleki olanakları özürlü bireyler için uyumlu ve düzenli biçimde gerçekleştirmeye çalışan servislerdir.

Bir diğerk yöntem ise evde çalışma yöntemidir ki bu yöntem evinden dışarıya çıkamayacak kadar özür derecesi fazla olan bireyler için kullanılır. Özür derecesi çok büyük olan birey iş alanına gidemediğı için, iş onun evine getirilmektedir. Böylece özürlü birey özründen dolayı evinin dışına çıkmaması onun istihdamına engel olmayacaktır. Ancak ne yazık ki ülkemizde bu tür istihdam da halen sorunlar söz konusudur.

Kooperatif yöntemde henüz bizde sadece Bursa'daki uygulamasıyla kendini göstermiştir. Özürlü bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları kooperatifler bu özürlü bireylerin istihdamını gerçekleştirmektedir.

Özürlü bireylerin pek çok sorunun temelini ekonomik sorunlar oluşturduğu için bu sorunun çözümü oldukça önemlidir. Aktarmaya çalıştığım istihdam edebilme yöntemlerinde özürlü bireyin bir şeyleri üretebilmesi için öncelikle o iş üzerinde yeterli ve kaliteli bir mesleki eğitime sahip olması gerekmektedir. Eğer işinde başarılı olursa özürlü birey istihdam konusunda sorun yaşamayacaktır. Çünkü önemli olan yaptığı işi iyi yapıyor olmasıdır. İşindeki başarısına da neden olan mesleki eğitim ise son derece önemlidir. Mesleki eğitim başarılı bir şekilde özürlüye verilirse özürlü bireyin istihdamı konusundaki sorunun çözümünde ciddi olarak ilerleme kaydedilecektir.

Ülkemizde mesleki anlamda rehabilitasyonun temelini büyük oranda özürlü bireyin devam ettiği okullarla, İ.İ.B.K. gerçekleştirmektedir. Bunun dışında SHÇEK bu konuda bazı faaliyetlerde bulunmaktadır. Ancak yeterli değildir.

Üzerinde özellikle durulması gereken en önemli kurum elbette ki İ.İ.B.K.'dur. Ancak bunun dışında tüm ülkede iller düzeyinde merkezlerinin bulunmasından dolayı Halk Eğitim Merkezleri de bu konuda değerlendirilebilir. Çünkü merkez binalarının atölyelerinin yetişmiş

deneyimli personelinin olması nedeniyle özürlü bireylere verilebilecek mesleki rehabilitasyonlarda başarılı sonuçlar alınabileceği söylenebilir.

Ayrıca yine ülke düzeyinde çok iyi bir şekilde örgütlenmiş olan Çıraklık Eğitim Merkezlerinde aynı nedenlerden dolayı özürlü bireylerin mesleki rehabilitasyonlarının verilmesi gerçekleştirilebilir.

Şu ana kadar özürlü bireyin alacağı mesleki rehabilitasyonun önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Ancak mesleki rehabilitasyon son derece önemli olmasına rağmen tek başına yeterli olmayacaktır. İstihdam edilmelerdeki bir diğer önemli konu yasalardaki düzenlemelerdir. Yapılan yeni değişiklikler ile 50+ üzeri dahili personele sahip işyerlerinde %3 oranında özürlü bireyin istihdamı uygulaması getirilmiştir. Ancak bu oran sorunun çözümüne ne derece katkıda bulunacağı ileri ki günlerde belli olacaktır. İşverene ise caydırıcı olması nedeniyle ceza miktarlarına ağırlık getirilmiştir. 1999 yılı için bu ceza 124.000.000 TL olarak uygulanmıştır. Para cezası her takvim yılından geçerli olmak üzere bir önceki yılda uygulanan ceza miktarının, o yıl için yeniden değerlendirilerek artırılarak uygulanacaktır. Ancak çalıştırılacak özürlü bireyin niteliklerinin seçimi işverene verildiğinden işveren çok ağır taleplerde bulunarak bu sorumluluklardan kaçmaktadır. Ayrıca iş yerine aldığı özürlü bireyin varlığından kişisel olarak rahatsız olup da özürlü bireyin kendi isteğiyle işten ayrılmasını sağlamak için iş ortamında olumsuzluklar yaratabilmektedir. Dolayısıyla işverenler de özürhükleri istihdam etme konusunda ciddi sorunlar yaratmış olmaktadır.

İşverenin özürlü bireyi çalıştırma konusundaki isteksizliğini kırmak, onun yerine teşvik etmek amacıyla 01.01.1999 yılından itibaren işyerinde yasal zorunluluğun üzerinde işçi çalıştıran işverenin, fazladan çalıştırdığı özürlü işçinin işveren sigorta primlerinin yarısı Hazine tarafından karşılanmaktadır. Bu uygulama ile özürhükün çalıştırılması amaçlanmaktadır.

Ülkemizde son yıllarda hızlı bir şekilde uygulanan özelleştirme hareketleri de sağlıklı bireylerden daha çok özürlü bireyleri etkilemektedir. Çünkü kamuya ait işyerlerinde bu şartlarda bile özürlü bireyi istihdam etmek zor iken özelleştirme ile daha da zorlaşmaktadır. Çünkü özelleştirilen kitlerin yeni sahipleri özürlü bireyleri iş yerleri açısından kambur olarak görebilmektedirler. Bu nedenle özelleştirme özürlü bireylerin var olan işlerini kaybetme ya da istihdam edilebilecek işyerlerinin azalması şeklinde olumsuz olarak etkilemektedir.

Yasal düzenlemelerdeki yetersizliklerin giderilmesi sosyal bir devlet olma zorunluluğudur. Yasal engellerin ortadan kalkması mesleki anlamda başarılı bir rehabilitasyonun uygulanması özürlü bireylerin istihdamlarının sağlanmasındaki önemli sorunların ortadan kalkması anlamına gelecektir.

Özürlülerin Devlet Memurluğuna alınmaları konusunda diğer bireylerden ayrı sınav yapılması uygun görülmektedir. Hazırlanan yasal düzenlemeler ile belli dönemlerde özürlü bireylere yönelik özel sınavlar yapılmaya başlanmıştır. Böylelikle özürlüler için belirlenen yasal kotalara özürlü bireylerin yerleştirilmesi sağlanmaktadır.

Ayrıca özürlü bireyin istihdamını kolaylaştırmak amacıyla, özürlü bireyin mesleki eğitim ile nitelikli işgücü yaratılmaya çalışılmaktadır. 16. Milli Eğitim Şura kararlarında özürlülere yönelik alınan kararlar bunu desteklemektedir.

Özürlü bireyi iyi bir mesleki rehabilitasyon ile kendi özüne uygun bir büroda en az sağlıklı insanlar kadar başarılı olacaktır. Çünkü özürlü birey özüne uygun büroda çok fazla enerji sarf etmeden işini yapabilecektir. Bürolardaki fiziksel ortam bu özür grubundaki bireylere çalışma hayatında kolaylık sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

AHISKA, Yalçın

- 1987 "Hizmet Sektörünün Verimliliğini Artırmada Ofis Otomasyonu Uygulaması", Orhim Seminerleri Serisi, Görüşler 3 İstanbul.

AKMAN, Toygar

- 1975 Otomasyon Sistemi ve Bilgi Bankaları, Ankara.

AKYOL, Yılmaz

- 1988 "Ofisi Otomasyonu" Sistem Dergisi, Cilt 1, Sayı 3.

ALKAN, Cevat ve H. DOĞAN

- 1976 "Mesleki ve Teknik Eğitim İçin Ana Plan Esasları", A.Ü.E.F. Dergisi, 9, 1-4.

ALKAN, Cevat, DOĞAN, H., ve İ. SEZGİN.

- 1978 Mesleki Eğitim ve Prensipleri, Ankara.
1988 Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları, Ankara.
1996 Mesleki ve Teknik Eğitimin Esasları, Ankara.

ALKIBAY, Senem, S. KORKMAZ ve G. SAĞLAM.

- 1996 "Çağdaş İşletmecilik Anlayışına Göre Büro Yönetimi Ara Elemanı Yetiştirmek Üzere Meslek Yüksek Okulu Müfredat Programlarının Yeniden Yapılandırılması", 21. Yüzyıla Doğru Meslek Yüksek Okullarının Yeniden Yapılandırılması Uluslararası Sempozyumu, Çankırı.

ALTAN, Ömer Zühtü

- 1976 Sakatlar ve Türkiye'de Çalışma Sorunları, Eskişehir : İ.T.İ.A. Yayınları, No : 146/90.

ANDAÇ, Gülay

1997 "Çevrede Ulaşılabilirlik", Tüketici Bülteni, Yıl 10, Sayı 109.

AR, Fikret

1992 Büro Yönetimi Teknikleri. TODAİ Yayını, Ankara.

ARBETS MARK, NADR STRYELSEN

1987 Aims At Work Sweden The Swedish National Labour Market Administration's Program for Employment of Handicapped People, Yay., Stockholm.

ARICI, Kadir

1997 Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukuku, Ankara.

1999 "Görme Özürlülerin Sosyal Güvenlik Açısından Korunmaları", Görme Özürlülerin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdamı Sempozyumu (Bildiriler), Ankara : Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayınları 3.

ATAÇ, Serpil

1993 "Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı", Verimlilik Dergisi. Ankara, MPM.

BALTA, Necati

1999 1997'den 1999'a Değişim Dinamikleri, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonları, Ankara : Türk İş Araştırma Merkezi, Cilt 1.

BAŞBAKANLIK AİLE ARAŞTIRMA KURUMU

1995a İşletme Engelli Bir Çocuğum Var, Ankara : Aile Araştırma Kurumu Yayınları No : 91.

- 1995b Bedensel Özürlü Bir Çocuğum Var, Ankara : Aile Araştırma Kurumu Yayınları No : 92.

BAŞBAKANLIK ÖZÜRLÜLER İDARESİ BAŞKANLIĞI

- 1999a I. Özürlüler Şurası Çağdaş Toplum, Çağdaş Yaşam ve Özürlüler, Ön Komisyon Raporları, Ankara.
- 1999b I. Özürlüler Şurası Taslak Kararları, Ankara.

BBC World Service

Bizden Biri, BBC Dünya Servisi Sakatlık Dizisi, İngiltere.

B.E.G.V.

- 1995 Bedensel Engelliler İçin Politika Dokümanı Önerisi, Ankara.

BİLGİN, Kamil Ufuk

- 1993a "Özürlülerin Kamu Hizmetlerinden Yararlanması Açısından İsveç Modeli" G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, IX. 2.
- 1993b "Türk Kamu Yönetiminde Özürlülerin İstihdamı" G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, IX. 1.
- 1997 "Çalışan ve Çalışmak İsteyen Özürlülerin Verimliliklerinde Mesleki İyileştirme", 3. Verimlilik Kongresi, M.P.M.
- 1998 "Özürlülerin İstihdamı Sorunu", İnsan ve İş, Ankara, G.Ü.Ç.EK.A.T.
- 1999a "Özürlülerin İstihdamı" Türk-İş 1999 Yıllığı Değişimin Dinamikleri, Ankara : Türk-İş Araştırma Merkezi Cilt 1.
- 1999b "Özürlülerin İstihdamında Yöntem Arayışı" Görme Özürlülerin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdamı Sempozyumu (Bildiriler), Ankara : Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayınları 3.

ÇAĞLAR, Doğan

- 1999 “Körlerin Rehabilitasyon ve İş Analizi” Görme Özürlülerin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdamı Sempozyumu (Bildiriler), Ankara : Altı Nokta Körlere ve Hizmet Vakfı Yayınları 3.

Ç.S.G.B.

- 1996 Mesleki Rehabilitasyon ve Korumalı İşyeri Komitesi Raporu, Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kuruluna Sunulan Birinci Taslak, Ankara.

ÇEVİK, İzzet

- 1997 “Daha Nitelikli Eğitim İçin Yeni Bir Fırsat”, Tüketici Bülteni, Yıl : 10, Sayı 109.

D.P.T.

- 1989 Bedensel Engellilerin Bugünkü İstihdam Durumu ve Yeni İş İmkanlarının Belirlenmesi, Bedensel Engellileri Güçlendirme Vakfı.
- 1992a Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi, Eskişehir : Anadolu Üniversitesi.
- 1992b Sakatlar İçin Politika Dokümanı, Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, Ankara.

DOĞAN, Hıfzı

- 1983 “Genel Eğitimi-Mesleki Eğitim İlişkisi”, Türkiye’de Mesleki Eğitim ve Sorunları, Ankara : TED Bilim Dizisi, No : 6.

DOĞAN, Eyüp

- 1995 Görme Özürlülerin İstihdamı İle İlgili Uygulamalar, “Görme Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı”, Ankara : Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı, Yayın No : 2.

DURMUŞ, Ömer İnal

- 1995 "Özel Girişim ve İstihdam" Görme Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı, Ankara : Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı, Yayın No : 2.

EGE, Rıdvan

- 1982 "1981 Uluslar arası Sakatlar Yılı ve Bizim Sorunlarımız" Dünyada ve Türkiye'de Sakatlar ve Sorunları, İstanbul : İstanbul Üni. Fak. Matbaası.

ENÇ, Mithat, D. ÇAĞLAR ve Y. ÖZSOY :

- 1981 Özel Eğitime Giriş, Ankara : Ankara Ü.E.F. Yayınları, Yayın No : 95.

ERCAN, Fezvi

- 1988 "Mesleki ve Teknik Eğitim Sisteminin Geliştirilmesinde Araştırma ve Geliştirme Merkezinin Rolü", Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu, Ankara.

ERDOĞAN, Oktay

- 1990 "Mesleki Teknik Eğitim Sorunları, Çözüm Yolları, Perspektif " Türkiye'de Mesleki Teknik Eğitim ve Sorunları, İstanbul.

ERMİŞ, Azmi

- 1997 "2000'e Doğru Özürlüler ve Üretimi", Görme Özürlülerin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdamı Sempozyumu (Bildiriler), Ankara : Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı, Yayın No:2.

ERNAM, A. Nuri

- 1990 Açıkalamalı ve Uygulamalı Sosyal Sigortalar Mevzuatı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990.

GERGİN, Sinan

- 1999 "Özürlülerin Çalışma Hayatındaki Yeri" İnsan ve İş, Ankara : G.Ü.Ç.EK.A.T.

GÖKÇE, Fikret

- 1995 "Trafik Canavarını, Kim Besliyor?", Bülten, Türkiye Sakatlar Konfederasyonu Yayın Organı, 3 : 3.
- 1997 "25 Milyonluk Bir Ailenin Sesi Türkiye Sakatlar Konfederasyonu" Tüketici Bülteni, Yıl : 10, Sayı 109.

GÖNENLİ, Atilla

- 1987 "Otomasyona Geçişte İşletmelerin Yapması Gereken Ekonomik Analizler ve Uzun Dönemli Politikaları ihtiyacı" "Orhim Seminerler Serisi Görüşler 4, Orhim Yayınları.

GÖRAL, Gülbin

- 1995 Büro Yönetimi Sistemler ve Yaklaşımlar I, Sistem Yayıncılık.

GÖZLÜ, Sıtkı

- 1991 "Büro Verimliliği ve Otomasyon, Türkiye'deki Uygulamalar", I. Verimlilik Kongresi Bildirileri, Ankara : MPM Yayını, 454.
- 1992 "İşletmelerde Büro Örgütü ve Verimlilik", Verimlilik Dergisi,

ILO

- 1981 The International Year of Disabled Person, Geneva.
- 1982 Community-Based Rehabilitation Services For The Disabled, Geneva.
- 1983 Vocational Rehabilitation Services For Disabled, Legislative Provisions, Geneva.
- 1985 a Community-Based Rehabilitation Services For The Disabled, A Pilot Experience in Indonesia, Geneva.

- 1985 b Vocational Rehabilitation of Disabled Persons Tenth Asia Regional (Confarence Jakarte). Geneva.
- 1992 Job Creation For Disabled People. Aguide_For Worker's Organizations. Geneva.

INFORMATION, Service

- 1992 The Social Services at Work", Social Services in Sweden, A Part of The Social Welfare System, The Natuonal Board of Health and Welfare, (Socialstyrelsen) Yay.

İ.İ.B.K.

- 1991 Sakatların İstihdam Sorunu, Ankara, İ.İ.B.K. Yayın No : 259.
- 1992 Özürlülerin Mesleki Eğitimi ve İstihdamı, Ankara.

KARATEPE, Hasan (Çeviren)

- 1982 "Özürlü Çocuklar," Rehabilitasyon International/UNICEF, Technical Support Program, Newyork.

KORA, Ahmet Nuri

- 1999 "Türkiye Halk Bankası Özürlü Kredileri", Görme Özürlülerin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdam Sempozyumu (Bildiriler), Altı Nokta Körlere Hizmet vakfı Yayınları: 3, Ankara.

KÜRKÇÜ, Aziz

- 1993 "Özürlülere Sunulan Hizmetlerin Koordinasyonu Zorunludur", Saraydan Çağrı 4, Ankara : Cilt 4.

KUTVAN, Ali Bülent

- 1995 "Teknoloji ve Yönetim Alanındaki Gelişmeler", Bilişim Dergisi, Sayı : 62.

M.E.B.

- 1993 Halk Eğitimi Merkezleri Bünyesinde Özel Eğitim Gerektiren Kişiler İçin Yaygın Mesleki ve Sosyo-Kültürel Kurslar Düzenlenmesi, Ankara.

MEYDAN GAZETESİ

- 1993 25 Mayıs 1993 tarihli gazete.

M.P.M.

- 1973 Emek Verimliliğinin Ölçülmesi, Ankara.

ÖLÇEN, Makbule ve A.N. ÖLÇEN

- 1991 Özürlüler Hukuku, Almanya'da Özürlülerin Üretken Dünyası, Zihinsel Yetersiz Çocukları Koruma Vakfı.

ÖZSOY, Yahya

- 1985 İşitme Engellilerin Eğitimi, Ankara : Milli Eğitim Basımevi.

ÖZTİMUR, A. Faruk

- 1997 "Fiziksel Engelleri Kaldırılım" Tüketici Bülteni, Yıl 10, Sayı 109.

ÖZYÜREK, Mehmet

- 1995 Görme Yetersizliği Olan Çocuğu Bağımsızlığa Hazırlamak İçin Ana-Baba Rehberliği, Ankara.

Resmi Gazete,

- 1993 24 Haziran 1973 Tarih ve 14574 Sayı.
1997 30 Mayıs 1997 Tarih ve 23004 Sayı.

SAATÇIOĞLU, Ömer

- 1987 "Otomasyona Geçişte İnsan Faktörü ve Yetenekli İnsan Gücü Yetiştirme Politikası", Orhim Seminerler Serisi, Görüşler 4, Orhim Yayınları.

SEVİL, Fatma ve T. ÇEVİKBİLEN

- 1982 Sakatların Çalışma Sorunları, Ankara : S.S.Y.B. Sosyal Hizmetler Enstitüsü Çoğaltma Dizisi 7/A.

SEZGİN, İlhan

- 1982 "Mesleki Eğitimin Kapsam ve Gelişimi", Türkiye'de Mesleki Eğitimin Sorunları TED VI. Eğitim Toplantısı.

SIDAL, Cavit

- 1983 Mesleki Eğitim ve İstihdam, Ankara.

SOSYAL PLANLAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

- 1992 Sakatlar İçin Politika Dökümanı.

SOYSAL, Ataç

- 1987 "Türkiye'de Otomasyona Geçişin ve Bilgisayar Kullanımın Sorunları ve Alınması Gereken Tedbirler" Orhim Seminerler Serisi, Görüşler 4, İstanbul : Orhim Yayınları.

SÜRMEN, Şükrü (Çeviren)

- 1995 Yaşlılara ve Özürlülere Uygun Evler-Tasarımlar, İstanbul : Türkiye Sakatlar Konfederasyonları Yayınları 3.

SVENSKA INSTITUTET

- 1985 "Local Government in Sweden", Fact Sheets on Sweden, Stockholm : The Swedish Institute Yay. February.
- 1992 "Support For The Disabled In Sweden", Fact Sheets On Sweden Stockholm : The Swedish Institute Yay., February .

SYNSKADADES RIKSFÖRBUND

- 1992 "The Job Market", The Visually Handicapped in Sweden, Stockholm : Swedish Federation of The Visually Handicapped.

T.İ.S.K.

TİSK'in Özürlülerle İlgili Görüşleri ve Önerileri

TULGAR, Ahmet (Çeviren)

- 1988 "Endüstriyel Devrimin Son Sınırı", Sistem Dergisi Cilt 1, Sayı 3.

TÜRKİYE SAKATLARI KORUMA VAKFI

- 1983 Sakatlar Raporu, Ankara.
- 1990 "Görme Özürlülerin Fizyoterapist Olmaları ve İstihdam İmkânları" (İskandinav Ülkelerde), Ankara : Sakatları Koruma Vakfı Yayınları.
- 1991 Sakatlar Raporu, Ankara.
- (1983-1992) Sakatlar İçin Fırsat Eşitlikleri Konulu Kılavuzu, Birleşmiş Milletler On Yıllık Sakatlar Programı.
- 1994 Sakatların Yasal Hakları, Ankara : 2. Baskı.

UÇ, Gürol

- 1991 Endonezya'daki Fiziksel Özürlülerin Rehabilitasyonu, Ankara.
- 1995 "Görme Özürlülerin İstihdam Sorunları" Görme Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı. Ankara : Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayın No : 2.

USLUATA, Ayseli (Çeviren)

1972 Otomatikleşme Çağı İstanbul : İstanbul Reklam Yayınları 13.

USTA, Tuğba ve H. ÖZDEMİR

1995 Ortopedik Özürümler ve Ankara Mesleki Rehabilitasyon Merkezindeki Sosyal Hizmet Uygulamaları, Ankara.

UŞAN, Fatih

1999 "İş Hukukunda Özürümlü İstihdamı Yöntemleri" Görme Özürümlerinin Sosyal Güvenlik Sorunları ve İstihdam Sempozyumu (Bildiriler), Ankara : Altı Nokta Körlere Hizmet Vakfı Yayınları 3.

YAYLAGÜL, Önder

1995 "Teknoloji Büroları Yeniden Biçimlendiriyor", Dünya Dosyası : 13 (Büro Otomasyonu)

YAZICI, Reşat

1988 Bürokraside İletişim, Ankara : Gazeteciler Cemiyeti Yayını.

YENER, Samira

1992 "Sakatların İstihdamı", İstihdam Seminerleri 1, Ankara : İ.İ.B.K. Yayın no : 272.

EK – 1

* ÖZÜRLÜYE YÖNELİK ANKET SORULARI *

Sayın ilgili,

Bu anket formu çalışan ve çalışmak isteyen özürllülerin iş yerlerindeki verimliliklerini araştırmak amacıyla hazırlanmış bir ankettir.

Bu anketin sorularına verilecek doğru cevaplarınız büro yönetiminde özürllülerin rolünü ve etkisini ortaya çıkarmasını sağlayacaktır.

İlginize şimdiden teşekkür ederiz.

Bahar (Boran) Bücü
Gazi Üni. Master Öğrencisi
(Lise Öğretmeni)

- 1- Yaşınız nedir ? -----
- 2- Cinsiyetiniz nedir ? -----
- 3- Medeni durumunuz nedir ? a-) Evli b-) Bekar
- 4- Evli iseniz kaç çocuğunuz var ? -----
- 5- Ailenizde geliri kim sağlıyor ?
a-) Kendim sağlıyorum. d-) Eşim sağlıyor.
b-) Ailem ve kendim sağlıyoruz. e-) Eşim ve kendim sağlıyoruz.
c-) Ailem sağlıyor. f-) Başka-----
- 6- Özürünüzün türü nedir ?
a-) Görme özürllü b-) İşitme özürllü c-) Ortopedik özürllü
- 7- Özürünüzün sebebi nedir ?
a-) Kalıtsal d-) Trafik kazası
b-) Doğum esnasında e-) Başka sebeplerden
c-) Hastalık
- 8- Eğitim durumunuz nedir ?
a-) Okur yazar değilim d-) Ortaokul
b-) Okur yazar e-) Lise
c-) İlkokul f-) Fakülte veya yüksek okul
- 9- Özel bir eğitim aldınız mı ? a-) Evet b-) Hayır
- 10- Cevabınız evet ise aldığınız özel eğitim nedir ?
a-) Sosyal eğitim (rehabilitasyon) b-) Mesleki eğitim (rehabilitasyon)
c-) Diğer -----
- 11- Eğer cevabınız mesleki rehabilitasyon ise bu eğitimi nereden aldınız ?
a-) İş ve İşçi Bulma Kurumundan c-) Devam ettiğim özürllü okulundan
b-) Halk eğitim merkezlerinden d-) Gönüllü bir kuruluştan
e-) Diğer -----

- 12- Aldığınız bu mesleki eğitimi ne kadar süreyle aldınız ?
a-) ----- ay b-) ----- yıl
- 13- Aldığınız mesleki eğitimi kullandınız mı ? a-) Evet b-) Hayır
- 14- Kullandı iseniz hangi alanda kullandınız ?

- 15- Aldığınız mesleki eğitimin yararına inanıyor musunuz ?
a-) Evet b-) Hayır
- 16- Eğer yararlı görmüyorsanız sebebi veya sebepleri nelerdir ?

- 17- Hangi alanda mesleki eğitim almak isterdiniz ?

- 18- Bürolarda büro işi yapmak ister miydiniz ?
a-) Evet b-) Hayır
- 19- Şimdiye kadar herhangi bir büroda çalıştınız mı ?
a-) Evet b-) Hayır
- 20- Her türlü büroda çalışabilir misiniz ? a-) Evet b-) Hayır
- 21- Nasıl bir büroda çalışmak istersiniz ?

- 22- Bilgisayar kullanımını biliyor musunuz ? a-) Evet b-) Hayır
- 23- Bilgi sayar kullanımını bilmiyor iseniz bürolarda hangi tür büro araç ve gereçleriyle çalışmak istersiniz ?

- 24- Şuanda her hangi bir işte çalışıyor musunuz ? a-) Evet b-) Hayır
- 25- Çalıştığınız büroda diğer personelin size özürünüzden dolayı bir tepkisi var mı ?
a-) Evet b-) Hayır
- 26- Eğer tepki var ise bu nasıl bir tepkidir ?
a-) Dışlama C-) Samimi e-) Diğer-----

b-) Resmi görüşme d-) Yardım sever
- 27- Çalıştığınız büronun yaşadığınız yere uzaklığı nedir ?
a-) Çok uzak c-) Yakın
b-) Uzak d-) Diğer -----
- 28- Ulaşımınızı nasıl sağlıyorsunuz ? -----
- 29- Çalıştığınız büronun fiziksel yapısı ve kullandığınız araçlar özürünüze uygun mu ?
a-) Evet b-) Hayır
- 30- Değil ise nasıl olmalı ? -----
- 31- İş yerinizde verimli olduğunuza inanıyor musunuz ? a-) Evet b-) Hayır

EK - 2

*** ÖZÜRLÜLERİN EĞİTMENLERİNE YÖNELİK SORULAR ***

Sayın ilgili,

Bu form ile özürlü bireye okul ve okul dışında verilen mesleki eğitim araştırılmaktadır. Verilen mesleki eğitim ile ne derece özürlü bireyin istihdamının sağlanabildiği, eğer istihdamları sağlanamıyor ise bunun sebepleri tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Bu forma verilecek doğru cevaplar ile özürlü bireylerin büro yönetiminde istihdamlarının gerekliliği ortaya çıkarılacaktır.

İlginize şimdiden teşekkür ederiz.

Bahar (Boran) Böcü
Gazi Üni. Master Öğrencisi
(Lise Öğretmeni)

- 1- Özürlülere yönelik bu okulda meslek öğretmeni var mı ?
a-) Evet b-) Hayır
- 2- Eğer varsa kaç kişi bu işi yapıyor ? -----
- 3- Okulunuzdaki meslek dersi öğretmenleri sizce yeterli mi ?
a-) Evet b-) Hayır
- 4- Okulunuzda verilen mesleki eğitim ne kadar sürede veriliyor ? -----

- 5- Sizce bu eğitim süresi yeterli mi ? a-) Evet b-) Hayır
- 6- Eğer yeterli değil ise sizce bu süre en az ne kadar olmalı ?

- 7- Mesleki eğitim özürlüye hangi aşamada veriliyor ?

- 8- Mesleki eğitimle ilgili verdiğiniz bu eğitim için bir laboratuvar / atölyeye ihtiyacınız var mı ?
a-) Evet b-) Hayır
- 9- Varsa bu nasıl bir laboratuvar / atölye olmalı ?

- 10- Sizin okulunuzda böyle bir laboratuvar / atölye var mı ?
a-) Evet b-) Hayır
- 11- Okulunuzda hangi branşlarda mesleki eğitim veriliyor ?

- 12- Bu mesleki eğitimden kaç kişi yararlandı ?

- 13- Sizce bu sayı yeterli mi ? a-) Evet b-) Hayır

14- Değilse neden ?

15- Mesleki eğitim sonrası rehberliğin gereğine inanıyor musunuz ?

a-) Evet b-) Hayır

16- Siz okulunuzda rehberlik hizmeti veriyor musunuz ?

a-) Evet b-) Hayır

17- Eğer cevabınız hayır ise nedenleri nelerdir ?

18- Eksikliklerin giderilmesi için sizce neler yapılabilir ?

19- Okulumuzda verilen mesleki eğitim zrlnn istihdamını sağlayıcı yönde midir ?

a-) Evet b-) Hayır

20- Yetersiz olduğunu dğnyorsanız bunun sebepleri sizce nelerdir?

21- Sizce gerekli mesleki eğitimden geçirilmiş zrl bireylerde zrlilerine uygun işlerde sağlıklı bireyler kadar verimli olabilir mi ?

a-) Evet b-) Hayır

22- Sizin alıştığınız bu zrl grubun başka kurum ve kurumlarca (İş ve İşçi Bulma Kurumu ve Sosyal Sigortalar ve ocuk Esirgeme Kurumu gibi) alabileceği mesleki kurslar olabilir mi ?

a-) Evet b-) Hayır

23- İ.İ.B.K.'nın görme / işitme / ortopedik zrl bireye yönelik olarak verdiği mesleki kurslar sizce yeterli mi ?

a-) Evet b-) Hayır

24- Yeterli değilse görme / işitme / ortopedik zrl bireye yönelik olarak İ.İ.B.K.'nın verebileceği mesleki kurslar sizce neler olabilir ?

25- Bu kursların ne derece istihdamı sağlayabileceğini dğnyorsunuz ?

26- Ülkemizde zrllere yönelik meslek eğitim veren okul sayısı sizce yeterli mi? Neden

Evet. Çünkü : -----

Hayır. Çünkü : -----

EK – 1

*** ÖZÜRLÜYE YÖNELİK ANKET SORULARI ***

Sayın ilgili,

Bu anket formu çalışan ve çalışmak isteyen özürlülerin iş yerlerindeki verimliliklerini araştırmak amacıyla hazırlanmış bir ankettir.

Bu anketin sorularına verilecek doğru cevaplarınız büro yönetiminde özürlülerin rolünü ve etkisini ortaya çıkarmasını sağlayacaktır.

İlginize şimdiden teşekkür ederiz.

Bahar (Boran) Böcü
Gazi Üni. Master Öğrencisi
(Lise Öğretmeni)

- 1- Yaşınız nedir ? -----
- 2- Cinsiyetiniz nedir ? -----
- 3- Medeni durumunuz nedir ? a-) Evli b-) Bekar
- 4- Evli iseniz kaç çocuğunuz var ? -----
- 5- Ailenizde geliri kim sağlıyor ?
a-) Kendim sağlıyorum. d-) Eşim sağlıyor.
b-) Ailem ve kendim sağlıyoruz. e-) Eşim ve kendim sağlıyoruz.
c-) Ailem sağlıyor. f-) Başka-----
- 6- Özürünüzün türü nedir ?
a-) Görme özürlü b-) İşitme özürlü c-) Ortopedik özürlü
- 7- Özürünüzün sebebi nedir ?
a-) Kalıtsal d-) Trafik kazası
b-) Doğum esnasında e-) Başka sebeplerden
c-) Hastalık
- 8- Eğitim durumunuz nedir ?
a-) Okur yazar değilim d-) Ortaokul
b-) Okur yazar e-) Lise
c-) İlkokul f-) Fakülte veya yüksek okul
- 9- Özel bir eğitim aldınız mı ? a-) Evet b-) Hayır
- 10- Cevabınız evet ise aldığınız özel eğitim nedir ?
a-) Sosyal eğitim (rehabilitasyon) b-) Mesleki eğitim (rehabilitasyon)
c-) Diğer -----
- 11- Eğer cevabınız mesleki rehabilitasyon ise bu eğitimi nereden aldınız ?
a-) İş ve İşçi Bulma Kurumundan c-) Devam ettiğim özürlü okulundan
b-) Halk eğitim merkezlerinden d-) Gönüllü bir kuruluştan
e-) Diğer -----

12- Aldığınız bu mesleki eğitimi ne kadar süreyle aldınız ?

a-) ----- ay b-) ----- yıl

13- Aldığınız mesleki eğitimi kullandınız mı ? a-) Evet b-) Hayır

14- Kullandı iseniz hangi alanda kullandınız ?

15- Aldığınız mesleki eğitimin yararına inanıyor musunuz ?

a-) Evet b-) Hayır

16- Eğer yararlı görmüyorsanız sebebi veya sebepleri nelerdir ?

17- Hangi alanda mesleki eğitim almak isterdiniz ?

18- Bürolarda büro işi yapmak ister miydiniz ?

a-) Evet b-) Hayır

19- Şimdiye kadar herhangi bir büroda çalıştınız mı ?

a-) Evet b-) Hayır

20- Her türlü büroda çalışabilir misiniz ? a-) Evet b-) Hayır

21- Nasıl bir büroda çalışmak istersiniz ?

22- Bilgisayar kullanımını biliyor musunuz ? a-) Evet b-) Hayır

23- Bilgi sayar kullanımını bilmiyor iseniz bürolarda hangi tür büro araç ve gereçleriyle çalışmak istersiniz ?

24- Şuanda her hangi bir işte çalışıyor musunuz ? a-) Evet b-) Hayır

25- Çalıştığınız büroda diğer personelin size özürünüzden dolayı bir tepkisi var mı ?

a-) Evet b-) Hayır

26- Eğer tepki var ise bu nasıl bir tepkidir ?

a-) Dışlama C-) Samimi e-) Diğer-----

b-) Resmi görüşme d-) Yardım sever

27- Çalıştığınız büronun yaşadığınız yere uzaklığı nedir ?

a-) Çok uzak c-) Yakın

b-) Uzak d-) Diğer -----

28- Ulaşımınızı nasıl sağlıyorsunuz ? -----

29- Çalıştığınız büronun fiziksel yapısı ve kullandığınız araçlar özürünüze uygun mu ?

a-) Evet b-) Hayır

30- Değil ise nasıl olmalı ? -----

31- İş yerinizde verimli olduğunuza inanıyor musunuz ? a-) Evet b-) Hayır

EK - 2

*** ÖZÜRLÜLERİN EĞİTMENLERİNE YÖNELİK SORULAR ***

Sayın ilgili,

Bu form ile özürlü bireye okul ve okul dışında verilen mesleki eğitim araştırılmaktadır. Verilen mesleki eğitim ile ne derece özürlü bireyin istihdamının sağlanabildiği, eğer istihdamları sağlanamıyor ise bunun sebepleri tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Bu forma verilecek doğru cevaplar ile özürlü bireylerin büro yönetiminde istihdamlarının gerekliliği ortaya çıkarılacaktır.

İlginize şimdiden teşekkür ederiz.

Bahar (Boran) Böcü
Gazi Üni. Master Öğrencisi
(Lise Öğretmeni)

- 1- Özürlülere yönelik bu okulda meslek öğretmeni var mı ?
a-) Evet b-) Hayır
- 2- Eğer varsa kaç kişi bu işi yapıyor ?
- 3- Okulunuzdaki meslek dersi öğretmenleri sizce yeterli mi ?
a-) Evet b-) Hayır
- 4- Okulunuzda verilen mesleki eğitim ne kadar sürede veriliyor ?
.....
- 5- Sizce bu eğitim süresi yeterli mi ? a-) Evet b-) Hayır
- 6- Eğer yeterli değil ise sizce bu süre en az ne kadar olmalı ?
.....
- 7- Mesleki eğitim özürlüye hangi aşamada veriliyor ?
.....
- 8- Mesleki eğitimle ilgili verdiğiniz bu eğitim için bir laboratuvar / atölyeye ihtiyacınız var mı ?
a-) Evet b-) Hayır
- 9- Varsa bu nasıl bir laboratuvar / atölye olmalı ?
.....
- 10- Sizin okulunuzda böyle bir laboratuvar / atölye var mı ?
a-) Evet b-) Hayır
- 11- Okulunuzda hangi branşlarda mesleki eğitim veriliyor ?
.....
- 12- Bu mesleki eğitimden kaç kişi yararlandı ?
.....
- 13- Sizce bu sayı yeterli mi ? a-) Evet b-) Hayır

14- Değilse neden ?

15- Mesleki eğitim sonrası rehberliğin gereğine inanıyor musunuz ?

a-) Evet b-) Hayır

16- Siz okulunuzda rehberlik hizmeti veriyor musunuz ?

a-) Evet b-) Hayır

17- Eğer cevabınız hayır ise nedenleri nelerdir ?

18- Eksikliklerin giderilmesi için sizce neler yapılabilir ?

19- Okulumuzda verilen mesleki eğitim zrlnn istihdamını sağlayıcı yönde midir ?

a-) Evet b-) Hayır

20- Yetersiz olduğunu düşünüyorsanız bunun sebepleri sizce nelerdir?

21- Sizce gerekli mesleki eğitimden geçirilmiş zrl bireylerde zrlilerine uygun işlerde sağlıklı bireyler kadar verimli olabilir mi ?

a-) Evet b-) Hayır

22- Sizin alıştığınız bu zrl grubun başka kurum ve kurumlarca (İş ve İşçi Bulma Kurumu ve Sosyal Sigortalar ve ocuk Esirgeme Kurumu gibi) alabileceği mesleki kurslar olabilir mi ?

a-) Evet b-) Hayır

23- İ.İ.B.K.'nın görme / işitme / ortopedik zrl bireye yönelik olarak verdiği mesleki kurslar sizce yeterli mi ?

a-) Evet b-) Hayır

24- Yeterli değilse görme / işitme / ortopedik zrl bireye yönelik olarak İ.İ.B.K.'nın verebileceği mesleki kurslar sizce neler olabilir ?

25- Bu kursların ne derece istihdamı sağlayabileceğini düşünüyorsunuz ?

26- Ülkemizde zrllere yönelik meslek eğitim veren okul sayısı sizce yeterli mi? Neden

Evet. Çünkü : -----

Hayır. Çünkü : -----

**ÖZÜRLÜLERİN
MESLEKİ REHABİLİTASYON VE İSTİHDAMI HAKKINDA
159 SAYILI ILO SÖZLEŞMESİ**

Uluslararası Çalışma Bürosu Yönetim Kurulu tarafından Cenevre'de toplantıya davet edilerek orada 1 Haziran 1983 tarihinde 69.toplantısını yapan Uluslararası Çalışma Teşkilatı Genel Konferansı, 1955 tarihli "Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyonu Tavsiye Kararı" ve 1975 tarihli İnsan Kaynaklarını Geliştirme Tavsiye Kararında yer alan Uluslararası Standartları gözönünde tutarak; 1955 tarihli Karar'ın kabulünden sonra rehabilitasyon gerekleri anlayışında, rehabilitasyon hizmetlerinin kapsamı ve örgütlenmesinde ve sözü edilen Tavsiye Kararı'nda ele alınan konular üzerine pek çok üye ülkenin yasa ve uygulamalarında ortaya çıkan kayda değer gelişmeleri dikkate alarak; BM Genel Kurulu'nun 1981 yılını "Tam Katılım ve Eşitlik" temasıyla Uluslararası Özürlüler Yılı ilan etmiş olması ve geniş kapsamlı, özürlüler için Dünya Eylem Programı'nın özürlülerin sosyal yaşama ve kalkınmaya "tam katılım" ve "eşitlik" lerinin sağlanması amacının ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleşmesi yolunda etkin önlemler alınmasına ortam oluşturacağı görüşünden hareketle; bu gelişmelerin, özellikle kırsal kesimde ve kentlerde yaşayan her kategoriden özürli olan istihdam edilmesi ve topluma uyum sağlamasında fırsat ve işlem eşitliği sağlanması gereğini dikkate alan, konuyla ilgili yeni uluslararası standartlar kabul edilmesine uygun ortam hazırladığı değerlendirmelerinden hareketle; oturum gündeminin 4.maddesini oluşturan mesleki rehabilitasyon konusunda yapılan bazı önerilerin kabulüne karar vererek; bu önerilerin bir uluslararası sözleşme haline getirilmesini kararlaştırarak; bindokuzyüzseksenüç yılı Haziran ayının işbu yirminci günü "Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyon ve istihdamı Sözleşmesi, 1983 olarak adlandırılabilir aşağıdaki sözleşmeyi kabul etmiştir.

**Bölüm - I
TANIM VE KAPSAM**

Madde 1

1. Bu Sözleşme'nin amaçları açısından "Özürlü" terimi, uygun bir iş temini, korunması ve işinde ilerlemesi konusundaki beklentileri, kabul edilmiş fiziksel veya zihinsel bir özür sonucu önemli ölçüde azalmış olan bir kişiyi ifade eder.
2. Bu Sözleşme'nin amaçları açısından, her üye ülke, mesleki rehabilitasyonun amacını, bir özürli olan, uygun bir iş edinmesi, sürdürmesi ve işinde ilerlemesini sağlayabilmek ve bu şekilde özürli olan topluma uyumu veya yeniden uyumunu kolaylaştırmak, geliştirmek şeklinde dikkate alır.
3. Bu Sözleşme hükümleri her üye tarafından ulusal şartlara uygun ve ulusal uygulamayla bağdaşan önlemler sayesinde uygulanır.
4. Bu Sözleşme hükümleri, her kategorideki özürliye uygulanır.

**Bölüm - II
ÖZÜRLÜLER İÇİN MESLEKİ REHABİLİTASYON VE İSTİHDAM
POLİTİKASI İLKELERİ**

Madde 2

Her üye, ulusal şart, uygulama ve imkanlarına göre, özürlüler için bir mesleki rehabilitasyon ve istihdam ulusal politikası formüle eder, uygular ve belli sürelerle gözden geçirir.

Madde 3

Söz konusu politika, her kategorideki özürllüer için uygun mesleki rehabilitasyon tedbirleri sağlamayı ve açık işgücü piyasasında özürllüer için istihdam imkanlarını arttırmayı amaçlar.

Madde 4

Söz konusu politika, genel olarak özürllü çalışanlarla özürllü olmayan çalışanlar arasında fırsat eşitliği ilkesi üzerine kurulur. Özürllü kadın ve erkek çalışanlar için fırsat ve işlem eşitliği göz önünde tutulur.

Özürllü ve diğer çalışanlar arasında etkin bir fırsat ve muamele eşitliğinin kurulmasına yönelik özel olumlu koruma tedbirleri özürllü olmayan çalışanlar aleyhine bir ayrımcılık olarak kabul edilmeyecektir.

Madde 5

Mesleki rehabilitasyon faaliyetleriyle iştiğal eden kamu ve özel kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliğini teşvik için alınmış tedbirler de dahil olmak üzere, söz konusu politikaların uygulanmasında işçi ve işvereni temsil niteliğine haiz örgütlere danışılır. Özürllülerin kendi örgütleri ile onların yararına faaliyette bulunmak amacı ile kurulmuş örgütlere de danışılır.

Bölüm III

ÖZÜRLÜLER İÇİN MESLEKİ REHABİLİTASYON VE İSTİHDAM HİZMETLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN ULUSAL DÜZEYDE GERÇEKLEŞTİRİLECEK FAALİYETLER

Madde 6

Her üye, bu Sözleşme'nin 2,3,4 ve 5.maddelerini uygulamak için Kanun ve tüzükler aracılığıyla veya ulusal şartlar ve uygulamayla bağdaşır başka yöntemlerle gerekli olan tedbirleri uygulamaya koyar.

Madde 7

Yetkili makamlar, özürllülerin iş bulmaları, buldukları işi korumaları ve işlerinde yükselmelerini temin etmek üzere mesleki rehberlik, mesleki eğitim, işe yerleştirme, istihdam ve diğer ilgili hizmetlerin sağlanması ve değerlendirilmesine yönelik tedbirleri alır; genel çalışan kitlesi için mevcut hizmetler mümkün olan durumlarda gerekli değişiklikler yapılarak özürllüler için de kullanılır.

Madde 8

Kırsal alanlardaki ve uzak yerleşim merkezlerindeki özürllüleri için mesleki rehabilitasyon ve istihdam hizmetlerinin kurulması ve gelişimini teşvik için gerekli tedbirler alınacaktır.

Madde 9

Her üye, özürllülerin mesleki rehberlik, mesleki eğitim, işe yerleştirme ve istihdamından sorumlu rehabilitasyon danışmanlarının ve diğer uygun nitelikli görevlerin eğitimini ve teminini sağlayacak tedbirleri alır.

Bölüm IV

SON HÜKÜMLER

Madde 10

Bu Sözleşme'nin resmi onal belgeleri, tescil için ILO Genel Müdürü'ne gönderilir.

Madde 11

1. Bu Sözleşme yalnızca ILO üyelerinden bu Sözleşmeyi onaylayıp da onayları Genel Müdürece tescil edilenler için bağlayıcıdır.

2. Sözleşme iki üyenin onaylarının Genel Müdürece tescil edildiği tarihten 12 ay sonra yürürlüğe girer.

3. Bu tarihten sonra onayı tescil edilen herhangi bir üye içinse, Sözleşme, tescil tarihinden itibaren 12 ay geçtikten sonra yürürlüğe girer.

Madde 12

1. Bu Sözleşme'nin ilk yürürlüğe girdiği tarihten on yıl geçtikten sonra, bu sözleşmeyi onaylamış bir ülke resmi kayıt için ILO Genel Müdürlüğüne gönderilecek resmi bir yazı ile bu onayın feshini isteyebilir. Bu fesih işlemi kayıt tarihinden itibaren bir yıllık süre geçmedikçe yürürlüğe girmez.

2. Bu Sözleşme'yi onaylamış olan ve fakat bir önceki paragrafta bahsedilen on yıllık sürenin sona ermesinden sonraki bir yıl içinde, bu maddenin öngördüğü fesih hakkını kullanmayan bir üye, bir on yıllık süre ile daha bağlı kalır ve bundan böyle ancak her on yıllık süre sonunda, bu Maddenin öngördüğü hükümler çerçevesinde, Sözleşmeyi feshedilebilir.

Madde 13

1. ILO Genel Müdürü, örgüt üyeleri tarafından kendisine iletilen aday ve fesih kayıtlarından bütün ILO üyelerini haberdar edecektir.

2. Genel Müdür, kendisine iletilen ikinci onaylamanın tescilinden örgütün üyelerini haberdar ederken, Sözleşme'nin yürürlüğe gireceği tarih hakkında da onların dikkatini çeker.

Madde 14

ILO Genel Müdürü yukarıdaki hükümler uyarınca kendisince tescil edilen onay ve fesih bildirimlerini bütün detaylarıyla birlikte, BM Ana Sözleşmesi'nin 102. Maddesi uyarısınca, tescil edilmek üzere, BM Genel Sekreterine gönderir.

Madde 15

Gerekli görüldüğü zamanlarda, ILO Yönetim Kurulu, Sözleşme'nin işleyişi hakkında Genel Konferansa bir rapor sunar ve Sözleşme'nin tamamen veya kısmen bir değişikliğe tabi tutulması konusunu gündemde yer almasının istenilip istenilmediğini soruşturur.

Madde 16

1. Konferans'ın, bu Sözleşmeyi tamamen veya kısmen değiştiren yeni bir sözleşme kabul etmesi halinde, değiştirilmiş yeni sözleşmede aksine hüküm yok ise;

a) Değişiklik getiren yeni sözleşmenin bir üye tarafından onaylanması, yeni sözleşmenin yürürlüğe girmiş olması kaydıyla, yukarıda belirtilen 12.madde hükmüne bakılmaksızın, işbu Sözleşme'nin o üye ülke bakımından derhal feshini hukuken sağlar.

b) Değişiklik getiren yeni sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren işbu Sözleşme'nin üye ülkelerin onayına açık olma durumu ortadan kalkar.

2. İşbu Sözleşme'yi onaylayan fakat değişiklik getiren yeni sözleşmeyi onaylamayan üyeler için bu Sözleşme mevcut şekli ve içeriği ile her durumda yürürlükte kalır.

Madde 17

Bu Sözleşme'nin İngilizce ve Fransızca metinleri eşit olarak geçerlidir.

Ek-1

**ÖZÜRLÜ KİMLİĞİ
BİLGİ FORMU**

Form No:

İl Kodu:

Tarih:

A- NÜFUS KAYIT BİLGİLERİ

Adı ve Soyadı:

Doğum Yeri ve Tarihi:

Baba Adı:

Anne Adı:

Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer:

İl:

Cilt No:

Nüf. Cüz. Seri No:

Kan Grubu:

İlçe:

Aile Sıra No:

Cinsiyeti: ☐ K☐ E

Mahalle/Köy:

Sıra No:

Veriliş Tarihi:

B - ADRES BİLGİLERİ

İl:

Köy/ Mahalle:

Kapı No:

Telefon No:

İletişim Kurulabilecek Kişi ve Telefon:

İlçe:

Cadde/ Sokak:

Posta Kodu:

C- ÖZÜRE İLİŞKİN BİLGİLER

C1- Özür Grubu (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

☐ Ortopedik☐ İşitme☐ Zihinsel☐ Süregen Hastalık☐ Görme☐ Dil ve Konuşma☐ Ruhsal veya Duygusal☐ Diğer (Belirtiniz).....

C2- Özür Nedeni

☐ Doğum öncesi☐ Doğum sırası☐ Doğum sonrası☐ Bilinmiyor

C3- Doğum sonrası ise nedenini belirtiniz.

☐ Kazalar☐ Hastalıklar☐ Diğer (Belirtiniz).....

C4- Özürlü, günlük yaşam aktivitelerini nasıl yerine getirebiliyor ?

☐ Yardım almadan☐ Az yardımla☐ Başkasına tam bağımlı**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**
Yürütme ve İdare Bölümü Sayfa : 21

D- KULLANDIĞI YARDIMCI CİHAZ, ARAÇ VE GERECE İLİŞKİN BİLGİLER

Özürlünün sürekli kullandığı:

- ☐ Protez (Belirtiniz)
- ☐ Ortez (Belirtiniz)
- ☐ Tekerlekli sandalye
- () Mekanik () Akülü () Motorsuz
- ☐ Koltuk değneği
- ☐ İşitme cihazı
- ☐ Beyaz Baston
- ☐ Diğer (Belirtiniz).....

E- ÖZÜRLÜNÜN SOSYAL DURUMUNA İLİŞKİN BİLGİLER

1. Medeni Durumu

- ☐ Evli
- ☐ Bekar

2. Özürlü kiminle yaşıyor?

- ☐ Anne ve baba ile
- ☐ Anne veya baba ile
- ☐ Eşi ile
- ☐ Çocukları ile
- ☐ Yakınları ile
- ☐ Kuruluş bakımında
- ☐ Yalnız
- ☐ Diğer (Belirtiniz).....

3. Özürlünün anne ve babası akraba mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

3A- Cevap evet ise açıklayınız

Anne babanın yakınlık derecesi:.....

F- ÖZÜRLÜNÜN EĞİTİM VE ÇALIŞMA DURUMUNA İLİŞKİN BİLGİLER

1.Eğitim Durumu (son bitirdiği okul temel alınır)

- ☐ Eğitimsiz
- ☐ Okur-yazar

Okulun bulunduğu il ve adı

- ☐ Okul öncesi
- ☐ İlkokul
- ☐ Ortaokul
- ☐ İlköğretim
- ☐ Lise
- ☐ Meslek Lisesi
- ☐ Lisans
- ☐ Lisansüstü

- ☐ Özel eğitim
- ☐ Diğer (Belirtiniz).....

2. Özürlünün, varsa mesleğini yazınız.....

3. Özürlü, herhangi bir beceri veya meslek edindirme kursuna katılmış mı ?

☐ Evet

☐ Hayır

3A-Cevap “evet” ise uygun seçeneği işaretleyiniz

☐ İş ve İşçi Bulma Kurumu

☐ MEB Yaygın Eğitim

☐ Vakıf

☐ Dernek

☐ Diğer (Belirtiniz)

4. Çalışma Durumu

☐ Çalışıyor

☐ Çalışmıyor

4A- Çalışıyor ise uygun seçeneği işaretleyiniz

☐ Kamu

☐ Özel sektör

☐ İş yeri kendisine ait

☐ Geçici/Mevsimlik iş

☐ Diğer (Belirtiniz).....

5. Bağlı olduğu sosyal güvenlik kurum veya kuruluş (çalışmayan bireyler için ebeveynlerden dolayı tabi olunan sosyal güvenlik kuruluşu belirtilir)

☐ Emekli Sandığı

☐ SSK

☐ Bağ-Kur

☐ Özel Sandık

☐ Özel Sigorta

☐ Hiçbiri

6. 2022 sayılı Yasa'ya göre Emekli Sandığından maaş alıyor mu ?

☐ Evet

☐ Hayır

7. Özürlünün Yeşil Kartı var mı ?

☐ Evet

☐ Hayır

DOLDURANIN

Adı ve Soyadı :

Mesleği :

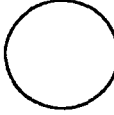
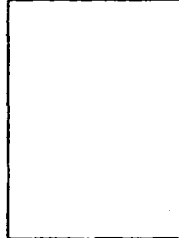
Çalıştığı Kurum :

İmza :

Ek-2

KİMLİK KARTI

ÖN YÜZ

	KİMLİK KARTI (ÖZÜRLÜLER İÇİN)	
Adı:.....		
Soyadı:.....		
Özür Grubu/Tanı:.....		
Özür Oranı: %.....SKR Süresi:.....		
Verildiği Yer ve Tarih:.....		No: 000000000
Kullandığı Cihaz ve Protezler:.....		
ÖNEMLİDİR.....		

ARKA YÜZ

Bu kart sağlık kurulu raporu ve nüfus cüzdanı bilgileri çerçevesinde T.C. Başbakanlık Özürölüler İdaresi Başkanlığı tarafından düzenlenmiştir		
NUFUSA KAYITLI OLDUGU		
İl/İlçe:.....		
Mahalle/Köy:.....		
Cilt No:.....	Aile Sıra No:.....	Sıra No:.....
Baba Adı:.....	Ana Adı:.....	
Doğum Yeri ve Tarihi:.....		
Nüfus Cüzdanı Seri No:.....	Kan Grubu:.....	
ONAY		
Özürölüler İdaresi Başkanı		
Bu kart sahibi, ilgili mevzuatta öngörölen haklardan yararlanır. Acil durumda veya bu kartın kaybedilmesi/bulunması halindeNolu telefona başvurunuz.		

EK 1: SAĞLIK KURULU RAPORU FORMU**SAĞLIK KURULU RAPORU**
(Özürlüler için)

..... HASTANESİ

Adı, Soyadı :	Müracaat Tarihi :	FOTOĞRAF
Baba Adı :	Muayeneye Gönderen :	
Doğum yeri, Yılı :	A - Çalıştığı Kurum : ☐	
Rapor Tarihi :	B - Kişisel Müracaat : ☐	
Rapor Numarası :		

ÖZÜRLÜLÜĞE NEDEN OLAN HASTALIK GRUBU

1- NÖROLOJİK HASTALIKLAR		BULGULAR
2- RUH HASTALIKLARI		
3- GÖZ HASTALIKLARI		
4- KBB HASTALIKLARI		
5- BATINI İLGİLENDİREN HASTALIKLAR		
6- ÜROLOJİK HASTALIKLAR		
7- İÇ HASTALIKLARI (ENDOKRİN VE METABOLİZMA DAHİL)		
8- SİNDİRİM SİSTEMİ HASTALIKLARI		
9- HEMATOLOJİK HASTALIKLAR		
10- ORTOPEDİ VE TRAVMATOLOJİ		
11- DERİ HASTALIKLARI		
12- GÖĞÜS VE DAMAR HASTALIKLARI		
13- ONKOLOJİK HASTALIKLAR		
14- YANIKLAR		

ÇALIŞABİLİR ☐	ÇALIŞAMAZ ☐	TANI :
ÇALIŞTIRILAMAYACAĞI İŞ ALANLARI :		ÖZÜR DURUMUNA GÖRE ÇALIŞMA GÜCÜ KAYBI ORANI : %

RAPORUN KULLANIM AMACI :

SÜREKLİDİR: ☐KONTROL SÜRESİ :

Kurul Başkanı

Üye
ÜyeÜye
ÜyeÜye
Üye

AÇIKLAMALAR:

- 1- Rapor formu daktilo ile eksiksiz olarak doldurulur.
- 2- Muayene, tetkik ve laboratuvar bulguları rapora iliştilir.
- 3- Özür durumuna göre çalıştırılmayacağı iş alanı bölümüne sadece özür durumuna göre iş alanları genel olarak belirtilmelidir.
Ör: % 100 görme özürlü için “görmesini gerektiren iş alanlarında çalıştırılmaz” v.b.
- 4- Özel eğitim okullarına başvuruda, bulgular ve tanı ayrıntılı olarak yazılır ve çalışma gücü kaybı oranı belirlenir. Hangi okula girebileceği konusunda herhangi bir yorum yapılmaz.
- 5- Raporun süreli olup olmadığı ile süreli raporlarda kontrol süresi mutlaka belirtilir.
- 6- Raporlar ilgili kişilerce mutlaka imzalanmalı, kaşe ve mühürler eksiksiz olmalıdır.
- 7- Raporun kullanım amacı bölümüne, bireyin özür grubuna uygun hakları yazılır. Bu haklar:

- özel tertibatlı araç kullanabilir
- tekerlekli sandalye kullanmalıdır
- akülü araç kullanabilir
- işitme cihazı kullanmalıdır
- H sınıfı ehliyet alabilir
- özürlü kimliği alabilir
- özel eğitim alması gereklidir
- kurum bakımı alması uygundur
- vergi indiriminden faydalanma
-ortezi/protezi kullanması gereklidir
-yardımcı cihazı kullanması gereklidir
- Diğer (Açıklayınız)

EK2 :ÖZÜR DURUMUNA GÖRE ÇALIŞMA GÜCÜ KAYBI ORANLARI CETVELİ

NÖROLOJİK HASTALIKLAR

Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %

PAREZİLER	
Monoparezi Üst Ekstremité	
Hafif	15
Orta	20
Pleji	55
Monoparezi Alt Ekstremité	
Hafif	15
Orta	20
Pleji	50
Hemiparezi	
Hafif	35
Orta	40
Hemipleji	80
Paraparezi veya diparezi	
Hafif	35
Orta	45
Parapleji veya dipleji	80
Parapleji + İncontinans	95
Kuadriparezi	60
Kuadropleji	100
Afaziler Motor	
Hafif	10
Orta	25
Ağır	45
Sensoriel	
Hafif	15
Orta	30
Ağır	50
Mikst tip afazilerde ağır olana göre puanlama yapılır.	
Parkinson Hastalığı	
Hafif	30
Orta	45
Ağır (Yürüyemeyen, yaşamsal aktiviteyi tamamen engelleyen)	90
Distonik bozukluklar ve diğer hareket bozuklukları	
Fonksiyon kaybeden ekstremiteye göre parezi ile eşdeğer puan verilir.	
Kas hastalıkları	

**Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %**

Hafif (Hafif fonksiyon kaybı)	40
Orta (Destekle yürüyebilen)	50
Ağır (Yürüyemeyen)	90
Multiple Skleroz	
Fonksiyon kaybı dikkate alınarak parezi derecesine göre puanlama yapılır.	

EPİLEPSİ**Fokal nöbetler**

Ayda 2 den az	20
---------------	----

Ayda 2 den fazla	40
------------------	----

Jeneralize motor hareketler

Yılda 1-2	40
-----------	----

Yılda 2 den fazla	65
-------------------	----

Petit mal epilepsisi

• Ayda 2 den az	20
-----------------	----

• Ayda 2 den fazla	40
--------------------	----

Serebellar bozukluklar

• Yalnızca Dismetri	10
---------------------	----

• Ataksi

Hafif	15
-------	----

Orta	20
------	----

Ağır	40
------	----

TREMOR

Her iki elde ve iş görmeyi engellemeyen tremor	10
--	----

Her iki elde ve iş görmeyi engelleyen tremor	40
--	----

Polinöropati

Motor defisit yapmayan	10
------------------------	----

Motor defisit varsa Ekstremita parezi derecesi ile eşdeğer puan verilir.

BAŞ KEMİKLERİNİN AÇIKLIKLARI

9-25 cm ² (kapatılmamışsa)	10
---	----

9-25 cm ² (kapatılmışsa)	5
---------------------------------------	---

25 cm ² den geniş (kapatılmamışsa)	20
---	----

25 cm ² den geniş (kapatılmışsa)	15
---	----

Cerebral Palsi fonksiyon kayıplarına göre değerlendirilir.

RUH HASTALIKLARI

**Özür durumuna göre
çalışmagücü kaybı
oranı %**

I-Sürekli iş gücü kaybına neden olan ruhsal hastalıklar**A- Zeka Geriliği**

a- Hafif (IQ 50-69)	40
b- Orta (IQ 35-49)	60
c- Ağır (IQ 20-34)	80
d- Çok ağır (IQ 20'nin altında)	100

B- Demans 80**C- Şizofreni (Paranoid, hebefrenik, katatonik, ayrışmamış, basit tip şizofreni ile post-şizofrenik depresyon ve kalıntılı depresyonu içerir)**

a- Tedaviyle çalışma olanağı veren	45
b- Tedaviyle çalışma olanağı vermeyen	80

D- Şizoaffektif bozukluk (manik, depresif ve karışık tip)

a- Tedaviyle çalışma olanağı veren	45
b- Tedaviyle çalışma olanağı vermeyen	80

E- Sanrısız bozukluklar (paranoya, paranoid psikoz, parafreni tanılarını içerir) 60**F- Psikoaktif madde kullanımına bağlı bozukluklar**

a- Psikotik bozukluk (alkol halüsinozisi, alkol paranoyasını içerir)	60
b- Amnezik sendrom (Korsakof psikozu ve alkol demansını içerir)	80

G- Otizm 70**II- Geçici iş gücü kaybına neden olan ruhsal hastalıklar :**

(Bu gruptaki hastalıklar 1 yıl sonra kontrol gerektirir.)

A- Beyin hasarı, beyin işlev bozukluğu ve bedensel hastalıklara bağlı ruhsal bozukluklar

Organik hallusinozis

Organik duygulanım bozukluğu

Organik sanrılı bozukluk

Organik bunaltı bozukluğu

a- Tedavi edilebilen 30

b- Tedavi edilemeyen 60

B- Beyin hasarı, beyin işlev bozukluğuna bağlı davranış bozuklukları

Organik kişilik bozukluğu (Frontal lob sendromunu içerir)

Beyin sarsılması sonrası (postcontussional) sendromu

a- Tedavi edilebilen 30

b- Tedavi edilemeyen 60

C- Duygudurum bozuklukları

Manik nöbet

Bipolar duygulanım bozukluğu

Yineleyici depresif bozukluk

**Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %**

İnatçı duygudurum bozukluğu	
Siklotimi	
Distimi	
a- Tedaviyle çalışma olanağı veren	40
b- Tedavi edilemeyen	65
D- Nevrotik, stresle ilgili ve somatoform bozukluklar	
fobik bunaltı bozukluğu	
obsesif kompulsif bozukluk	
panik bozukluğu	
dissosiyatif bozukluk (konversiyon bozukluğu)	
ağır stres tepkisi ve uyum bozukluğu	
nevrasteni	
depersonalizasyon_derealizasyon sendromu	
a- Tedavi edilebilen	25
b- Tedavi edilemeyen	60
E- Psikoaktif madde kullanımına bağlı ruhsal ve davranışsal bozukluklar	
Duygulanım bozukluğu	
Bağımlılık sendromu	
a- Tedavi edilebilen	25
b- Tedavi edilemeyen	60
(işe girmelerde ve vergi indiriminde bu derecelendirme dikkate alınmaz)	
F- Kişilik bozuklukları	30
Paranoid kişilik bozukluğu	
Şizoid kişilik bozukluğu	
Antisosyal kişilik bozukluğu	
Duygusal yönden dengesiz kişilik bozukluğu (sınır kişilik bozukluğunu da içerir)	
Histriyonik kişilik bozukluğu	
Anankastik kişilik bozukluğu	
Kaçınan kişilik bozukluğu	
Bağımlı kişilik bozukluğu	
G- Cinsel kimlik bozuklukları	
Cinsel seçim bozuklukları	
(Transeksüalizm, fetişizm, gösterimcilik, çocuğa cinsel sevi, sadomazoizmi içerir)	
a- Tedavi edilebilen	15
b- Tedavi edilemeyen	60
(işe girmelerde ve vergi indiriminde bu derecelendirme dikkate alınmaz)	
Geçici iş gücü kaybına neden olan ruhsal hastalıklar bir yıl sonra değerlendirilip kesin karara varılacaktır.	

GÖZ ARIZALARI

Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı%

1-) Görme Bozuklukları

Bir gözün 1.0, diğerinin 0 görmesi	32
Bir gözün 1.0, diğerinin 0.1 görmesi	30
Bir gözün 1.0, diğerinin 0.2 görmesi	25
Bir gözün 1.0, diğerinin 0.3 görmesi	20
Bir gözün 1.0, diğerinin 0.4 görmesi	15
Bir gözün 1.0, diğerinin 0.5 görmesi	10
Bir gözün 1.0, diğerinin 0.6 görmesi	4
Bir gözün 1.0, diğerinin 0.7 görmesi	3
Bir gözün 1.0, diğerinin 0.8 görmesi	2
Bir gözün 1.0, diğerinin 0.9 görmesi	1
Bir gözün 0.9, diğerinin 0 görmesi	35
Bir gözün 0.9, diğerinin 0.1 görmesi	30
Bir gözün 0.9, diğerinin 0.2 görmesi	25
Bir gözün 0.9, diğerinin 0.3 görmesi	20
Bir gözün 0.9, diğerinin 0.4 görmesi	15
Bir gözün 0.9, diğerinin 0.5 görmesi	10
Bir gözün 0.9, diğerinin 0.6 görmesi	5
Bir gözün 0.9, diğerinin 0.7 görmesi	4
Bir gözün 0.9, diğerinin 0.8 görmesi	3
Bir gözün 0.9, diğerinin 0.9 görmesi	2
Bir gözün 0.8, diğerinin 0 görmesi	40
Bir gözün 0.8, diğerinin 0.1 görmesi	35
Bir gözün 0.8, diğerinin 0.2 görmesi	30
Bir gözün 0.8, diğerinin 0.3 görmesi	25
Bir gözün 0.8, diğerinin 0.4 görmesi	20
Bir gözün 0.8, diğerinin 0.5 görmesi	15
Bir gözün 0.8, diğerinin 0.6 görmesi	10
Bir gözün 0.8, diğerinin 0.7 görmesi	5
Bir gözün 0.8, diğerinin 0.8 görmesi	4
Bir gözün 0.8, diğerinin 0.9 görmesi	3
Bir gözün 0.7, diğerinin 0 görmesi	45
Bir gözün 0.7, diğerinin 0.1 görmesi	40
Bir gözün 0.7, diğerinin 0.2 görmesi	35
Bir gözün 0.7, diğerinin 0.3 görmesi	30
Bir gözün 0.7, diğerinin 0.4 görmesi	25
Bir gözün 0.7, diğerinin 0.5 görmesi	20
Bir gözün 0.7, diğerinin 0.6 görmesi	15
Bir gözün 0.7, diğerinin 0.7 görmesi	10

**Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %**

Bir gözün 0.6, diğerinin 0 görmesi	50
Bir gözün 0.6, diğerinin 0.1 görmesi	45
Bir gözün 0.6, diğerinin 0.2 görmesi	40
Bir gözün 0.6, diğerinin 0.3 görmesi	35
Bir gözün 0.6, diğerinin 0.4 görmesi	30
Bir gözün 0.6, diğerinin 0.5 görmesi	25
Bir gözün 0.6, diğerinin 0.6 görmesi	20
Bir gözün 0.5, diğerinin 0 görmesi	55
Bir gözün 0.5, diğerinin 0.1 görmesi	50
Bir gözün 0.5, diğerinin 0.2 görmesi	45
Bir gözün 0.5, diğerinin 0.3 görmesi	40
Bir gözün 0.5, diğerinin 0.4 görmesi	35
Bir gözün 0.5, diğerinin 0.5 görmesi	30
Bir gözün 0.4, diğerinin 0 görmesi	60
Bir gözün 0.4, diğerinin 0.1 görmesi	55
Bir gözün 0.4, diğerinin 0.2 görmesi	50
Bir gözün 0.4, diğerinin 0.3 görmesi	45
Bir gözün 0.4, diğerinin 0.4 görmesi	40
Bir gözün 0.3, diğerinin 0 görmesi	70
Bir gözün 0.3, diğerinin 0.1 görmesi	65
Bir gözün 0.3, diğerinin 0.2 görmesi	60
Bir gözün 0.3, diğerinin 0.3 görmesi	55
Bir gözün 0.2, diğerinin 0 görmesi	85
Bir gözün 0.2, diğerinin 0.1 görmesi	80
Bir gözün 0.2, diğerinin 0.2 görmesi	75
Bir gözün 0.1, diğerinin 0 görmesi	95
Bir gözün 0.1, diğerinin 0.1 görmesi	90
Bir gözün 0, diğerinin 0 görmesi	100
60 yaşın üzerindekiilere Balthazard formülü ile % 10 eklenir.	
2-) Çift görmeye neden olan kalıcı göz kası paralizisi (Tek bir bakış yönündeysen)	20
3-) Çift görmeye neden olan kalıcı göz kası paralizisi (Birden fazla bakış yönündeysen)	40
4-) Lagoftalmi	
a- Tek gözde 1/2 ve fazlası tarsorafi gerektiren	10
b- Çift gözde 1/2 ve fazlası tarsorafi gerektiren	35
5-) Entropion, Ektropion (sekel haldeki)	
a- Tek gözde	5
b- Çift gözde	10

	Özür durumuna göre çalışma gücü kaybı oranı %
6-) Lakrimal kanal tıkanmaları ve travmaları (sekel haldeki)	
a- Tek gözde	5
b- Çift gözde	10
7-) Sekel halinde yarım ptozis	
a- Tek gözde	5
b- Çift gözde	15
8-) Görme alanında daralma (görme alanı 40°)	
a-Periferik düzensiz daralma	
- Tek gözde	10
- Çift gözde	15
b-Görme alanı 30°	
- Tek gözde	15
- Çift gözde	45
c- Görme alanı 20°	
- Tek gözde	25
- Çift gözde	60
d-Hemianopsiler	60
9-) Bilateral afak nedeniyle binoküler görmesi olanlarda çalışma gücü kaybı oranına Balthazard formülü ile % 10 , psödo-faklarda % 5 eklenir. Anizometropi varsa çalışma gücü kaybı oranına Balthazard formülü ile % 2 eklenir..	
10-) Tek taraflı afak olgularında binoküler görme yoksa, çalışma gücü kaybı oranına, Balthazard formülü ile % 12 eklenir, psödo-faklarda % 7 eklenir.	
11-) Retina dekolman ameliyatlı olgularda görme bozukluğuna bağlı çalışma gücü kaybı , görme ve görme alanı kaybına göre değerlendirilir. Eklemeler Balthazard formülü ile yapılır.	
12-) Glukomda görme bozukluğuna bağlı çalışma gücü kaybı , görme ve görme alanı kaybına göre değerlendirilir. Eklemeler Balthazard formülü ile yapılır.	
13-) Şaşılıkta görme bozukluğuna bağlı çalışma gücü kaybı oranına binoküler görme varsa Balthazard formülü ile % 10 eklenir.	
14-) Şaşılıkta görme bozukluğuna bağlı çalışma gücü kaybı oranına binoküler görme yoksa Balthazard formülü ile %15 eklenir.	
15-) Optik sinir hastalıklarında görme bozukluğuna bağlı çalışma gücü kaybı oranına Balthazard formülü ile görme alanı kaybı eklenir.	
16-) Edinsel kataraktların görme fonksiyonunu kazanmasına engel ilave patoloji yoksa , operasyon sonrası görme derecesi miktarına göre değerlendirilir.	

KULAK, BURUN. BOĞAZ ARIZALARI

Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %

I-Kulak arızaları

1- Doğuştan (Konjenital) tam işitme ve konuşma özürlüğü	55
2- Her iki kulakta tedavi ve işitme cihazı ile giderilemeyen tam işitme kaybı	50
3- Denge bozuklukları ile birlikte olan iki taraflı işitme kaybı	55

İşitme kaybının arıza ağırlık ölçüsü şu şekilde hesaplanır;

Her iki kulaktaki hava yolu işitme kaybının odyometrik ortalaması bulunur.

Bu sayı kişinin tam sağlıklı halinde uğrayacağı arıza ağırlık ölçüsü (% 50) ile çarpılır.

Örnek

Bir kulakta, işitme kaybı	: 50 dB
Diğer kulaktaki işitme kaybı	: 80 dB
Ortalama	: $80+50=130/2=65$
Arıza ağırlık ölçüsü	: $65 \times 0.5 = \% 32,5$

Not: 35 dB' den az işitme kayıpları değerlendirmeye alınmaz.

II-Yüz Arızaları

1- Burunda tam kayıp	40
2- Burun ve sinüs boşluğuna açılma ile birlikte maksillanın parsiyel kaybı	50
3- Fonksiyon kaybı ile birlikte alveoler çıkıntıda % 50'den fazla damak kaybı (protezle düzeltilemeyecek)	40
4- Doku kaybı, skarlı fiksasyon veya felce bağlı dilin fonksiyon kaybı:	
a- Hafif	30
b- Ağır	40
5- Katı gıda alımını engelleyen çene eklemi ankilozu	40
6- Gévşek bir pseudoartrozla ile birlikte alt çenenin bir kısmının kaybı:	
a- Çiğneme fonksiyonunda kısıtlanma yoksa	20
b- Çiğneme fonksiyonu kısıtlanıyorsa	40
7- Tükürük bezleri kanallarının yaralanması veya hastalıkları sonucu sürekli ve tedavi edilemeyen fistül	7
8-Kalıcı veya tekrarlayan, sekel mahiyette periferik fasyal sinir paralizisi	10
9- Tam fonksiyon bozukluğu yapan dudak arızaları	35

III-Boyun Arızaları

1- Larenks kaybı	
a-Kısmi	30
b-Tam	70
2- Devamlı trakeostomi kanülü kullanılması gereken durumlar	70
3- Ses organlarının tedavi edilemeyen arızaları	
a- Tek taraflı (Disfoni)	10
b- İki taraflı (afoni)	25
c- Dispne ile birlikte afoni	55

KARIN HASTALIK VE ARIZALARI

**Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı (%)**

1- Ameliyat edilemeyen, ameliyatla düzeltilemeyen evantrasyonlar ;	
a) Hafif (çapı 5 cm.)	10
b) Orta (çapı 10 cm.ye kadar)	10
c) Ağır (çapı 10 cm.den yukarı)	20
2- Billroth II veya I Mide rezeksiyonu	30
3- Total mide rezeksiyonu	80
4- Özofagusun korozif darlıkları, akalazya, kronik peptik ülserler, hiatus hernileri, postgastrektomik, postvagotomik sendromlar	20
5- Tedavi edilemeyen anal inkontinans	60
6- Daimi anüs kontrnaturalis	80
7- 1 metreden az kalan barsak rezeksiyonları	70
8- Hemikolektomi (tümör dışı nedenlerle)	25
9- Totalkolektomi (tümör dışı nedenlerle)	50
10-Safra kesesi yokluğu	5
11- Splenektomi (kan hastalıkları dışında)	15
12-Over yokluğu (iki taraflı ve 50 yaşından küçüklerde)	40
13-Ameliyat edilemeyen Prolapsus Uteri	40
14-Tedavi edilemeyen rektovaginal fistüller	80

ÜROLOJİ

Özür durumuna göre
çalışmagücü kaybı
oranı %

- 1- Nefrektomi
 - a) Diğer böbrek sağlam 30
 - b) Diğer böbrek arızalı
 - ba) Bir böbrek kaybı ile birlikte diğerinde fonksiyon bozukluğu olmadan hastalanma 50
 - bb) Bir böbrek kaybı ile birlikte diğerinde fonksiyon kaybı 80
- 2- Nefropatiler

Böbrek fonksiyon testlerinin sonucuna ve tedaviyi gerektirip gerektirmediğine göre;

 - a) % 10'a kadar arızalı (tedavi ve takibi gerektirmeyen) 20
 - b) % 10- % 30 arızalı (sık tedavi ve devamlı takip gerektiren) 40
 - c) % 30- % 60 arızalı (cerrahi veya devamlı tıbbi tedavilerle tam kontrol altına alınamayan) 60
 - d) % 60- % 90 arızalı (tedaviye rağmen arızaları aynen devam eden) 80
- 3- Böbrek transplantasyonu 80
- 4- Böbrek düşüklüğü

Böbrek fonksiyonlarını bozmuşsa (Arıza ağırlık ölçüsü, nefropatiler için öngörülen esaslara göre bulunur)
- 5- Ürolojik Hastalıklar
 - a) İşgücünü orta dereceye kadar bozacak şekilde fonksiyonel düzensizlikler yapmış ürogenital sistem anomalileri ve hastalık sekelleri, devamlı idiyopatik enürezis, ameliyatla tedavi ile giderilemeyen penis, üretra ve prostat hastalıkları, arasıra dilatasyon ve sonda kullanmayı gerektiren üretra darlıkları, geçici üriner diversiyonlar, anterior- posterior hipospadyas 35
 - b) Laboratuvar bulguları ile saptanan ve koruyucu tedavi ile iyileşemeyen üriner sistem tüberkülozu, ureterosigmoidostomi, ureterokutanostomi ve çeşitli kalıcı diversiyonlar, postopertif oluşan üriner fistüller, inkontinanslar, ekstrofiya vezika, total epispedyas, devamlı sistostomi veya sonda kullanmayı gerektiren ileri derecede üretra darlıkları 80.
- 6- Penis yokluğu (doğuştan, kaza veya hastalıkta) 40
- 7- Testis yokluğu
 - a) Tek taraflı testis yokluğu 10
 - b) İki taraflı testis yokluğu veya her iki testisin atrofisi 40
- 8- Penis ve testisin birlikte yokluğu ve idrarın sürekli akması 80

İÇ HASTALIKLARI, ENDOKRİN VE METABOLİZMA HASTALIKLARI

	Özür durumuna göre çalışma gücü kaybı oranı %
I- Endokrin Hastalıkları	
A- Hipotalamik hastalıklar	
Devamlı replasman tedavisini gerektirir. Primer ve sekonder Diabetes insipidus (Sekonder olanlarda primer olay da göz önüne alınır.	30
B- Hipofizer hastalıklar	
a- Gelişim salgı (STH) fazlalığı	
aa- Gigantizm	20
ab- Komplikasyonsuz akromegali	20
b- Adrenokortikotrop hormon (ACTH) fazlalığına bağlı Cushing sendromu (kalıcı formu)	45
c- Hipofizer nanismus	10
d- Hipofizin hormon yetersizlikleri	
da- Hipopitiuitarizm	50
db- Panhipopitiuitarizm (simmond kaşeksisi)	70
C- Tiroid hastalıkları	
a- Nodüler, diffüz, multinodüler, toksik guatriler, subakut tiroiditler	
aa- İyileşmiş	0
ab- Kalıcı hipotiroidi (replasman tedavisi uygulanır)	15
ac- Kalıcı hipotiroidi (replasman tedavisine dirençli) (Günlük 400 mikrogram ve daha fazla Tiroksin gerektirenler)	50
ad- Kretinizm	20
ae- Graves-Basedow Hastalığı (komplikasyonsuz)	10
D- Paratiroid Hastalıkları	
a.Hiperparatiroidi	
aa- Primer hiperparatiroidi	20
ab-Sekonder Hiperparatiroidi	40
b-Hipoparatiroidi	
ba-İdiopatik Primer Hipoparatiroidi (Replasmanla Kompanse)	20
bb-İdiopatik Primer Hipoparatiroidi (Replasmana dirençli)	50
bc-Sekonder Hipoparatiroidi (Replasmana Kompanse)	20
bd-Sekonder Hipoparatiroidi (Replasmana dirençli)	50
E- Adrenal hastalıkları	
a- İki taraflı hiperplazi (Hipofizer Adenoma bağlı)	45
b- Adrenal korteks yetersizliği (Addison hastalığı)	
ba-Replasmanla Kompanse	25
bb-Replasmana dirençli. (Günlük 60mg ve daha fazla Hidrokortizon gerektirenler)	60
c- Pirimer hiperaldosteronizm	
ca- İyileşmiş	0
cb- Kan basıncı normalin üstünde	30

**Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %**

cc- Cerrahi tedaviden yararlanamayanlar veya inoperabl olanlar	80
d- Feokromasitomalar	
da- Postoperatif kontrol altında	30
db- Cerrahi tedaviden yararlanamayanlar veya inoperabl olanlar	80
F- Gonad hastalıkları	20
G- İnterseksualite sendromları	20
H- Diabetes mellitus	
a- Diyet ve oral antidiabetiklerle kontrol altına alınan, fonksiyon bozukluğu yapmamış Tip II Diabetes mellitus	20
b- Komplikasyon yapmamış olan, açlık kan şekeri 200 mg'ın altında tutulabilen, ketoz ve hipoglisemi göstermeyen Tip I diabetes mellitus	30
c- Açlık kan şekeri sürekli olarak 200 mg'ın altında tutulamayan, ketoz gösteren Tip I diabetes mellitus	40
Komplikasyonlar Balthazard formülü ile eklenir.	
II- Metabolizma Hastalıkları	
A- Diffüz primer osteoporoz	50
(radyolojik dekalsifikasyonla birlikte spontan kırıklar, şekil bozuklukları yapan)	
B- Osteomalazi	
Tıbbi tedaviye cevap vermeyen	50
C- Gut hastalığı	
a-Komplikasyonsuz	10
b-Kronik gut artiriti	30
D- Osteogenezis interfeka	40
E- Porfiriya (Doğuştan eritropoetik porfiri)	70
F- Lipid Metabolizması Bozuklukları	
a-Konjenital Formlar	25
(Organ komplikasyonları ayrıca göz önüne alınmalıdır.)	
b-Akkiz Formlar	
ba-Diyetle Regüle	0
bb-Diyet ve ilaç tedavisi gerektirenler	10
bc-Diyet ve ilaç tedavisine dirençli olanlar	25
III- Kalp ve Dolaşım Hastalıkları	
A-Ağır eforda fonksiyon kısıtlaması olan	20
B-Hafif eforda fonksiyon kısıtlaması olan (dekompanse)	55
C-Dinlenme halinde fonksiyon kısıtlaması olan (tam dekompanse)	70
IV- İskemik Kalp Hastalıkları	
A- Kronik stabil anjina pektoris	10
B- Anstabil anjina pektoris (akut koroner yetersizliği, intermedier koroner sendromu, variant anjina vb.)	30
C- Romatizmal kalp hastalığı (bir veya birkaç kapak afeti)	55
D- Endokardit , miyokardit, perikardit, primer miyokardiopati vb.	70
V- Kalp Ameliyatları	
A- Kapalı komissürotomi	35

Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %

B- Kalp kapağı protezi	40
C- Kalıcı pacemaker (kardiyak efor kapasitesine göre)	
a- Hafif (1,2)	40
b- Ağır (3,4)	70
D- Koroner revaskülarizasyonu	
a- Hafif (1,2)	40
b- Ağır (3,4)	70
E- Eforu kısıtlayan perikardioektomi	40
Geçirilmiş stabil miyokart infarktüsü	55
VI-Sistemik hipertansiyonlar	
A- Komplikasyonu olmayan, labil dönemde olan esansiyel hipertansiyonlar	10
B- Gunn belirtileri (Stad II) , koroner sklerozu , sol ventrikül hipertrofisi ile birlikte esansiyel hipertansiyonlar	45
C- Tedavi edilemeyen kötü tabiatlı hipertansiyonlar	50
VII-Romatoloji	
A- Eklem hareketlerinde hafif kısıtlanmaya ve ağrıya rağmen günlük aktivitelerin tümüyle yapılabildiği haller	0
B- Günlük aktivitelerin hastaların ancak kendi bakımını yapabilecek kadar sınırlandırılması hali	
a- Orta (ileri derecede hareket kısıtlanmasına neden olan)	35
b- Ağır (ileri derecede ankiloz ve hareket kısıtlanmasına neden olan)	65
c-Hastanın yatağa veya tekerlekli iskemleye bağımlı kalması hali	80
VIII-Kollagen Doku Hastalıkları	
A-Wegener granülomatozisi (tedaviye cevap vermeyen)	80
B- Periartrititis nodosa (poliartrititis)	80
C- Sistemik lupus eritematozis	60
D- Komplikasyonlu ve ağır sistemik lupus eritematozis	80
E- Progresif sistemik sklerozis	50
F- Dermatomyozitis (1 yıllık kontrolü gerektirir)	40

SİNDİRİM SİSTEMİ ARIZALARI

Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %

1- Pankreas hastalıkları (Kronik Pankreatitler)	
a- Orta derece	45
b- Ağır derece	75
2- Kronik hepatitler (cinsine,aktivitesine ve fonksiyon bozukluğuna göre)	
a-Hafif derece	30
b-Orta derece	50
c-Ağır derece	100
3- Aktivitesi ve Fonksiyon bozukluğuna göre Karaciğer Sirozu:	
a-Hafif derecede	40
b-Ağır derecede	80
c- Portalstaz veya Shunt ameliyatlarından sonra	100
4- Colitis Ülserosa, regional enteritis	
a- Hafif derece	30
b- Orta derece	50
c- Ağır derece	70

HEMATOLOJİK HASTALIKLAR

Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %

I- ANEMİLER

a- Myelodisplastik Sendromlar (kontrolü gerektiren)	40
Ağır veya terminal olgular	80
b- Aplastik Anemi	
1- Orta (kontrolü gerekir)	40
2- Ağır	80
c- Hemolitik Anemiler	
1- Eritrosit enzim defektleri, membran defektleri	10
Ağır veya terminal olgular	80
2- Paroksizmal Nokturnal Hemoglobinüri	40
Ağır veya terminal vakalar	80
3- Oto-immün hemolitik anemiler	20
Ağır veya terminal vakalar	80
d- Hemoglobinopatiler	
1- Orak hücreli anemi	30
- Ağır veya terminal safha	80
2- Talassemi	
- Minor	10
- İntermedia	20
- Major	40
- Ağır veya terminal safha	80
3- Diğerleri (methemoglobinlere vs.)	10
- Ağır veya terminal safha	80

II- POLİSTEMİA VERA

- Sekonder	20
- Primer	40
- Ağır veya terminal safha	80

III-MYELOFİBROZİS

Ağır veya terminal safha	80
--------------------------	----

IV-LÖSEMİLER

a- Akut Lösemiler	
1- Tam remisyonda	40
2- Remisyona girmeyen	80
3- Kemik iliği transplantasyonlu (Remisyonda)	40
b- Kronik Lösemiler	
1- Kronik myelositik lösemi	
- Kronik faz	40
- Blastik faz	80
2- Kronik lenfositik lösemi	
- Evre I-II (Remisyonda)	20
- Evre III-IV Remisyonda oluşan	40
- Ağır veya terminal vakalar	80
c- Monoklonal Gamapatiler	

Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %

- Benign gamapatiler	10
- Malign gamapatiler (Remisyonda)	40
- Ağır veya Remisyona girmeyen	80

V- KOAGÜLASYON VE HEMOSTAZ BOZUKLUKLARI

a- Hemorajik diatezler	
1- Allerjik purpura	5
2- Diğer vaskülitler	5
b- Trombosit hastalıkları	
1- İmmün trombositopenik purpura	
- Akut (kontrolü gerekir)	10
- Kronik	40
- Refrakter	80
2- Kalitatif trombosit hastalıkları	40
- Kalitatif trombosit hastalıkların tedaviye cevap vermeyenleri	80
c- Koagulopatiler (Hemofili, von willebrand hastalığı vs.)	
- Faktör aktivitesi % 20'nin üstü	30
- Faktör aktivitesi % 20'nin altı	80
d- Doğal antikoagülan eksikliği (Herediter)	30
e- Dissemine intravasküler koagulopati (Kronik)	40

VI-LENFOMALAR

a- Hodgkin Lenfoma	
- Evre I-II Remisyonda	30
Remisyona girmeyen	40
- Evre III-IV Remisyonda	40
Remisyona girmeyen	80
b- Non-Hodgkin Lenfoma	
- Düşük grade- Remisyonda	30
Remisyona girmeyen	40
- İntermediate veya yüksek grade	
Remisyonda	40
Remisyona girmeyen	80

ORTOPEDİK VE TRAVMATOLOJİK ARIZALAR

Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %

1- Osteomyelit (aktivitesine, genişliğine, fonksiyon bozukluğuna göre Balthazard formülü ile ekleme yapılır)	10
2- Omuz eklemi ankilozu (fonksiyonel pozisyonda)	20
İki taraflı olursa (fonksiyonel pozisyonda)	40
Omuz eklemi ankilozu (fonksiyonel pozisyonda değil)	40
İki taraflı olursa (fonksiyonel pozisyonda değil)	50
3- Her iki kolun veya her iki elin kaybı	95
4- Bir kolun torasik, kürek kemiği hizasından veya çok kısa üst kol stumpfu ile amputasyonu	60
5- Üst koldan veya dirsek ekleminde amputasyon	50
6- Ön koldan amputasyon	50
7- Humerus psödoartrozu (tedavi edilemeyen)	40
8- Ön kol rotasyon hareketleri dahil dirsek eklem ankilozu	20
9-Dirsek ekleminde hareket kısıtlılığı (fonksiyon bozukluğu yapan)	30
10-Dirseğin sarsak eklemi	30
11-Ön kol psödoartrozu (tedavi edilemeyen)	40
12-Komşu eklemlerde fonksiyon bozukluğu yapan, eğriliği olan iyileşmemiş radius veya ulna kırığı	20
13-El bileği hareketlerinde kısıtlılık	10
14-El bileği ankilozu	
a- Uygun pozisyonda	10
b- Uygun olmayan pozisyonda	20
15-Baş parmak hariç bir parmak hareketini sekonder olarak kısıtlayan kötü, iyileşmemiş bir veya birkaç metakarpal kemiğin kırığı	10
16-Redükte edilemeyen omuz çıkığı (Fonksiyon bozukluğu varsa)	25
17-Habituel omuz çıkığı (tedaviye cevap vermeyen)	20
18-Kol ve ön kol paralizileri	
a- Bir kolun total paralizisi	40
b- Yukarı tip radikuler paralizi (Erb)	30
c- Aşağı tip radikuler paralizi (Klumpke)	35
d- N.Aksillaris paralizisi (Deltoid)	10
e- N.Radialis paralizisi	20
f- N.Medianus paralizisi	20
g- N.Ulnaris paralizisi	20
*Birden fazla sinirin paralizisi halinde Balthazard formülü uygulanır.	
*İkiden fazla sinir hasarında monopleji sayılır.	
19-El Parmak arızaları	
I- A-Baş parmak Ampütasyonu	
a-Karpo-metakarpal eklemden	
aa-Tek taraflı	24
ab-İki taraflı	30
b-Meta-Karpo-falangeal eklemden	
ba- Tek taraflı	20
bb-İki taraflı	26
c-Falango-falangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	16

	Özür durumuna göre çalışma gücü kaybı oranı %
cb-İki taraflı	22
B-Başparmak sertlikleri, ankilozları	
a-Karpo-metakarpal eklemden	
aa-Tek taraflı	13
ab-İki taraflı	16
b-Metakarpo-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	10
bb-İki taraflı	13
c-Falango-falangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	7
cb-İki taraflı	10
II- A-İşaret parmağı amputasyonu	
a-Karpo-metakarpal eklemden	
aa-Tek taraflı	7
ab-İki taraflı	10
b-Metakarpo-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	7
bb-İki taraflı	10
c-Falango-Falangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	6
cb-İki taraflı	9
d-Distal İnterfalangeal eklemden	
da-Tek taraflı	2
db-İki taraflı	5
B-İşaret parmağı sertlikleri, ankilozları	
a-Karpo-metakarpal eklemden	
aa-Tek taraflı	4
ab-İki taraflı	7
b-Metakarpo-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	4
bb-İki taraflı	7
c-Falango-falangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	2
cb-İki taraflı	5
d-Distal İnterfalangeal eklemden	
da-Tek taraflı	2
db-İki taraflı	5
III- A-Orta parmak amputasyonu	
a-Karpo-metakarpal eklemden	
aa-Tek taraflı	5
ab-İki taraflı	8
b-Metakarpo-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	5
bb- İki taraflı	8
c-Falango-falangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	3
cb-İki taraflı	6

**Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %**

d-Distal İnterfalangeal eklemden	
da-Tek taraflı	1
db-İki taraflı	3
B-Orta parmak sertlikleri, ankilozları	
a-Karpo-metakarpal eklemden	
aa-Tek taraflı	5
ab-İki taraflı	8
b-Metakarpo-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	5
bb-İki taraflı	8
c-Falango-falangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	1
cb-İki taraflı	4
d-Distal İnterfalangeal eklemden	
da-Tek taraflı	1
db-İki taraflı	2
IV- A-Yüzük parmağı amputasyonu	
a-Karpo-metakarpal eklemden	
aa-Tek taraflı	3
ab-İki taraflı	6
b-Metakarpo-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	3
bb-İki taraflı	6
c-Falango-falangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	1
cb-İki taraflı	4
d-Distal İnterfalangeal eklemden	
da-Tek taraflı	1
db-İki taraflı	2
B-Yüzük parmağı sertlikleri, ankilozları	
a-Karpo-metakarpal eklemden	
aa-Tek taraflı	1
ab-İki taraflı	4
b-Metakarpo-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	1
bb-İki taraflı	4
c-Falango-falangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	1
cb-İki taraflı	3
d-Distal İnterfalangeal eklemden	
da-Tek taraflı	1
db-İki taraflı	2
V- A-Küçük parmak amputasyonu	
a-Karpo-metakarpal eklemden	
aa-Tek taraflı	2
ab-İki taraflı	5
b-Metakarpo-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	2

Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %

bb-İki taraflı	5
c-Falango-falangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	1
cb-İki taraflı	4
d-Distal İnterfalangeal eklemden	
da-Tek taraflı	1
db-İki taraflı	2
B-Küçük parmak sertlikleri, ankilozları	
a-Karpo-metakarpal eklemden	
aa-Tek taraflı	1
ab-İki taraflı	4
b-Metakarpo-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	1
bb-İki taraflı	4
c-Falango-falangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	1
cb-İki taraflı	3
d-Distal İnterfalangeal eklemden	
da-Tek taraflı	1
db-İki taraflı	2
I- A- Başparmak ve işaret parmağının birlikte amputasyonları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpofalangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	30
ab-İki taraflı	45
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	20
bb-İki taraflı	30
B-Başparmak ve işaret parmağının birlikte sertlikler,ankilozları	
a-Metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	23
ab-İki taraflı	28
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	13
bb-İki taraflı	18
II-A-Başparmak, işaret parmağı ve orta parmağın birlikte amputasyonları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	35
ab-İki taraflı	50
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	22
bb-İki taraflı	32
B-Başparmak, işaret parmağı ve orta parmağın birlikte sertlikleri , ankilozları	
a-Metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	30
ab-İki taraflı	35
b-Falango-falangeal eklemden	

	Özür durumuna göre çalışma gücü kaybı oranı %
ba-Tek taraflı	15
bb-İki taraflı	20
VIII-A-Başparmak, işaret parmağı, orta parmak ve yüzük parmağının birlikte amputasyonları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	40
ab-iki taraflı	60
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	30
bb- İki taraflı	35
B-Başparmak, işaret parmağı, orta parmak ve yüzük parmağının birlikte sertlikleri, ankilozları	
a- Metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	35
ab-İki taraflı	40
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	27
bb-İki taraflı	32
IX-A-Başparmak, işaret parmağı, orta parmak, yüzük parmağı ve küçük parmağın birlikte amputasyonları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	43
ab-İki taraflı	60
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	33
bb-İki taraflı	38
B- Başparmak, işaret parmağı, orta parmak, yüzük parmağı ve küçük parmağın birlikte sertlikleri, ankilozları	
a- Metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	40
ab-İki taraflı	46
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	23
bb-İki taraflı	28
X- A- İşaret parmağı ve orta parmağın birlikte amputasyonları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	20
ab-İki taraflı	30
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	6
bb-İki taraflı	10
c-Distal İnterfalangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	3
cb-İki taraflı	5
B-İşaret parmağı ve orta parmağın birlikte sertlikleri,ankilozları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	13

**Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %**

ab-İki taraflı	18
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	4
bb-İki taraflı	9
c-Distal İnterfalangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	3
cb-İki taraflı	5
XI-A-İşaret parmağı, orta parmak ve yüzük parmağının birlikte	
amputasyonları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	28
ab-İki taraflı	35
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	16
bb-İki taraflı	20
c-Distal İnterfalangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	4
cb-İki taraflı	9
B-İşaret parmağı, orta parmak ve yüzük parmağının birlikte	
sertlikleri,ankilozları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	23
ab-İki taraflı	30
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	10
bb-İki taraflı	15
c-Distal İnterfalangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	4
cb-İki taraflı	6
XII-A-İşaret parmağı, orta parmak, yüzük parmağı ve küçük parmağın	
birlikte amputasyonları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	35
ab-İki taraflı	57
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	18
bb-İki taraflı	25
c-Distal İnterfalangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	5
cb-İki taraflı	11
B-İşaret parmağı, orta parmak,yüzük parmağı ve küçük parmağın	
birlikte sertlikleri,ankilozları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	25
ab-İki taraflı	31
b-Falango-falangeal eklemden	

Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %

ba-Tek taraflı	11
bb-İki taraflı	16
c-Distal İnterfalangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	5
cb-İki taraflı	8
XIII-A-Orta parmak ve yüzük parmağının birlikte amputasyonları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	15
ab-İki taraflı	20
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	5
bb-İki taraflı	9
c-Distal İnterfalangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	3
cb-İki taraflı	5
B-Orta parmak ve yüzük parmağının birlikte sertlikleri, ankilozları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	11
ab-İki taraflı	16
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	4
bb-İki taraflı	9
c-Distal İnterfalangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	3
cb-İki taraflı	5
XIV-A-Orta parmak , yüzük parmağı ve küçük parmağın birlikte amputasyonları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	25
ab-İki taraflı	40
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	13
bb-İki taraflı	20
c-Distal İnterfalangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	3
cb-İki taraflı	7
B-Orta parmak,yüzük parmağı ve küçük parmağın birlikte sertlikleri,ankilozları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	14
ab-İki taraflı	31
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	7
bb-İki taraflı	13
c-Distal İnterfalangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	3
cb-İki taraflı	5

	Özür durumuna göre çalışma gücü kaybı oranı %
XV-A-Yüzük parmağı ve küçük parmağın birlikte amputasyonları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	13
ab-İki taraflı	20
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	9
bb-İki taraflı	16
c-Distal İnterfalangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	2
cb-İki taraflı	4
B-Yüzük parmağı ve küçük parmağın birlikte sertlikleri ,ankilozları	
a-Karpo-metakarpal veya metakarpo-falangeal eklemden	
aa-Tek taraflı	9
ab-İki taraflı	13
b-Falango-falangeal eklemden	
ba-Tek taraflı	3
bb-İki taraflı	9
c-Distal İnterfalangeal eklemden	
ca-Tek taraflı	1
cb-İki taraflı	
XVI-Şekil bozukluğu yapan metakarp kırıkları	
A- 1-2 metakarp kırığı	
a-Tek taraflı	5
b-İki taraflı	10
B- 2' den fazla metakarp kırığı	
a-Tek taraflı	10
b-İki taraflı	18
20- Bir elin tam kaybı	50
21- İki elin tam kaybı	80
22- Wolkman kontraktörü	
a) Hafif derecede	10
b) Orta derecede	20
c) Ağır derecede	40
23- Uyluktan her iki bacağın kaybı	80
24- Bir bacağın uyluktan diğerinin tibiadan kaybı	80
25- Bir alt extremité ve bir üst extremitenin kaybı	80
26- Bir bacağın kalçadan veya çok kısa stumpflu kaybı	60
27- Stumpfun ve eklemlerin yeterli fonksiyonları koşuluyla tibiadan amputasyon	40
28- Stumpfun ve eklemlerin yetersiz fonksiyonda tibiadan bacak kaybı	45
29- Tibiadan her iki bacağın kaybı	
a) Fonksiyonel güdüklü	70
b) Yetersiz güdüklü	80
30- Ayağın kısmi kaybı	
a) Talus kalkaneusun korunduğu amputasyon	
1-Tek taraflı, stumpf iyi	30
2-İki taraflı	40
b) Tarsometatarsal eklemden amputasyon	

	Özür durumuna göre çalışma gücü kaybı oranı %
1- Tek taraflı	25
2- İki taraflı	40
31- Ayağın Lisfranco veya Sharp' a göre amputasyonu	
a) Tek taraflı, stump'i iyi	20
b) İki taraflı	35
32- Bir ayak parmağı kaybı	
a) Başparmağın kaybı	5
Not: Her parmak kaybı için Balthazard ile % 1 eklenir.	
b) Bir ayağın tüm parmaklarının kaybı	10
c) İki ayağın tüm parmaklarının kaybı	20
33- Pozisyonuna göre her iki kalçanın ankilozu	70
34- Tek kalça eklemine ankilozu	40
35- Endoprotezlerde	30
36- Sarsak kalça	40
37- Uyluk Psödoartrozu (tedaviye cevap vermeyen)	40
38- Kısallıkla iyileşmiş femur kırığı:	
a) Kısallık 3- 6 cm. ye kadar	10
b) Kısallık 6-10 cm.	20
c) Kısallık 10 cm. den fazla	40
39- Bir diz ekleminde ankiloz	
a) Uygun pozisyonda	
1- Tek taraflı	20
2- İki taraflı	40
b) Uygun olmayan pozisyonda	
1- Tek taraflı	40
2- İki taraflı	60
40- Patella kırığı	
a) Ekstansiyon yapabilen psödoartroz	10
b) Ekstansiyona engel psödoartroz	20
1- X-bein, O-bein, genu recurvatum (eklemde fonksiyon bozukluğu yapan)	20
2- Diz ekleminde hareket kısıtlılığı	
a) Fonksiyon bozukluğu yapmayan	0
b) Fonksiyon bozukluğu yapan	20
*Çift taraflıysa Balthazard formülü uygulanır.	
3- Tibia psödoartrozu (tedavi edilemeyen)	40
*Çift taraflıysa Balthazard formülü uygulanır.	
4- Yanlış pozisyonda kaynamış tibia kırığı	15
5- Ayak bileği kırığı	
a) Kemik çatalı korunarak iyileşme	0
b) Kemik çatalı genişlemiş fibula köşelenmiş ve sekonder deformasyon	20
6- Ayak bileği ankilozu	
a) Uygun pozisyonda	20
b) Uygun olmayan pozisyonda	

Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %

47-A- a) Artrotik değişikliği olmayan pes planus ve pes cavus	1
b) Artrotik değişikliği olan pes planus ve pes cavus	10
B- Rigid PEV (opere edilmemiş)	40
48- I. den V. parmağa kadar ankiloz, her bir parmak için	1
49- Diz ekleminde gevşeme:	
a) Fonksiyon bozukluğu yapan bağ lezyonları tek taraflı	30
b) Fonksiyon bozukluğu yapan bağ lezyonları iki taraflı	40
50- M. Gluteus maksimus felci	10
51- M. Gluteus medius ve minimus felci	20
52- Kalça fleksörlerinin felci	30
53- N. Femoralis felci	40
54- N. İschadicus felci	40
55- N. Tibialis felci	20
56- N. Fibularis felci	20
57- Yükleme yeteneğini bozan ayak taban eskarları (Hafif)	15
58- Topuk ve ayak tabanında büyük doku kayıplarından sonraki eskarlar	20
59- Polimiyelit sekelleri :	
A- Yalnız bir alt ekstremitede olan:	
1- Hafif, yürümeyi bozmayan	20
(adele fonksiyon kaybı 4-5 derece olan)	
2- Orta derecede : Adale fonksiyon kaybı 3. dereceden olan	40
3- Ağır derecede : 1. , 2. dereceden adale fonksiyon bozukluğu olan	50
B- İki alt ekstremiteleri içine alan :	
1- Biri orta , diğeri hafif	40
2- İkiside orta olup ancak koltuk değneği ile yürüyen	60
3- İkiside ileri derecede olup yürüme şansı olmayan	80
C- Üst ekstremitelerin birinde :	
1- Hafif	15
2- Orta	20
3- Ağır	55
D- Üst ekstremiteler (iki taraflı)	
1- İkiside hafif	35
2- Biri orta diğeri hafif	40
3- İkiside orta	60
60- Skolyoz :	
1- Fonksiyon bozukluğu yapmayan	20
2- Ağır olup, solunum, dolaşım veya sinirsel bozukluklardan birini yapanlar	40
61- Kifo- skolyoz	30
Solunum fonksiyon bozukluğu yapan	45
62- Doğuştan kalça çıkığı :	
1- Bir taraflı	30
2- İki taraflı	45

**Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %**

63- Malformasyonlar

1- Doğuştan çarpık ayak

a) Tek taraflı (hafif)	10
b) Tek taraflı (tedaviye cevap vermeyen)	20
c) İki taraflı (yürümeyi bozuş şekline göre)	
1) Hafif	30
2) Ağır	40

2- Doğuştan koksa- vara

a) Tek taraflı	20
b) İki taraflı	30
c) Perthes şekeli	
1) Hafif	10
2) Orta	20
3) Ağır	30

64- Spondilit Rizomelik: (her yıl yeniden muayene kaydıyla)

1- Orta	40
2- Ağır	60

65- Romatoid Artrit

1- Orta	40
2- Ağır	60

DERİ HASTALIKLARI

**Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %**

1- Psoriasis vulgaris

Bu gruptaki hastalar (eklem tutulumu hariç) 1 yıllık kontrollerle değerlendirilir.

a- Vücudun % 20- 50' sini kaplayan	20
b- Vücudun % 50-80' sini kaplayan	30
c- Eklem tutulumu ayrıca değerlendirilir.	

2- Eksfoliyatif dermatitler (Eritrodermiler)

40

Bu gruptaki hastalar 1 yıllık kontrollerle değerlendirilir. Altta yatan hastalık varsa ayrıca değerlendirilir.

3- Jeneralize püstüler psoriasis

40

Bu gruptaki hastalar 1 yıllık kontrollerle değerlendirilir.

4- İnatçı palmoplanter erüpsiyonlar

- Akrodermatitis continua
- Palmoplanter püstülozis

Bu gruptaki hastalarda arızanın derecesi ve süresi altı aylık kontroller ile saptanır.

a- Hafif şiddette	10
b- Orta şiddette	20
c- Ciddi seyirli hastalıkta	40

5- Palmoplanter keratodermiler

A- Herediter tipte olanlar : (Unna Thost, Mal de Melada vs.)

Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
orani %

a- Orta şiddette	25
b- Ciddi seyirde	50
c- Mutilasyon yapıcı (Vohnwinkel) formda ekstremitte fonksiyon kaybı da hesaplanır.	
B - Geniş yer kaplayan tedaviye dirençli verrü ve kalluslar: Bir yıllık kontroller ile arıza derecesi saptanır.	
a- Orta şiddette	20
b- Ciddi seyirli hastalıkta	30
6- Otoimmün vezikülobüllöz ve püstüler hastalıklar	
- Pemfigus grubu hastalıklar	
- Pemfigoid grubu hastalıklar	
- Duhring hastalığı	
- Diğerleri	
Bu grup hastalıklarda arıza derecesi bir yıllık kontrollerle saptanır.	
a- Hafif şiddette	20
b- Orta şiddette	40
c- Ciddi seyirli hastalıkta	60
7- Diğer hereditör deri hastalıkları	
A- Epidermolizis bülloza	
a- Simpleks	20
Birer yıllık kontrollerle arıza derecesi belirlenir	
b- Jeneralize benign atrofik epidermolizis bülloza	40
c- Distrofik formlar	65
B -İktiyozlar	
a- İktiyozis vulgaris	10
Bir yıllık kontrollerle arıza derecesi belirlenir.	
b- X'e bağlı tip	20
Bir yıllık kontrollerle arıza derecesi belirlenir.	
c- Bülöz iktiyoziform eritrodermi	65
d- Lameller tip	40
8- Lepra	
a- Erken dönemde tanınan, tedavi altındaki lepra	20
Bir yıllık kontrollerle arıza derecesi belirlenir.	
b- Sinir tutulumu, trofik değişiklikler, göz ve iç organ bulguları varsa ilgili branşça değerlendirilir.	
9- Kutanöz T hücreli lenfomalar.	
A- Mikozis fungoides	
Bu grup hastalar , 1 yıllık kontrollerle değerlendirilir.	
a- Premikotik evre	40
b- İnfiltratif (plak), tümoral evre	60
c- İnternal tutulum olduğunda ilgili branşça değerlendirilir.	
B- Sezary sendromu	80

GÖĞÜS HASTALIKLARI VE CERRAHİSİ

**Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %**

- 1-) Akciğer, plevra ve göğüs kafesi hastalıkları , veya akciğeri tutan diğer tüm hastalıklarda solunum ve dolaşım fonksiyonunda bozukluk yapmışsa;
a- Az etkilenme varsa	20
b- Orta derecede etkilenme varsa	40
c- Ağır derecede etkilenme varsa	80
- 2-) Akciğer Tüberkülozu;
a- Aktif ise (yıllık kontrollere göre)	60
b- İnaktif ise (1. maddedeki fonksiyon bozukluklarına göre değerlendirilir.)	
- 3-) Akut Tüberküloz Plörezi (gecici süreyle) 60
Kronik Tüberküloz Plörezi 1. maddeye göre değerlendirilir.
- 4-) Ekstra Pulmoner Tüberküloz
a- Aktif ise (yıllık kontrollere göre)	60
b- İnaktif ise (yaptığı fonksiyon bozukluğuna göre değerlendirilir.)	
- 5-) Akciğer ameliyatları (yıllık kontrollere göre)
A- Solunum fonksiyonlarına göre :	
a- Az etkilenme varsa	20
b- Orta derecede etkilenme varsa	40
c- Ağır derecede etkilenme varsa	80
B- Doku kaybına göre	
a- 1 akciğerin tamamen kaybı	50
b- 1 lobun çıkarılması	20
c- Birden fazla lob alınmış ise solunum fonksiyonlarındaki azalmaya göre değerlendirilir.	

DAMAR HASTALIKLARI

Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %

1- Tıkalıcı damar hastalığı olanlarda:

A-Arteriosklerozis obliterans (ASO) :

a- Distal arter atımları palpe edilemiyor, clodicatio intermittant var ve trofik bozukluk yok ise:

1-Tıbbi tedaviden istifade ediyor ise 20

2-Tıbbi tedaviden istifade edemiyor ise 30

b-Distal arter atımları palpe edilemiyor, clodicatio intermittant ve trofik bozukluk varsa:

1-Cerrahi tedaviden istifade etmiş olanlar 30

2-Cerrahi tedaviden istifade edememiş olanlar 50

B-Tromboangitis obliterans (Buerger):

a-Sempatektomi ameliyatı yapılmamış ve tıbbi tedaviden yararlanıyorsa 30

b-Sempatektomi yapılmış, trofik bozukluk yok ama clodicatio intermittant varsa 40

c-Sempatektomi yapılmış, trofik bozukluğu ve iskemiye bağlı istirahat ağrısı olanlar 50

d-Yukarıdaki maddelere ilaveten amputasyon uygulananlara amputasyonla ilgili oranlar Balthazard ile eklenir.

2-Fonksiyonel damar hastalığı olanlar (Reynaud Fenomeni , Acrosiyanosoz vs):

a-Trofik bozukluğu olmayanlar 20

b-Trofik bozukluğu olanlar (doku nekrozu) 40

3-Travmatik damar hastalığı olanlar

a-Cerrahi müdahale görmüş, dolaşım bozukluğu olmayanlar 0

b-Cerrahi müdahale görmüş, dolaşım bozukluğu ve iskemi bulguları olanlar 30

c-Cerrahi müdahale uygulanmasına rağmen amputasyon uygulanan vakalar uzuv kaybı ile ilgili maddelere göre değerlendirilir.

4-Venöz sistem hastalıkları: Kronik venöz yetmezlik ve derin ven trombozuna bağlı venöz dönüş bozukluğu olanlar :

a-Staz ülseri bulunmayanlar 20

b-Staz ülseri bulunanlar :

1-Tek ekstremité 40

2-İki ekstremité 70

5-Lenf sistemi hastalıkları: (İster konjenital ister akkiz lenfödemi olanlar):

a-Hafif derecede lenfödemi olanlar 10

b-Orta derecede lenfödemi olanlar :

1-Tek ekstremitéde 20

2-İki ekstremitéde 45

c-İleri derecede lenfödemi olanlar (Yürüme ve hareketi engelleyecek ölçüde) 80

ONKOLOJİ**Tümörlerin Sınıflaması**

I- İleri klinik evreli (Evre III ve IV) malign tümörü olan tedaviye cevap vermeyen çalışamıyacak durumdaki hastaların Vücut İşgücünden % 80'den fazla kaybettikleri kabul edilir.

II- Çalışabilir koşulu ile :

A- Benign Tümörü olan hastalar : Primer tümörün sebep olduğu veya bu tümöre yönelik tedavi sonrasında gelişen doku veya fonksiyon kayıplarında Çalışma gücü kayıp oranı genel hükümler bölümünde belirtilen miktarlar kadar olup benign tümöründen dolayı ilave Çalışma gücü kaybı söz konusu değildir.

B- Malign transformasyon gösteren benign tümörleri : Primer tümörün sebep olduğu veya bu tümöre yönelik tedavi sonrasında gelişen doku veya fonksiyon kayıplarında Çalışma gücü kayıp oranı genel hükümler bölümünde belirtilen miktarlara net % 5 ilavesi kadardır. Ancak bu gruptaki hastalar 6 ayda bir yeniden değerlendirilerek malign transformasyon gösterenler veya progresyon göstererek fonksiyon kaybı değişenler belirlenmelidir.

C- Çalışabilir durumda ve tedaviye cevap veren klinik evreli (Evre I ve II) malign tümörü olan hastalar : Primer tümörün sebep olduğu veya bu tümöre yönelik tedavi sonrasında gelişen doku veya fonksiyon kayıplarında Çalışma gücü kayıp oranı genel hükümler bölümünde belirtilen miktarlara net % 10 ilavesi kadardır. Ancak bu gruptaki hastalar 6 ayda bir yeniden değerlendirilerek, progresyon göstererek klinik evresi ve fonksiyon kaybı değişenler belirlenmelidir.

YANIKLAR

Özür durumuna göre
çalışma gücü kaybı
oranı %

I- DERMA İLE İLGİLİ YANIK ARIZALARI :

a-) Vücut yüzeyinin % 10'unu kaplayan ve ameliyatla giderilemeyen keloid hipertrofi	20
b-) Vücut yüzeyinin % 50'sini kaplayanlar	30
c-) Vücut yüzeyinin % 50'sinden fazlasını kaplayanlar	40
d-) Saçlı derinin yarısından çok alanını kaplayan yanıklar ve yaralar	25
e-) Yanık zemininde gelişen Marjolin ülseri ve skuamöz kanserler ilgili branş tarafından değerlendirilir.	

II- AKCİĞER VE DAMAR SİSTEMİNİ İLGİLENDİREN YANIK ARIZALARI

a-) Ağır inhalasyon travması sonucu Akciğerde kalan sekeller ilgili branş tarafından değerlendirilir.	
b-) Akut Trakeotomy sonucu Trakea'da kalan sekeller ilgili branş tarafından değerlendirilir.	
c-) Yanık sonrası oluşan kalıcı damar içi pıhtılaşmaları ilgili branş tarafından değerlendirilir.	
d-) Yanık sonrası oluşan kalıcı lenfödemler ilgili branş tarafından değerlendirilir.	

III- KULAK-BURUN SİSTEMİNİ İLGİLENDİREN YANIK ARIZALARI

- a-) Buruna ait sekeller ilgili branş tarafından değerlendirilir.
- b-) Kulağa ait kayıp ve sekeller ilgili branş tarafından değerlendirilir.

IV- GÖZ İLE İLGİLİ YANIK ARIZALARI

- a-) Elektrik yanıkları sonrası oluşan katarakt ilgili branş tarafından değerlendirilir.
- b-) Termal travma sonucu oluşan Blefaritler ilgili branş tarafından değerlendirilir.

V- ÜROGENİTAL SİSTEMİ İLGİLENDİREN YANIK ARIZALARI

- a-) Yanık komplikasyonu sonucu oluşan Üro-nefropatiler ilgili branş tarafından değerlendirilir.
- b-) Elektrik travması ve yanık sonrası gelişen genital ve üriner organ sekelleri ilgili branş tarafından değerlendirilir.

VI- SİNDİRİM SİSTEMİNİ İLGİLENDİREN YANIK ARIZALARI

- a-) Curling ülseri perforasyonu sonucu opere edilen vak'alar ilgili branş tarafından değerlendirilir.
- b-) Yanığa bağlı Özefagus darlıkları ilgili branş tarafından değerlendirilir.
- c-) Yanık komplikasyonu sonucu oluşmuş kolesistitiser ilgili branş tarafından değerlendirilir.
- d-) Yıldırım çarpması ve elektrik travması sonucu oluşan ağır Anorektal harabiyete bağlı Kolostomililer ilgili branş tarafından değerlendirilir.
- e-) Yanık sonrası oluşmuş ileri kaşeksiler ilgili branş tarafından değerlendirilir.

VII- HAREKET SİSTEMİNİ İLGİLENDİREN YANIK ARIZALARI

- a-) Yanık sonrası uygulanan amputasyon, Dezartikülasyona bağlı extremitte kayıpları ilgili branş tarafından değerlendirilir.
- b-) Yanık sebebiyle kalmış Sindaktililer ilgili branş tarafından değerlendirilir.
- c-) Extremiteleri ve eklemleri tutan sekel olarak kalmış kontraktürler ilgili branş tarafından değerlendirilir.
- d-) Yanık sonrası kostal kondritis ve heterotopik periartiküler kemik oluşması ilgili branş tarafından değerlendirilir.

VIII- SINIR SİSTEMİNİ İLGİLENDİREN YANIK ARIZALARI

- a-) Yanık sonrası oluşan merkezi ve periferik sinir lezyonları ilgili branş tarafından değerlendirilir.
- b-) Yanık sonrası gelişebilecek kalıcı ruhsal tepkiler ilgili branş tarafından değerlendirilir.

**EK3 : ÖZÜRLÜ RAPORU VERMEYE YETKİLİ SAĞLIK
KURULUŞLARI****ÖZÜRLÜ RAPORU VERMEYE YETKİLİ SAĞLIK BAKANLIĞI HASTANELERİ**

- 1- Adana Devlet Hastanesi
- 2- Afyon Devlet Hastanesi
- 3- Ankara Numune Hastanesi
- 4- Antalya Devlet Hastanesi
- 5- Aydın Devlet Hastanesi
- 6- Balıkesir Devlet Hastanesi
- 7- Bolu Devlet Hastanesi
- 8- Bursa Devlet Hastanesi
- 9- Çorum Devlet Hastanesi
- 10- Denizli Devlet Hastanesi
- 11- Diyarbakır Devlet Hastanesi
- 12- Edirne Devlet Hastanesi
- 13- Erzincan Devlet Hastanesi
- 14- Erzurum Devlet Hastanesi
- 15- Gaziantep Devlet Hastanesi
- 16- Hatay Devlet Hastanesi
- 17- İçel Devlet Hastanesi
- 18- İstanbul Haydarpaşa Numune Hastanesi
- 19- Şişli Etfal Hastanesi
- 20- İzmir Atatürk Devlet Hastanesi
- 21- Kars Devlet Hastanesi
- 22- Kütahya Devlet Hastanesi
- 23- Konya Devlet Hastanesi
- 24- Kahramanmaraş Devlet Hastanesi
- 25- Muğla Devlet Hastanesi
- 26- Ordu Devlet Hastanesi
- 27- Rize Devlet Hastanesi
- 28- Samsun Devlet Hastanesi
- 29- Sivas Devlet Hastanesi
- 30- Tokat Devlet Hastanesi
- 31- Trabzon Devlet Hastanesi
- 32- Şanlıurfa Devlet Hastanesi
- 33- Van Devlet Hastanesi
- 34- Zonguldak Devlet Hastanesi

**ÖZÜRLÜ RAPORU VERMEYE YETKİLİ SOSYAL SİGORTALAR KURUMU
HASTANELERİ**

EĞİTİM HASTANELERİ

- 1- Ankara Eğitim Hastanesi
- 2- Okmeydanı Eğitim Hastanesi
- 3- İstanbul Eğitim Hastanesi
- 4- Göztepe Eğitim Hastanesi
- 5- Tepecik Eğitim Hastanesi
- 6- İzmir Eğitim Hastanesi

BÖLGE HASTANELERİ

- 1- Adana Hastanesi
- 2- Antalya Hastanesi
- 3- Bursa Hastanesi
- 4- Denizli Hastanesi
- 5- Diyarbakır Hastanesi
- 6- Erzurum Hastanesi
- 7- Eskişehir Hastanesi
- 8- Gaziantep Hastanesi
- 9- Kayseri Hastanesi
- 10- İzmit Hastanesi
- 11- Konya Hastanesi
- 12- Malatya Hastanesi
- 13- Samsun Hastanesi
- 14- Trabzon Hastanesi
- 15- Zonguldak Hastanesi

ÖZÜRLÜ RAPORU VERMEYE YETKİLİ ÜNİVERSİTE HASTANELERİ**ADANA**

1- Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

ANKARA

2- Ankara Üniversitesi İbn-i Sina ve Dikimevi Hastaneleri

3- Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastaneleri

4- Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

5- Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

6- Fatih Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

ANTALYA

7- Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

BURSA

8- Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

DENİZLİ

9- Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

DİYARBAKIR

10- Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

EDİRNE

11- Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

ELAZIĞ

12- Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

ERZURUM

13- Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

ESKİŞEHİR

14- Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

GAZİANTEP

15- Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

ISPARTA

16- Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

İSTANBUL

17- İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi

18- İ.Ü. Çapa Tıp Fakültesi Hastanesi

19- Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

20- Yeditepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

İZMİR

21- Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

22- 9 Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

KAYSERİ

23- Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

KOCAELİ

24- Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

KONYA

25- Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

MALATYA

26- İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

MANİSA

27- Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi

SAMSUN

28- 19 Mayıs Üniversitesi Tıp Fakülte Hastanesi.

SİVAS

29- Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

TRABZON

30- Karadeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

SANLIURFA

31- Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

VAN

32- 100.Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi

ÖZET

Bu çalışmada ülkemizde sayıları yaklaşık yedi buçuk sekiz milyona varan özürlü bireylerin istihdam açısından yasalardaki ve uygulamalardaki sorunları incelenmiştir. Görme, işitme ve ortopedik özürlü bireyler çalışma kapsamına alınmış, zihinsel özürölülerle sürekli hastalığı olan özürölüler çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Özürlü bireylerin mesleki rehabilitasyonlarının istihdam açısından önemi çeşitli yollarla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çünkü yasal düzenlemelerdeki aksaklık ve boşluklarla özürlü bireylerin kamu ve özel sektördeki istihdamları oldukça zor olmaktadır. Bunun yanında özürlü bireyin mesleki anlamda niteliğinin olmaması da onun istihdamını daha da güçleştirmektedir. Bu nedenle özürlü bireylerin bu sorunlara rağmen istihdamlarının mümkün olabilmesi için yasal düzenlemelerin yanında mesleki rehabilitasyonun önemi vurgulanmıştır.

Eğer özürlü bireye özürüne uygun ve istek duyduğu alanda yeterli mesleki rehabilitasyon verilirse o birey sağlıklı bireyler kadar verimli çalışabilecektir.

Böylelikle yeterli mesleki rehabilitasyonu almış özürlü bireyler, özürlerine uygun bürolarda rahatlıkla istihdam edilebileceklerdir.

SUMMARY

In this work, the problems of unabled people, who are approximate in the number of seven and a half or eight millions, have been searched with the point of view in employing law md practice. Blind deaf and people who have orthopedic problems are employed in the working field where as mentally unabled people and people who have continuous deases aren't employed in the same field.

The importance of the proffessional rehabilitations of unabled individuals in the aspect of employing have been shown using variety of ways. The employing of unabled people is very difficult in the public or private sector because of the problems in law order. Besides He lack of proffessional quality of unabled people is caused much more problems in employing.

For that reason the importance of law order in company with proffessional rehabilitation has been emphasized on making possible the solition of employing problems.

If enough proffessional rehabilitation is given to unabled individuals who are volenteers in a field or suitable for ajob despite of their physical problems, they can work as productive as abled ones.

In conclusion unabled people who get enough proffessional rehabilitation will be able to employed easily according to their physical problems in suitable offices.